Relectiones Hyemales,

DE

RATIONE & METHODO

Legendi utrasq; *HISTORIAS*,

CIVILES & ECCLESIASTICAS.

Quibus Historici probatissimi, non solùm ordine quo sunt legendi catenatim recensentur, sed doctorum etiam virorum de singulis judicia subnectuntur.

NEC-NON

Unde singulorum in Historia vel brevitas dilatari vel defectus suppleri, vel perplexitas expediri, vel mutilationes deniq; temporum injuria factæ resarciri possint, indicatur.

à *DEG. WHEARE* Prælect. *CAMDEN.* primo.

EDITIO QUARTA.

Quibus jam appenditur *MANTISSA* de Historicis Gentium Particularium quà Antiquioribus quà Recentioribus; cum aliis additamentis (ut versa pagina indicat) per N. H è CCC.

OXONIÆ,
Excudebat W. *Hall* Impensis *ED.* & *JOH. FORREST.* M. DC. LXII.

MONITIUNCULA
AD LECTOREM.

QVO minùs alienæ mercis inſtitores factis referre, tibive, Lector, fucum facere videar; unum illud modò volebã neſcius ne eſſes: Quod cùm has D. Veri Relectiones denuò excuſurus Bibliopola me rogaret ut de Gentium Particulariũ Hiſtoricis ſive vetuſti ſivè recentis ſæculi aliquid Appendicis vice annectierem, atque alia etiam ſicubi commodum videretur adjicerem; huic ipſius voto obſecutus commentatiunculam quandam exilem, quam poſt Sect. 31. mantiſſæ inſtar inſertam reperies, concinnavi; ſi cui forte delectus ille quem exhibui minus arriſerit, ſaltem conatum ne improbet; in promptu erit ut ſibi alium, ſi libuerit, faciat: quiſquis inſubidè quid, aut perperam dictum ſe deprehendiſſe autumaverit, ignoſcat feſtinanti; præſtò etiam habeat Cratetis illud, ὃς οἶδε καλῶς πάντα τινὰ κόκκον ἔχει. Alia inſuper nonnulla addidi; et quæ ætate, quo anno quiſq; Hiſtoricus claruerit ad libri oram perpetuò deſignavi. Valè, Lector, niſi placuerit nos prius audire accinentes,

à pag. 151.

Apud Diog. Laert.

CARMEN, In quo operis istius quædam *HYPOTYPOSIS.*

TEmpora nec retro penitus jacuere tenebris
Obducta, ingratis nec merfit sæcula Lethe
Historia; Cuncta undis: obstat poscentibus omnia fatis
Scilicet humanæ victrix industria dextræ,
Instantem terris tendens avertere noctem,
Et scævas ævj vires superare voracis.
Et calamo nimium fugitiva reprendere sæcla.
Usq; suæ supereſt hâc vindice Troja ruinæ:
Civilis, Queisq; datum est totum Imperiis moderarier orbem
Unius quater ad fasces trepidare coactum,
Illa quidem cinis & vani sunt nominis umbræ;
At quibus erepta haud iisdem sunt condita fatis
A nostro intuitu; quod non valuere potentes
Aut aquilæ aut acies, quod non signa atq; bipennes,
Fatali excidio subduxit Penna triumphans,
Atq; dedit propriis non delituisse favillis.
Has quemcunq; juvat non ignorare priorum
Relliquias ævorum exemptas faucibus Orci,
Ire per Annales orbis, pervolvere Fastos,
Complectique animo quicquid memorabile quondam
Obrigit à cunis senis ad deliria Mundi;
Hoc filo nunquam gressum rexisse pigebit,
Per ductûs nocte obsessos, varioſq; Meandros
Pergere iter cupidum, quibus est perplexa vetustas.

Hæc

Hoc Duce, quo primùm firmet vestigia calle,
Tramite quo tutus sistat se industria cernit:
Moxq; minùs dubio pede longè anteire superbas
Tendit Olympiadū palmas, primæva pererrans
Sæcula nascentis terræ, & Saturnia regna
Auro nota suo, cum nondum adoleverat audax
In scelus Japeti soboles. Ubi tempora demum
Proniùs in sævum vergunt vilescere ferrum *Monarchiæ Assyriacæ,*
Inde gradum faciens, doctas agnoscere Gentes
Assyrios dominos, & latè cuncta tuetur
Chaldæis primum regnata securibus olim:
Quicquid ab interitu prohibebat Ctesias (heu! qui
Relliquiæ sunt parsq, sui) Berosus, & ille
Subdola quem Monachi simulat Rhapsodia frustrà,
Seu sæva istorum quisquis dispendia pensat,
Et tenebris erepta hæc reddit sæcula nobis.
Protenus ad regnum quo dives Medus & acer
Persa jugū & leges populis dedit, Assure molli *Persica,*
Fascibus exuto, descendens, nectare dulci
Perluitur quòd divino referentis ab ore
Herodoti manat; quæ mella Apis Attica narrans
Fundit hians haurit; graviter Spartæq; minacis
Prælia dicentem & celebris quæ gesserit Arthis
Terra, Olori gnatum stupet. Hinc delapsus in ævum
Quo Juvenis mundum Pellæus subdidit unus
Et Macetûm jussis totum parere coegit, *Græca,*
Qui Xenophō meruit quondā indigitarier alter
Illo explere sitim nequit; à sermone nitenti
Curti si lassa at mens non satiata recedit;

Quiq; alius quæ ſub Graii moderamine ſceptri
Romæ aquilis mox ceſſuri memoraverit acta,
Volvitur. Hinc fertur demùm huc ubi Martia proles
Romanæ. Protulit Imperium & victricia ſigna Quirini,
Et ſeptem Colles terris ſua jura dederunt:
Te, Polybi, monitiſq; gravem calamoq; decorũ,
Quemq; Halycarnaſſus genuit, miratur ab ipſis
Prodentem teneris magni præludia regni,
Primaque victoris populi tentamina; teq;
Livi ingens, totus qui lacteus, alta legentem
Principia, immitem Annibalẽ per viſcera terræ
Ducentem Auſoniæ, Pharioſub Principe Pænũ
Mactantem, vix deponit; Te, Criſpe, quod omnes
Hiſtorici abſolvis numeros; tua prælia, Cæſar,
Quæ non ſunt aliis, & geſta & condita dextris
Scire avet, atq; acrẽ Tacitum dictiſq; ſcatentem,
Cui nervi & candor Tranquillum; denique quiſquis
Lapſantis res Imperii, deflexaq; Romæ
Fata refert, donec tandem per inertia corda
Eccleſiaſtica, ante, Et dominos nimis imbelles, ad Barbara faſces
Arma ſuos ſubdens, propriaq; ex mole ruinam
Experta, Imperii tenuit ſub imagine truncum.
Sed neq; quæ ſignata tuis aut prodita Faſtis
Relligio & veneranda Fides, ſpectantia ſæclum
& Sanctius, haud perſpecta ſibi velit eſſe ſciendi
Sacra fames; habuit quas primum Eccleſia cunas,
Dein quibus auſpiciis & faris creverit, ante
Poſtq; datas Leges *Sinæi* à vertice montis:

Quas

Quas paſſa eſt vices quodq; egit adultior ævum *Poſt Chri-*
Prole DEO fœcundatam poſt Virginis alvum, *ſtum,*
Unius Gentis non clauſa diutius arctis
Finibus, in totum cum ſe porrexerat orbem. *Sub Perſec.*
Quam mundi rabiem, quas eſt perpeſſa procellas
Per Dominos triſtes, æternam tollere Gentem
Funditus annixos incaſſum, & inanibus iris
Efferveſcentes toties: Quo Vindice tuta
Et ſecura fuit, cujus lætata foventes *Sub Conſtant. Theod &c.*
Principis eſt ſenſiſſe manus, & mitia ſceptra.
Quæ contra internos Sacra prælia geſſerit hoſtes,
Infeſtas errorum acies, Hydraſq; minaces.
Sic modo ſi terras obeas & ſæcula, non qui
Triptolemi curru, non qui pernicibus alis
Gorgonei ſubvectus equi, Matriſve favore
Idææ, ambierit mundum; non flectere Solis
Qui nôrit (rectè haud, Phaëton, tibi credita) fræna,
Non fera quem vexit Gangetica, plura videre
Poſſit, quàm quæ mente tibi conceſſa tueri.

NIC. HORSMANUS.

CLARISSIMIS
CELEBERRIMÆ OXONIENSIS
Academiæ Luminibus,
Dº DOCTORI BAYLIE
PROCANCELLARIO,
Cæteriſque
COLLEGIORUM &
AULARUM Præfectis, Viris
mihi plurimum venerandis.

L. M. D. C. Q.

ITA ſine fuco, palàm profiteor (viri mihi plurimum venerandi) vobis, *Relectiones iſtas*, lubens merito, dico conſecroq;. Neque ut id faciam, unâ ſimplici adducor ratione. Seu vos contemplor, ſeu tenuem hanc opellam, ſeu meipſum denique. Vos enim, uti eruditione ac virtute multipliciter; ita dignitate atque auctoritate eminenter pollentis. A dignitatis veſtræ ſplendore, huic opuſculo ſtricturam luminis aliquam mutuandam

tuandam putavi: ab auctoritate, veſtra, patrocinium ac tutelam implorandam. Deinde; vobis potiſſimum, ac veſtræ inſpectioni concredita eſt Eccleſiæ Reique publicæ, ſpes floreſcens proxima, *Juventus Academica*. Ejus autem cum-primis utilitati, bonoque communi, à me hic velificatum ſedulo, præ me fero. Quam dextrè veſtrum erit arbitrari. Poſtremo; quemadmodum vos, pervigili curâ ſollerter proſpicitis, ut eadem *Juventus* optimis in artibus moribuſque, magis indies creſcat & vegeſcat: ita & nos, quotquot hoc in circo bonarum literarum profeſſorio deſudamus, in id ipſum quoque toto pectore incumbimus. Quid hac ex parte mea conata ſit induſtria, ecce vobis ſpecimen. Exile (fateor) ac levidenſe: ſed majoris (auguror) momenti cenſebitur, quod veſtra in frontiſpicio præclara geſtet nomina. Neque enim dubitare poſſum, quin & acrius animos Juventutis feriat, promptiuſque fidem inveniat, quicquid hic elucubraverim; ubi veſtrâ auctoritate munitum veſtroque calculo comprobatum in apricum pervenerit.

Jam vero, oculos in meipſum convertenti, ſi quid hinc vobis acceſſerit honorificentiæ

rificentiæ,id,(ut cum *Symmacho* loquar)à me ſolutum videtur eſſe magis quam præſtitũ. Quis enim veſtrum eſt omnium,cui ego me nominibus obſtrictum graviſſimis, non libens agnoſcam? vel beneficentiæ, vel benevolentiæ, vel humanitatis? nonnullis etiam hiſce univerſis. Nec eos tantum puto, quorum amicitiâ ac familiaritate, ſub ipſo ætatis flore ceptâ, ad hanc uſque canitiem, uſus fretuſque ſum conjunctiſſima; ſed alios etiam plures: etiam eos, quos merita ſua, & excellens virtus ac doctrina, ad ſublimiores in Eccleſia dignitates provexerunt. Quorum oppido propenſam in me voluntatem & adfectum, certis, expreſſiſque indiciis, haud ſemel cognovi, aut rarò expertus ſum. Quid comitatem humanitatemque erga me veſtram omnium loquar, obviam, expoſitam, planè ſingularem? quam tum præſertim intellexi, poſtquam in veſtrum ordinem adſcriptus, homo inferioris ſubſellii, nullius æſtimii, nec doctrinæ inſignibus, nec famâ aut meritis cum veſtrum minimis comparandus,ſenſi tamen,(quod tacito quidem ſinu mecum gaviſus ſum) ſenſi inquam, me non faſtiditum: nec meam pullam præ veſtrâ

purpurâ

purpurâ deſpicatui habitam. Scilicet (cum *Romano Sapiente* illo) vos, colorem veſtium non adſpicitis, oculis de homine non creditis. Sed nec ex ſubſellii humilitate quenquã depreciatis, aut ex faſtigio ſolo (quod vulgus indoctum ſolet) æſtimandum putatis. Melius certiuſque lumen ſequimini. Defœcatos mores atque interna illa animi bona, magis ſpectatis. Macti eſtote (viri clariſſimi) hac judiciorum & adfectuum ſynceritate, & (quæ indè fluunt) morum concordi ſuavitate, animorum benignitate, affabilitate ſermonum; quibus, & auctoritatis amplitudinem, & graduum ſublimitatem, dignitatumque veſtrarum faſtigium, ita eleganter & prudenter condîtis, ut hinc potiùs quam ab ipſâ ſacrâ quâ fulgenter ſplendetis purpurâ, verè venerabiles audiatis. Hiſce permotus rationibus (viri undequaque doctiſſimi) lucubrationum mearum hoc tenue libamentum, vobis inſcripſi: ſimul ut obnoxiæ meæ voluntatis pignus aliquod extaret; atque ita demum quam merito debiti, tam libentèr vobis præſtiti cultus & obſequii monumentum, Salvè agite, (viri mihi plurimum venerandi) meque (quod facitis

facitis) favore veſtro (ſi merear) porrò proſequimini.

Ab Aula Gloceſtrenſi

Kal. Iul. 1637.

DD. W.

Cultor obſervantiſſimus

DEGOREVS WHEAR.

RELECTIONVM CONSPECTVS.

ANTELOGII.

Occaſio harum Relectionum. Item exempla. Scopus Publica utilitas. Haud temerè tamen publicanda. Scripturientium hujus ævi præſidentia perſtringitur. Modeſtia ſuadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprimè utilis. Et quomodo. Hoc ævo optabilis. Sapientibus gratiſſimus. Non oſtentationis, ſed modeſtiæ potius argumentum. Viva vox. Quo præſtet auditio lectioni. Hiſtoriæ definitio, finis, diviſio, ſpecies.

PARTIS PRIMÆ Sectiones & Lemmata.

SECT. 1.

Ad fructuoſam Hiſtoriarum Lectionem tria requiruntur. Indè tres hujus diſſertationis partes proponuntur.

SECT. 2.

Hiſtoricorum ſeries qualis inſtituenda. Quomodo ordinanda.

Temporum intervalla tria observanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclysmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἀδηλον, μυθικὸν. Olympiades. Intervallum Historicum.

SECT. 3.

Summorum Imperiorum series & successio Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Persarum unicum Imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata. Summorum appellatio, frustra à Bodino cavillata. Romanum omnium maximum Imperium.

SECT. 4.

Assyrio-Chaldaici Imperii institutio ac duratio. Item Medo-Persici, indè Græcanici. Romani Imperii initium ante Iul. Cæsarem. Inde ad Carolum M. quot anni interceserint. Denique ad Carolum V.

SECT. 5.

Quatuor isthæc imperia quare dicebantur Summa

SECT. 6.

Historiarum lectio undè auspicanda. Epitomæ. justæ non penitùs damnandæ. Synopsis Historiarum. Chronologi, Alia etiam compendia nominatim commendantur. Qui denique Auctores præcipuè circa universalem Historiam sint consulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Historia Biblica omnium prima & primo edisscenda.

SECT. 7.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia. De Beroso, Ctesia, Megasthene, eorumque suppositiis Scriptis. Ad Iosephum potius in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna

na jactura aliundè sarcienda. Præsertim ex Josepho & Historia prophetica. Diogenes Laertius laudatur.

SECT. 8.

Herodotus unde suam inchoaverit Historiam, ubique desierit. Eius laus; quo tempore floruerit. Secundæ Manarchiæ initium. Argumenta singulorum librorum Herodoti recensentur. Musarum nomina cur eis imposita. Contra Lud. Vivem excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior vel etiam illustrior fieri possit eius Historia.

SECT. 9.

De Thucydide. Ejus elogia. Undè & quousque deducat Historiam suam, quam octo libris complexus est. Eorum argumenta breviter & singulatim explicantur: quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucydide scripserint indicatur.

SECT. 10.

De Xenophonte. Laudes ejus & elogia. Quando & quo ordine legendus. Quadraginta acto annorum Historiam dedit. Quam ex Plutarcho, Justino, Diodoro Siculo amplificare licet.

SECT. 11.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium. Historiam scripturus varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Historiam lib. 15. circa finem. Inde Philippi Maced. res gestas narrat. l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ institutionem describit.

SECT 12.

Alexandri M. res gestas varii scriptores exequuti sunt. Arrianus & Q. Curtius. Eorum

elogia. Quo tempore floruerint. Successore, Alexandri prosequitur Diodorus. Cui utile, suppetias alii Auctores ferre possunt.

SECT. 13.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum historiam scripserit. Quomodo animum ad scribendum appulerit. Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Eius Historiæ pars maxima periit, aut in fragmenta dissipatur. Librorum superstitum contenta.

SECT. 14.

De quarta Monarchia Romanorum. Ad ejus Historiam transitio. Utriusque laudes. Historicorum Romanorum fata deplorantur.

SECT. 15.

Romanæ Historiæ cursus unde auspicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo iudicia. Non est idem cum Livii Epitomaste. Eius hallucinationes excusantur. Eius scribendi Methodus. Unde errores verosimiliter irrepserint. Sigonii & Onuphrii Fasti Consulares, item Pighii Annales laudantur.

SECT. 16.

In lectione Romanæ Historiæ quo ordine pergendum. Dionysius Halycarnass. laudatur. Historia eius, quot annorum seriem contineat. Cur ei principem locum tribuamus ratio reddditur, & ex I. Bodino confirmatur.

SECT. 17.

T. Livius abundè, nec immerito, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros scripserit. Eorum divisio unde. Quo ordine legendi. Quomodo eorum Historia vel amplificanda, vel in defectu supplenda. Plutarchi laudes & Elogia.

Sect.

SECT. 18.

T. Livii Decas Secunda, h·e. à libro 10. ad 21. tota interiit. Quomodo, & undè ea Historia suppleri possit. Appianus Alexandrinus. De eo quid censeant viri doctissimi.

SECT. 19.

Ad reliquos viginti quinque libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Historiam quinam alii Auctores confirmare aut illustrare possint. Decades novem posteriores cum dimidia prorsus desiderantur. Unde resarcienda earum jactura. Salustii Historia laudatur. Item Cæsaris Commentarii, ab eruditis prisci ævi, juxta & modernis.

SECT. 20.

De Dione Cassio & ejus Historia. Quot libros scripserit. Eorum quot perierint & quantâ jactura. Inter optimos Scriptores quam merito censendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non dissimulantur. Ad Cæsariorum temporum Scriptores transitur.

SECT. 21.

Historia Cæsarum à Suetonio & Tacito primo petenda. De utroque præclara doctissimorum virorum testimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Cassio.

SECT. 22.

Quomodo ad alios Historiæ Augustæ Scriptores transeundum. vz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non leviter æstimandos Auctores. Justi Lipsii de iis judicium item

Casauboni. Herodianus suo loco cum superioribus legendus. Quousque in Historia processerint isti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Latus meritò admittendi.

SECT 23.

Post Constantium Chlorum, uti & paulo antè, Historia nonnihil perturbata videtur: præsertim apud Latinos Scriptores. Eusebius, Zosimus, Zonaras, explicatiorem reddere possunt De Zosimo & Zonara eorumque scriptis; item de Iornande. Ammianus Marcellinus hîc locum habet: Lipsii & Balduini Itti de eo censuræ.

SECT. 24.

Historia Miscella Diaconi, item Jornandes de Rebus Geticis, necnon Procopius & Agathias suum hic locum habere possunt. Vel si placeat Zonaræ Tomus Tertius. Quem sequatur Nicetas Choniates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut si prolixum nimis id videatur; post Zosimum, Blondus Forlivienſis legi potest. Vel aliter post Vopiscum Sigonii Historia Occidentalis admitti potest, Indè ad 7. vel 8. lib. primæ Decadis Blondi pergat Lector.

SECT. 25.

Breviorem adhuc Historiæ cursum ab initio Cæsarum ad hoc usque seculum Lectori suppeditabunt, Iohannes Cuspinianus, Paulus Iovius & Augustus Thuanus.

SECT. 26.

Particularium Historiarum Scriptores quidam lectu dignissimi recensentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cominæus. Quorum egregia memorantur elogia. Meteranus, Chrome-

Chromerus, Bembus.

SECT. 27.

Ad Hiſtoriam Britanicam tranſitio, Quomòdo ad eam legendam Lector ſe accingat. Quo ordine in ea pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta primò legenda. Georgii Lylii Chronicon. Hiſtoria Britannica compendium.

SECT. 28.

Gulielmus Malmesburienſis. Savilii de eo judicium, Item Camdeni. Undè Hiſtoriam inceperit, & quouſque progreſſus ſit. Galfredus Monumethenſis quare prætermittendus. Super ejus Hiſtoria cenſuræ Neubrigenſis, Iohannis Withamſted, Balæi & Iohonnis Twini. A quibus omnibus diſſentit Virunnius. Malmesberienſem ſequatur Huntingdonienſis, eum Hovendenus.

SECT. 29.

Aſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur. Cum ſuperioribus quo tempore legenda item Eadmeri Hiſtoria novorum. Matthæus Pariſienſis. De eo Baronii iudicium. Thomæ Walſinghami Chronica. Geſta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edwardi II. *à Thoma Dela Moore ſcripta, ſuo tempore interponenda.*

SECT. 30.

Walſinghami Hypodigma Neuſtriæ, & rerum Normannicarum Scriptores haud inſuper habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ nôtæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. *Hiſtoria à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobiliſſimi Savilii noſtri iudicium animadvertendum: Richardum* III. *deſcripſit Thomas Morus, Eques Auratus & Angliæ Cancellarius.*

Henricum

Henricum VII. *Vice-Comes Santalbanus. Henrici* VIII. *Edwardi* VI. *Et Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavensis Episcopus literis consignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus Elizabethæ.*

SECT. 31.

Etsi nostratis Historiæ corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum habeamus, Anglicè tamen quiid multa cum laude præstiterunt habemus, Iohannis Speedæi, Theatrum Britannici Imperii oppido illustre, à nostris adolescentibus imprimis contemplandũ. Præsertim ab iis qui regiones exoticas visere cogitant.

Mantissa *de Historicis Gentium Particularium.*

ART. 1.

Institutum & ratio istius Appendicis. Quo ordine in Historiis Particularibus progrediendum. Præcipuì cujusque Gentis scriptores seligendi. Historici sequioris sæculi cum Antiquioribus collati.

ART. 2.

Historici Germanorum, ac populorum omnium qui ab Alpibus usque ad mare Balticum, & à Rheno usque ad Vistulam sedes habent: quibus conjuncta est historia Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, *Herulorum,* Helvetiorum, *Longobardorum, Polonorum, Muschovitarum, Danorum, Suecorum.*

ART. 3.

Historici Austrorum.

ART. 4.

Historici Hunnorum, Hungarorum.

ART.

ART. 5.

Historici Gothorum, Danorum, Sclavorum, Suecorum.

ART. 6.

Historici Longobardorum.

ART. 7.

Historici Polonorum, Borussorum.

ART. 8.

Historici Bohemorum, Suitiorum seu Helvetiorum, Saxonum.

ART. 9.

Historici Celtarum, seu Gallorum & Francorum, quo nomine eos omnes complectimur populos qui Rheno, Pyrenæis, Alpibus & utroq; mari cinguntur.

ART 10.

Historici Belgarum, Batavorum, Flandrorum &c.

ART. 11.

Historici Hispanorum.

ART. 12.

Historici Turcarum & Arabum, qui olim Africæ, Syriæ, Persiæ, Hispaniæ Imperia tenuerunt vulgò Saraceni appellati.

ART. 13.

Historici Tartarorum, Muscovitarum, & Sarmatarum.

ART. 14.

Historici Æthiopiæ, Indiæ, Africæ panè totius & Novi Orbis seu Americæ.

ART. 15.

Historici insigniorum quarundam Urbium.

SECT. 30.

Ad Historiam Ecclesiasticam transitio. Eam

tractare cui imprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla respicienda. Historiam primi intervalli Sacra Biblia continent. Cum iis Iosephi Antiquitates Judaicæ legantur. De Iosepho doctissimorum virorum iudicia. Hegisippus ille pseudepigraphus, Auctor haud penitùs reiiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Historia Sacra, meritissimò hic Lectori commendatur.

SECT. 33.

Secundi intervalli (h.e. Ecclesiæ Christianæ) Historia, primo ab Evangelistis & aliis Novi Instrumenti libris, ubi eius incunabula narrantur haurienda est. Qui porrò aliquam partem eius infantiæ αὐτόπται descripserint, vix ulli extant: circùm feruntur nonnulli qui iisdem temporibus vixisse perhibentur & primorum Martyrum certamina descripsisse, sed á doctis supposititii, quòd fabulis scateant, æstimati. Ei vitio Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur & Melchior Canus. Item veteres nonnulli. Ideoque Ecclesiæ Historia cum cura legēda. Nimia tamen incredulitas vitanda, in lectione Historiarum quales esse debeamus. Antiquissimi & priores recentioribus præponendi.

SECT. 34.

Tertio demum seculo, florente Ecclesia florescere cœpit Historia. Eusebius Pamphili inter Ecclesiæ Historicos princeps. In libris de vita Constantini Xenophontis æmulus. Multa ab eo scripta periêre. Eius auctoritas vindicatur. Quousque Historia Eusebii procedat. De Ruffino

Scaligeri

Scaligeri judicium. Tripartita Hiſtoria. Panegyrici Euſebiani lectio commendatur.

SECT. 35.

Socrates quo tempore vixerit, unde & quouſque Hiſtoriam perduxerit: item Theodoretus *quid quoque libro complexus ſit.* Photii *de eo cenſura.* Sozomenus Salaminius, *novem libris hiſtoriam continuat ad Ann. Chr.* 423. *D.* Gregorii *locus adverſus* Sozomenum *expenditur. Eique reſpondetur.* Sozomeni *Candor, de eo Evagrii teſtimonium. Tripartitam Hiſtoriam ſequitur Evagrius eamque continuat, ad ann.* 597. *Theophilactus Simocattus inde ad* An. 601.

SECT. 36.

Seculo ſeptimo, & duobus vel tribus id ſequentibus, qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint rariſſimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portenti-loquiorum & ignorantiæ tempora.

SECT. 37.

Nicephorus Conſtantinopolitanus, Simocattum ſequi poteſt. Nicephorus Calliſtus ertoribus plenus. Georgius Cedrenus. *De eo Scaligeri & Voſſii cenſuræ.*

SECT. 38.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur, Hiſtoriam ad Ann. 1118. *Annæ Comnenæ Alexiada. Egregiæ illius Heroinæ laudes.*

SECT. 39.

Nicetas Acominatus Zonaram immedite ſequitur. Nicetam Gregoras. In hoc cenſu quare ponantur. Lipſii de eorum Vtroque iudicium, Gregoræ fides in dubium vocatur. Iohannes

Canta-

Cantacuzenus hoc loco à doctissimo Vossio lectoribus commendatur. Superioribus subsequatur Laonicus Calcochondylas.

SECT. 40.

Blondus Forolivienſis Orientalium Scriptorum defectum in Historia Eccleſia ſupplere poteſt, unà cum aliis. Sigebertus Gemblacenſis. De eo ſententia Card. Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad an. 1210. Chronicon Hirſhavenſe, ad Ann. 1370. Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad ſeculum proximè elapſum. Gobelini Perſonæ Coſmodromium. Ubi & quando legendum. Ejus laus. Loco Coſmodromii legi poteſt Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa è Gobelino congeſta. Hiſtoria à Caroli M. temporibus ad Ann. 1504. perducta. Poteſt etiam Nauclerus horum vicem ſupplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Ioh. Sleidanus Commentarios Eccleſiaſticos ſcripſit ab An. 1517 ad Ann. 1556 quos continuavit Caſpar Lundorpius ad Ann. 1609.

SECT. 41.

Venerabilis Beda & Uſuardus minimè prætereundi, neque Pontificum Rom. vitarum Scriptores Anaſtaſius Biblioth. Bartholomæus Platina; eorum inſignia elogia. Platinam recenſuit Onuphrius, & continuavit ad An. 1566. Sigonius quoque ſuis Hiſtoriis res Eccleſia intertexuit, & in hoc cenſu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.

SECT. 42.

Centuriatores Magdeburgici opus in hoc genere per quam utile ediderunt. Rev. Epiſcopi Ciceſtrenſis

ceſtrenſis de eo judicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum ejus probè locatum. Materies ad ſtructuram unde collecta. Defectuum excuſatio.

SECT. 43.

Centuriatores erroribus obnoxios docet eruditiſſimus & Reverend. Ciceſtrenſis. Caſaubonus agnoſcit. Opus ipſum tamen valde utile eſſe oſtendit idem Reverend. Antiſtes.

SECT. 44.

Baronii Annales Centuriis pares. Opus planè ſtupendum. Caſauboni de eo judicium, item Reverend. Præſulis Ciceſtr. Annales iſti cauté legendi quare, Spondanus Jeſuita eorum Epitomator.

SECT. 45.

Priores centurias Magdeburgicas octo compendi fecit Lucas Oſiander, nec inutiliter. Ab octava ad decimam ſextam tranſilit. Ejus res merito fuſius tractat. Ad hanc centuriam pertinet Hiſtoria Concilii Tridentini. Iſtius operis atque etiam Auctoris encomia. Jac. Auguſt. Thuanus accuratæ ſuæ Hiſtoriæ res etiam Eccleſiaſticas interſeruit, ab Ann. 1546. ad An. 1608. inde continuatur Hiſtoria ad An. 1618.

PART.

PARTIS SECVNDÆ

Sectiones & Lemmata.

SECT. 1.

Invenis uti moralis Philoſophiæ auditor ita & Hiſtoriarum Lector minus idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumque. Finis & ſcopus lectionis. Doctiſſimi *Voſſii* & *Keckermanni* circa hanc quæſtionem ſententiæ diſcrepantes.

SECT. 2.

Keckermanni ſententia defenditur. Linguæ abſque præceptis haud *optimè* diſcuntur. Linguarum atque actionum longè diverſa ratio. Philoſophia practica tam legenti Hiſtorias quam ſcribenti requiritur. *Vbertus Folietta*, *Sebaſtianus Foxius*, *Viperanus* ab hac parte ſtare videntur. Etiam doctiſſimus *Voſſius* argumenta ſubminiſtrat non infirma,

SECT. 3.

Tertium doctiſſ. *Voſſii* argumentum contra Keckermannum haud ſatis firmum videtur. Nuda rei geſtæ cognitio Lectori cordato non ſufficit. Id ex *Ludov. Vive. Dion. Halicarnaſſeo*, & ipſo *Voſſio* probatur. Puerorum & virorum in Artibus verſatorum, lectio Hiſtoriarum vâldè diverſa.

SECT. 4.

Argumentum à Quintiliano mutuatum expenditur eique respondetur.

SECT

SECT. 5.

Simonis Grynæi ſententia hac ex parte probatur. Quis ſit idoneus Lector fuſius oſtenditur. Philoſophiæ practicæ guſtum ſaltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Hiſtoriæ oculorum. Artium denique aliarum cognitio aliqualis neceſſaria.

PARTIS

PARTIS TERTIÆ
Sectiones & Lemmata,

SECT. 1.

Caput ultimum tractandum proponitur. Consilium Lud. Vivis, Circa ea quæ sunt in Historiarum lectione notanda. Augusti Cæsaris mos in legendis Historiis. Quæ reperiantur apud Historicos observanda, & ad quid conducant.

SECT. 2.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philosophica: sub utrisque species quænam contineantur: quomodo singulæ sint disponendæ, & quis inde fructus ostenditur. Locorum Communium formulas multi scripserunt.

SECT. 3.

Modus excerpendi, & in usum transferendi varius indicatur, ex *Annæo Seneca*.

SECT. 4.

Modus excerpendi exemplis illustratur. Primo Philologicis ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus & obitus notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus dissentio. Odium ejus adversus Carthaginem. Urbis Corynthi conditus, Duratio. Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominũ ratio antiqua. Civium Rom. discrimen. Observationes Criticæ sub philologicis. Scipio non fautor tantum sed & auctor (contra Lipſ.) omnis doctrinæ non ineptè

ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Dispungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur, Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Consules, exconsules, Exprætores &c. Senatorũ distinctio. Patricii, Conscripti, Pedarii unde dicti.

SECT. 5.

In Philosophicis quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii & aliorum Historicorum. Duplex usus exemplorum. *I. Lipsius*, *Io. à Chokier*, & *R. Dallingtonus* nostras, Historiarum & exemplorum usum luculenter indicarunt. Specimen unum atque alterum à nobis subjicitur. Ex *L. Floro*, *Iustino. Herodoto. Romuli* & *Remi* Historiam veram supponit Augustinus. Quis inde usus. *Camilli* & *Fabricii* fides, atque inde axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejusque expeditionis successus quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo. *Caligulæ*, *Neronis*, ac *Valentiniani* exemplis ostenditur malignitas philautiæ, invidiæ ac livoris. Polybius frequens in Historiarum usibus.

SECT. 6.

Christiani Ethnicorum exemplis utiliter instrui possunt: & non in virtute morali tantum, sed in actibus etiam pietatis ac vitæ Christianæ promoveri. Id docetur ex D. Augustino. D. Hieronymo & aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoque nonnullis adimpleta. Quos denique eleganter expressit D. Ambrosius.

SECT.

SECT. 7.

Fructus uberiores atque etiam præstantiores ab Ecclesiæ Historia. Ethnicorum bona opera, splendida peccata. Ethnica Historia secundam tantùm Decalogi tabulam illustrat: Ecclesiastica totam Legem. In illâ virtutum simulachra: in hâc veræ virtutes leguntur. In illâ jucunda quidem cognitu & utilia; in hâc etiam necessaria memorantur: inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem, dissertatio concluditur.

Ad Eruditum Editorem Meth. Hist. & *Orat. D. Hilarii Veri, Tutoris sui semper Venerandi.*

VEri Patris ego mallem sanè Editor essem:
Filius officium debet obire pium.
Sed tamen incepti laudator nobilis esse
Contentus, lætor munere, Amice, tuo.
Vestra velit Verum *nostrum versare Juventus*
Et verè fiet doctior ac melior.

C. Barksdale. Glouc.

ANTELOGIUM

AD

AUDITORES HIST.

Occasio harum Relectionum, item exempla. Scopus publica utilitas. haud temere tamen publicandæ. Scripturientium hujus ævi præsidentia perstringitur. Modestia suadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprime utilis. & quomodo. hoc ævo optabilis. sapientibus gratissimus. Non ostentationis, sed modestiæ potius argumentum. Viva vox. Quo præstet auditio lectioni. Historiæ definitio, finis, divisio, species.

ANNORUM lustra jam facta sunt duo, (spectatiss. Academici) & si rectè calculum pono, menses aliquot amplius; ex quo, de ratione & Methodo legendi Historias

ſtorias, diſſertatio hoc ipſo è ſuggeſto, non infrequente circumſtante Corona, à me habita fuit. Indè paulo poſt, meditationes illas primas, quales-quales ut evulgarem, & publica luce donarem, ex iis qui tunc-auditores fuiſſent nonnulli, importunâ quâdam flagitatione mihi extorſerunt, eaſdem vero nuper, alii quidam amicorum, & ipſi non ineruditi, ut ſub incudem denuò revocarem, vehementer hortati ſunt. Quod à me ut impetrarent adhuc inſtant, urgent, inculcant: priora exempla ab aliquot retro annis omnino defeciſſe; haud parum à plurimis iterùm deſiderari: novam editionem rem gratiſſimam, juxta & utiliſſimam ſtudioſæ juventuti fore, idque neutiqnam ambigendum. Poſtremo, ſunt inter eos qui hac tempeſtate aurium operam mihi prebere ſæpius dignantur, nonnulli, quos aliquoties impenſius optantes audivi, ut relectiones ſuper eodem ſubjecto publicas inſtituerem, eaſque poſtea (ſi ita viſum foret) cum literata plebe communicarem & in lucem proferrem. Adnui tandem, votis utrorumq; pro viribus facere ſatis: quamvis propriæ voluntati, nedum judicio, idemvix aut ne vix quidem facere poſſim.

Priores

priores igitur meditationes illas, novis cogitationibus auctas, nec non alicubi emendatas, proximis lectionibus, vobis (Auditores) propitiante Deo, repræsentare animus est; ita inquam, novis cogitationibus auctas, & cum curâ emendatas; ne fortasse vestrum quispiam, vulgatum illud Satyrici mihi obvertat;

Occidit miseros crambe repetita magistros. *Juvenal. Sat. 7.*

Et tamen, dum vos cogito; quid si per omnia eadem ipsas, plane nudeque proponerem? quotusquisque vestrûm qui nunc diernm hæc subsellia occupare sortis, non dicam ab ore meo eas auribus exceperit, sed vel scriptis mandatas, usquam oculis usurpaverit? Nemo hercule; nemo: vel duo, vel nemo; & qui de iis quando inaudiverint, haud multo plures (inter vos) esse auguror. Porro, ante editas concedamus; dummodo aliquando, alicubi, aliquanti æstimatas noverimus, cum aliquo fructu etiam à nonnullis lectas, atque ita leviusculâ quâdam commendatione non indignas habitas: cur apud novitios meos quos non ita pridem fortius fam auditores, pleroscque Historiarum sacris nondum initiatos, eadem

relegere, & retractare, mihi vitio verteretur? nova plane hiſce videbuntur, quæ aliis fortaſſe novata. Neque rem inauditam, aut factum inſolens ita faciendo me auſurum arbitremini, *habeo bonorum exemplum quo exemplo mihi licere id facere, quod illi fecerunt puto.* Obtinuit enim illa olim in tradendis diſciplinis laudabilis conſuetudo, etiam hodieque obtinet, ut præter quotidianam lectionem, aliquid accuratius elaboratum, Magiſtri relegerent, quo velut adipe ſelecto, diſcipulorum animi vegetati, avidiùs ad ſuam quiſque profeſſionem allicerentur. Ita Patrum noſtrorum memoria, *Franciſcus à Victoria*, ſuas habuit Relectiones Theologicas: *Melchior Canus* ejus diſcipulus etiam ſuas: ambo inter Pontificios magni nominis *Theologi*. Recentiori memoria, *Henningus Arniſæus* clariſſimus Philoſophus & Medicus ſuas Relectiones politicas edidit. Sed & alii plures diverſarum profeſſionum, homines docti, ſuas lucubrationes ſimili modo repetitas, in medium protulerunt. Verum hiſce tantis quorſum opus defenſoribus? quando certam res ipſa ſibi fidē & autoritatē faciat, promptamque defenſionem ſuppeditet? quic-

Ter. Heaut

Liſeng. ap. M. Can.

quicquid enim ſemel placuerit, ſi merito id neque temere contigiſſe opinemur, ejuſdem haud ingratam repetitionem fore merito ſperemus. Δὶς ϗ τὰ τὸ καλὸν vetus eſt verbum. De præclara Poeſi etiam *Venuſinus* ille vates,

Iudicis argutum quæ non formidat acumen,
Hæc placuit ſemel, hæc decies repetita placebit. *Horat. de Arte Poet.*

Sed quod de præclarâ poëſi Venuſinus ſibi ſpondet, oppido nimis hîc præclarum foret, longeque glorioſius, quam ut ipſe in votis haberem. Neq; ſane adeo ſum mihi *Suffenus*, aut inepte φίλαυτος, ut meas haſce lucubrationes rudes, & impolitas, tali fato dignas putem. Juvandi quidem certe utilitatem mihi ſcopum deſtinavi; eamque, placendi curæ, non hic modo, ſed in univerſa etiam ſuſcepti muneris executione ſemper prætuli. Quanquam apud rectas mentes, hæc duo ſe jungi non oporteat: par enim eſt & æquum, eadem ſemper placere, quæ ſemper prodeſſe poſſunt. Qua propter hæc mecum dum reputo, ne tenuem hanc noſtram opellam, gratam minus, parumve acceptam mei

nunc-auditores habituri ſint, cauſam ſubverendi nullam video. Quin & amicorum quoque (illorum, quos ſupra dixi, velle priores meditationes meas reproduci, & à paucis hactenus viſas, omnibus exhiberi) hortatubus ac deſideriis obſequendi, non deeſt voluntas; eoque promptior, quo fidentius de juventute Academica, & Hiſtoriarum amatoribus, me ſic non leviter promeriturum affirment. Quorum judiciis, quaſi præ amore non ſynceris, licet haud plane diffidam; cogito tamen ſerio & frequenter, (cum *Plinio Secundo* emendatiſſimo ſcriptore) *quam ſit magnum dare aliquid in manus hominum; nec perſuadere mihi poſſum, non & cum multis & ſæpe tractandum, quod placere & ſemper & omnibus cupias.* Hac propter (Academici) me non ita pridem ſtatuiſſe, dixi, meditationes illas diligenter & accurate recognoſcere, recognitas parte non contemnenda augere, auctas meis demum Auditoribus recitare adeoque exponere; neq; ſic tamen prius orbi literato ſiſtere, quàm ab aliis pluribus, edecumati judicii viris, harumque literarum peritis, non improbabiles habitas cognoverim. paucis incompertum opinor, nec me quidem la-

Lib. 7. *Epiſt.* 17.

tet

tet, quot & quanta hujus atque omnis ævi ingenia obripere ſoleat, ſui ſuſpectus & nimia confidentia. Hanc igitur (Adoleſcentes) ſuadeo, tanquam peſtem fugiamus omnes, & à nobis procul amandemus. Parce de nobismet ipſis ſentiamus. Noſtro pede ac modulo, noſmet ac noſtra metiamur: nec quidquam de nobis magnificentius credamus, quam cujus revera conſcii ſumus. Modeſtia, modeſtia eſt, quæ omnem decet ætatem; omnemque ducit recto calle ad ſolidam gloriam. Sine ea præcipites ferimur; & pro gloria ludibrium hominibus debemus; pro fama dedecus, ignominiam, contemptumque reportamus. Sed ut pergamus; legiſtis unquam vel audiviſtis illud *Mimographi? Animus vereri qui ſcit, ſcit tuto ingredi*, vel ut alii legunt, *ſcit tuto aggredi*? dubium mihi non eſt quin audiveritis: effatum ἀξύπιστον credite ſed & monitum quantivis pretii, in re militari præſertim: ac revera non magis verũ, in illis militiæ ſagatæ (quam vocant) periculis, quam in iſtis noſtræ togatæ & Scholaſticæ palæſtris. Id quidem probe novit (quem modo nominavi) elegantiſſimus *Plinius Secundus*: ideoque ſuo parum fiſus ingenio aliorum

sæpè judicium consiliumque, imo semper requisivit, quoties quid meditatus fuisset quod in publicum prodire vellet, audite ipsum: *Recitaturus* (inquit) *orationculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer paucos, ut verum audirem.* Atque alibi *nullum emendandi genus omitto; ac primum quæ scripsi mecum ipse pertracto, deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado adnotanda, notasque eorum si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissimè pluribus recito.* Amo hercule, immo veneror (politissime *Secunde*) hanc tuam cautam modestiam, prudentem hanc ingenii diffidentiam; quam examussim imitari vehementer ipse cupio; & aliis imitandum fidenter propino. Nec tantùm singularem ejus modestiam (Auditores) & unicam fere μετεωροφροσύνην vobis hîc commendo; sed ipsum etiam recitandi morem imprimis laudo. O pulchrum valdè morem! ac nostro hoc scripturientium ævo magnopere expetendum! scribimus indocti, doctique passim, & effrænata quædam libido chartas commaculandi ubique dominatur. hinc tot effœta, arida, jejuna; tot cruda semper & inchoata in vulgus trudi solent. O igitur si

Lib. 5. ep. 13.

Lib. 7. ep. 17.

mos

mos ille antiquus recitandi, ſaltem privatim & inter amicos poſſet revocari! quam utilis foret *vel ſiſtendis præcocibus quibuſdam & diffluentibus ingeniis, vel alias dirigendis!* quam gratum etiam & optabile videretur cordatis hominibus, eruditorum & benevolentium judiciis, ſenſibuſq; ſcripta ac publicanda, prius cenſenda ſubmittere! *vix quenquam enim inveniās, quē ſua non fallunt ſcripta, & auctorem ipſū* (divi Ambroſii verba) *frequenter prætereant; & ſicuti dēformes libri ſuos, ut plurimum, delectant parentes: ita etiam indecores ſermones, ſuos plerumque palpant ſcriptores.* Cordatis itaque hominibus pergratus indubie foret mos iſte, quem ſecutus eſt *Plinius*, quemque ego nunc jam, imitator non otioſus affectari decrevi. Atqui fortaſſe (dicet quiſpiam) oſtentatio hæc pleriſq; videbitur, & κενοδοξία: inanis gloriolæ ambitioſa quædā cupiditas. immo inquam ego, nihil minus. quin potius modeſtia, prudentia, verecūda ſui æſtimatio, αὐθαδίας καὶ ἀλαζονείας fuga & deteſtatio; ideo enim ſua recitat ipſe ſcripta, vel aliis perlegēda ſubmittit, *ut aliorū judicia noſcat, conſilia exquirat, verum audiat*, ut ſi quid eum fugerit admoneatur.

Lipſ. ep. 48. cent. 2. ad Bel. ubi multa de Recitat.

Amb. Ep. l. 6. ep. 40. ad Sabinum.

tur; ſi quid obſcurius dictum fuerit illuſtretur, ſi quid non recte corrigatur: juxta illud *Theophraſti* αἱ ἀναγνώσεις, ποιοῦσιν, ἐπανορθώτους, recitationes pariunt emendationes. Vultis iterum *Plinio* aures prebere, & ſuas recitandi cauſas juxta & utilitates audire? Sic igitur ad *Ariſtonem* ſcribit. *Has* (inquit) *recitandi cauſas ſequor; primum quod ipſe qui recitat, aliquanto acrius ſcriptis ſuis auditorũ reverentia intendit: deinde quod de quibus dubitat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit: multa etiam à multis admonetur: & ſi non admoneatur, quid quiſque ſentiat, perſpicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, ſilentio, quæ ſatis apertis notis judicium ab humanitate diſcernunt, atque adeo ſi cui fortè eorum qui interfuerunt cura fuerit, eadem illa legere, intelligat, me quædam aut commutaſſe, aut præteriſſe, fortaſſe etiam ex ſuo judicio, quamvis ipſe nihil dixerit mihi.* Videtis jam (auditores) quales fuerint Plinianæ recitandi cauſæ: quotupliceſque inde exurgant utilitates ſatis manifeſtum eſt. Quod ſi noſtri temporis ſcriptores eiſdem rationibus moti, eundem recitandi morem de induſtria æmulari ſatagerent ecquis eos reprehenſione dignos

Lib. 5. ep. 3.

dignos pronunciaret? ecquis ambitioſæ vanitatis reos ageret? quid ſi *M. Catonis* vitiligatores paſſim occurrant? qui nihil quicquam tam recte ab aliis dictum factumve agnoſcant, quod villicare non audeant? quid ſi hariolatores etiã non vereantur eſſe? ac de aliena mente, tam promptè quam prave conjicere? eorum malignas præcipiteſque conjecturas, prudentes omnes, & cordati viri præterfluere ſinunt; rectæque conſcientiæ præmio libenter acquieſcunt. quin & ultro fatemur olim id moris fuiſſe, ambitioſorum quorundam, ac φιλοδόξων hominum, vulgi famam actionum ſuarum finem ſtatuere, auram popularem captare; grande & inſanum plebeculæ *Sophos* aucupari: euge! belle! facete! atque ejuſmodi nugatorias audientium acclamationes recitando conſectari. O inepti, vani, furiles homunciones! o miſera gloriolæ mancipia! liberaliora noſtris ſperamus ingenia; pectora magis generoſa. Norint id minimè ſapientis eſſe, opinioni ac famæ tantum velificare: ὁ σοφὸς οὐδὲν ἐπιτηδεύει ἢ πρὸς τὴν εὐδοκιμῆσιν dixit Græcorum non ignobilis auctor. aliũ igitur volumus ut noſtri ſibi recitandi aut ſcripta cum aliis cõmunicandi finem,

finem proponant; aliud ſequantur conſilium; nimirum, ut quæcunque in publicum rei literariæ bonum elucubrare atque vulgare conceſſum fuerit diligentiùs emendata, limatiùs expolita, omni denique modo probabilia in manus hominum perveniant. nempe hæc caſtigatiſſimi *Novocomenſis* unica cura fuit, non *ut dum recitaret, ſed dum legeretur, laudari poſſet.* Et tamen (neque diſſimulamus) haud diſplicet nobis, illa *Satyrici* reſponſio.

Plin. l. 7. ep. 17.

Non ego dum recito, ſi forte quid aptius exit
Laudari metuam; nec enim mihi cornea fibra eſt.
Sed recti finemque extremumque eſſe recuſo
Eugè tuum & bellè!

Perſ. ſat. 1

Jam vero (Academici) meipſum quod attinet, ſi provinciam quam nactus ſum, cõmodiſſime adminiſtrare velim, ſi in eâ plurimũ prodeſſe cupiam (cujus rei deſiderio flagrare me profiteor) quis veſtrum (niſi plane tyro ſit, & horum ſtudiorum omnino rudis) non novit recitandi ac relegendi neceſſitatem quandam ſæpe mihi impoſitam, pro ratione auditorum meorum

orum qui quotidie mutant, & ſucceſſione ac viciſſitudine quotidie renovantur? præſertim quum acceſſerint novitii, & qui ſuper hoc argumento, quod præ manibus jam tenemus, inſtrui atque informari multum opus, ne dicam neceſſe habeant. At regerit fortaſſis eorum non nemo, dicendo; fruſtra nos recitationibus moraris; quandoquidem hæc ipſa publici juris facere in animum nuper induxeris: quod ſi feceris, penſiculatiùs & tranquillo in otio, ea legere cuivis licebit. At inquam, jam antea dixi, ideo me recitare, ut pleniora & correctiora prodeant. addo aliam rationem, nec inferioris momenti. Præcepta cujuſlibet diſciplinæ, ſicuti omnes concedunt, ab ipſo dictantis ſive docentis ore, fœlicius imbibuntur, quam è libris hauriuntur: & cur non idem ſentiamus de lectionis Hiſtoricæ regulis? Certè ea fuit Plinii, toties à nobis citati, hac ex parte ſententia, ſiquidem ad *Nepotem* ſuum ſcribens. *Dices, inquit, habeo hic quos legam non minus diſertos; etiam: at legendi ſemper erit occaſio, audiendi non ſemper multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora ſint quæ legas, altius tamen in animo ſedent; quæ pronunciatis,* Lib. 2. ep. 3.

nunciatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. a nobis etiam ſtat *D. Hieronymus*, in epiſtola ad *Paulinum*. *Habet*, inquit, *neſcio quid latentis energiæ viva vox; & in aures diſcipuli, de auctoris ore transfuſa, fortius ſonant.* Ideoque *Fab. Quintilianus*, maximus Artis Rhetoricæ magiſter, in Oratoris ſui gratiam ita præcipit. *Præceptor* (inquit) *aliquid immo multa quotidie dicat, quæ ſecum audita referant diſcipuli, licet enim ſatis exemplorum ad imitandum ex lectione ſuppeditet, tamen viva illa (ut dicitur) vox, alit plenius, præcipueque præceptoris, quem diſcipuli, ſi modo recte ſint inſtituti, & amant & verentur.* Neque aliam fuiſſe mentem *Marci Tullii* liquido conſtat; quippe in perfecto Oratore; *carent* (inquit) *libri ſpiritu illo, propter quem majora eadem illa cum aguntur, quam cum leguntur, videri ſolent*, hinc illud: in *Demoſthene magna pars Demoſthenis abeſt quod legitur potius quam auditur.* Atque huc optime quadrant *Horatiana* illa quibus facete & admodum urbane deridet Epicureum illum, à quo *Catius* in arte culinaria inſtitutus fuerat.

Lib. 1. c. 2.

Val. Max. l. 8. c. 10.

Lib. 2. Sat. 4.

Docte Cati, per amicitiam Divoſque rogatus Ducere

Ducere me auditum, perges quocunque momento.
Nam quamvis referas memori mihi pectora cuncta.
Non tamen interpres tantundem juveris: adde
Vultum habitumque hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos
Atque haurire queam, vitæ præcepta beatæ.

Hæc quum ita ſe habeant (Auditores) quid deinceps obſtat, quo minus ad opus deſtinatum noſmet alacriter accingamus? quod ſecuri veſtræ benevolentiæ jam nunc facimus, & proximâ lectione opus ipſum aggrediemur. Interim, ne dum nos de ratione & Methodo legendi Hiſtorias diſſertamus, contra *Methodum* peccemus ſi novitiis Auditoribus noſtris (quorum gratia imprimis ſuſceptus eſt hic labor) minus conſtet qnaſnam Hiſtorias Intelligamus: operæ pretium fore putamus, primo definitionem, inde, diviſionem, Hiſtoriarum præmittere, eaſque breviter.

viter explicare, quo majori cum perſpicuitate munus noſtrum penſumque modo ſuſceptum ad extremum uſque exequamur. Definitio igitur, à nobis olim poſita eſt hujuſmodi, quam hic retinere placet. *Hiſtoria eſt notitia, & explicatio rerum ſingularium, eo fine ſuſcepta, ut earum memoria conſervetur, atque inde univerſalia evidentius confirmentur, quibus ad bene beateque vivendum inſtruamur.* Dico, *notitia juxta & explicatio*; quia de Hiſtoria quatenus legenda nos acturi ſumus; cujus genus *notitiam atque explicationem* ſtatuimus: pro objecto ſive materia, *res ſingulares* pono: hoc eſt, res geſtas publicas vel privatas, memoria hominum dignas. Finem multiplicem aſſigno: ut memoria rerum ſingularium conſervetur; nec non ut ex ſingularibus, præcepta univerſalia eliciantur, & confirmentur: denique ut hiſce inſtructiores fiamus ad bene beateque vivendum. Hinc enim eſt quod M. *Tullius* Hiſtoriam *vitæ Magiſtram* dixerit. Atque huc ſpectant lactea *Titi Livii* verba in præfatione ad Hiſtoriam ſuam. *Hoc illud eſt præcipue in cognitione rerum ſalubre ac frugiferum, omnia te exempli documenta in illuſtri*

illustri posita monumento intueri: inde tibi, tuæq; Reipub. quod imitêre capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.

Secundum hanc nostram definitionem, subjiciamus quoque divisiones, minime subtiles, aut argutas (neque enim hujus loci esse putamus) sed populariores, & magis communes. Ab antiquis scio, uti etiam à recentioribus nonnullis, Historia distribuitur in *Divinam*, quæ de Deo, rebusque divinis tractat; *Naturalem*, quæ de rebus naturæ earumque causis agit; & *Humanã*, quæ hominis actiones, vitam in societate agentis explicat. Hanc postremam solummodo respicit nostra definitio; & hanc distinguimus, in *Politicam*, & *Ecclesiasticã*. Atque harum utramque, in *Universalem*, ac *particularem* Historiam. *Politica* Historia, quam etiam civilem dicimus, est quæ imperiorum, Rerum Publicarum, civitatum initia, constitutiones, incrementa, conversiones, res denique gestas exponit: *Ecclesiastica*, quæ præcipuè res Ecclesiæ tractat, etsi *Monarchiarum* & regnorum negotia interponat. *Universalis*, sive Politica sit, sive Ecclesiastica, est quæ universorum, vel etiam multorum, maximeque illustri-

um populorum, Rerumque publicarum, aut ecclesiarum res gestas per omnia sæcula complectitur. *Particularis*, quæ unius populi, civitatis, vel Reipub. aut unius particularis ecclesiæ actiones, sive res gestas comprehendit. De hisce omnibus distinctè, & suo ordine legendis, nostra *Methodus* instituenda est. Alia porro Historiarum divisio est, quæ nostræ considerationi sese offert, & à junioribus præsertim notatu digna hæc est: àcircumstantiis & Methodo narrandi, sive explicandi ducitur. Siquidem Historiæ, aliæ dicuntur *Chronica*, ea scilicet quæ tempus in quo res quælibet gesta sit denotant. Aliæ *Vitæ* appellantur, quæ personas singularium quorundam virorum, eorumq; res gestas, juxta & mores descriptos complectuntur. Aliæ denique *Relationes* indigitantur; quibus id operæ imprimis datur, ut actiones hominum memoratu dignæ, & quævis Rerumpub. negotia utcunque fideliter & perspicue narrentur. Quod primum membrum attinet, omnes Historiæ, tempus in quo res gestæ fuerint, adnotare aut solent, aut debent; cæca enim est quælibet narratio, similisque fabulæ, sine temporis notatione: & tamen

omnes

omnes eadem temporum intervalla haud quaquam observant nec eundem in rebus narrandis ordinem tenent. Hinc Chronici generis, varias species esse dicimus. *Annales*, *Fastos*, *Ephemerides* sive *Diaria*, *Menologias*, *Bimestria*, *Trimestria*, *Semestria*, *Decades*, *Centurias*, *Commentarios*. De quibus omnibus, inter *Præmetia* Historica fusius disputavimus. *Chronici* generis Scriptores, sunt *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Dionysius Halicar.* *Justinus*, *T. Livius*, *Sabellicus*, & hujusmodi. Βιογράφοι seu *Vitarum* Scriptores, personas (uti dictum est) repræsentandas sibi proponunt, ad easque (quod notandum esset) maxima ex parte concurrunt mixti generis actiones; publicæ, privatæ, civiles, domesticæ &c. in hoc censu reponuntur *Suetonius*, *Plutarchus*, *Cor. Tacitus*, *Dion Cassius*, *Æmilius Probus*, atq; *alii*. Διηγηματογράφοι sive *Relationum* Scriptores; sunt Historici, qui rerum memorabilium narrationes integras, rerum gestarum & negotiorum omnis generis relationes plenas perpetuasque instituunt; quales sunt *Xenophontis* Κύρου ἀνάβασις. Sive *expeditio Cyri*. *Sallustii Catilinaria*. *Halicarnassæi Legationes*,

nes, & hujusmodi. De quibus omnibus legendis, sequenti dissertatione (propitiante Deo) audietis.

Dixi *Octob.* 17. 1635.

D E

DE RATIONE ET METHODO *Legendi Hiſtorias.*

PARS PRIMA.

SECT. I.

Ad fructuoſam Hiſtoriarum Lectionem tria requiruntur. Inde tres hujus diſſertationis partes proponuntur.

UT fructuoſa magis fiat Hiſtoriarum Lectio, largumque ſecum ferat operæ ſuæ precium, tria mihi videntur ſtudioſo cuique inſigniter neceſſaria. Primo, ut rectus idemque conſtans ſervetur ordo; ne confusè, vagè, deſultoriè legat. Secundo, perſpicax adſit & intelligens judicium; ut quæcunque legerit, dextrè capiat, & quæ ſint elegenda probè diſcernat. Tertiò ſedula & accurata adhibeatur induſtria; ut electa cujuſcunque generis velut annona, in horrea quædam

dispositè recordantur. Tria igitur quasi capita, præsentis nostræ dissertationis statuere animus est: Quorum *primum*; Auctores præcipuè legendos, continebit, eorumque ordinem quo sint legendi indicabit. *Secundum* quis sit idoneus historiarum lector habendus, docebit; *Tertium*; fructus colligendi perspicuam monstrabit viam: nec non, modum & rationem eos tanquam in cellâ quadam promptuaria dispensandi explicabit.

SECT. 2.

Historiarum series qualis instituenda. Quomodo ordinanda. Temporum intervalla tria observanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclysmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἀδηλον. μυθικὸν. Olympiades. Intervallum Historicum.

QVòd *primum* attinet, Auctorum series & catena ejusmodi instituatur, quæ temporum intervalla *Summorumque Imperiorum* successiones ἀκριβῶς, & ad amussim imitetur. Temporum autem intervalla, quatenus Historiam & rerum gestarum memoriam respiciunt,

ex

ex *Varrone* notat *Censorinus* tria. Primum, ab hominum principio ad *Cataclysmum* priorem, quod propter ignorantiam (inquit) ἄδηλον vocatur. secundum a *Cataclysmo* priore, ad *Olympiadem* primam, quod, quia in eo multa fabulose referuntur, μυθικὸν nominatur. Tertium à Primâ *Olympiade* ad nos (ubi intelligit *Cæsares* & tempus deinceps) quod dicitur ἱστορικὸν, quia res in eo gestæ veris Historiis continentur. Hæc temporum intervalla (uti videtis) quibusdam *Epochis* distinguuntur. *Epocha* vero, illustre quoddam temporis principium dicitur, à quo reliqua tempora numeramus. Et duplices quidem observamus *Epochas*: *Ecclesiasticas* & *Politicas*. Illæ in *Sacris Scripturis* & *Historiis Ecclesiasticis* usurpantur, quales sunt: Ab *Orbe condito*, sive à Creatione: à *Cataclysmo* sive Diluvio: *à Turre Babilonica* vel à linguarum confusione: à migratione ex *Ægypto*; & hujusmodi. Hæ autem sequentes in *Profanis* Historiis & Auctoribus *Ethnicis* legi solent. Ex: grat. Ab *Excidio Trojano*: ab *Olympiade* primâ: ab *Expeditione Cyri*: à Transitu *Xerxis*: &c. Ita hoc in loco *Censorini*: ab hominum principio sive ab initio *Mundi*,

De die Natali. c. 21.

di ad *Cataclysmum*. Et notandum est quod dicit *Cataclysmum* priorem: *Cataclysmi* enim sive Diluvia tria magna in Historiis memorantur. Primum erat Diluvium universale, tempore *Noachi Patriarchæ*; de quo in *Sacro Codice* scribit *Moses*, quod in Annum Mundi 1656. incidit. Secundum erat *Ogygium* in *Achaia*, quod totam fere provinciam vastavit: & quia *Ogygii* (qui tunc *Elusinæ* conditor & Rex) temporibus effusum est, nomen loco & tempori dedit, juxta *Orosium*. Hoc in annum M. 2185. incidit; florente tunc *Jacobo Patriarcha*. Tertium erat *Deucaleoneum*, *à Deucaleone* sic dictum; cujus tempore *aquarum illuvies* (*Orosii* verba) *majorem partem populorum Thessaliæ absumpsit, paucis per refugia montium liberatis; maxime in monte Parnasso, in cujus circuitu Deucaleon tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugientes susceptos, per gemina Parnassi juga, fovit aluitque*: à quo propterea Genus humanum reparatum ferunt. Hoc diluvium incidit in annum Mundi, 2437. Tempore *Cecropis*, *Athenienſium* Regis; & quasi annos ter quinos ante *Israelitarum* Egressum ex *Egypto*.

Oros. l. 1. cap. 7.

Lib. 1, c. 9.

* *Cronologiam sequimur Scaligerianam, quod semel in universum monitum velim Auguſt. de C. D. l. 18. c. 10. v. Justin. l. 2, c. 6.*

Jam

Jam vero primum illud intervallum, quod *Varroni* (doctissimo licet) ἄδηλον videbatur, Nobis *Christianis* ἔυδηλον potius, & ex sacra pagina meridiano Sole clarius est: Annosque novimus continere mille sexcentos quinquaginta & sex. Quorum Historiam primis sex capitib. *Geneseos*, à *Mose* brevissimo compendio descriptam habemus. Neque alibi per omnia quæ extant literarum monumenta, aut quæ reperiri possunt, occurrit certi quicquam, de rebus, ante *Diluvium* gestis ullibi legendum.

Secundum intervallum à *Diluvio* primo, ad primam *Olympiadem* (hoc est, ad primum illud certamen quod quarto quoque anno, in honorem *Jovis Olympii* à *Græcis* celebrabatur; (& in annum quartum, aut quintum supra tricesimum, *Uzziæ* Regis *Iudæorum* incidit) annos complectitur, mille quingentos octodecim, nimirum ab Anno M. 1656 ad ann. M. 3174. *Mythicum* autem fabulosumque à *Varrone* dicitur hoc intervallum, idque non sine ratione, quandoquidem huc poeticarum fabularum argumenta pleraque referri solent. Et licet in poematis *Græcis*, nec non in *Historicorum* non-

* *Olympias* πλεσαπυρικὸς ἀγών. *Hercules* instituit. *Iphitus* instaura vit An. M. 3174. & ab hoc anno numerantur *Olymdiades sive quaternorum annorum circuitus.*

nonnullis, de rebus paulo antiquioribus. *De bello Trojano*, expeditione *Argonautica*, de *Perſeo*, *Oedipo*, *Hercule*, *Theſeo*, &c. Narrationes quædam extant, quas *Ovidius* in ſuo *Chronico* pleraſque complexus eſt: tamen vere, ut *Africanus* inquit, omnia plena ſunt confuſionis & diſſonantiæ & certâ annorum diſtinctione carent, nec de toto illo intermedio 400. annorum tempore, quod inter excidium *Trojæ* & *Olympiadem* primam interjectum eſt, quicquam ἀξιόλογον in *Græcorum* monumentis proditum eſt. Multo minus de rebus ante tempora *Trojana* geſtis. Hinc *Juſtinus Martyr* ἀλλ' οὐτο ἀγνοεῖν ὑμᾶς πρέπει, ὅτι οὐδὲν Ἕλλησι πρὸ τῆς ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱστόρηται. &c. *Neque hoc vos ignorare decet, nihil à Græcis ante Olympiadas accurate ſcriptum eſſe.* Et *Euſebius.* μέχρι μὲν τῆς ὀλυμπιάδων &c. *Uſq; ad Olympiadas nihil certo perſcriptum eſt à Græcis: ſed omnia ſunt confuſa, neque ante id tempus uſpiam conſentiunt.* Nihilominus, totius hujus fabuloſi intervalli certam nos Chriſtiani habemus hiſtoriam, & (quod Eccleſiam ſpectat) amplam ſatis & luculentam, à *Moſe* ac *Prophetis*, divinis illis *Sancti Spiritus* amanuenſibus,

v. Scal. Animad. in Euſeb. p. 66.

In Oratione ad Græcos.

De præpar. Evang. cap. 10.

bus, literis consecratam: cui etiam de *Gentium Nationumque* imperiis, & de rebus ab iis gestis, haud pauca immiscentur; quorum ad veritatem dubiosa illa & incerta narrationum, quæ de iisdem temporibus in profanis plerisque historicis habenter, examinanda censemus.

Denique *Tertium* intervallum, (quod solum volunt historicum esse & *Varro* & *Censorinus*) ab *Olimpiade* prima ad *Censorini* ætatem, annos supra mille & quatuordecim comprehendit: ad quos refertur historiæ veteris profanæ totum illud, quicquid hodieque extat integrum, & certâ temporum notatione distinctum.

* *Scripsit Censorinus circa ann. Chri.* 240. *ab V. C.* 991. *uti ipse cap.* 21.

SECT. 3.

Summorum imperiorum series & successio. Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Persarum unicum imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata. Summorum appellatio, frustra Bodino cavillata. Romanum, omnium maximum Imperium.

QVa propter, cum intra duo posteriora temporum intervalla (*Mythicum*

cum videlicet, & *Hiſtoricum*,) quatuor ſumma, & (in quantum ſciri poſſit) in genere humano præcipua, ſucceſſivè inciderint *Imperia*; quibus terrarum orbis pars maxima paruiſſe dicitur, & ſub quibus eorum pleraque quæ in tota hiſtoria continentur, geſta fuiſſe memorantur. placetne ut quænam ſummorum iſtorum *Imperiorum* fuerit ſeries, qualiſque ſucceſſio proponamus? Id pro nobis faciet, neſcio quis *Æmilius Sura*, apud *Velleium Paterculum*. *Aſſyrii* (inquit ille) *Principes omnium gentium, rerum potiti ſunt, deinde Medi, poſtea Perſæ, deinde Macedones, exinde duobus Regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo poſt Carthagine ſubactam devictis, ſumma Imperii ad populum Rom. pervenit.* Hanc ipſam *Summorum imperiorum* ſucceſſionem, fatali quadam neceſſitate, eo ordine diſpoſitam, *Arrianus Nicomedienſis* aſſerere videtur. ἐχρῆν ἤδη γὰρ Περσας πρὸς Μακεδόνων ἀφαιρεθῆναι τὴν Ασίας τὴν ἀρχὴν καθαπερ̃ων Μήδοι μὲν παρὰ Περσῶν &c. h. e. *oportebat Aſiæ Imperium Perſis à Macedonibus adimi, quemadmodum Perſæ Medis, ac prius Medi Aſſyriis ademerant.*

Lib. 1. cap. 6.

Lib. 2. de expedit. Alexand.

Plane

Planè idem *Claudianus* poeta,

--- Sic Medus ademit
Assyrio, Medoque tulit moderamina
Perses.
Subjecit Persen Macedo; cessurus &
ipse
Romanis, hæc auguriis firmata Sibyllæ.

De laudibus Stilic. l. 3.

Eandem omnino successionem *Imperiorum Dionys. Halicarnassæus* memorat in proœmio *Antiquitatum Romanarum*, ubi collationem singulorum instituit, & reliquis omnibus *Romanum* longe præfert. Verum hic obiter notemus quod licet *Æmilius Sura*, *Arrianus*, *Halicarnassæus*, aliique satis multi *Auctores* vetusti inter Summa, *Medorum* distinctè numerant *Imperium*; nos tamen *Medos* & *Persas* unicum constituisse *Imperium*, è sacris litteris docemur: tùnc præsertim, ubi summo dominatu *Assyrios* privâssent: ideoque quatuor tantum numero fuisse *Monarchias* illustres, & maximè notabiles, *Ecclesiæ* veteri cum primis infestas vulgo observatum est. Quas visione quatuor *Bestiarum*, *Danieli Prophetæ*; quatuor quadrigarum *Zechariæ*; Regi *Nabuchodonosori* ingentis *Colossi* imagine, quadruplici materia constante repræsen-

* Isai. 21. Dan. 6. 9. Ester. 1. 3. &c. 1. Dan. 7. 17. 2. Zech. 6. 2 3. Dan. 2. 37, 38.

sentatas, sacra volumina testantur. Ita enim & *Patres* antiqui, & recentiores etiam plerique interpretes, istas prophetias intelligunt. Recentiores autem ut missos faciamus ex antiquioribus tres tantum nobis sufficient ad probandum, quod jam olim à multis sæculis receptum fuerit, quatuor *Monarchias* prædictis tribus *Visionibus* designari. *Isidorus Pelusiota*, ante annos mille ducentos, quatuor *Bestiarum Visionem*, ad hanc mentem interpretatus est. τῶ Δανιὴλ δεινὰ ἡ πεῖβιστος θεωρία &c. *Divini viri Danielis, illa celebris atque hominum sermone pervulgata visio, Assyriorum & Medorum ac Macedonum regnum, ut uniusmodi atque ex una quodq; natione conflatum, uni belluæ comparavit; aliud nimirum Ursæ, aliud Leænæ aliud pardo. Quarta autem visio, hoc est horrenda bellua (utpote ingentem stuporem afferens) ferreis dentibus septa, æreisque unguibus armata, devorans & comminuens, & conculcans, nec ad ullius animantis similitudinem accedens, Romanorum Imperium perspicue designabat; utpote ex omnibus nationibus & tribubus compactum, omnique robore ac gloria in seipso præditum; neque enim uno nomine exprimendum*

lib. 1. ep. 218.

mendum

mendum vidit propheta principatum illum, qui potentiæ ſuæ jugum, in omnes extendit, atque Dominicæ incarnationis tempore in infinitum imperium proceſſit. Hactenus *Peluſiota* de quatuor *Beſtiis*. Jam *Zechariæ* quadrigas *Beatus Hieronymus*, *Peluſiota* paulo antiquior, huc etiam refert. *In quadriga prima* (inquit) *Equi rufi erant, cruenti & ſanguinarii, & Babilonica crudelitate terribiles. In quadriga ſecunda equi nigri regnum Medorum atque Perſarum &c. In quadriga tertia equi albi Macedones ſub quorum rege Antiocho. Maccabæorum victoriam legimus. In quadriga quarta equi varii fortes; ſcimus enim Romanorum Reges, alios in gentem Judæam fuiſſe clementes, ut Caium Cæſarem; Auguſtum, & Claudium; alios perſecutores atque terribiles; ut Caligulam, Neronem, Veſpatianum. Hæc* B. *Hieronymus* de *Zechariæ* quadrigis. denique ſtupendus ille *Nabuchodonoſoris Coloſſus*, explicatione *Danielis* ipſius, quatuor regna ſignificat: Beatus autem *Sulpitius* diſertim applicat, & quatuor iſtas quas diximus *Monarchias* prænunciatas fuiſſe nominatim affirmat. *Secundum prophetæ interpretationem* (inquit) *imago viſa mundi*

Hieron in zechar. 6. 2

Sacra Hiſt. lib. 2.

mundi figuram gerit. Caput aureum Chaldæorum Imperium est. Siquidem id primum & opulentissimum fuisse accepimus. Pectus & Brachia argentea, secundum regnum annunciant. Cyrus enim, victis Chaldæis atque Medis, Imperium ad Persas contulit: in ventre æreo tertium regnum portendi pronunciatur: idque impletum videmus: siquidem Alexander ereptum Persis Imperium, Macedoniæ vindicavit. Crura ferrea Imperium quartum, idque Romanum intelligitur; præ omnibus ante regnis validissimum: pedes vero partim ferrei partim fictiles, dividendum esse Romanum regnum, ita ut nunquam inter se coeant præfigurant. Quod æque impletum est. ita B. *Sulpitius.* Hæc aliquanto longius produximus, à quibus tamen supersedisse poteramus, nisi hanc opellam à nobis expressisset *Johannis Bodini* viri impensè docti argutatio; qua decantatam illam regnorum antiquioris mundi divisionem in quatuor *Monarchias, nuperæ autoritate, & insulsæ Neotericorum quorundam opinione niti* astruit. Nobis vero ex supradictis, contra liquido paret; *Summa* quatuor *Imperia*, antiquitùs observata, & designata fuisse. Quorum priora duo,

* *Methodi cap. 7.*

in

in *Asia* succeſſivè floruerunt, ideoque *Asiatica* dicta: duo reliqua, ſuo ordine in *Europa* eademq; ratione *Europea* nuncupata. Has appellationes, nec non *Imperiorum* diſtinctiones probare, ſuaque auctoritate confirmare, nobis videtur ipſe etiam *Velleius* loco ſupra citato. *Inſequenti tempore* (inquit) *Imperium Aſiaticum ab Aſſyriis, qui id obtinuerant annis mille ſeptingentis, tranſlatum eſt ad Medos, &c.* Lib. 1. c. 6. Verum, inquam, haud tanti quidem eſt, ut de appellatione, ſive etiam de diſtinctione *Imperiorum* prolixiùs litigemus. Breviter ergo, dicimus longe teſtatiſſimum illud eſſe, apud omnem etiam antiquitatem notiſſimum, adeò latè olim per totam *Aſiam* dominatos fuiſſe *Aſſyrios & Chaldæos*; poſtea *Medos* & *Perſas* ut *Summa* tenuiſſe totius orbis (qua tunc habitabatur) *Imperia*, jure meritoq; dicantur: idem etiam de *Græcis* ſuo tempore, atque inde multo magis de *Romanis* affirmari poteſt: à quibus non *Aſiæ* modo, & *Europæ* ſed & *Africæ* quoque partem, ſi non maximam, certe potiorem ſubjugatam, ex Hiſtoriis novimus. Vnde *Megalopolitanus* Ρωμαῖοι γὰρ μόνοι τῶν ἐν μέρει, καὶ δὴ καὶ πάσης πεποιημένοι τῆς οἰκουμένης

κοσμοκρατορίαν &c. *Romani non partibus ſolummodo aliquot, ſed univerſo fere terrarum orbe, in jus ditionemq; ſuam coacto, Imperium ſuum in tantum evexerunt faſtigium, ut prædicare quidem illius fœlicitatem præſens ætas merito queat: ſuperare vero illud nulla unquam ſecula ſint valitura.*

SECT. 4.

Aſſyrio-Chaldaici Imperii inſtitutio ac duratio. Item Medo-Perſici, inde Græcanici. Romani Imperii initium ante Jul. Cæſarem. Inde ad Carolum M. quot anni interceſſerint. Denique ad Carolum V.

VT progrediamur igitur, primum illud Imperium *Aſſyrio-Chaldaicum* (ſic enim lubet appellare) a *Nemrode* (qui etiam à nonnullis *Belus* dicebatur) inſtitutum eſt. A. M. 1717. aut circa. Durationis erat longiſſimæ, utique annos plus minus mille ſeptingentos complectens; nam per totum quaſi intervallum ſecundum *Cenſorinum*; & porro ad annum uſque ducenteſimum vicefimum

simum octavum tertii intervalli excurrit illud Imperium; haud quidem semper integrum, sed fractum nonnunquam, atque imminutum; sicuti à doctissimo *Josepho Scaligero* notatum est. Amplitudo enim ejus initio quidem immensa fuit, postea per subditarum nationum defectiones in multas quasi lacinias divulsum est, Regibus Assyriorum in luxum solutis, & quidvis potius quam arma, & salutem regni sui meditantibus. Verum à prima ejus origine ad Captam a *Cyro Babylonem*, quo tempore ad *Medos* & *Persas* transferebatur, interceſſerunt anni paulo minus septingenti supra mille. Nam licet *Assyrios* Imperium tenuisse annos ter centenos tantum supra mille, autumet *Justinus*; *Georgius Monachus*, ter centenos sexaginta; *Diodorus Siculus* quadringentos. Omnes tamen intelligendos auguror, de spacio quo regnabant posteri *Nemrodis* & *Nini*, qui illius Imperii fundamenta jecerunt circa A. M. 1717. præsertim *Nini* à quo *Sardanapalus* (teste *Velleio*) tertio & tricesimo loco (ita ut semper successor regni paterni foret filius) ultimus regnabat. *Nini* vero familiam excepit *Phul Belochus* & ejus

Scalig. Can. Isag. l. 3. p. 315.

Vell. Pat. l. 1. cap. 6. A. M. 3076

posteritas: inde *Merodach Baladan* ejusque progenies, usque ad interitum *Baltazaris* qui regum *Babilonicorum* extremus, urbe à *Cyro* capta perijt. Ita quidem *Funccius, Reinerus Reineccius, Viginerius*, atque alii ex sacra Scriptura ferè, colligere videntur. Verum *Josephus Scaliger, Dionys. Petavius, Jac. Capellus*, atque alii ex *Beroso, Megasthene*, ac *Ptolomæo*, interitum *Baltazaris* prævertisse *Babylonis* expugnationem per *Cyrum*, annos circa septendecim contendunt. *Baltazar* enim conspiratione suorum, quos ob pravam indolem à se alienos fecerat, interfectus est. Olymp. 55. cui successit *Nabonidus* quidam, origine *Medus* (*à Daniele Darius Medus* appellatus) idque communi sententia conjuratorum. Hic autem decimo septimo imperii sui anno ab *Cyro Persarum* Rege bello superatus, ac *Babylone* exutus, vitâ & *Carmaniæ* præfectura donatur: atque sic Imperium ad *Persas* translatum; anno videlicet 2. *Olympiadis* 60. & anno M. 3412. haud igitur difficile videtur ex præmissis demonstrare *Monarchiam Assyrio Chaldaicam* a prima sua inchoatione, ad hunc quem posuimus Epilogis-

mum

tum duraſſe, paullo minus annis mille ſeptingentis. Quod inſuper ex iis confirmari poteſt, quæ retuliſſe perhibetur *Callisthenes*, *Ariſtotelis* diſcipulus. Is enim *Alexandrum M.* in expeditione *Aſiatica* ſecutus, rogatu Magiſtri ſui, capta *Babylone*, diligenter à *Babylonicæ* antiquitatis peritis, aſtrorum obſervationes, & regum primæ illius & antiquiſſimæ *Monarchiæ* ſucceſſiones, nec non annorum numerum inquiſivit. Quaſcunque autem nanciſci potuit *Babyloniorum*, antiquitates [illegible] in *Græciam* tranſmiſit, quas mille nongentos & tres annos complexas fuiſſe teſtatur alicubi *Simplicius*.

Secunda *Monarchia Medo-Perſica* indigeſta, à capta *Babylone* per *Cyrum*, ad eandem ab *Alexandro Macedone* occupatam (*Dario Codommano*, Rege decimo & ultimo *Perſarum* victo) non ultra decem annos ſupra ducentos continuaſſe dicimus. *Alexander* enim *Babylonem* intravit anno 3. Olympiadis 112. anno M. [illegible]

Tertia vero *Monarchia Græca* voluta, & ab *Alexandro M.* poſt *Darium* victum, inchoata, uſque ad *Perſeum Philippi Secundi*

cundi *Macedonici* filium à *Paullo Æmylio* debellatum, & *Macedoniam* in provinciam redactam perdurâsse existimatur: quod spacium, annos paullo plus centum sexaginta comprehendit. *Perseus* enim à L. *Æmylio Paullo* victus, captus, ac triumphatus est, an. ab V. C. 586. an. M. 3782. atque circa id tempus, ad immensam illam magnitudinem suam, à *Polybio* in tantum prædicatam accreverat *Imperium Romanum*: quod postea latius adhuc sese extendit; verum ab hoc tempore quarta *Monarchia* facta est. Siquidem huc ejus initium citatis verbis refert *Æmylius* ille *Sura*, (eadem ex *Paterculo* supra citavimus:) *duobus inquiens regibus Philippo & Antiocho devictis, summa Imperii ad populum R. pervenit.* Quod eisdem fere verbis affirmat etiam *Polybius*. *Regno Macedonico everso, Romani urbem terrarum suo Imperio subjecerunt.* Imo uti ex eodem *Polybio* colligere est, certatim sese adsciverunt populi eorum obsequio, ab iisque pacis interpres ac belli arbitria sumpserunt. Quod idem *Florus* noster confirmat. *Quippe jam gentium reges, duces, populi, nationes, præsidia*

Lib. 1.

Lib. 3. p. 159. & 160.

Lib. 2. c. 7.

sibi

ſibi ab hac urbe petebant. Iterum *Polyb.* *Hoc tempore in confeſſo apud omnes erat, atque adeo confeſſionem hanc neceſſitas omnibus exprimebat, parendam porro eſſe Romanis & illorum juſſa capeſſenda.* Denique huc ipſe Propheta *Daniel Monarchiæ* quartæ initium refert, ſi recte opinetur doctiſſimus *Melanchthon*, qui hunc in modum loquitur. *Cum Daniel quartam Monarchiam nominat & pingit, non tantum à Julio & Auguſto eum ordiri, ſed complectitur tempus, quo urbs Roma, ſummum Imperium tenuit, etiam ante bella civilia.* Qua propter ſi hinc initium durationis hujus *Monarchiæ* putemus; ad *Iul. Cæſarem* anni numerantur, 118. inde ad *Conſtantinum* M. 356. poſt ad *Auguſtulum*, qui ab *Odoacro* rege *Herulorum* coactus eſt ſeſe abdicare, reperiuntur anni ſupra 170. inde deniq; ad *Carolum* M. 325. ſic ut ab everſione regni *Macedonici* ad *Carolum* M. interfint anni, 978. inde ad *Carolum* V. ſequuntur anni, 720. ita à victo *Perſeo* ad *Carolum* V. numerantur an. 1688. *Lib.* 3. *p.* 160.

1 Chron. *l.* 3. *p.* 146.

SECT. 5.

Quatuor iſthæc imperia quare dicebantur Summa.

NOn me latet, alias multas reſpub. & dynaſtias, alia regna atque imperia hinc illinc, per orbem terrarum, ſuperiorum etiam trium *Summorum Imperiorum* tempore floruiſſe; imprimis autem dum Prima & Secunda vigebat *Monarchia*: e. g. *Ægyptiorum*, *Sicyoniorum*, *Spartanorum*, *Æthiopum*, aliorum; de quibus frequens mentio apud Antiquos habetur; horumque nonnullos late aliquando rerum potitos legimus;

Lucan. l. 10 *Venit ad occaſum, mundiq; extrema Seſoſtris*

ib. 1. *Et Pharios currus regum cervicibus egit.*

Ita cecinit *Lucanus*. Et *Juſtinus*, *Vexorem* tradit regẽ *Ægypti*, ad *Pontum* uſq; produxiſſe imperiũ. *Strabo* etiam *Tearchonẽ Æthiopem* uſque in *Europam* cum exercitu proceſſiſſe teſtis eſt. Denique. Rerum dominos aliquando *Æthiopes* fuiſſe, claros & potentes, uſque ad *Trojana* tempora, *Memnone* regnante, ſcribit *Plinius*. Præ cæteris tamen omnibus, prædictas quatuor *Monarchias* longe eminuiſſe, notius eſt, quam ut probationi diutius immoremur. Namque id ſemper meminiſſe oportet, haud ita à nobis quatuor *Summa Imperia Monarchias* vocatas, quaſi omnes omnino regiones & gentes comple-

Lib. 15.

Lib. 6. c. 29.

ete-

&erentur, ſed quòd magnam orbis terrarum partem tenuerint, tantamque habuerint potentiam, ut cæteros reges compeſcere, iiſque leges imponere facili labore poſſent. Siquidem *idcirco voluit Deus Monarchias conſtitui*, (*Melanchonis* verba) *ut homines legibus, judiciis, & diſciplina probabili regerentur.* Chron. l. 1. p. 10.

SECT. 6.

Hiſtoriarum lectio undè auſpicanda. Epitomæ juſtæ non penitùs damnandæ. Synopſeis Hiſtoriarum. Chronologi. Alia etiam compendia nominatim commendantur. Qui denique Auctores præcipuè circa univerſalem Hiſtoriam ſint conſulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Hiſtoria Biblica omnium prima & primo ediſcenda.

QUapropter, ſi quis *Monarchiarum* ſive *Imperiorum* iſtorum, adeoque totius mundi Hiſtorias, cum uberiori fructu percurrere cupiat; priuſquam illud immenſum pelagus ingrediatur, compendium aliquod (ſuadeo) deguſtet; & à ſuccincta aliqua *Chronologia*, aut brevi aliqua Hiſtoriarum *Synopſi* incipiat. Inde enim

enim series temporum, *Imperiorum* successiones, generis humani præcipuas mutationes, insimul discere poterit. Inde exemplar ideamque τῆς ὑπαρχούσης ἱστορίας, totius universalis Historiæ, uno quasi intuitu contemplandam facili negotio (si voluerit) comparabit. Id *Ludovici Vivis* consilium. *A principio* (inquit) *legendum aliquis, qui ab ultimis temporibus ad nostram memoriam, aut ei proximam historiam tenore uno contexat, ut summa quadam proponantur omnia.* Namque revera, licèt negari non possit, quod vulgo dici solet, compendia nonnunquam dispendia fuisse; Auctoribusque præstantissimis cladematque interitum attulisse: *Epitomas* tamen cum abbreviationibus justis, & viâ quadam planâ & ad incedendum expeditâ, rationem proficiendi demonstrent, hand prorsus contemnimus. Quinimo sicut infantes modicè manu aliena ducti, passibus incertis ambulare discunt: Ita in re Historicâ, ab epitomis & abbreviationibus, juvenibus ordiendum esse omnino persuasum habeamus; donec probè jactis fundamentis, processu temporis fontes ipsi, cum fructu & utilitate ab iis frequentari, adeoque exhauriri possint.

Lib. 5. de Trad. Disciip.

Frankenb. l. 1. Inst. H.

Pro-

Proderit igitur haud parum vel *Synopsin Beureri* legisse, vel *Sleidani* compendium de quatuor *Summis Imperiis*, eleganti, concinno, rotundo orationis genere scriptum; (ita de eo *Reinecc.*) & quod ex eorum numero statuere nos oportet, de quibus Poeta, Victurus genium debet habere liber. Vel denique *Melanthonis Chronicon*, quod qui non degustaverit, (ut Stephano cuidam Prætorio nascitur homo) is vere barbarus est. Quippe inquit, *eruditissima & elegantissima Epitome est omnium fere Historiarum totius mundi.* Alia etiam nec inferioris notæ scripta, Lectori nostro Historiæ studioso, commendari jure, meritoque possunt. Quale est *Reineri Reinecci Syntagma de Familiis*, quæ in *Monarchiis* Rerum potitæ sunt; opus quidem laboriosum, & eruditum, cujus ceu χρυσοσυλλογὴν per amœnos Historiarum campos, facilius molestos, jucundos, scitulosque iter facturi imitabere poteris. Sed & *Jacobi Capelli*, (Viri multæ eruditionis, & harum literarum callentissimi,) *Historiam Sacram & Exoticam*, accuratâ quidem diligentiâ ad temporum rationem concinnatam, meritâ sua laude neutiquam privandam

Epist. ad Henr. Meibomium.

Lib. de formandis stud. p. 37.

vandam censeo dignam videlicet lectione perquam seriâ, & in ipsis studii Historici primordiis; quam utinam ad hæc nostra tempora produxisset, nam in Nativitate *Augusti* desinit. Verum eodem in genere singularem navavit operam nuperrimè *Dionysius Petavius e Societate Jesu*, qui *Temporum Rationarium* dedit, in quo, ætatum omnium Sacræ profanæque Historiæ Chronologiæ, probationibus munitæ, summatim traditur, ab Orbe condito ad Annum Christi 1632. Inter Chronologos autem celebriores cupiat assurgere posthumus (quod ut faciat etiam plurimum interest) præter *Capellum* & *Petavium*, quos in eodem censu pono, *Funccium* adhuc potest, *Buntingum*, *Buchanerum*, *Helvicum*, aut denique *Sethum Calvisium*, qui nuperâ suæ *Chronologiæ* editione, operosum, ardua diligentiam adhibuit, nec nihil quicquam omiserit, quæ verum Historiarum tempus exquisitè docerent. Quod si post *Chronologiæ* illustres adhuc & splendidæ in *Universali Historia* libræ restent, ultimus legi potest, qui sub *Antonino Pio* floruisse putatur; neque eo quisquam olim inter Latinos fuit, Imperatorum tempora po-

A.VC. 691.

Claruit circa an. Chr. 140. *Voss. de Hist. l. 2. c. 1.*

politius aut elegantius perstrinxit.* Inde *Herodotus*, tum *Diodorus Siculus*, postea *Polybius*: de quibus plura mox erunt dicenda. Hos autem sequi possunt nonnulli ex recentioribus: quos inter, principem locum obtinere meretur *Gualterus Raulæus* nostras, Eques auratus, vir clari nominis, & ob singularem fortitudinem ac prudentiam meliori fato dignus. Is universalē Historiam ab initio Mundi usque ad *Macedonici* Imperii sive tertiæ *Monarchiæ* occasum ex probatissimis Auctoribus coagmentavit; nostræ quidem gentis idiomate vernaculo, sed accurato admodùm judicio, methodo perspicuâ, Stylo elegante ac virili. Quin & omnis ævi res gestas, ante aliquot annos digerere aggressus est, vir incomparabilis *Gerardus Johannes Vossius*; illud opus videre, & unà vobiscum frui (Auditores) utinam daretur! quid enim aliud quam eximium, & supra ingeniorum, non hujus tantum seculi, sed superiorum etiam multorum aleam positum, a tanto antiquitatis & Historiarum condo promo expectandum? utcunque tamen hosce universos præcedat *Historia Biblica*, quæ omnium antiquissima est, atque ἀναντιῤῥήτως,

* *Omnium Pænè gentium res à Nino usque ad Augustum complectitur.*

v. Epist. ded. lib. de Ar. Hist.

ere veriſſima. Atque huc tendit, gravis admodum & ſeria *Cæroli Sigonii* moris vulgati in ſtudio antiquitatis inſtituendo reprehenſio, juxta & monitio. *Ut in pleriſque aliis rebus inſtituendis* (inquit) *ſic in jaciendis ad rerum veterum temporumque præteritorum cognitionem fundamentis, neſcio quo modo pravæ cujuſdam conſuetudinis æſtu abrepti vehementèr erramus, ab iis ferme luſtrandis monumentis exordientes, quæ falſorum Deorum traditiones & commentitios fictorum Heroum actiones à Græcis acutiſſimis hominibus ſed planè veritatis ignaris proditas complectuntur. Quibus neque ad aliquem prudentiæ uſum, neque ad ullum pietatis fructum excolimur. Cum ſi quid in nobis ſenſus, ne dicam ſanitatis ineſſet, ab iis potius quæ ſacris continentur Hebræorum literis, initium ducere deberemus. Nam ſi prima rerum principia quærimus, non altius repetere, quam ab ipſo mundi hominumque quod ibi tractatur opificio poſſumus; ſi vera, nihil tam verum exiſtit, quam quod Dei ipſius viventis ore prolatum eſt; ſi gravia, quid magnificentius iis inveniri monumentis poteſt, in quibus ſancta Dei mandata, ſalutaris*

pre-

promissa, certa oracula, cæteraque his adnexa salutis nostræ adminicula concludantur? porrò autem unde aut virtutum exempla præstantiora ad persequendum, aut vitiorum detestationes acriores ad declinandum, aut actiones insigniores ad memorandum, quam ab ipsis Hebræorum commentariis peti possunt? in quibus solis apertè docetur, quantum humanum genus, aut religione colendâ summo præsentis Dei auxilio sublevetur, aut ea negligendâ acri ejusdem iracundia conteratur.

SECT. 7.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia. De Berosо, Ctesia, Megasthene, eorumque suppositititiis Scriptis. Ad Josephum potius in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna jactura aliundè sarcienda. Præsertim ex Josepho & Historia prophetica. Diogenes Laertius laudatur.

JAm verò si ad partes per *Imperia* summa descendere placeat, & Historias eorum separatim suo ordine persequi; Res *Assyrio-Chaldaicæ* qui narrant,

rant, * *Berosum* habemus; *Ctesiam*, *Megasthenem*: habemus dixi? immò (quod maxime dolent Historiarum cultores) non habemus. Fragmenta quædam * *Ctesiæ*, fortasse non notha, atque ista de rebus tantùm *Persicis*, nam *Assyriaca* protinus interierunt, habemus; paucas * *Megasthenis* lacinias, & adulteratas quasdam *Berosi* rapsodias, a *Viterbiensi Monacho*, institore subdolo suppositas; quibus parum fidei adhibendum censent, viri longè doctissimi. Etenim de *Ctesia Josephi Scaligeri* maximi philologi tale est judicium, nimirum, *ineptum esse Græculum, & modo Herodoto adversetur, nihil pensi habere: multa ab eo humaniùs, multa etiam consultò per ζηλοτυπίαν peccari, atque id non obscurè cognosci ex Photii parietinis.* Floruit temporibus *Cyri* junioris, & ab *Artaxerxe*, prælio captus, ei medicinam fecit. *Megasthenis* quoque fidem detrahit ipse *Strabo*, etiam germino illi, quem toties citat: quanto magis viri eruditi, fictitio isti *Anniano*, *Metasthenis* ignoranter dicto? ille autem cum *Seleuco Nicanore* vixit, teste *Clemente Alexandrino*, iste figmentum planè *Annianum*. Ejusdem furfuris *Berosum* illum esse

* *Claruit ante Chr. 250.*

* *Clar. ante Chr. 375.*

* *Ante Chr. 290.*

Scalig. de em. Temp. in notis.

Strabo l. 14.

lib. c.

Strom. l. 1.

eſſe qui circumfertur autumant plerique doctorum. Andite *Lndov. Viven. libellus* (inquit ille) *circumfertur : Beroſi Babylonii Antiquitates ; ſed commentum eſt, quod indocti, & otioſis hominibus mire allubeſcit. Cujuſmod, ſunt, Xenophontis Æquivoca, tum Archilochi, Catonis, Sempronii, & Fabii Pictoris fragmenta, quæ eodem ſunt libro ab Annio Viterbienſi conſerruminata, commentiſque redita magis ridicula. Non quin inſint quædam in illis vera, nam alioqui frontem non haberet naratio, ſed ipſum hiſtoriæ corpus commentitium eſt, nec illius cujus titulum mentitur.* Hactenus doctiſſimus vives. Atque idcirco tum ille tum alii, nos ad *Joſephum; Juſtinum Trogi Epitomatorem; & Diodori Siculi Antiquitates* mandant. Et merito quidem ad *Diodori Siculi Antiquitates* (ſi extarent integræ) quas veterum nonnulli ἁπλῶς βιβλιοθήκην vel etiam βιβλιοθήκας nominare non dubitarunt. Siquidem ipſe ſua Præfatione nos docet, qualem ſeculorum priſcorum memoriam libris ſuis conſignaſſet, Ejus n. Hæc ſunt verba *Ex libris noſtris* (inquit) *primi quidem ſex, continent res ante Troannm bellum geſtas, eaque quæ fabulis de*

Lib. 5. de Trad. diſc.

Clar. ante Chr. an. 60.

Lib. 1. p. 5. edit. Rhodom.

ſeculo iſthoc prodita fuerunt horum q; priorum tres Barbarorum, proximè ſequentes Græcorum Antiquitates continent. Inſequentibus undecim, res ubique locorum geſtas, a bello Trojano uſque ad Alexandri interitum deſcripſimus. Ita *Siceliota.* Verum quinque illi qui ſequebantur poſt quintum (quem *βίβλον νοσιωπηκήν* ipſe indigitat, quia in eo de *Inſulis* tractat) immenſa rei Hiſtoricæ jacturâ periêre. Nam in illis erat memoria totius vetuſtatis regnorum Orientis: quæ multum *Hiſtoriæ Sacræ*, (*Veteris* nimirum *Inſtrumenti* libris) allucere poſſent: uti notat doctiſſimus ille *Joſ. Scaliger.* hanc tam deplorandam jacturam æquiore animo ferendam cenſeremus, ſi præter illos ſupra nominatos, ſupereſſent, *Theopompus*, *Euphorus*, *Calliſthenes*, *Timæus*, atque alii, ex quibus ſua aſſiduo labore congeſſerat *Diodorus.* De quibus videte eruditiſſimum *Voſſium.* lib. de H. Gr. Habet quidem fateor *Siceliota* ſuos reprehenſores, propter libros illos priores, quos diximus hîc in primis legendos; eoſque inter, *Ludov. Vivem* qui miratur *Plinium* dicere potuiſſe, *Diodorum, primum apud Græcos nugari deſiiſſe*, cum nihil (in-

Ad Euſeb. an. 1967.

Lib. 2. de cauſ. corr. art. & lib. 5. de trad. diſc.

(inquit) *ſit eo nugacius.* Sed eruditum illum *Cenſorem* dicimus non ſatis animadvertiſſe *Diodorum* non diffiteri, iſtorum temporum Hiſtoriam fabulis multis eſſe permiſtam, eaſque aliter atque aliter apud *Veteres* traditas: ſed contentum eſſe referre, quæ veritati maximè conſentanea putaret: ac ne ſic quidem haberi ea vult pro uſquequaque veris: ſed ſatius putat, quomodocunque res priſcas noſſe, quàm eas penitùs ignorare: Sicuti vir acerrimi judicii ſummæq; eruditionis, *Gerardus Joh. Voſſius* obſervavit; quem videte. In defectu igitur Auctorum quos nominavimus, & ad ſarciendam utcunque jacturam factam inter *Siceliotæ* libros priores, advocanda ſunt ſubſidia, ab *Euſebii Chronico*, ubi priſca multa digito deſignata videbimus: à *Plutarchi Theſeo*, *Licurgo*, & *Solone*: a deſcriptione *Veteris Græciæ* per *Pauſaniam*: ab *Oroſii* libro primo. Præſertim verò ab *Hiſtoriâ Propheticâ*, in quâ ſolâ, pleraque eorum, quæ certæ ac indubitatæ fidei de *Aſſyriis* & *Caldæis*, (poſt interitum *Sardanapli*) haberi poſſunt, reperiuntur; etiam uſque ad initium *Monarchiæ Medo Pegſicæ*, & paullò ulterius.

Lib. 2. de Hiſt. Gr. c. 2.

neque alibi uſpiam fere apud *Antiquos* de Rep. *Judaica* (ſi *Ioſephum* excipiamus) quidquam legere conceditur. Is revera, ubi vetus *Teſtamentum* definit, reliqua gentis *Judaicæ*, uſque ad ann. decimum tertium principatus *Domitiani Cæſaris*; ætatis vero ſuæ quinquageſimũ ſextum, in *Archæologia* deducit. Sed de *Ioſepho* ſuo loco. A *Diogenis Laertii* vitis quoque hauriri poſſunt multa ſcitu digniſſima. quæ primæ *Monarchiæ* Hiſtoriam locupletare poſſunt. Præſertim Hiſtoriam centuriæ poſtremæ; quâ floruerunt Septem *Græciæ* Sapientes, nec non *Pythagoras* ille πεμπάδων, aliique *Philoſophi* multi, quorum vitas deſcripſit Laertius, aureo libello illo (ſicuti H. Stephanus,) opere utiliſſimo & auro contrà non caro, ſicuti doctiſſimus *Voſſius* affirmare non dubitat. l. 2. de Hiſt. Gr. c. 13.

Clar. anno Chr. 140.

SECT. 8.

Herodotus undè ſuam inchoaverit Hiſtoriam, vbiq; defierit. Ejus laus; quo tempore floruerit. Secundæ Monarchiæ initium. Argumenta ſingulorum librorum Herodoti recenſentur. Muſarum no-

nomina cur eis impoſita. Contra Lud. Vivem excuſatur. Ex quibus Auctoribus locupletior vel etiam illuſtrior fieri poſſit ejus Hiſtoria.

Claruit ante Chr. an. 440. Olymp. 84.

Hiſtoriam propheticam immediate ſequitur *Herodotus*; *Ethnicæ* pater Hiſtoriæ: idque divina cum bonitate, tum providentia factum, ut fere in eo ipſo quaſi momento, quo definit *Prophetica Hiſtoria*, *Halicarnaſſenſis Herodotus* ordiatur ſuam. Nam cum *Prophetæ* ea quæ *Spiritui* S. digniora eſſent viſa, in ſacris ſuis ſcriptis ab ineunte Mundo, ad *Cyrum* uſque enarraſſent; *Herodotus à Gyge Lydorum* Rege (*Hezechiæ* & *Manaſſi Judæorum* Regibus συγχρόνως) auſpicatus, circa ann. M. 3238. quaſi annos centum & quinquaginta ante *Cyri* regnum in *Perſia*; mox ad *Cyrum* Magnum illum *Medo-perſici* Imperii fundatorem devenit. Atque ita *Medorum* & *Perſarum* Hiſtoriam, ſtylo ſine ſalebris, ſedati amnis inſtar fluente, (uti *Cic.* in *Oratore* loquitur) uſque ad turpem illam atque ignominoſam *Xerxis* è *Græcia* fugam deduxit, Ea autem contigit, ann. 2. Olymp. 75. an. M. 3471. quo tempore etiam *He-*

rodotus floruit, & usque ad initium belli *Peloponnesiaci* vixit. Id *Dionysius*, ejus popularis hisce verbis docet. ὁ δ' Ἁλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος γεννώμενος ὀλίγῳ πρότερον τῆς Περσικῶν, παρακτείνας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν. Nimirum ab anno primo Olymp. 74. ad primum belli Peloponnesiaci. h,e. Olymp. 87. annum secundum; (ita enim ejus ætatem putat magnus *Scaliger*) & intervallum, Olympiadum præcisè xiii. facit. h.e. annorum 52. quot inquit *vixit dulcissima* τῆς Ἰάδος μοῦσα. Atq; ita pergit *Scaliger* in ejus præconio: *Vetustissimus omnium Solutæ orationis Scriptorum, qui hodiè extant: scrinium originum Græcarum & barbararũ, Auctor à doctis nunquam deponendus, à semidoctis, & pædagogis, & simiolis nunquam tractandus* Cæterùm utcunque diutiùs vixerit *Herodotus*, Historiam suam non ultrà *Xerxis* tempora propagavit. Continuam autem ducentorum triginta quat. ann. seriem, libris novem complexus est; quos *novem Musarum* nominibus distinxit. Vultis singulorum librorum argumenta? dabo quam breviſſima. *Libro* primo, præter ea quæ de *Lydorum* regno Regibusque à *Gyge* ad *Cræsum*, de vete-

Animad. in Euseb. Chron. p. 97.

Clio.

re

re *Jonia*, de moribus *Perſarum*, *Babyloniorum* ac nonnullis aliis narrat; *Cyri* principis *Monarchæ Medo-Perſicæ* natalcis exponit: indè miraculoſam ejus conſervationem, porro educationem & res geſtas elegantèr deſcribit. Libro Secundo, *Ægyptum* univerſam graphicè depingit, *Ægyptiorum* mores prodit, regumque ſeriem commemorat. Tertio *Cambyſis* Hiſtoriam contexit; indè *Magi*, *Smerdim Cyri* ſimulantis, atque ita menſes ſeptem regnantis, dolum interitumque explicat. Tum *Darii Hiſtaſpidæ* electionem ſub jungit; mox provinciarum *Imperii Perſici* enumerationem inſtituit: *Babylonis* denique à *Dario* receptionem adnectit, operâ nimirum fideliſſimâ *Zopyri*, in cujus laudibus concludit. Quartus liber *Scythiæ* deſcriptionem ſatis accuratam exhibet, nec non infælicem *Darii* contra *Scythas* expeditionem. Ibidem etiam *Myniarum* legimus Hiſtoriam urbemque *Cyrenem* ab eiſdem in *Lybiâ* conditam, regionis inſuper illius gentes prolixè deſcriptas. Liber Quintus, *Perſarum* legationem ad *Amyntam Macedoniæ* regem continet, nec non *Siſamnis* injuſti indicis inſtam vin-

Enterpe.

Thalia.

Melpomene

Terpſicore.

dictam *Aristagoræ Milesii* seditionem & exitum : statum denique *civitatis Atticæ Lacedæmoniorum* & *Corinthiorum*, qualis tempore *Darii Hystaspidæ* fuerit, ostendit. Sextus *Histiæi* seditiosi supplicium tradit: Regum *Laconicorum* originem indicat: *Darii* apparatum & bellum adversus *Græcos* exponit, pugnamque ad *Marathonem* quâ *Miltiades Persas* fortitur profligavit. Septimus deliberationem luculentissimam de bello suscipiendo adversus *Græcos* à *Xerxe* habitam deinde, famosissimam ejus expeditionem in *Græciam* & prælium ad *Thermopylas* complectitur. Octavus prælium ad *Salaminam* Insulam describit. Nonus præter *Lycidæ* cujusdam pœnas, duas narrat pugnas, uno eodemque die pugnatas: ad *Plateas* primam, diluculo diei: alteram ad *Mycalen Asiæ* promontorium, eamque vesperi: quibus utrisque *Persæ* devicti, & è *Græcia* penitus ejecti fuere. Atque hisce novem libris, præter *Medorum* ac *Persarum* Historiam, *Lydorum*, *Ionum*, *Liciorum*, *Ægyptiorum*, *Myniarum*, *Græcorum*, *Macedonum*, aliarumque nationum res gestas, mores, religiones, intertextas reperietatis ; tanta ser-

Erato.

Polymnia.

Urania.

Calliope.

ſermonis puritate, elegantia, ſuavitate, ut ipſæ Muſæ, à veteribus fingantur ore *Herodoti* locutæ eſſe: eamque ob cauſam libris hiſce *Muſarum* Nomina ab aliis (non ab ipſo Auctore) impoſita nonnulli opinantur. Doctiſſimus tamen *Voſſius* (quod hic notare placuit) aliter ſentit, *Eaque ratione* (inquit) *opus ſuum novem Muſarum nominibus inſcripſit, quâ tres Æſchinis orationes ob numerum, ſimulque gratiam ſermonis, Gratias dixere: & novem ejus Epiſtolas Muſas vocarunt à Muſarum numero, teſte Photio*, tmem. 61. ſatis autem liquere aſſerit, idem vir doctiſſimus, *non ita nuncupari Herodoti libros, ut mendacia titulo ipſo excuſentur, quod cenſuit Ludovicus Vives; nempe quaſi in ipſo operis ingreſſu commoneri nos opus fuerit, quædam in eo ad animos oblectandos, aliquanto licentius dici, quod Muſis permittitur.* Nam licet quaſdam narrationes recitet *Herodotus* fabulis non abſimiles, totum tamen Hiſtoriæ corpus, ſingulari fide, & diligenti veritatis ſtudio coagmentatum eſt. De aliis verò narrationibus plerunque præfatur ipſe, ſe eas non quod veras eſſe exiſtimet, ſed ut ab aliis acceperit, recitare. ἐγὼ δὲ (inquit

Lib. de Ser. Græc. 1. c. 3.

quit) ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα : πείθεσθαι μὲν οὐ πάντα πάσιν ὀφείλω. i. *Ego quæ fando cognovi, exponere narratione mea debeo omnia, credere autem vera esse omnia non debeo : quod in tota Historia meminisse lectorem volo.* Jam temporum istorum Historiam de quibus scripsit *Herodotus*, non nihil amplificare possumus aut confirmare, lectione *Justini*, lib. 2. 3. & 7. lectione etiam vitarum, ducum istorum celebrium, *Aristidis*, *Themistoclis*, *Cimonis*, *Miltiadis*, & *Pausaniæ*, *à Plutarcho & C. Nepote* descriptarum. Adjicere porrò licet *Philosophorum* συγκρίσεις vitas à *Laertio*, videlicet, *Anaximandri*, *Zenonis*, *Empedoclis*, *Heracliti*, *Democriti*, & aliorum ejusdem ævi.

SECT. 9.

De Thucydide. Ejus elogia. Undè & quousque deducat Historiam suam, quam octo libris complexus est. Eorum argumenta breviter & singulatim explicantur : quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucidide scripserint indicatur.

He-

HErodoto ſuccedit *Thucydides*, dicendi artificio, juxtà & fide clariſſ. Hiſtoricus. Cujus elogia a doctiſſimis viris poſita, hic etiam repetere non gravabor; indè enim fortaſſis Hiſtoriarum ſtudioſi ad ſeriam ejus lectionem acrius accendentur. M.T. *Circero* ſic: *Thucydides* (inquit) *omnes dicendi artificio & mea ſententia facile vicit, ut verborum propè numerum, ſententiarum numero conſequatur: ita porrò verbis aptus, & preſſus ut neſcias utrum res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur.* *Fabius Quintilianus*, ſic: *Denſus & brevis & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & fuſus Herodotus: ille concitatis hic remiſſis affectibus melior; ille concionibus, hic ſermonibus: ille vt, hic voluptate.* Recentiorum etiam audiamus judicium. Juſtus Lipſius ita de eo loquitur. *Thucydides* (inquit) *res, nec multas nec magnas nimis ſcripſit, ſed palmam fortaſſe præripit omnibus, qui multas & magnas. Elocutione totâ gravis, & brevis; denſus ſententiis, ſanus judiciis, occultè ubiq; inſtruens, actioneſq; vitamq; dirigens, orationibus & excurſibus penè divinis; quem quo ſæpius legas, plus auferas, & nunquam tamen*

Claruit ante Chr. 460. Olymp. 87.

De Orat. l. 2.

De Inſtit. Orat. l. 10. c. 1.

In not. ad polit. l. 1. c. 0.

tamen dimittat te ſine ſiti. Iſaacus Caſaubonus. *Magnus & vir & Scriptor Thucydides; qui à gerendis rebus, ad eaſdem ſtylo perſequendas quum ſeſe contuliſſet, Hiſtoriæ ad uſum ſcriptæ mortalium, credo primus exemplum poſt futuris mirandum potius quam imitandum dedit.* Chriſtophorus Colerus. *Thucycides Hyſtoriam conſummavit, cum Herodotus prior exornaſſet. Volve, volve, & in ſinu geſta illum theſaurum. Bellum Peloponneſiacum deſcripſit, vidit, & partim etiam attigit. & tu illud apud eum non legere, ſed ſpectare videare. Præterea apud eundem tantum verborum graviſſimorum, quantum ſententiarum reperias. Res explicat prudenter, ſeverè, graviter. Undè planum fit quantum homini politico conferre poſſit qui de bello & pace deliberant, hunc arctiſſimo ſibi nexu devinciant conſiliarium, & omne punctum ferat Thucydides.* Is igitur (ut pergamus) à *Xerxis* è *Græcia* diſceſſu, (ubi definit *Herodotus*) uſque ad viceſimum primum *Belli Peloponneſiaci*, annorum ferè ſeptuaginta Hiriam, octo libris definivit. Etſi enim bellum ſuo tempore geſtum, inter *Athenienſes* & *Peloponneſios*, (cujus & ipſe

Præfat. ad Polyb.

Epiſt. de ſtud. politico.

ſe pars magna fuit) ex profeſſo deſcribendum ſuſceperat; libro tamen primo, ſub ipſo ingreſſu, *Veteris Græcia* ſtatum, ab *Argonautarum* uſque & belli *Trojani* temporibus repetit; magnitudinemque *Peloponnenſiaci* cum anteactis bellis conferens, ejuſque cauſas, prætextus, & occaſiones exponens, annorum quinquaginta, (qui inter *Xerxis* fugam & hujus belli initium interceſſere) Hiſtoriam à propoſito nonnihil digrediens præmittit. Horum verò quinquaginta annorum, ſi lector plenam & perfectam deſideret Hiſtoriam, priuſquam ulterius progrediatur in *Thucydide*; adjungat hoc in loco *Plutarchi*, vel etiam *Cornel. Nepotis Themiſtoclem*, *Ariſtidem*, *Pauſaniam* & *Cimonem*. *Diodori Siculi* lib. 11. & 12. *Juſtini* etiam l. 2. & 3. huc facere poſſunt. Tum demum pergat in *Thucydide*, qui libro ſecundo bellum ipſum narrare aggreditur, ejus initii tempus primo limine deſignans, ordinemque totius operis exponens, nec non quæ fuerint primæ belli faces, & à quibus pugna primum initia oſtendit. Indè ſequitur Regis *Laconici* ad ſuos hortatio: *Periclæ* auctoritatis juxta & Eloquentiæ prædicatio,

catio: horrendæ peſtis *Atticæ* deſcriptio. Poſt hæc *Phormionis*, *Athenienſium* ducis præſtantiam, victoriaſque navales celebrat. Tum *Potideæ* deditionem, *Plateenſium* obſidionem, *Thracum* denique adverſus *Perdiccam Macedonem* caſſam expeditionem commemorat. Atque ita trium primorum annorum Hiſtoriam nobis exhibet. Libro tertio trium immediatè ſequentium annorum res geſtæ continentur: *Mitylenæorum* ſcilicet, ac reliquorum *Lesbiorum* ad *Lacedæmonios* defectio: quibus in poteſtatem denuò ab *Athenienſibus* redactis, illuſtris admodùm de eorum ſupplicio habetur deliberatio. *Pachetis Attici* ducis crudelitas notatur. Urbs *Platea* capta & ſolo æquata. *Corcyræorum* ſeditio deſcripta. Belli *Siculi* ſemina. *Demoſthenis* adverſus *Ætolos* infauſta pugna: adverſus *Ambraciotas* magis proſpera. Libro quarto *Pylus* communita, obſeſſa; defenſa; & *Nobilitas Spartana*, ibidem victa & capta legitur. Res a *Braſidâ* inſigni *Lacedæmoniorum* duce fæliciter in *Thracia* geſtæ narrantur; atque hæc trium etiam annorum hiſtoriam conficiunt, Quintus indè liber, ſeptem ferè annorum res geſtas com-

pre-

prehendit: nimirum *Braſidæ* ducis *Spartani*, & *Cleonis Attici* prælium ad *Amphipolim Thraciæ* urbem, ubi interîre ambo, pænaſque inquietudinis ſuæ meritas pertulêre. Tum varia utrinque fœdera, infirma omnia, & inconſtantia. *Meliorum* ſtolidam & amentem pertinaciam, cujus denique triſtis narratur eventus. Libro Sexto Auctor, primo *Siciliæ Antiquæ* deſcriptionem, hiſtoriaſque veteres nonnullas repetit. Tum prætextus belli *Siculi*, & pulchras quaſdam circa illud, proponit deliberationes: diſſuadente *Niciâ*, *Alcibiade* verò impellente atque incitante. Ad hæc portenta nonnulla quæ expeditionem *Siculam* anteceſſere memorat. Denique *Alcibiadis* ad *Lacedæmonios* defectionem, & res nonnullas in *Sicilia* geſtas poſt *Atticæ* Claſſis appulſum recenſet, quæ anno decimo ſeptimo hujus belli acciderunt. Libro Septimo *Micaleſſus Beotiæ* civitas capitur a *Thracibus*, qui ibidem immaniter ſæviunt: indè bellum *Siculum* perſequitur Auctor, quod quidem Athenienſibus oppidò infæliciter ceſſit, caſque ingenti admodum clade mulctavit; ducibus *Demoſthene* & *Niciâ* captis, atque invito

invito *Gylippo*, cui seſe dediderant, interfectis. Hæc autem annis decimo octavo & decimo nono belli *Peloponneſiaci* geſta ſunt. Libro denique octavo, poſt cladem *Athenis* nunciatam, ſequitur defectio fœderatorum *Athenienſiũ* ad *Lacedæmonios* hoſtes: fœdus etiam inter *Perſici* regis *Satrapas* & *Spartanos*. Poſthæc *Democratia Athenienſium* mutatur in Statum *quadringinta virorum*; qui paullo poſt iterum diſſolvitur: *Alcibiades* ad claſſem *Atticam* revocatur. Poſtremo claſſem *Laconicam* & ducem *Mindarum Thraſybulus* ac *Thraſylus Athenienſes* poſt dubium certamen ad *Abydum* vicerunt. Atque hæc victoria contigit, anno 20 Olymp. 92. anno hujus belli, 21°, tempore æſtivo, quo deſinit *Thucydidis* Hiſtoria. ann. M. 3539. Cum *Thucydide* legendi ſunt, *Plutarchi* & *Cornelii Nepotis*, *Pericles*, *Alcibiades*, *Chabrias*, *Thraſybulus*, *Nicias*. Item *Diodori Siculi* lib. 13us *Juſtini* 4. & 5. denique *Oroſii* lib. 1. c. 14. 15. ex quibus pleuior aliquanto fiet Hiſtoria, & locupletior.

SECT. 10.

De Xonophonte. Laudes ejus & elogia quanda

quando & quo ordine legẽdus. Quadraginta octo annorum Hiſtoriam dedit. Quam ex Plutarcho, Iuſtino, Diodoro Siculo amplificare licet.

THucydideæ Hiſtoriæ filum continuat *Xenophon*, *Attica Muſa*, & *Apes Attica*, ob melleam dicendi ſuavitatem nuncupatus. Cujus etiam voce *Muſas* quaſi locutas vulgò ferri ſolitum teſtatur *Cicero* in *Oratore*. Luculentum *Xenophontis* elogium extat apud *Dionem Chryſoſtomum*, in oratione de dicendi exercitio, ubi mirè ad ejus lectionem adhortatur: atque inter alia ait, vel ejus ſolius lectionem ſufficere poſſe homini politico. Neque inter ejus laudes minima hæc eſt quam refert *Diogenes Laertius*, in ejus vita circa finem. *Fertur* (inquit) *Xenophon Thucydidis libros eatenus latentes quum ſubducere poſſet, ipſe primus id ejus viri gloriam, in lucem dediſſe.* Quo ſuo facto quantam ſibi ab omnibus ſive eloquentiæ, ſive Hiſtoriæ *Græcæ* ſtudioſis mereatur gratiam, nemo non intelligit. Hiſce paria, ei recentiores etiam Critici, tribuunt elogia. *Xenophon* (inquit *Lipſius*) *in Hiſtoria ſuavis quidẽ & fidus*:

Claruit ante Chr. 410.

Laert. & Suid. in ejus vita.

certè circumspectus Scriptor: è quo tamen haurias magis prudentiam civilem, quam ut eam propinet. Et tamen *Christop. Colerus*. Prudentia certè in libris Xenophontis ante cæteras virtutes palmam obtinet: elucet eximiè ex Cyri institutione, & expeditione illa in Artaxerxem, in quæ tiam patefecit, quantus ipse imperator esset. Regibus itaq; & principibus ἐσοπλον: Imperatoribus, ut *Alexandro Homerus*, ὁμοιότατον sit *Xenophon*. Tergemina Xenophontis gloria (inquit *Vossius*) nam de facundia viri nihil dicam; fuit & Philosophus, & Historicus, & bello dux bonus &c. Reverà, Hic a Philosophia profectus princeps Historias scribere aggressus est. Elegantes illos de pædiâ sive Institutione *Cyri* libros missos facienus, quod superiora spectent tempora (de quibus *Herodotus*) neque ad Historiæ fidem, sed ad Imperii justi effigiem concinnati dicantur. Ἑλληνικῶν sive Rerum *Græcarum* sui temporis Historias composuit, septem libris: quorum Primus & Secundus, immediatè post *Thucydidem* legendi: reliquum enim belli *Peloponnesiaci* complectuntur. Ac ubi definit *Thucydides* indè (quasi narrationis telam pertexens)

In not. ad 1. polic cap. 9. Epist. de stud. politico.

Cyri παιδείαν Imperator laudatissimus Scipio Afr. nunquam è manibus deponere solebat.

Floruit max. ann. 40 Olymp. 94. Laert. A. M. 3550

or

orditur *Xenophon*; quæque porrò inter *Athenienſes* ac *Lacedæmonios* geſta fuerint, poſt illam anno 2° Olymp. 92. juxta Abydum Thraſybuli de Mindaro victoriam navalem, (de qua ſupra dictum) uſque ad *Athenas* à *Lyſandro* captas, anno 4 Olym. 93. luculenter exponit. Quædam etiam *Medo-perſica* hiſce libris interſerit: nimirum quomodo *Medi* à *Dario* rege *Perſarum* defeciſſent, ſeque denuò ejus imperio ſubmiſerint: quomodo *Cyrus* minor *Darii* filius, ad patrem valetudine laborantem, in *Aſiam* ſuperiorem abierit, datis, in uſum belli, contra *Athenienſes* *Lyſandro* pecuniis. Quomodo denique vivendi finem fecerit *Darius Nothus*, regnique ſucceſſionem *Artaxerxes Mnemon*, ejus filius natu major, conſecutus ſit. Extremò demum libro Secundo, *Triginta Tyranni*, qui per biennium *Athenis* enormiter graſſati eſſent, à Thraſybulo ſublati ſunt. Pax etiam atque ἀμνηστία ſive injuriarum oblivio, inter *Athenienſes* jurejurando ſancita. Atque ita Bello *Peloponneſiaco* finis impoſitus: quod bellum *Thucydides* ἀξιολογώτατον vocat τῶν προγεγενημένων, & μακρότατον; Ac verè quidem: in annum enim viceſimum

mum ſeptimum, ſive etiam octavum, uti ex *Xenophonte* liquet, protractum eſt. Hæc, inquam, *Xenophon* duobus primis Ἑλληνικῶν libris; quibus abſolutis, Ἀναβάσεως ſeptem libros hoc eſt de *Cyri Junioris* expeditione, ſive de *Aſcenſu* ejus in *Aſiam* ſuperiorem, contra *Artaxerxem Mnemonem* fratrem ſuum natu majorem, ab eodem *Xenophonte* ſcriptos interponat Lector. Quibus memoriæ proditum habemus, quo pacto *Cyrus* copias *Græcas* collegerit: & cum ijs adverſus fratrem adſcenderit: tum quî pugna commiſſa fuerit, & ipſe perierit: indè quâ ratione duces Græcorum (poſt pugnam) contra fidem datam occiſi fuerint. Denique ut ipſe *Xenophon*, *Cyri* in hac expeditione ſequutus ſigna, poſt ejus mortem, dux à militibus *Græcis* electus, eos à penitiſſima quidem *Perſide*, quotidiè contra *Barbaros*, aut alias difficultates dimicans, in patriam reduxerit; ann. 1°. Olym. 95. His jam expeditis, redeat Lector ad Ἑλληνικῶν libros, quibus rerum cũ Perſicarum, tum Græcarum narrationes luculentæ continuantur, uſque ad pugnam *Mantinenſem*, quâ *Thebani Lacedæmonios* vicerunt, ſub ductu *Epaminondæ*: qui

dum

dum non ducis tantum, verum etiam fortiſſimi militis officio fungitur, graviter vulneratus, paullo poſt occubuit; & cum eo vires quoque reip. *Thebanorum* ceciderunt. Anno. 2. Olym. 104. ſic ut quadraginta & octo annorum Hiſtoriam, facundam quidem, nec revera minus rerum fœcundam, nobis ſuppeditaverit *Grylli* filius. Hanc tamen ampliorem & locupletiorem efficere poterit Lector ſi (uti inter legendum *Thucydidem*, *Plutarchi Periclem*, *Niciam*, *Alcibiadem*) ita cum *Xenophonte* adiunxerit *Plutarchi & Nepotis Lyſandrum*, *Ageſilaum*, *Artaxerxem*, *Thraſibulum*, *Chabriam*, *Cononem*, *Datamen*. Namque hi omnes, intra illud temporis intervallum, de quo *Thucydides* & *Xenophon* ſcribunt, floruere: & eorundem temporum Hiſtoriæ, materiam minimè contemnendam ſuffecêre. *Juſtini* quoque 4. 5. & 6. huc advocari poſſunt: etiam 13. 14. 15. lib. *Diodori Siculi*. Quem auctorem proximo in loco diligenter legendum propono.

SECT. II.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium.

Historiam scripturus varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Historiam lib. 15. circa finem. Justinus Philippi Maced. res gestas narrat. l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ institutionem describit.

Floruit Diod. Siculus temporibus I. Cæs. & Augusti. Olymp. 183.

NAm licèt aliquot annorum centurias antiquitate *Xenophonti* cedat, in hâc nostrâ tamen Auctorum serie, succedat velim immediatè *Diodorus Siculus*; non unus de multis, sed celeberrimus Scriptor, & cui antiquitatis cognitione, vix habet Græcia quem conferat. Quod quidem iudicium, Theologi cuiusdam nostratis valdè eruditi, abundè confirmari potest, elogio illo quo præsul admodùm Reverendus & harū immo omnis generis literarum pertissimus, super hoc Auctore usus est. *Laudatissimus cumprimis* (inquit) *Auctor, Diod. Siculus, qui summa fide, labore immenso, cura & solertia singulari, Historicas construxit Bibliothecas*, (*quemadmodum loquitur Iustinus* Martyr) *suas & aliorum, in hoc ipso genere πραγματείας, humanarum actionum buccinam, sed ut ipse illas nominavit,*

Ciceſt. Epiſc. in præf. ad Apparatū.

vit, commune quoddam χρημαπσήριον, & ἀνήνυτον τῆ συμφέροντι διδασκαλίαν. Rectè dixit, *immenso labore*, doctissimus Præsul; nempè triginta annos (uti de se fatetur Auctor) huic scribendæ Historiæ impendit, variis, interim regionibus discendi gratia peragratis, periculisque ut fit obitis & superatis. Recte & Ipse, καινὸν χρημαπσήριον. Apud hunc enim varias antiquitates, *Ægyptiacas*, *Assyriacas*, *Libycas*, *Persicas*, *Græcas*, aliarumque nationum, res gestas ante bellum *Troianum*, sũmatim prioribus* quinque libris explicatas habemus; sicuti jã supra notavimus. Insequentes quinque libri, a quinto videlicet ad undecimum, periêre. Ab initio verò libri undecimi, ad decimum sextum, eorum temporum Historia, de quibus *Thucydides* & *Xenophon* (uti suprà iam dictum est) scripsêre, continetur. Extremo autem decimo quinto. Historiam *Xenophonteam* continuare, & quasi pertexere haud temerè dici potest. Ipse enim in fine ann. 2. Olymp. 104. ita expresse loquitur. *Hoc anno* (inquit) *Xenophon Athenienſis, Græcorum Historiam cum Epaminondæ interitu* concludit. Atque indè pergit *Siceleota*. ad annum 3. eiusdem

* *Priores editiones latinæ sex libros numerant, erroris ansam præbuit libri primi divisio in partes duas ab Auctore ipso instituta, unde interpres latinus, & Volaterranus atque alii decepti fuerunt, qui sex libros ex illis quinque conficiunt.*

Olympiadis, quo bellum *Artaxerxis* cum rebellibus *Perſis*, & cum *Ægyptiis* perſtringit: ibidem etiam reliqua *Ageſilai* facinora exponit. Nec non utriuſque mortem, *Ageſilai* ſcilicet & *Artaxerxis*, (cui in regno *Perſarum* ſucceſſit *Ochus*) denarrat. A. M. 3588. Libro decimo ſexto, *Philippi Macedonis Amyntæ* filii res geſtas recenſet ab ingreſſu in regnum, ad vitæ uſque exitum. Eodemque libro, alia quæ per cognitas terræ partes accidêre commemorat. Iſtius libri decimi ſexti Hiſtoriam illuſtrare atque amplificare poſſunt, *Corn. Nepotis Chabrias. Dion, Iphicrates, Timotheus, Phocion*, & *Timoleon*; horum ducum præſtantiſſimorum geſta, hæc tempora admodum clara reddidêre: ab Olympiade C Va. ad Olympiadem Cxiam, a cuius ann. 2° incipit *Diodori* liber decimus ſeptimus, *Alexandri* Magni egregia narrare facinora; & quomodo is *Monarchiam Tertiam* inſtituerit docere. Vz. Olym. 112.

SECT. 12...

Alexandri M. res geſtas varii ſcriptores executi ſunt. Arrianus & Q. Curtius.

um. Eorum elogia. Quo tempore floruerint. Successores Alexandri prosequitur Diodorus. Cui utiles suppetiae alii Auctiores ferre possunt.

MAgni autem illius *Monarchæ* res gestas, alii tam *Græci* quam *Latini* uberiùs exposuerunt. Nimirum *Plutarchus* in *Alexandri* vita, nec non duobus aliis libris de *Alexandri* fortunâ peculiariter scriptis. Et *Arrianus Nicomediensis*, septem libris, eleganti ac planè *Xenophonteo* dicendi genere compositis. Septem libris dico, quia octavum illum qui vulgo circumfertur, de *Alexandri* expeditione *Indicâ*, singularem esse librum constat ex *Photio*; tum ex fine libri septimi: quemadmodum notavit doctissimus *Vossius*. Hi duo Græce: Latinè verò *Justinus* lib. 10 & 11. Q. etiam *Curtius Rufus*, Scriptor valdè bonus & argutus, sed ἀκράιρλ vel hominum, vel temporum, vel utrorumque iniquitate factus. *Arrianus* & *Quintus Curtius*, *floridus uterque* (inquit *Colerus*) *sed nitidior Curtius & quovis melle dulcior: lectorem citiùs defatigatum quam satiatum dimittat: sententiæ passim directæ & obliquæ, qui-*

Plutarchi elogia vide infra. ¶ 16.

Lib. 2. de Hist. Gr. cap. 11.

Epist. de studio politico.

quibus mirè illustretur vita humana. Idem de *Curtio I. Lipsii* iudicium. *Historicus* (inquit), *me judice, probus, legitimusque, si quisquam fuit. Mira in sermone ejus felicitas, in narrationibus lepos. Astrictus idem & profluens, subtilis & clarus, sine curâ illâ accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus supra quam dixerim facundus. Acidalius.* Q. Curtius rerũ Alexandri M. Latinus super omnes Græcos diligens, verus, candidus & prorsus integerrimus scriptor si integrũ haberemus. Sub *Vespasiano* floruisse *Curtium* & Historiam suam edidisse prolixa disputatione probabiliter ostendit doctissimus *Vossius*. Neque suo privandus est elogio *Arrianus*; qui inter Historicos *Græcos* tantæ in scribendo integritatis esse perhibetur, ut φιλαληθὴς veritatis confectator, studiosusque cognominatus sit, atque ita etiamnum honestetur in libris *Cælii Rhodogini*. Fuit autem Philosophus ex *Nicomedia* oriundus, atque *Adriano*, ac *Antonino*, imperantibus *Romæ*, clarus, novus *Xenophon* cognomento indigitatus; uti testatur *Catanæus* in Commentariis ad *Plinii* Epistolas. Hi, inquam, de Magno *Alexandro* susius scripserunt.

Præf. ad l. 4.

Claruit circa an. Ch. 80. (quantum licet conjicere.)

Lib. de Hist. Lat. c. 28.

Claruit Arrianus post Chr. 145. (præf. ipsius & Suid.)

Lib. 1. c. ultimo.

Lib. 1. ep. 2.

Ejus

Ejus ſucceſſorum Hiſtoriam proſequitur idem *Diodorus Siculus* libris, 18, 19. & 20. ab Olympiadis CXIV anno ſecundo, ad finem Olimpiadis CXIX. A.M. 3650. Cuius interualli Hiſtoriam pleniorem adhuc reddere poterit Lector, ſi admittere placeat *Iuſtini* libros, 13. 14. & 15. *Plutarchi Demetrium*, atque *Eumenem*. Et quia *Siceliotæ* noſtri poſteriores viginti libri, quibus Hiſtoriam uniuerſalem uſque ad expeditionem *Julii Cæſaris* in *Britanniam* (h.e. uſque ad Olympiadem CLXXXam) continuaſſet, periêre, Velim ut hiſtoriæ ſtudioſus, *Iuſtinum* adhuc non dimittat, ſed reliquos eius percurrat libros, uſque ad viceſimum nonum; quibus ſubiungat *Plutarchi Pyrrhum*, *Aratum*, *Agidem*, *Cleomenem* & *Philopœmena*. Nec non Eclogas illas, ſive *Excerpta* ex *Diodori* lib. ſex, qui viceſimum ſequuntur, & in editione *Laurentii Rhodomanni* extant. In illis haud pauca de *Agathocle Siciliæ* Tyranno; de rebus in *Sicilia* geſtis; de *Pyrrho* ibidem belligerante. de primo bello *Punico*, notatu non indigna reperiet. Neque multum puto a rectâ methodo legendi Hiſtorias deviabit, ſi a *Juſtino* nequicquam nunc recedat, donec libros re-

reliquos usque ad penultimum absolverit.

SECT. 13.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum historiam scripserit. Quomodo animum ad scribendum appulerit Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Ejus Historiæ pars maxima periit, aut in fragmenta dissipatur. Librorum superstitum contenta.

Floruit Polybius ante Chr. 220. Olymp. 140. Suid.

SIn autem; post *Diodorum Siculum*, *Polybius* legendus accedat: prudens Scriptor si quis alius. Eorum temporum res gestas literis consignandas sibi proponit, quibus & cæpisse & consummata fuisse traduntur Romani Imperii incrementa. Quod ut fælicius ac certius effectum daret, itinera quoque longinqua,& pericula haud mediocria suscepit; in peragrandis Africâ, Hispaniis, Galliis, ipsisque Alpibus; indè Historiam suam composuit universalem, annorum quinquaginta triũ. Qualis autem quantusque vir fuerit, ex eo promptum est conjicere, quod tot statuas ei exesint Græci: ad

Pa-

Palantium, Mantineam, Tegeam, Megalopolim & alias Arcadiæ urbes. Quarum inſcriptiones (inquit *Pauſanias*) teſtabantur; Alia, *vagatum eum fuiſſe, per terras & maria omnia; amicum & ſocium Romanorum fuiſſe, quos etiam iratos Græcis placavit.* Alia, *Græciam nihil ab initio offenſuram fuiſſe, ſi Polybii conſiliis paruiſſet: jam verò graviter affectæ unum illum præſidio fuiſſe.* Quid quod ipſe *Pauſanias* teſtetur, tantum eum fuiſſe politicum, ut quæcunque monitu ejus geſſerit Romanus Imp. omnia benè ei eveniſſe: in quibus verò minus ſe ejus viri dicto audientem præbuit, in iis offendiſſe. Tantũ etiam, ut civitates planè omnes quæ ſe *Achæis* contribuiſſent, eum Rerum ſuarũ publicarũ Auctorem, legumque latorem habuerint. hinc non dubitamus, quin meritiſſimò à doctis viris ampliſſima elogia Hiſtoriæ ejus ſint tributa Exempli gratia; *à Ioh. Bodino Polybius non modo æqualis ubiq; & ſui ſimilis; ſed etiam intelligens, gravis, in laudibus parcus, in reprehenſionibus acerbus, ac veluti prudens legiſlator & bonus Imperator. Multa de re militari urbanáq; diſciplinâ, multa de Hiſtorici officio diſputat.* Neque differt ab hiſce

Pauſan. in Arcad.

Lib. 8.

Methodi, cap. 4.

Ius

Inter not. ad 1. Lib. Polit. c. 9.

Iustus Lipsius. Diffusior in ejus laude. *Polybius, judicio & prudentia Thucydidi haud dispar, curâ & stylo solutior; qui excedit, abrumpit, diffundit, & sæpè non tam narrat, quàm ex professo docet. Sed recta & salutaria ubiq; eius monita, & quem ego, hoc magis Principibus commendatum velim, quòd anxia in eum inquisitione non opus; sed sensus suos aperit, & revelat ipse &c:* Verum *Polybii* excellentiam, & in quantum aliis præstet Historicis, luculenter demonstravit eruditissimus *Casaubonus*, in præfatione suâ ad *Polybium*. Scripsit libros quadraginta, quorum solos quinque priores, sua integritate conspicuos habemus: reliquorum fragmenta tantum & excerpta quædam, multo labore, & singulari industria dicti *Clarissimi Casauboni* in unum collecta, & quatenus licuit, suo nitori restituta. Primis duobus libris quos Apparatus, sive præparationis libellos nuncupat, Reip. *Romanæ* tempora strictim attingit; a captâ *Roma* per *Gallos*, duce *Brenno*, ad primum extra *Italiam* cum classe transitum: & paulo uberius, à primâ trajectione in *Siciliam*, quando bellum *Punicum* primo est constatum, ad *Punici* Secundi annum primum

Olymp. 98. *V.C.* 365.
Olymp. 128 *V.C.* 489.
Olymp. 140 *V.C.* 534.
AM. 3731.

mum. Quas ille res cum *Græcanicis*, aliorumque populorum, ratione temporum congruentibus, in illa duorum librorum præparatione comparat. In quibus (verba sunt ipsius doctissimi *Casauboni*) *multa studiosi invenient, nusquam alibi tam benè descripta: Quædam omninò apud alium nullum, neq; Græcum, neq; Latinum invenienda.* Tres qui deindè sequuntur, propter subjecti magnitudinem, varietatem ingentem, accuratam ejus tractationem, doctrinæ denique, quà civilis, quà bellicæ, uberrimam copiam, ut magni duces ac viri politici, eos diligentissimè frequentissimeque versent, meritò merentur. Reliqui libri (quorum frusta quædam & fragmenta supersunt) pari accuratione compositi, Historiam continuabant ad finem belli *Macedonici Secundi* cum *Perseo*, & ad ultimam regni *Macedonici* eversionem. Ita ut jam constet Historiarum studiosis, me in hac lectionis Historicæ dispositione atque ordine, viam eoùsque monstrâsse, quò digitum intenderat (ille quem suprà nominavi, nescio quis) *Æmylius Sura*. Nempe ad illud ævi, quo populi Romani magnitudo in tantum creverat, ut penes eos

sum-

ſummum totius ferè orbis Imperium fuiſſe non immeritò dicere poſſimus. Id autem eo anno adimpletum autumamus, quo Macedonia in provinciam redacta eſt, uti ſuprà probavimus. Nimirum, An. ab VC. 587. A.M. 3784.

SECT. 14.

De quarta Monarchia Romanorum. Ad eius Hiſtoriam tranſitio. Vtriuſq; laudes. Hiſtoricorum Romanorum fata deplorantur

QVapropter quum inter eminentia illa quatuor, & *Summa* Mundi *Imperia*, de quibus loquuti ſumus, *Romanorum* iſtud maxime eminuiſſe conſtet: quumque eorum reſpub. (uti prudenter obſervat, ex *Polybio*, eruditiſſimus *Caſaubonus*) ſi qua unquam alia, omnes temporum diverſitates, ſecundum naturæ communis leges, ſit experta; noſtro Hiſtoriarum Lectori plurimùm expediet, retro hîc tempora aliquantū ſpectare, & ipſa *Romanorum* primordia (quæ durante adhuc prima *Monarchia* contigerunt) repetere, atque indè ad incrementa deſcendere;

dere; postea ipsorum ad interitum inclinationem contemplari: recto temporum atque Auctorum ordine diligenter observato, atque ita demum, ad exitum hujus intervalli perveniet, quod nobis tertio loco definivit ex Varrone *Censorinus*. Et reverà ut Lector noster Historiarum studiosus magis prompto, attentoque magis animo, huc sese applicet, *Iust. Lipsium*, virum inter philologos haud immeritò magnũ & de Historia *Romana* optimè meritum, seriò invitantem audiat. *In* Cent. 3. misc. ep. 61.

„ *Romanâ* (inquit) *Historia, ubertim rerũ*
„ *& eventuum eorumq; insignium; & quæ*
„ *plures Sriptores illustrarunt. O magnum,*
„ *O pulchrum imperiũ! & addo diuturnũ.*
„ *Ideoq; non mirum, si viris factisq; bre-*
„ *via illa & fugacia Græcorum superavit.*
„ Græci præceptis valent (*ait quispiam*)
„ Romani exemplis. *Et hercules ita est:*
„ *non fuit gens, puto non erit, quæ plura,*
„ *vel in militia vel in pace, laudis & vir-*
„ *tutis suppeditabit. Itaq; ad hanc (mi*
„ *adolescens) ad hanc segetem veni, mani-*
„ *pulos frugum collige, & in usum tuum*
„ *reconde.* Et meritò quidem (*Iuste Lipsi*) Nam quod olim T. *Livius*, *Aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam* Livius in proem. libri

Reſpub. nec maior, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. Et M.T. Cicero *quæ tanta gravitas, quæ tanta conſtantia, magnitudo animi, probitas, fides? quæ tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut ſit cum maioribus noſtris comparanda?* Firmat omnia *Val. Maximus. Noſtra vita omni genere mirificorum exemplorum, totum Orbem terrarum replevit.* Atque hinc ſanè *Romanorum* Hiſtoricorum fata lugendi, juſta nimis emergit occaſio. Nam ut parentes levius ferunt, non natos ſibi liberos, quam poſtea denatos: ſic nobis fortaſſe, ſi de principum illorum Hiſtoricorum ſcriptis nunquam audiſſemus, dolor nullus advenifſet. Nunc cum fragmenta intuemur, & titulos pulcherrimorum operum videre contingit, angimur deſiderio, & torquemur animitus, quòd magna pars eorum penitùs interierit; quòd reliqua, aut vetuſtate corrupta, aut temporũ invidiâ fœdè mutilata, aut ſciolorum manibus interpolata, peſſimèque tractata fuerit: id quod neminem antiquitatis indagatorẽ fugere queat. *Trogus*, optimus Auctor, & quem diſertiſſimis viris in *Probo* annumerat *Vopiſcus*, deſideratur totus, niſi quod ejus operis

Cic. Tuſcul. qu. l. 1.

Lib. 2. c. 7. 6.

E-

Epitomen habemus satis elegantem; ex qua tamen de integro *Trogi* opere judicare, desipere esse affirmat doctissimus *Bongarsius*. *Salustii* optima periit Historia. De T. *Livio* minimum supereſt. Non multum de *Tacito*. Dimidiatus extat *Ammianus*. Eandem passi sunt temporum injuriam *Græci* rerum *Romanarum* Scriptores; (quemadmodum supra quoque notavimus) *Polybius*, *Diodorus*, *Dionysius*, *Dion Cassius*: qui si extarent integri, perfectam haberemus Rerum *Romanarum* memoriam, ab V. C. ad annum paullò minus milleſimum. Sed contenti simus hoc *Cætone*; divina factum providentia est, ut ex ijs quæ adhuc supersunt reliquiis, Historiæ Romanæ corpus concinnari possit venustum satis; cujus imaginem, ab Auctore nostro *L. Annæo Floro*, brevi quadam tabella graphicè depictam reperietis.

In Annot ad Justinū.

SECT. 15.

Romanæ Historiæ cursus unde auspicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo judicia. Non est idem cum Livii Epitomaste. Ejus hallucina-

tiones excusantur. Ejus scribendi Methodus. Unde errores verosimiliter irrepserint. Sigonii & Onuphrii Fasti Consulares, item Pighii Annales, laudantur.

Floruit L. Florus ann. Chr. 201. ab V.C. 953.

HAnc igitur tabellam, *Historiæ Romanæ* studiosum, oculis atque animo intentis perlustrare, intueri, contemplari, primo loco hortantur viri doctissimi, & rei Historicæ peritissimi. Nec immeritò; cum sit rerum *Romanarum* Compendium (si quid in *Iusto Lipsio* sit judicii) compositè, disertè, eleganter Scriptum. Neque ibi fistit ejus censura: addit porrò: *subtilitas quidem & brevitas sæpe mira; & sententiarum quædam gemmulæ, cum iudicio insertæ, & veritate.* Nec divertit ab hâc censurâ, quem supra sæpius advocavi *Christoph. Colerus*, I. C. tus, vir insigniter doctus. Ejus verba sunt. *Nihilo me hercule iniucundius tersissimum illum libellum legas, quam Apellis tabulas intueare; ita compositus, ita elegans est. Miror iudicium quod ubiq; cum subtilitate & brevitate sententiarum, in tam rerum acervo & varietate inserit.* Horum utrique præivit, jam olim Auctorum censor

Eleg. l. 2. Cap. 5.

Epist. de stud. politico.

ſor prædoctus *L. Vives*, in libro de tradendis diſciplinis, ubi palam affirmat, eo opuſculo nihil poſſe fingi, in ſuo genere vel acutius, vel lepidius. In eo tamen fruſtrà eſſe, tum ipſe *Vives*, tum alii viri docti putantur, qui *Florum* hunc noſtrum eundem eſſe cenſent, cum *T. Livii* Epitomaſte, qui ſingulorum ferè *Livii* librorum argumenta reliquit: multo magis illi, qui *Florum* noſtrum *Livianæ* Hiſtoriæ Epitomen, hoc ſuo compendio dare voluiſſe opinantur: ſiquidem nec *Livianam* obſervat Methodum. & a *T. Livio* ſæpè diſcedit. Atqui ut huic *Floro* detrahant nonnulli, latæ eum culpæ reum eſſe objiciunt, tempora confundendo; id quod prius geſtum eſt poſterius commemorando; *Imperatorũ*, nomina & munia frequenter aut perturbando, aut permiſcendo: ſic ut non poſſit non ſæpius hallucinari, qui hunc ducem ſequi velit. Haud ibo inficias, hujuſmodi errores, apud hunc Auctorem nonnunquam reperiri: nec dicam utrum per incogitantiam, an per negligentiam, an deniqne per inſcitiam admiſſi fuerint In quibuſdam tamen, excuſari eum poſſe, mea fert opinio. Nam quòd temporum confuſionem objiciunt, *Lib. 5. p. 356.*

ſciant; quod narrationes ſuas per capita & ſpecies inſtituat, potius quam per tempora: homogenea ab heterogeniis, à contrà, ſegregans: bella à conjurationibus; civiles diſcordias à militaribus expeditionibus diſtinctè exponens. Vtcunque quod de *Paulo Diacono* magnus quidam *Philologus*, id ego de *L. Annæo Floro* lubens uſurpaverim; Nemo Chronologorum tam fatuus fuerit, ut exactam Faſtorum ſeriem a *L. Floro* petat, ex calculatore jurato. Deindè quod nominum & munierum perturbationem attinet; ejuſmodi ſphalmata, quis neſcit librariorum incuriâ nonnunquam, nonnunquam veterum notarum imperitiâ irrepere ſolita? præſertim in nominibus Imperatorum, ac magiſtratuum Rom. Nec non in annorum numeris tranſcribendis. Nec me latet quid *Andreas Schottus* vir impensè doctus, alicubi conqueſtus eſt: *Nominum affinitas* (inquit) *vocumq; cognatio, dici non poteſt quantas in Hiſtoria Romanæ Reipub. familiiſq; ipſum dijudicandis, tenebras ſemper offuderit; & quantum hodieq; faceſſat hominibus Antiquitatis ſtudioſis, veterum Scriptorum interpretibus.* Itaque duces hac ex parte lon-

Obſerv. Hiſt. l. 3. c. 34.

longè certiores ſibi adſcifcere Lector noſter, ſi velit, poteſt, (& ut velit ſuadeo) *Caroli Sigonii* vel *Onuphrii Faſtos Conſulares & Triumphos*: nam in ijs Hiſtoriam *Romanam*, brevitèr & ordine adumbratam reperiet. Vel etiam *Stephani Vinandi Pighii Annales Magiſtratuum*, & *Provinciarum S.P.Q.R.* Extra quos nullum aptiorem commentarium, non ad *Florum* noſtrum modò ſed ad ipſum *T. Livium* etiam, ad *Dionyſ. Halicarnaſſæum*, *Dionem*, omneſque adeo *Romanarum* rerum Scriptores, nec ſperari, nec optari quidem poſſe, affirmat eruditiſſimus ille Ieſuita *Schottus*, modò nominatus. Denique quum in pulcherrimo alicujus puellæ corpore, ob cæteras eximiæ formæ dotes, ſi quid fortè nævi occurrat inſpectanti, facilè condonetur; cur nō pauculos quoſdam errores, in tam concinno alioquin utilique opere, non promptè Auctori ignoſcamus?

Claruit Sigonius ann. Chr. 1583.
Onuphrius an. 1580.
Pighius 1595.

SECT. 16.

In lectione Romanæ Hiſtoriæ quo ordine pergendum. Dionyſius Halycarnaſſ. laudatur. Hiſtoria ejus, quot annorum ſeriem

riem contineat. Cur ei principem locum tribuamus, ratio redditur, & ex I. Bodino confirmatur.

Post imaginem verò & umbram attentius inspectam, corpus ipsum *Romanæ* Historiæ, per suas partes, lustrare & explorare pergat: quod hoc Auctorum ordine, si me audiat, faciet. *Dionysius Halicarnassæus*, omnium confessione, Scriptor gravissimus, & in *Romanis* Antiquitatibus pervestigandis, describendisque accuratissimus perhibetur. Eum igitur agmen ducere volo, Quippe ut liquidò liqueret undè genus suum hauserint *Romani*, ea primum quæ de *Aboriginum* populo, & priscis *Italiæ* gentibus, non ex fabulis tantùm & vulgi rumoribus inaudiverat, sed ex libris etiam *Portii Catonis*, *Fabii Max.* *Valerii Antiatis*, aliorumque plurium didicerat, refert: mox pertexit Historiam viginti libris, usque ad primum bellum *Punicum*; quod cœpit anno 3° vel 4° Olymp. 128. anno V.C. 488. Verum ex istis viginti libris, quos teste *Photio* reliquit, undecim tantum ad nos pervenerunt, in quibus annorum tercentum & duodecim Historiam, multa fide

Floruit ante Chr. an. 26. ab U. C. 725.

de & cura descriptam habemus. Nec temerè primus huic *Dionysio* tribuitur locus in hac nostra Auctorum catena; facem enim lucidissimam prælucebit philistorico nostro, sine quâ fieri non potest, quin frequenter hæreat, cæcutiatque & in nocte densissimâ ambulet, dum *Latinas* tantum versat Historias. Vultis rationem? multiplicem nobis suppeditabit *Johannes Bodinus*, Methodi Cap. 4. ubi de hoc Auctore sententiam suam profert hisce verbis. *Dionysius Halicarnassæus, præter moderatum dicendi genus, & Atticam puritatem, Antiquitates Romanas ab ipsius Urbis origine, tantâ diligentiâ conscripsit, ut Græcos omnes & Latinos superâsse videatur. Nam quæ Latini quasi pervulgata neglexerunt, puta Sacrificia, ludos, triumphos, Magistratuum insignia, tum universam Romanorum in gubernanda Rep. disciplinam, censum, auspicia, Comitia, totiusq; populi difficilem in classes ac tribus partitionem; postremò Senatus auctoritatem, jussa plebis, magistratuum imperia, populi potestatem, unus omnium accuratissimè tradidisse mihi videtur. Quæ ut planius intelligerentur, Græcorum leges ac ritus, cum Romanis institutis comparat,*

rat, ut eum juris Clientelarum, quæ Romulus instituit (quanquam ea quoque Gallorum communia fuisse tradit Cæsar) ab Atheniensibus & Thessalis altius repetit. At Romanorum Dictatorem parem potestatem habuisse atque Harmosten Lacedæmoniorum, Archum Thessalorum, Æsymneten Mytilenæorum. Leges autem Romuli, Numæ, Servii, una cum antiquâ Romanorum origine, sine hoc Auctore, penitùs interiissent: quæ Latini quasi pervulgata negligenter omiserunt. Atque id ferè omnibus Historicis contigisse videmus, ut quæ vulgo cognita sunt, Reipub. instituta prætermittant, quasi exteris & què ac civibus nota, vel etiam immutabilia fore iudicarent. Hactenus *Bodinus.* Quantus autem vir fuerit *Dionysius Halicar.* Si quis scire porro desideret, quantæque sint ejus Historiæ utilitates, legat operas varias *Henrici Stephani*, Historiæ Halicar. adiectas. Vixit sub *Augusto Cæsare*, ita ipse in præfat. *Varroni* domesticum fuisse & familiarem, & ex ejus fontibus optima quæque hausisse vult *Iohannes Bodinus.* lib. 3. de Rep. c. 3.

SECT 17.

T.

T. Livius abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros scripserit. Eorum divisio unde. Quo ordine legendi. Quomodo eorum Historiæ vel amplificanda vel in defectu supplenda. Plutarchi laudes & Elogia.

POst hunc *Dionysium*, sequatur Latinæ princeps Historiæ, *T. Livius*: Eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis: (id ei eulogium tribuitur apud *Tacitum* à *Cremutio Cordo*) quod prolixiùs confirmat *Quintilianus*, ubi eum cum *Herodoto* componit. *Non indignetur* (inquit) *sibi Herodotus æquari T. Livium, cum in narrando miræ jucunditatis, clarissimique candoris, tum in concionibus supra quam enarrari potest eloquentiæ, ita dicuntur omnia, cum in rebus, tum personis accommodata. Sed affectus quidem præcipuè eos qui sunt dulciores* (ut parcissimè dicam) *nemo Historicorum commendavit magis, ideoque immortalem illam Salustii velocitatem, diversis virtutibus consecutus est.* Neque hisce inferius (licet recentius) est *Casauboni* viri clarissimi atque eruditissimi de eo testimonium: *magnus* (*Deus bone*) *Auctor T. Livius; lactea quâdam*

Claruit an. 12 à Chr.

Annal. 4.

Lib. 10. cap. 1.

In præfat. ad Polyb.

dam ubertate dictionis divinitùs facundus, amans virtutum, Osor vitiorum, rectus iudicii, rerum togæ, rerum sagi (etsi non eo usu neq; experientia, egregiè tamen) peritus: denique, si quid iudico, hoc solum ingenium (de Historicis loquor) Pop. Romanus par imperio suo habuit. Solidæ sunt hæ laudes, & satis prolixæ quibus ornatur *T. Livius*; neque tamen mihi possum temperare, quin huc etiam adscribam Iohannis *Alariensis Episcopi* de eo censuram; quam adeo miratur *Lud. Vives*; Et re verâ spero me quoque sic facturum rem studiosis utilem juxta & gratam; siquidem virtutes ostendet quas in Historia sequamur, & quæ fugiamus vitia; sive hæc ille in *T. Livio* observârit, sive in ratione Historiæ componendæ sive in collatione amborum. *Non illum* (inquit) *varietas confusum, non simplicitas Historiæ fastidientem reddit. In tenui quod persæpe accidit, atque humili rerum materia, non est exanguis, aridus & jejunus; in copia vero ac magnitudine, non turgescens ac vastus; plenus citra tumorem, æquabilis ac lenis citra molliciem, nec luxuriose effluens, nec nimiâ sterilitate tabescens. In asperis rebus non salebrosus,*

De ratio. dicen. l. 3. p. 194. 1. de Histor.

enque

neque languens; in mollibus, non violentâ & coactâ oratione ſubſultans; non ita tamen copioſus ut nimius; neque ita ſuavis ut laſcivus; nec adeò levis ut remiſſus: non ſic triſtis ut horridus; neque ita ſimplex, ut nudus; aut adeo conptus, ut affectatâ compoſitione calamiſtris videatur inuſtus: par verbis materiæ, par ſententia rebus. In re geſtâ exprimendâ, gravis atque magnificus, & tamen ſuccinctius ac proprius. In narratione naturalis, & ſemper ſpectatus, ordinem minime confundens, & rerum eventa non præcurrens; minimè in gratiam adulator, aut reprehendendo parcus in Veniam, non amarulentus in noxam. Ipſi quoque Senatui, ordini illi orbis terræ moderatori venerando, Populoque Rom. terrarum principi, ſi vel temeritate præcipites, vel errore Lapſi, vel quacunque forent ratione ſupra modum juſtumque evecti, nequaquam parcens: Res etiam adverſariorum debitâ commendatione non defraudans, ut modò narrator tantum, modò cenſor eſſe videatur: atque ita ſeverus & tetricus, ut ne Cenſoribus quidem graviſſimis, quibus nihil Romæ ſanctius fuit, ubi facto uſus fuerit, unquam ignoverit. At verò in concionibus, ante omnia verborum parcus, ſen-

sententiarum dives, multo est verbis, quam sensu restrictior atque concisior, in qua parte non cæteros Scriptores tantum, sed seipsum quoque longe antecellit. Hæc ille de Livio inquit *Lud. Vives*, atque eodem de Historico optimo. Sub *Augusto* suam edidit Historiam; quarto *Tiberii* anno mortem obiit. Libros scripsit centum & quadraginta, (quos in *Decades*, non ipse, sed fastidiosa legentium scindit ignavia; (*Petrarchæ* opinione) Verum ex his triginta quinque soli supersunt. Quorum tres quidem priores, multa habent cum *Dionysio* communia; tanta tamen sermonis suavitate atque elegantia descripta, ut repetitionis Lectorem pigere nequaquam possit. Reliqui Septem libris primæ decadis, Historiam continuat Auctor, ad Annum V.C. 461. Iam verò, priusquam ulterius progrediatur Lector noster, quamvis locupletissimam fortassis primorum temporum *Romanorum* ex *Dionysio Halicarnasseo*, & ex prædictis *T. Livii* libris Historiam nactus jam fuerit; hoc in loco tamen haud inutiliter legi possunt, *Plutarchi Romulus*; *Numa Pompilius*; *Valer. Poplicola*; *Coriolanus* & *Camillus*. Haud inutiliter dixi

Variarum. Epist. 22.

dixi? ecquid ejus Auctoris ſine magno emolumento & operæ pretio legi poteſt? præſertim ſi lector ſerius accedat, perſpicax & judicandi peritus? Theſauros ſapientiæ, doctrinæ, Hiſtoriæ, in *Plutarcho* reperire eſt. Immo ſunt qui ejus monumenta (*Parallela* dico majora, & *Moralia*) omnium veterum Hiſtoriæ Scriptorum, omnium denique qui præclarè, rectè, ac ſapienter aliquid aut fecerunt aut dixerunt, (ſeu Græcos ſeu Latinos putemus) *Bibliothecas* eſſe affirmarunt. Vt non immeritò *Theodorus Gaza*, interrogatus aliquando, quemnam Auctorem ſibi reliquum fieri vellet, ſi cæteris omnibus carendum eſſet; Vnum *Plutarchum* reſponderit. Hac propter eum toties Hiſtoriarum ſtudioſis, ſuprà & deinceps, commendamus; atque per partes legendum, ſed ſuo quaſque tempore præcipimus. Per partes (inquam) quia (uti *I. Lipſius* non propriè Hiſtoriam ſed particulas Hiſtoriæ ſcripſit, & *ablegit illuſtrium virorum vitas*. Et tamẽ inibi (ſi *Coleri* judicio ſtemus) omnibus numeris leges Hiſtoriæ abſolvit, magis quam *Suetonius* aut alius talis. Vtcunque, dignus herculè, ſi quis alius (opinione *Lipſii*) prin-

In not. ad polit. Lib. 1. c. 9.

Epiſt. de ſtud. polit.

principe Scriptor, qui judicium mirificè formet, & diffusâ ac planâ quadam scribendi viâ ad virtutem ubique & prudentiam ducit.

SECT. 18.

T. Livii Decas Secunda, h.e. à libro 10. ad 21. tota interiit. Quomodo, & undè ea Historia suppleri possit. Appianus Alexandrinus. De eo quid censeant viri doctissimi.

SEd ut pergamus quo cuncti erat in T. *Livio*. à libro ejus decimo ad vicesimum primum, tota Decas secunda desideratur. Historia scilicet annorum septuaginta, ab anno videlicet V.C.461. ad annum V.C.531. intra quod temporis intervallum, (præter alia notatu apprimè digna) incidisse dicuntur, Bellum *Tarentinum* cum *Pyrrho Epyrotâ*; Bellum *Punicum* Primum; Bellum *Ligusticum*, *Illyricum*, & *Gallicum*. Huic igitur defectui supplendo, inserviunt *Epitomæ* illius (Auctoris nostri cognominis) argumenta Ad consummandam verò istorum temporum Historiam, adscisc-

dus est *Plutarchi Pyrrhus*, nec non *Justini* liber decimus septimus, inde decimus octavus. Denique vicesimus secundus, & vicesimus tertius. Hisce adjungenda quatuordecim capita libri quarti *Orosii*. Et quatuor prima capita Libri tertii *Historiæ Miscellæ Diaconi*. Præcipuè verò *Polybii* lib. 1 us & 2 us. Vbi de bello *Punico* primo, licet plenam non habeamus Historiam, plura tamen quam apud omnes *Latinos* qui extant, inveniemus. Idem de bellis quæ *Romani* gesserunt cum *Gallis* in *Italia* degentibus, censendum. Hùc etiam possunt advocari, *Fabius Maximus Plutarchi*, & M. *Marcellus*; qui fortiter inprimis & fœliciter contra *Ligures* & *Gallos Cisalpinos* pugnavêre: sicuti postea fecerunt bello *Punico Secundo* adversus *Carthaginenses*. Siquidem ille, primus *Annibalem* morâ fregit; hic eum posse vinci primus docuit, uti scribit Auctor de *Viris Illust.* postremò, *Iohannes Zonaras*. qui res *Romanas* ab urbe conditâ, ad *Constantinum magnum* breviter perstrinxit, tomo Secundo *Annalium*, potest fortassis adminiculi hûc aliquid conferre, ad lacunam illam in Historia *Livianâ* explendam: nonnihil etiam *Ap-*

Floruit Orosius post Chr. ann. 415. Diaconus 787.

Cap. 45.

Biblioth. cod. 57. *pianus Alexandrinus* in *Punicis* & *Illyricis*, Scriptor ex censurâ *Photii*, quoad ejus fieri potuit, veritatis amans. Militaris disciplinæ (si quis alius) enarrator: sed unus est ex omnibus Historicis, qui Romanorum provincias, opes, exercitus, totiusque Imperii descriptionem ad intuendum velut in subjecta tabula proponit. Vti observavit *Iohannes Bodinus*. In eorum tamen antiquitate sæpissimè offendit, inquit idem *Bodinus*. Et *Iosephus Scaliger* in *Animadversionibus Eusebianis* eum in Historia *vel admodum infantem fuisse* autumat vel *multa ejus Syriacis esse adjuta*. Quin & doctissimus *Vossius*, eum *Polybio* multum debere, ac *Plutarchum* ad verbum exscribere solitum, affirmat. Reverà *Franc. Balduinus* aliquot *Plutarchi* in *Crasso* paginas, de bello Parthico, in libris quoque *Appiani* repetitas legi fatetur. Verum id esse factum suspicatur, non ab ipso *Appiano*, qui *Plutarcho* fuit æqualis; sed a librariis, ut supplerent aliquam in *Appiani* comentariis lacunam.

Claruit App. anno Chr. 123.

Methodi 2. Cap. 4.

Balduinus. l. 1. de Inst. Hist. p. 87.

SECT. 19.

Al

Ad reliquos viginti quinque libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Historiam quinam alii Auctores confirmare aut illustrare possint. Decades novem posteriores cum dimidia prorsus desiderantur. Unde resarcienda earum jactura. Salustii Historia laudatur. Item Cæsaris Commentarii: ab eruditis prisci ævi, juxta & modernis.

Hæc utcunque subsidiis auctus, Lector noster, Historiæ studiosus, ad librum usque T. *Livii* procedat, (h.e. ad *Decadem Tertiam.*) Indè continentèr pergat omnes reliquos, quotquot supersunt, diligenter ordine percurrere (duas videlicet *Decades* & dimidiatam.) in quibus, Historiâ minimè intercisâ, annorum quinquaginta & sex, videre poterit, usque ad annum V.C. 587, (ed & una cum istis T. *Livii* viginti quinque libris,) totidem enim, post primam *Decadem* communi naufragium quæserunt.) præter illos *Plutarchi* suprà nominatos, *Fabium* & *Marcellum*, conjungat *Hannibalem*, *Scipionem Africanum*, *T. Quinctium Flamininum*, *Paullum Æmylium*, *Catonem Majorem*, sive *Censorium* vocatum. Horum enim

quilibet intra spatium prædictum floruit, eorumque singulares Historias, & unà rerum *Romanarum* successus, *Plutarchus* literis aliquanto fusiùs, nec minus luculenter consignavit. A libro 45° *T. Livii*, novem *Decades* cum dimidia. (quatuordecim enim scripserat) h.e. nonaginta & quinque libri, communi (inquam) illo & deplorando naufragio perierè: Historia nimirum annorum, 157. usque ad mortem *Drusi Neronis*, *Augusti Cæsaris* privigni, qui bellum *Germanicum* ultrà *Rhenum* administrans, fato est functus. A. V. C. 744. Horum librorum periochæ, ut *Epitomatore* supra nominato collectæ extant: quibus amplificandis, post *Majorem Catonem* *Plutarchi*, sequantur legendi duo *Gracchi*, *Marius*, *Sylla*, *Cato Minor* sive *Uticensis*, *Sertorius*, *Lucullus*, *Pompeius*, *M. M. Crassus*, *Cicero*, *Antonius* & *M. Brutus*, suo quisque tempore. Nos inter *Sallustii* Bellum *Jugurthinum* ponat Lector, *Catilinarium* adjungat, & *Cæsaris* Commentarios. Quos Auctores etiæ inter principes Historicos numeravit Antiquitas. *Sallustium* *Quintilianus* *Thucydidi* opponere non veretur. *Tacitus* cum Rerum *Romanarum* Auctorem florentissimum

Claruit Salust. ante Ch. 44. ab U. C. 707.

Lib. 10. c. 1. Histor. 3.

cissimum nuncupat. *A Martiale Epigrammatista, Crispus Romanæ primus in Historia.* dicitur. Indè *Colerus ad Stanislaum Zelenium.* Cogita (inquit) *in Sallustio omnia fuisse, quæ in perfectum Historicum cadunt, vel antiquorum testimonio.* Et posteà: *Bellum Catilinarium memoriter tenes: sed frustra nisi consideras profundam illius viri Reipub. scientiam, quam ille vel breviculo illo libello prodidit. Non minori arte Bellum Jugurthinum confecit. Duæ illæ Epistolæ de Rep. Ordinanda ad Cæsarem, nonne Catò delapsæ videntur?* Iustus Lipsius. *Salustium, si mei arbitrii sit, in hoc lustro, principem Senatus Historici legere non dubitem.* Iam verò *Cæsaris* Commentarios quis non laude dignissimos, & diligenter à juventute legendos unquam censuit? *Cicero* valde probandos affirmavit. *Aulus Hirtius* etiam admirandos. *Adeo probantur* (inquit) *omnium judicio, ut præreptæ, non præbitæ facultas scriptoribus videatur. Cujus tamen rei* (pergit) *maior nostra, quam reliquorum est admiratio. Cæteri enim, quam bene atque emendate, nos etiam quam facile atque celeriter, eos perscripserit, scimus.* Quid Critici

Lib. 14.

Epist de stud. politico.

* *Quatamen an. Sallustii sint non convenit inter eruditos. Epist. ad maximi l. Imp. Claruit Cæsar ante Ch. 42. Cic in Bruto. In præf. l. 8. de Bello Gall.*

hodierni? haud minoris æstimant. Clariſſimus Voſſius. *Scriptor eſt purus & elegans, inque verborum ſtructurâ accuratus, ac omnino placidè inſtar fluminis procurrens: interdùm Livianus, ac gravis in ſententiis: quo Xenophontem exſuperat: cæteroquin ei non diſſimilis multùm.* Et poſtea; *fame ex eo haurire eſt maximarum & utiliſſimarum rerum copiam: quam qui verborum elegantiâ contenti negligunt, minùs etiam pueris ſapiunt, qui nunquam ſe ita arboris frondibus oblectabunt, ut egregios ejus fructus contemnant.* Librum de Bello *Africano* ſive ſit *Cæſaris* ſive *Oppii* ſive *Hirtii*, reliquis omnibus præfert *Colerus*. Ita non *ſanguine & colore tantùm, ſed robore ac nervis ea commentatio* (inquit) *præſtat: habent certè principes, & militares viri, quod legant & imitentur, aut mirentur potiùs. Quis enim Cæſarem imitetur?* A *Colero*, & *Voſſio*. J. *Lipſius* de *Cæſare* nonnihil diverſum ſentit. Sic n. ſcribit. *Ex iis qui ſuperant Hiſtoricis C. Cæſar laudatur imprimis. Si ut diſertus narrator, libens aſſentio: eſt n. eius viri pura oratio, ſine ſuco & calamiſtris ornata, vel Romanis vel Atticis Muſis dignißima. Sin ut perfectus Hiſtoricus, du-*

Lib. 1. de Hiſtor. Lat. Cap. 13.

Epiſt. de ſtud. polit.

Epiſt. ad Maximi l. Imp.

dubitare me dicam cum & nonnulli fidem ejus in Historia Civili requirant, & tertium illud ἴδιον & Πολιτικὸν totum ei desit. Itaque ipse Cæsar cæteroqui minimè sui contemptor commentarios inscripsit, non Historias: & hoc ipso laudem veram meruit, quod falsam contempsit.

SECT. 20.

De Dione Cassio & ejus Historia. Quot libros scripserit. Eorum quot perierint & quanta jactura. Inter optimos Scriptores quam merito censendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non dissimulantur. Ad Cæsariorum temporum Scriptores transitur.

POssunt etiam post *Lucullum Plutarchi, Dionis Cassii* sive *Cocceii* (inter nobiles Historicos merito numerati) *Reliquiæ* hûc accersiri. A. *Quinti Metelli* rebus in *Creta* gestis, Anno V. C. 686. incipiunt. Dein *Pompeii* egregia facinora exponunt, à bello pyratico auspicando; atque ita *Romanam* continuant Historiam ad mortem *Claudii Cæsaris*, An. V. C. 806. *Floruit Dio à Chr. an. 231.*

Phot. Bibliotheca. cod. 71.

806. Scripſit quidem *Dion* Hiſtoriarum libros octoginta, inchoando ab *Æneæ* in *Italiam* adventu, & *Alba* urbe, ac *Romæ* conditâ. Vndè continentèr pergebat; & in ejus, qui *Heliogabalus* eſt cognominatus, cæde finivit. Sed primi triginta quatuor libri periere: ſequentes viginti quinque extant; qui indè ſequebantur, pariter intercidêrunt. Quanta autem fuerit iſtorum quinquaginta quinque librorum iactura, ex iis quæ de eo refert *Johannes Bodinus*, æquo cuivis rerum æſtimatori, facile eſt conijcere. *Cum enim* (inquit) *Dio totum vitæ ſuæ tempus, in repub. gerenda conſumpſerit, ac per omnes honorum gradus, bis ad conſulatum evectus, deindè proconſul factus, provincias ſumma cum ſua laude gubernârit, magnam denique bonarum artium ſcientiam, cum uſu conjunxerit, quis dubitet eum inter optimos Scriptores cenſere? Profectò Comitiorum, ac magiſtratuum Romanorum totiuſque publici juris diſciplinam, accuratè collegit. Principum verò conſecrationes, & ἀποθέωσεις unus tradidit, & ea quæ Tacitus Imperii Arcana vocat, penè ſolus evulgavit. Fuit enim publici conſilii diligens indagator.* Aut ſi cõpendioſa magis viâ uti

Methodi Cap. 4.

ve-

velit noſter, Lector, reliquamque Hiſtoriam qua *T. Livius* deficit, uno quaſi filo pertextam legere; *Velleius Paterculus*, non ineptè poteſt admitti: *explicator veteris Hiſtoriæ luculentus, & preſſus & effax imprimis*, Ita de eo *Aldus Manutius*. *Probus & fidus, donec ad Cæſarum res venias, ubi haud uſquequaque verus: adulatione enim multa celat, aut velat; immo & palàm aliter narrat: diſertus tamen ubique & eloquentia quadem facili, ac profluente.* Ita luſt. Lipſius. Eius dicendi genere nihil purius, ac ſuavius fluere poteſt: Antiquitates Romanorum ab ultimo principio, tantâ brevitate ac perſpicuitate (ſiquidem integer extaret) comprehendit, ut nemini ſecundus eſſe videatur. *Laudes etiam illuſtrium virorum, egregia quadam oratione, & magno viro digna commendare ſolet:* ita *Iohannes Bodinus*. Duobus libris eius, compendium hiſtoriæ *Romanæ* conſtare vulgo receptum eſt. Primoris libri fruſta tantum (uti loquitur *Rhenanus*) ſuperſunt; à nono tamen capite, editionis *Gruterianæ*, ſi Lector incipiat, Hiſtoriam à *Perſeo Macedonum* rege devicto, ad *Tiberiani* Imperii annum decimum ſextum, continua

Claruit ſub Tib. (teſte ipſo) ann. Chr. 27.

In Scholiis ad Vell.

In animav. ad Vell. Pater.

Cap. 4. Meth.

tinuatam reperiet. Cum *Velleio Plutarchi* vitas, illas quas supra indicavi, suo ordine, & cum libuerit, ad ampliandam Historiam conjungat, & sic denique ad *Cæsariorum* temporum *Scriptores* accedat.

SECT. 21.

Historia Cæsarum à Suetonio & Tacito primo petenda. De utroque præclara doctissimorum virorum testimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Cassio.

EOs inter, à *Suetonio Tranquillo* incipiat, emendatissimo & candidissimo Scriptore: id ei Elogium à *Vopisco*. Floruit sub *Trajano*, & *Adriano* Imperatoribus. Huic etiam ab epistolis fuit *Plinio Secundo* valdè charus: nec immerito; *probissimum honestissimum, eruditissimumque virum* eum appellat in Epistola quadam ad *Trajanum*. Vndè recentiorum *Criticorum* de eo testimonia verissima esse conjicio. Quale est illud *Lud. Vivis. Græcorum* (inquit) & *Latinorum Scriptorum diligentissimus atque incorruptissimus*

in Firmo. c. 1.
Ann. Chr. 127.
Spartia. in Adriano. c. 11.
lib. 10 ep. 95.
Lib. 5. de Trad. disc.

tissimus: *Res duodecim Cæsarum videtur mihi integerrimè exponere, qui in optimis principibus, nec vitia nec suspiciones vitiorum tacet: in pessimis verò etiam colores virtutum non dissimulat. Vivem* sequitur *Coleru* ferè, quoad rem, sed & de stylo addit. *Oratio ejus brevis & nervosa est. Nemo vitus publicos diligentiùs miscuit. Emendatissimus & candidissimus est, nemini obnoxius. Quis enim ingenia & mores principum liberiùs unquam Aulici & Politici non exiguum fructum ex hoc, & simul exemplum capiant fugiendæ adulationis ab ipso Suetonio.* Cum *Suetonio Tranquillo, Tacitum* admittere potest Lector noster; magni & acerrimi ingenii Historicum; qui de temporibus ijsdem cum *Suetonio* scribit. Novæ cujusdam gravis, concisæ, & sententiosæ eloquentiæ genere, eximiè præditum, aiunt Critici. De usu tamen ac utilitate ejus Auctoris variant, imò fortean pugnant doctissimorum virorum judicia. *Justus Lipsius* Criticorum Coryphæus. *Vitilem magnumque scriptorem (Deus bone!) & quem in manibus eorum esse expediat, in quorum manu gubernaculum & reipub. clavus.* Iterum, *Acer Scriptor (dii boni!)* &

Epist. de Stud. politico

Claruit Tac. anno Chr. 108.

epist ad Ord. Batav.

Ad maximi l. 2. Imp.

& prudens; & quem si unquam in manibus hominum versari utile fuit, his certè temporibus, & hac scenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funestas Romanis victorias, non speciosam Lucretiæ necem, non vatum prodigia, aut Etrusca portenta recenset, & quæ alia sunt oblectandi magis quam instruendi Lectoris: hic mihi quisque principum Aulas, principum interiorem vitam, consilia, iussa, facta considerat, & obvia in plerisque nostrorum temporum similitudine, ab iisdem causis pares exitus animo præcipiat. Invenies sub tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic sæculo mala, nihil sincerum, nihil simplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accusationes maiestatis, unicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illustrium virorum neces, & pacem quovis bello sæviorem. Tristia ex iis plerasque fateor, & legentibus mœsta: sed singulis nostrûm à Thraseâ iam morientium dictum putemus, spectа juvenis, & omen quidem dii prohibeant, cæterum in ea tempora natus es, ut firmare animum expediat constantibus exemplis. Accedit genus ipsum sermonis minime sordidum aut vulgare, distinctum crebris, & nescio unde

unde ex abdito erutis ſententiis, quæ vel veritate vel brevitate vicem oraculi poſſis accipere. Denique: *mirabilis omnino Scriptor, & qui ſerio hoc ipſum agit quod non agit. Nec enim Hiſtoria ſolum eſt, ſed hortus & ſeminarium præceptorum.* Lipſii judicium planè ſequitur *Colerus.* Ita enim ſcribit; *Nos cenſuram Lipſii una cum Tacito æſtimamus. Tu Aulam & Palatia cogitas? Et cogitas ſerio? Amabo te diſce prius, ex Tacito Aulicorum fortunam, & ingenium principum parumper inſpice. Sit tibi ad latus Cornelius, verus ille comes Palatinus. Nec eſt quod te moveant Centauri nonnulli aut rupicones, qui hæc talia antiqua nimis, & noſtris moribus aliena cavillantur. Non inquam ita eſt. Eadem fabula nunc luditur, quæ olim: eædem virtutes, & vitia repreſentantur. Tantùm perſonæ mutatæ ſunt: ſed quæ doctum & prudentem ſpectatorem deſiderent. A Lipſii & Colori ſententia, hac ex parte, longè abit Iſaacus Caſaubonus, virtute atque eruditione juxta admirandus. Is enim, ubi alios Hiſtoricos cum *Polybio* ſuo comparat, de *Tacito* affirmat, ſi à fortuna non eſſet deſtitutus, quæ ei dignam ſua facultate materiam negavit, quemvis è*

Not. ad lib. 1. polit.

Epiſtola de ſtud. politico.

Prin-

Principibus, sive *Romanorum* sive etiam *Græcorum* Historicorum, videtur potuisse provocare: *sed ejusmodi tempora constet* (inquit) *ab eo præsertim in Annalibus esse descripta, quibus nulla unquam fuerunt turpissimis vitiis fœdiora, neque aut virtutum sterilliora, aut virtutibus inimiciora.* Mox utriusque, *Polybii* ac *Taciti* materias particulatius at summatim recensens, tandem sic concludit: *Tacitum igitur, facilè nos quidem excusamus: illum excusari non posse iudicamus, qui unicum hunc Historicum, omnibus aliis antepenunt. Unum Tacitum Politicis hominibus assidue terendum pronunciant: Unum esse unde principes, & principum Consiliarii documenta regendæ Reipub. petere deberent. Cujus absurditatem sententiæ si vellemus exagitare, facile probaremus, qui ita sentiunt, eos tyrannidis principes hodiernos accusare, vel palàm tyrannidis institutæ videri velle eos docere. Quid enim, præsertim iuveni, lectione illorum Annalium esse queat perniciosius? Ut bona exempla si sæpè ob oculos versentur, proficiunt, etiam non sentientibus nobis, sic mala nocent; paulatim namq; descendunt in animos, & vim præceptorum obtinent, fre-*

frequenter legere aut frequenter audire. Iam verò ut pergamus. Vtrumque, *Suetonium* & *Tacitum*, rectiùs intelliget Lector noſter, & majori claritate percurret, poſt *Dionem* ſupra nominatum; ita *Colerus* expreſſè ſuadet. *Tacitũ tu & Suetonium vis rectiùs intelligere. Dionem obducito. Illud ſcire te velim, unam illam Mecenatis orationem ad Auguſtum inſignem ac politicam, reliquorum omnium inſtar eſſe. Eſt & Agrippæ illa ſatis ſplendida. In cæteris rebus ac narrationibus ἀνωτερῳ̃ ſuſpicionem non effugit.* *Epiſt. de ſtud polit. p. 109.*

SECT. 22.

Quomodò ad alios Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores tranſeundum. vz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non levitèr æſtimandos Auctores. Iuſti Lipſii de iis judicium, item Cæſauboni. Herodianus ſuo loco cum ſuperioribus legendus. Quouſque in Hiſtoriæ proceſſerint iſti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi.

His expeditis, ſi *Nervæ Cocceii* & *Trajani*, duorum inſignium bonitate

tate principum, vitas, ex *Aurelio Victore*, *Xiphilino*, aut alio quopiam ἐν τῷ Αὐγούστου adnectat, immediatè & recto ordine sequetur *Spartiani Adrianus*, *Capitolini Antoninus* cæterique Imperatores, quorum vitæ ac res gestæ, à sex illis *Historiæ Augustæ* Scriptoribus, non tam disertè quam verè in literas referuntur, quos accuratè emendatos atque illustratos, *Isaacus Casaubonus*, novissimi huius seculi immortale decus, & *Claud. Salmasius*, rerum literarumque veterum usque ad miraculum doctus, haud ita pridem nobis dederunt. Hosce Auctores, licèt exili quidem ac levidensi testimonio prosequatur *Casper Barthius* alicubi, & ipso ævo *Theodosiano* vel etiam *Justiniano* latinitatem in plerisque deformiorem pronunciet: nolim quisquam, utilitatis parum ex eorum lectione comparari posse putet. *Iusto Lipsio* potius auscultet, atque etiam *Casaubono*. Quorum ille breviter sic. *Alius Scriptor in aliam rem utilis. Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum Historicis, eloquentiæ non multum, rerum & morum veterum immensam copiam est haurire.* Iste verò fusius & pleniore elo-

Floruere Spartianus, Lampridius & Capitolinus, sub Constantio Chloro & Gal. ann. Chr. 295. Vulcatius sub Diocles. 289.

Adverss. l. 26. c. 16. c.

Epistol. quæst. l. 5. ep. 2.

elogio. *Horum Auctorum lectio, cum omnibus & Historiæ & morum antiquorum studiosis, necessaria, nedum utilis; tum vel maximè iis, qui cognitione juris civilis Romanorum delectantur. Quam multa enim toto sparsim opere invenias, quæ ad jurisprudentiæ studia propriè pertineant? quam multis locis aut novum jus aliquod introductum, aut vetus antiquatum observatur? ut taceam, quod absq; his Scriptoribus fuisset, plurimos prudentes, quorum extant in pandectis & nomina & fragmenta, ignoraremus: taceam item dictionis genus, in multis commune cum antiquis jurisconsultis. Quid? Tot principum pulcherrimas epistolas, tot gravissima Senatus consulta, tot alia publica monumenta, è Scriniis Augustorum, Actis Senatus & Populi, aut nescio undè ex abdito eruta, quanti censemus facienda? aut quem mihi dabis ex omni veterum Auctorum numero, cui propter similem vel fidem, vel diligentiam tantum debeamus. Nec prætermiserim eruditas illas, neque longè petitas, sed è re natas digressiones, quibus hi libri, tanquam segmentis purpuræ veri luminis, variis locis sunt ornati.* Ita *Casaubonus*. Hi verò Auctores annorum plus minus cen-

In Prologum. ad Histor. Aug.

tum ſexaginta ſeptem (niſi me fallam Chronologi) Hiſtoriam Lectori noſtro ſuppeditabunt. Certè ſeptuaginta, atque eo amplius fuiſſe docebunt, qui horum temporum decurſu, ſeu jure ſive in juriâ, vel *Imperatorum*, vel ſaltem *Cæſarum* ſint adepti nomina: quorum etiam non nullorum vitas & res geſtas, politiſſimus ac judicii non vulgaris Auctor *Herodianus*, diſertè & elegantèr octo libris deſcripſit. Eum igitur ſi cum ſuperioribus *Biographis*, ſuo tempore coniungat Lector noſter; *Commodi* Imperatoris, aliorumque ſeptem, qui eum ſunt ſecuti, uſque ad *Gordianos*, Hiſtoriam pleniorem, longèque illuſtriorem habiturus eſt. Siquidem in eo Scriptore, negotiorum perſonarumque varietatem multam, multam rarum novitatem deprehendet; crebra in utramque patem fortunæ, ceu vacillantis, exempla habebit: conſilia admirabilia & conſiliorum inopinatos eventus obſeruabit. Graues pro tempore ſententias, & plenam ubique dignitatis plenam ſuauitatis orationem comperiet. Denique *copioſam quandam ad inſtruendos mores ſupellectilem* (ita *Politianus*) *inibi inueniet; & tanquam ſpeculum humа-*

Claruit Herodian. poſt Chr. an. 224.

Polit in præf. ad Pont. Max. Innocent. 8.

manitatis agnoscet, in quod intuere omnia vita poterit, undè ea capere atque haurire documenta queat, per quæ vel publicis vel privatis rationibus consulatur. Legat igitur censeo, sive Græcè sive Latinè hunc Auctorem; nam haud scio uter majorem laudem meretur *Herodianus* ne, quem in lingua sua, ubere venâ fluere non negaverim: an *Politianus*, qui *Herodiani* scripta, tantâ felicitate interpretatus est, ut non transtulisse, sed ipse composuisse videri possit. Vtcunque, sex illi priores *Biographi*, quorum ultimus est *Vopiscus*, sed eruditus admodùm & præ cæteris accuratus, Lectorem ultrà annum V. C. millesimum tricesimum sextum deducet; ad mortem scilicet *Carini Cæsaris*, qui cum *Numeriano* post *Carum* imperâsse, aut imperium affectâsse perhibetur. Fatendum est in hac serie quam nobis exhibent Auctores isti sex βιογεάφοι superiùs nominati, hiatum quendam esse inter *Gordianum* Tertium & *Valerianum* Imperatorem. *Gordiano* enim, non successit immediatè *Valerianus*; sed duo *Philippi*; iis *Decij*; deindè *Vibius Gallus*, cum filio *Volusiano*; tum *Æmylianus Libycus*, quem immediatè *Valerianus*

In Not. ad Trebell. poll.

rianus excepit. Alios plures recenſet clariſſimus Caſaubonus, uſque ad quindecem, Auguſtos vel Cæſares, intra novem vel ad ſummum decem annorum ſpatium, de quibus apud hos Scriptores nulla jam extat mentio. Huic itaque defectui ſupplementum quæratur ab *Aurelio Victore*, Auctore neque indiſerto nec inarguto; quem, *virum ſobrietatis gratiâ multilaudum*, dicit *Ammianus Marcellinus*: & *Caſaubonus*, opuſculum ejus de viris *Auguſtorum*, *elegantiſſimum* appellat. Vel à *Pomponio Læto*, *Antiquitatis & bonarum literarum* (ut in eâ ætate) *conſultiſſimo*; ac *inter præclara ſui ſeculi ingenia conſpicuo*; qui *Romanæ* Hiſtoriæ compendium, ab interitu *Gordiani* Junioris paullò ultra *Heraclii* mortem non ineptè concinnavit.

Floruit poſt Chr. ann. 395. (*teſte ipſo.*) *Lib.* 21. *c.* 18.

In Not. ad Hiſt. Auguſtam.

Polit. Miſcellan. c. 73

Paul. Jovius. Elog. 40.

SECT. 23.

Poſt Conſtantium Chlorum, uti & paullo antè, Hiſtoria nonnihil perturbata videtur: præſertim apud Latinos Scriptores. Euſebius, Zoſimus, Zonaras, explicationem reddere poſſunt. De Zoſimo & Zonara eorumque ſcriptis item de

Jor-

Iornande. Ammianus Marcellinus hîc locum habet. Lipſii & Balduini Icti de eo cenſuræ.

SEd quoniam temporum iſtorum uſq; ad Conſtanſtini M. liberos, Hiſtoria ſatis eſt perplexa, & tenebris involuta, preſertim ſi Latinos tantum Scriptores conſulamus; non erit operæ diſpendium, à Græcis, *Euſebio*, *Zoſimo*, *Zonara*, aliove aliquo auctore ſuppetias petere, tam ad Imperatorum ſupradictorum, quam ad ſequentium *Dioclesiani*, *Conſtantii Chlori*, *Galerii* & *Conſtantini M.* Hiſtorias illuſtrandas. Namque hac ætate floruit *Euſebius*, nempe ſub ipſo *Conſtantino* ac filiis e jus; & ob πολυμαθίαν καὶ πολυϊσοείαν valdè celebris fuit. De quo plura erunt dicenda, quum ad Scriptores Eccleſiaſticos ventum erit. *Zoſimus* Imperii declinationem deſcripſit, ab *Octaviano Cæſare* exorſus, ad urbem à *Gothis Alarico* duce, captam, libris ſex. Quorum primo *Cæſares* priores, uſq; ad *Dioclesianum* brevitèr percurrit; reliquos paulò fuſiùs & explicatiùs depingit, libris quinque poſterioribus. Vixit tempore *Theodoſii* Junioris. Dictio ejus brevis, perà Chr. an. 325.

spicua, pura & suavis. Ita de eo *Photius*. Homo fuit quidem Paganus, atque indè principes *Christianos* frequentèr sugillat; propter quod tamen, ei fidem, non temerè idcirco abrogandam censet *Leunclavius*: immò addit insuper; *Si quis eum sepositò animi adfectu legerit, experietur hanc ipsius Historiam (fere totam ex illarum rerum narratione contextam, quæ ab aliis memoriæ proditæ non sunt) ad cognoscendum jucundam, ad usum in vitâ civili sanè idoneam & fructuosam esse Henricus* etiam *Stephanus*, cum *veritatis è tenebris, & in lucem proferendæ valdè studiosum fuisse* persuasum habet *Johannes* quidem *Zonaras*, Historiam κατ' ἐπιτομὴν scripsit, ab initio mundi ad sui ævi Imperatoris *Alexii Comneni* obitum. Eã in tres tomos dispertivit. Tomo primo res *Orientales* inprimis ab orbe condito, ad excidium usq; *Hierosolymitanum* summatim recensentur. Tomo Secundo Historia *Romana*, ab V. C. usque ad *Constantinum M.* breviter perstringitur. Tertius denique Tomus, *Christianorum* Imperatorum res gestas complectitur à *Constantino M.* ad *Alexii Comneni mortem*. Ex his igitur vel omnibus, vel

Cir. Ann. Chr. 410.

In præfat. ad Sambucum.

Epist. ad Phil. Sydneium.

Claruit An. Ch. 1118.

vel aliquibus, Imperatorum supra memoratorum Historia, explanatior jnxta & uberior fieri potest. Præsertim, si dum ea quæ sub *Gallieno* proximisque Romanorum Principibus à *Gothis* gesta ordine apud *Zosimum* legantur, *Jornandes* advocetur, qui bona fide singula fuisse narrata testis idoneus ostendet. *Perpulchre enim conveniunt* (*Leunclavii* verba sunt) *quæ ab utrisq; de Gothis commemorantur; nec aliud ferè discrimen est, quam quod à Jornande pleraq; paullo plenius enarrantur, non omissis rerum circumstantiis; quas non perindè Zosimo ac Jornandi cognitas fuisse minime mirum videri debet. Gothus enim erat vel Alanica natione Gothis affini oriundus Jornandes. Et rectius haud dubiè res ille patrias tenebat, & Gothicos Scriptores Græcis atq; Romanis, ut ipsemet fatetur, adjunxerat.* Floruit circa an. 540. *Præfat. ad Zosimum.*

Hinc rectà *Amm. Marcellinum* adeat Lector; fidei ac judicii apud rigidissimos censores satis clarum: sua confessione Styli militaris, ac scabrosi. *Rem militarem ut miles, diligentissime persequitur. Et descriptiunculis non rarò divertit, nec raro sententias miscet.* Ita de eo *I. Lipsius.* Et *Balduinus*: *Homo quidem militaris, sed tam literatus miles* Claruit an. Chr. 375.

tamque veterum literarum ſtudioſus, ut nihil non perveſtiget. Vno verbo dicam, diligentiſſimus Scriptor eſt. Eſt quidem ſcabra eius (hominis nempè Conſtantinopolitani) oratio Latina: ſed rebus eſt doctis referta, & variam, multiplicem, reconditamque lectionem includit; & verò Hiſtoriam quam alius non expoſuerit, copioſè explicat. Hæc & plura de eo *Balduinus*. Scripſit libros XXXI: à principatu *Cæſaris Nervæ* exorſus, aduſque *Valentis* (in cujus Aulâ floruit) interitum: ſed ex his XIII communi naufragio peſſum iverunt. In iis qui ſuperſunt, incipiens à *Gallo Cæſare* circa Ann. Chr. 353. res *Conſtantii Cæſaris, Juliani, Joviani, Valentiniani* & *Valentis*, quarum ipſe magnam partem inſpector erat ennarratè deſcribit. Hic igitur ad Ann. V. C. 1128. Ann. ſcilicet à Chriſto Nato 378. Lectorem perducet.

SECT. 24.

Hiſtoria Miſcella Diaconi, item Iornandes de Rebus Geticis; nec non Procopius & Agathias ſuum hic locum habere poſſunt. Vel ſi placeat Zonaræ Tomus Tertius. Quem ſequatur Nicetas Choniates.

niates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut si prolixum nimis id videatur; post Zosimum, Blondus Forlivienſis legi poteſt. Vel aliter post Vopiſcum Sigonii Hiſtoria Occidentalis admitti poteſt. Inde ad 7. vel 8 lib. primæ Decadis Blondi pergat Lector.

POst *Ammianum*, ſi *Pauli Diaconi* Hiſtoriam *Miſcellam* accerſat Lector; eique comitem adjungat, (quem ſupra in ſubſidium *Zoſimo* aſſignavimus) *Jornandem*, de Regnorum ac Temporum ſucceſſione, nec non de Rebus *Geticis*, non inclinationem modo, quam à *Zoſimo* didicit, ſed etiam interitum ipſum *Romani* Imperii animadvertet. Et ne rerum fortè à ſuperioribus memoratarum moleſta nimis & tædio plena ſit repetitio: incipiat à 12o libro Hiſtoriæ *Miſcellæ* qui à *Valentiniano* auſpicatur, & reliquos indè percurrat; quibus Hiſtoria uſque *Michaelis Curopolatæ* tonſuram continuatur. h. e. ad an. Chr. 812. *Jornandem* etiam, ubi tempora & res geſtæ requirere videbuntur, adhibeat. Is enim de *Getarum* origine, nec non de rebus ab ijs circa illa tempora geſtis (uti ſuprà innuimus) Hi- *Clar. cir. an Chr.* 820.

Historiam non contemnendam scripsit *Procopius* etiam, qui de Bellis, *Persico*, *Gothico*. & *Vandalico*, *Iustiniani* auspiciis, ductu *Belisarii* gestis, septem libros composuit, hoc in loco opportunè & non sine fructu legi potest. Siquidem in ejus libris (si *Volaterrano* credamus) *tanta est rerum cognitio, ut quemvis curiosum alere, tot etiam* (*ut solet in huiusmodi bellis*) *ducum vertigines, Stratagemata, consilia ordinandi, captandi, refellendi, tergiversandi, mitigandi, ut quemvis ignavum prudentem planè hominem, ac publicis & privatis actionibus idoneum reddere valeat. Magnum Scriptorem* eum vocat eruditissimus *Casaubonus*. Et *Iohannes Bodinus, inter selectos eum recensere* nullus dubitat. *Procopium* sequatur *Agathias* floridus & non *contemnenda prudentiæ* Scriptor. Quod si *Zonaræ* (cujus itidem supra mentionem fecimus) Tomum tertium perlegere & sequi placeat; *Nicetas Choniates* proximum locum vendicat, tum *Nicephorus Gregoras*, qui quidem Auctores, narrationis quasi filum alter ab altero excipientes, Historiam, præsertim *Orientis* Imperii usque ad *Andronici Palæologi* posterioris mortem, hoc est, ad

Clar. circa an. Ch. 532

Notis ad Spartianū. Meth. c. 4. Gruterus discurs. Clar. Agat. cir. an. 567.

1400.

1280.

Ann.

Ann.Chr. 1341. pertexunt. Nec fraudabimus hoſce Auctores ſuis elogiis; quibus etiam à viris apprimè doctis honeſtantur. *Illi* (inquit *Chriſtophorus Colerus*) *qui ab oriente procedunt, floridum quoddam dicendi genus conſectantur, & nimio ſæpè mundo ſtudentes ab immundo propius abſunt. Gregoras ad prudentiam civilem unicus eſt fateor, & ſententiarum uber quoddam. Zonaras Reipub. ſatis gnarus facere: & proficiant ex eo legum ſtudioſi. Choniates ab ineptiis ſæpè non abſtinet: pie tamen multa, & aliquando de cauſis publicorum malorum non imprudenter diſſerit.* Verum de his etiam infrà, loco fortaſſe magis idoneo.

Si autem totidem Auctorum lectione φιλόπονος noſter defatigari videatur, & iter ſuum nonnihil cupiat in compendium contrahere. Poſt *Dionem*, aut *Suetonium*, *Zoſimum* ſibi adſumat: is (uti jam monuimus) Imperii declinationem ex profeſſo contemplandam proponit: ita ipſe de ſe teſtatur: Hiſtoriamque ab *Octaviano Cæſare*, ad urbem à *Gothis* captam, perpetua ſerie continuat. Hinc ad id tempus quo *Carolus Magnus* diadema Imperiale obtinuerat, (quod hîc notatu indignum non eſt) *A.V.C.* 1162. *A. Chr.* 410

est) per quadringentos ferè annos, Vrbs *Roma*, & tota *Italia*, quæ multis seculis formidini & terrori, exteris gentibus fuerat, calamitatum aut præsentium sensu, aut impendentium metu perculsa, nunquam quievit. Ab eo igitur tempore, quo Vrbem victor ingressus est *Alaricus*, & desiit *Zosimi* Historia, pergit *Blondus Forlivienſis*, *Gothorum*, *Vandalorum*, *Longobardorum*, aliarumque nationum facta narrare, Historiamque mille triginta annorum pertexit. Nempè ad Annum Salutis Christianæ, 1440. aut si Lectori visum fuerit, ubi *Vopiscum* expediverit, haudquicquam à rectâ studii Historici Methodo deviabit, si *Caroli Sigonii* Historiam de *Occidentali Imperio* admittat. Eam (uti profitetur ipse) primo singulari diligentia & accuratione collegit; deindè quam verissimè, in maxima rerum obscuritate, temporum vetustate, scriptorum dissentione potuit, literis consignatam posteritati commendavit. Incipit ab Anno Chr. 284. quo anno *Carinus* à *Diocletiano* ad *Murtium* victus occubuit: Definit in morte *Iustiniani*, qui obijt Imperii sui anno. 39. Chr. 565. *Posthæc* (inquit) *ipso prorsus extincto Imperio, Res Ro-*

Claruit. an. 1450.

Epist. prælim.

Romana in multa regna eſt diſtributa, Francorum & Burgundionum in Gallia, Gothorum in Hiſpania, Anglonum & Scotorum in Britannia, Longobardorum & Normannorum in Italia: Itemque Sarracenorum in Africa. Atque à *Sigonio* ad *Blondum* (ſi libuerit) procedat Lector. & à 7° vel 8°, primæ Decadis libro, incipiat, & ſic ad finem uſque pergat.

SECT. 25.

Breviorem adhuc Hiſtoriæ curſum ab initio Cæſarum ad hoc uſque ſeculum Lectori ſuppeditabunt, Iohannes Cuſpinianus, Paulus Iovius & Auguſtus Thuanus.

QVod ſi breviorem adhuc Lector deſideret Hiſtoriæ curſum, nec multorum Auctorum lectione delaſſari ſuſtinebit; Hiſtoriam *Cæſaream* ſcripſit *Johannes Cuſpinianus*, ſollers antiquitatis indagator, à *Julio Cæſare*, uſq; ad *Maximiliani* I, mortem, luculentum ſanè opus, & omnium Lectione digniſſimum: utpote quo, dum vitas omnium ordine Im-

Claruit an. Chr. 1540. ſub Car. V.

Imperatorum describat, non tantum, insignia eorum exempla dicta & facta, quicquid in illis honestum esset vel secus proponit: Sed universam etiam temporum seriem (suprà mille quingentos & viginti annos) integram connexamque, non interciſam aut mutulatam, posteritati reliquit. Ab eo ferè tempore orditur *Paulus Iouius* & Historiam non *Cæsaream* sed universalem, splendide satis, ac ornatè, per quinquaginta annorum spatium continuat. Sed parum fidus in aliquibus putatur, & ad gratiam nō pauca scripsisse perhibetur; in tantum, ut *Gorræus Parisiensis*, se quas finxisset *Amadisi* fabulas, non minus veras ac probabiles, quam *Iouii* scripta fore, confisum affirmaverit. *Laudandus* tamen (si *justum Lipsium* audiamus) *legendusq; ob multiplicem & variam rerum seriem, quas redegit compositè & dilucidè in unum Historiæ corpus.* Eum excipit *Præses* ille celeberrimus, *Jacobus Augustus Thuanus*, qui inter Historicos postremæ hujus ætatis facilè principatum obtinuit; Historiamque rerum per totum orbem gestarum, ab ann. Chr. incarnati. 1545. ad annum usque 1608. stylo perquam luculento propagavit.

Clar. 1540

Bodinus Methp pen. H. 51. Melch. Canus p. 538. Paulus Iovius in quā libet partem nimius odio & amore, gratia & simultate. Et quoniam pecuniam amabat, in Historia quoq; scribenda pecuniæ servus fuit.

SECT.

SECT. 25.

Particularium Historiarum Scriptores quidam lectu dignissimi recensentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Comminæus. Quorum egregiæ memorantur elogia. Meteranus, Chronicus. Bembus.

NOn sum nescius, multos esse alios Auctores, qui nationum quarundam particularium, & personarum singularium etiam gesta, stylo sunt persecuti; non antiques modo sed & recentiores quoq; suo tempore lectu dignissimos; hos inter Franciscus Guicciardinus occurrit qui de rebus suo tempore in Italia gestis tractat. *Prudens peritusque Scriptor, & qui tales Lectores suos facit,* (inquit *Lipsius*) *liber est & verax; ab affectibus immunis, si tamen ab odio, quod retegere non semel videtur, in Ducem Urbinatem.* Largus est etiam *Johannes Bodinus* in *Guicciardini* laudibus, nec sine suo justo merito. Siquidem *in scribenda Historia, judicio gravissimorum virorum; suos æquales (atque haud scio an veteres quoq; Historicos) superavit. Nam ubi quid in deliberatio-*

Floruit an. Chr. 1530.

In Notis ad Pol. l. 2. 9.

Cap. 4. Methodi.

nem

nem cadit quod inexplicabile videatur, illic admirabilem in differendo subtilitatem ostentat, & graves ubique sententias velut sat accommodate perspergit, & paulò post *mirum in eo studium veritatis inquirendæ; nihil enim temerè; sed omnia necessariis argumentis confirmat. Fertur enim Epistolas, decreta, fœdera, conciones, ex ipsis fontibus hausisse & expressisse. Denique fuit & rerum & locorum, & personarum tam diligens investigator, ut omnes Italiæ urbes, municipia, castra, fluvios, quodque maximum duco, publica monumenta penitùs inspexisse videatur.* Eadem proavorum nostrorum ætate floruit *Paulus Æmylius Veronensis,* qui orsus à primis *Galliæ* regibus, mille amplius annorum *Gallicam Historiam,* laconica tamen brevitate perscripsit. Huic inclyto quidem operi annos impendisse triginta dicitur; eoque magnum sibi nomen paravit. Omninò Scriptor est *elegans & disertus,* opinione doctissimi *Gerardi Johannis Vossii.* Elogio etiam valde præclaro eum donat *I. Lipsius,* hisce verbis. *Ille* (inquit) *ut rem dicam, pene unus inter novos, veram & veterem Historiæ viam vidit; eam firmo pede calcavit. Genus scribendi ejus doctum,*

1535.

Lib. 3. de H. Lat. c. 12.

In Not. ad 1. lib. Polit. c. 9.

ciùm nervosum, pressum; ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens desigenſq; aliquid in animo ſerii Lectoris. Sententias & dicta ſæpè miſcet, paria antiquis. Rerum ipſarum ſedulus ſcrutator, ſeverus judex; nec legi noſtro ævo qui magis liber ab affectu. Paulò ante hunc *Paulum Æmylium*, *Philippus Comminæus* de rebus à *Ludovico* XI *Gallorum* Rege geſtis, ita laudabilitèr ſcripſit, ut *I. Lipſius* nihil vereatur eum componere cum quovis Antiquorum. *Incredibile eſt* (inquit) *quam ille omnia videat, penetret, arcana conſiliorum eruat, & ſubindè inſtruat nos ſalutaribus variſque præceptis. Et id diffuſè Polybiano quodam exemplo.* De *Cominæo* & ejus Hiſtoria, teſtimonium haud illaudibile poſteritati reliquit celeberrimus ille *Præſes Pariſienſis*, *Iac. Auguſtus Thuanus. In Hiſtoria* (inquit) *Ludovici undecimi, à Philippo Cominæo prudentiſſimo equite ſcripta, ut multa prudentiæ præcepta, tradi non inficias ierim, ita plura minus ingenui, atque adeò parum regi animi exempla reperiri minime negari poteſt.* Hiſtoriam Belgicam ſcripſit *Emmanuel Meteranus*; *Polonorum* Hiſtoriam *Chromerus*: *Venetorum Petrus Bembus*: alii

Clar. ann. 1490. *Ibidem*

Lib. Hiſt. 21 p. 578.

Quid Lipſius de Bembi Hiſt. cenſeat, vide ep. 57. cent. 2 Miſc.

alias particulares Historias lectu dignissimas scriptis consignârunt: sed mihi animus non est singulas recensere, aut quis unus omnes potest? nedum legere. Id vero operâ dedi, ut auditoribus meis, præsertim junioribus, Historicorum classem quandam, recto ordine dispositâ proponerem, undè temporum vicissitudines ac varietates, rerumque per terrarum orbem gestarum series, usque ad hoc nostrum seculum distinctè haberi possint.

SECT. 27.

Ad Historiam Britannicam transitio. Quomodò ad eam legendam Lector se accingat. Quo ordine in ea pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta primò legenda. Georgii Lillii Chronicon. Historiæ Britannicæ compendium.

NE tamen exoticas dum scrutamur *Historias*, nostratium rudes prorsus, aut negligentes existimemur: lubet superiori Catalogo, mantissæ loco, attexere Rerum *Britannicarum* Scriptores nonnullos; atque unà ordinem, quo eos arbi-

tra-

tramur legendos, quasi digito commonstrare. Indè enim gratiam, paulò fortassis ampliorem, ab nostra juventute Academica lucraturum me, haud temerè confido. Nimirum si viam ad Historiæ *Britannicæ* cognitionem, (sicuti jam factum in Vniversali videtis) aliquanto vel certiorem, vel expeditiorem indicavero. Quotus enim quisque est, cui, in urbe propriâ si reperiatur hospes, si in sua patria peregrinus audiat, non videatur res digna in qua erubescat? Ego herculè, quod olim *M. Cicero* apud suos *Romanos* de poëtis Latinis, apud nostrâtes Anglos, de Historicis *Britannis* fidentiùs pronunciaverim: *mihi quidem nulli satis eruditi videntur, quibus nostra sunt ignota.* Quin immò ulteriùs, res aliarum gentium præclarè gestas, curiosiùs inquirere, nostræ nationis insuper habere, aut inertissimæ est segnitiei aut fastidii nimis delicati. Nam licet apprimè verum sit, quod nobilissimus *Henricus Savilius* (inter splendidissima hujus Academiæ ornamenta æternum memorandus) ait; cui etiam suffragatur, non harum modò sed & omnium veterum literarum callentissimus *Iohannes Seldenus* Ictus, *Neminem plane* hactenus

Epist. præfix. ad Malmesber. Anno 1601.

Epist. ad Aug. Vincent.

hactenus extitisse, qui nostræ Historiæ corpus totum, eâ fide eâque dignitate scripti complexus sit, quam suscepti operis magnitudo postularet. Particulas tamen aliquas superioribus seculis non malè contextas fatetur ille; alias nostrâ ætate insigniter benè scriptas, agnoscit hic & prædicat: pulchra nihilominus facinora haud pauca, rebusque contemplatione nostrâ ac diligenti observatione dignissimas in plerisque eorum qui leguntur, reperiri posse audacter asseveramus. *Hoc* igitur ordine legendos, *Historiæ Britannicæ* studioso, Scriptores ejus præcipuos commendo. Primo clarissimi *Gulielmi Camdeni Britanniam* legat; undè (præter accuratissimam totius Insulæ descriptionem) primos incolas, *Britanniæ* nomen, *Britannorum* mores, *Romanorum* denique in *Britannia* Historiam, aliaque quam plurima, cognitu dignissima, *non è fabellis, quas vani esset scribere, & imperiti credere,* (uti ipse loquitur) sed ex incorruptis priscæ Antiquitatis monumentis summatim & carptim collecta ediscat. Hunc inquam librum, seu Thesaurum potiùs ditissimum, pervolvat suadeo, idque primo loco. Nec pigebit operæ suæ, si hic etiam

etiam accersat, eruditissimi *Seldeni Analectôn Anglo-Britannicôn* libros duos, quorum uterque octo constat Capitibus, quibus ea maximè quæ ad civilem illius, quæ jam dicitur *Angliæ*, *Magnæ Britanniæ* partis, antiquitùs administrationem pertinent; quæque res domi publicas, sacras, profanas, statusq; catastrophas usque ad *Normanni* adventum attingant, ex antiquis simul ac neotericis luculenter explicantur. Deindè (juxta Methodum à nobis in principio cursus Historici propositam) *Chrônicon* (sive brevis enumeratio Regum & principum, in quos, variante fortuna, Britanniæ Imperium diversis temporibus translatum est, à Georgio Lillio Scriptum, legi potest. Vel etiam Commentarioli quidam de Rebus gestis Britanniæ; quos recudi fecit Iohannes Theodorus Clain. Anno M. DC. III. sub titulo Historiæ Britannicæ. Compendium sanè haud ineleganter formatum atque institutum. *Clar. ann.* 1560.

SECT. 28.

Gulielmus Malmesberiensis. Savilii de eo judicium; Item Camdeni. Undè Hi-

storiam inceperit, & quousque progressus sit. Galfredus Mommethensis quare prætermittendus. Super ejus Historiæ censuræ Neubrigensis, Iohannis Withamsted, Balæi & Johannis Twini. A quibus omnibus dissentit Virunnius. Malmesbevriensem sequatur Huntingdoniensis, eum Hovedenus.

QUod si inter Scriptores Historiæ nostræ antiquiores, primùm, ordine versari potiùs libeat; post Camdeni Britanniam. ac Seldeni Analecta, Gulielmum Malmesburiensẽ ante alios admittendum duco, idq; meritissimo suo: cum inter Historicos nostros, & narrationis fide, & judicii maturitate principem locum teneat. Tantundẽ de eo testatur, vir nobilitate atq; eruditione juxta celeberrimus *Hẽricus Savilius. Guil.* (inquit) *Malmesberiensis, homo ut erant illa tempora, literatè doctus, qui Septingemorum plus minus Annorum, res, tanta fide & diligentia pertexuit, ut è nostris propè solus Historici munus explêsse videatur.* Et Clarissimus *Camdenus*; *ejus eruditæ industriæ tum Ecclesiasticam tum politicam Angliæ Historiam plurimum debere affirmat.* Is igitur ab Anno Chr. 449.

Floruit an. 1144. (falsus n. est Possevin. qui Berengarii æqualem fecit.

Epist. præl. ad Rerum Angl. Scriptores.

Quo

Quo venerant *Angli* & *Saxones* in *Britanniam*, de gestis *Regum Anglorum* scripsit libros 5. ad Ann. Chr. 1116. qui fuit annus decimus sextus *Henrici I. ac Novellarum* porro *Historiarum* libros duos, ab anno vicesimo prædicti Regis, ad octavum usque Regis *Stephani*. Ann. Chr. 1143. Sunt qui *Galfredum Monumetensem* primo loco legendum præscribunt; quod scilicet altiùs longè Historiam incipiat, & *Brutum* quendam *Æneæ* pronepotem, atque alios sexaginta octo ab eo Reges, hîc Imperium, per mille amplius annos ante *Cæsarem* tenuisse affirmat. Nos autem, quia res nimiâ vetustate obscuras, & fabulosis prorsus narrationibus involutas scribere videtur, eum de industria prætermittendum censemus. Neque ex privata opinione ita dicimus facimusve; plurimi è Senatu literatorum in eandem sententiam pronunciârunt. Audite *Neubrigensem*, qui paulo post *Galfredum* vixit. *Quidam*, inquit, *nostris temporibus, pro expiandis Britonum maculis Scriptor emersit, ridicula de iisdem figmenta contexens, eosq; longè supra virtutem Macedonum & Romanorum, impudenti vanitate attollens. Gaufridus hic di-*

Claruit an. 1160 (sub Henr. II.)

In Præmio ad Histor.

tius est, agnomen habens Arturi, pro eo quod fabulas de Arturo, ex priscis Britonum figmentis sumptas, & ex proprio auctas, per superdictum Latini sermonis colorem, honesto Historiæ nomine palliavit. Qui etiam majori ausu cujusdam Merlini divinationes fallacissimas, quibus utique de proprio, plurimum adjecit, dum eas in Latinum transfunderet, tanquam authenticas, & immobili veritati subnixas prophetias vulgavit &c. cum *Neubrigensi* ex parte concinit *Iohannes Withamsted*, qui *Henrici Sexti* temporibus floruit *Iuxta Historias* (inquit) *alias quibus quorundam judicio major adhibenda est fides, totus processus de* Bruto *isto, Poeticus est potiùs quam Historicus, opinativusque magis propter varias causas, quam realis.* Balæus etiam, *Galfredi* Historiæ multa inesse profitetur quæ fidem excedant. Et *Iohannes Twinus* antiquitatum *Britannicarum* diligentissimus indagator, *Homerum Britannicum & mendaciorum patrem eum* appellat. Sed meliùs de *Galfredo* sensit *Ponticus, Virunnius*, (vir *eruditissimus* testimonio doctissimi *Vossii*) qui antè annos vixit 130. ac *Galfridi* libros præteritis fabulis, in epitomen redegit, eum-

In Granario.

Comment. l. 1 p 13.

Galfridum tuetur etiam Joh. Lelandus contra Neubrig & Polid.

eumque Elogio istiusmodi ornavit. *Galfridus Historicus egregius, & Cardinalis, magnæ viræ auctoritatis apud Robertum, Claudiocestriæ ducem, Henrici Regis filium, ac patriæ suæ curiosissimus fautor, ex summa Philosophia, atque archivis regalibus, Historiam antiquissimam continua serie, ab ipsis Trojanis collectam transtulit: verissimas esse Britannorum Historias arguit, regum occidentalium consuetudo, quæ erat secum semper habere eos qui veritate præcipua eorum gesta notarent.* Vtcunque nos eum (uti jam dictum est) ob causas recensitas prætermittimus, & Lectorem nostrum ad *Malmesburiensem* potiùs vocamus. Post *Malmosburiensem*, *Henricus Huntingdonienſis Archidiaconus*, libris octo nostræ gentis originem demonstrans, ac prædicti Regis *Stephani* juxta & decessorum ejus Historiam pertexens, progreditur ad annum usque 1153. multa alia scripsit quæ Historiam nostram locupletare possunt; sed quæ in Bibliothecis mss. latent, nec dum publici juris facta à vulgo leguntur. Historicus egregius à *Polydoro Virgilio* audit. A *Iohanne Lelando* Auctor probatus appellatur. Deindè *Gulielmus Neubrigensis*, à mor-

Clar. ann. 1160.

Voss. l. 2. de Hist. Lat. c. 51.

Clar. ann. 1220. morte *Henrici I.* exordium sumens, Historiam ulteriùs paullò, ad annum Chr. scilicet 1197. continuat. Veridicus Auctor, si *Polydorus* sit opinione verus. A *Lelando* tamen reprehenditur, quod in culpando *Galfredo Monumetensi* modum non tenuerit. Denique *Rogerus Hovenden* Annalibus suis, quos in duas divisit partes, Historiam eandem nostram, ad annum 1202. (qui fuit annus quartus *Regis Johannis*) deducit.

Clar. sub Henr. II. Ric. & Johanne Regibus.

SECT. 29.

Asserii Menevensis Historia laudatur. Cum superioribus quo tempore legenda. Item Eadmeri Historiæ novorum. Matthæus Parisiensis. De eo Baronii judicium. Thomæ Walsinghami Chronica. Gesta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edwardi II. à Thoma Dela Moore scripta, suo tempore interponenda.

FAtendum est quidem, posteriores istos quos nominavi paucorum admodum annorum accessione *Malmesburiensis* Historiæ propagare; illustrare tamen possunt, & materia nonnunquam fortasse haud con-

contemnenda auctiorem reddere. Id etiam abundè factum reperiet Lector, si circa Annum Chr. 849. & deinceps *Alfredi* vitam & res gestas, ab *Asserio Menevensi* conscriptas, interponat. Quæ quidem Historia (inquit clarissimus *Camdenus*) *non mediocrem menti tuæ voluptatem infundet, neq; minorem adferet cum voluptate utilitatem, si in præclarissimarũ rerum contemplatione defixus, te ad earum imitationẽ et quasi imaginẽ totũ effinxeris.* Porrò si post annum Chr. 1060. *Eadmeri* Historias Novorum advocare placeat, in lucem nuper productas, notisque ac spicilegio perquam docto illustratas à suprà nominato *Johanne Seldeno*, eruditionis admirandæ *Jurisconsulto*. His etiam adnectat veram illam & fidelem *Matthæi Parisiensis* Historiam, quæ anno Chr. 1067. (quo inaugurabatur *Guiliel. I. Conquestor dictus*) auspicata, in mortem *Henrici III.* continuator. h. e. in annum 1273. De hoc Auctore quid arbitratus sit *Baronius* videre est ad annum 296. *quam fuerit animo infensissimo* (inquit) *in Apostolicam sedem, quivis facile potest intelligere: nisi probra illa fuerint additamenta ejus qui edidit. Quæ si quis demat, aureum*

Claruit circa an. 910.

In præf. ad Asserium.

Floruit an. 1120.

Clar. 1253. (test. Baleo.) ad quem ann. Historiam à se perductam postea continuavit alius ad 1273.

sanè

sanè dixeris Commentarium: utpote qui ex publicis monumentis totidem verbis reditis, egregiè contextum & coagmentatum inveniatur. Parisiensis Historiam, *Thomæ Walsinghami Chronica* sequi volo: Is *Sti Albani* quondam Monachus fuit, & Chronica sua orditur ab *Edwardo* I. quæ in *Henrico V. desinunt.* Verum sicut, dum *Matthæum Parisium* percurrimus, circa annum 1135. gesta Regis *Stephani* ab anonymo quodam ejus contemporario scripta, commodùm sese obtulerunt interserenda, ad Historiam vel amplificandam vel illustrandam: ita post primum librum *Walsinghami*, circa annum 1306; vita & mors *Edwardi*, II. à *Thomâ* de la *Moore*, equite aurato, & ejusdem Regis famulo conscripta, non sine materiæ incremento, interponi posse videtur. Is quidem, ut equestri dignitate conspicuus erat, ita à voluntate bene-merendi de posteris, non minus dignus fuit; fidemque eo magis meretur, quòd Regi intimus fuerit, ac sub ejus auspiciis ductuque stipendia fecerit.

Clar. ann. 1490.

An. 1423.

Voss. de H. Lat. l. 2. c. 64.

SECT. 30.

Wal-

Walſinghami Hypodigma Neuſtriæ, & Rerum Normannicarum Scriptores haud inſuper habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. Hiſtoria à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobiliſſimi Savillii noſtri judicium animadvertendum. Richardum III. deſcripſit Thomas Morus, Eques Auratus & Angliæ Cancellarius. Henricum VII. Vice-Comes Santalbanus. Henrici VIII. Ewardi VI. Et Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavenſis Epiſcopus literis conſignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus Elizabethæ.

EXpeditis *Walſinghami Chronicis*, pergat lector ad ejus *Hypodigma Neuſtriæ*; Hiſtoriam ſuperiorem, & illuſtratiorem faciet & auctiorem, à tempore *Rollonis* primi Ducis, uſque ad annum *Henrici* V. qui *Normanniam* per annos circiter ducentos & viginti abalienatam, ſub jugum Regum *Anglorum* redire compulit. Anno Chr. 1416. Neque temerè id à me datum conſilii exiſtimabit; Nam (uti rectè ab eruditiſſimo *Seldeno* obſervatum

tum est) *Normannorum* rebus vetustis, adeò nostræ plerunque intermistæ sunt, ut sine ignavia aut incitia, præteriri illæ non possint, si quis de nostris diligentiùs consulat. Rerum autem *Normannicarum* Scriptores varios uno volumine edidit, *Andreas Duchenius* Anno 1619. quos inter, *Ordericus* quidam *Vitalis* noster, utpote in agro *Salopiensi*, apud *Attengham* natus eminet. Tredecim libros *Historiæ Ecclesiasticæ* scripsit, quorum pars Secunda & Tertia, bellicos *Normannorum* eventus, in *Francia*, *Anglia*, *Apulia*: plurimasque res alias memoratu dignas, usque ad annum Chr. 1141. *Stephano* regnante continent.

Sed ut redeamus ad Historiam *Anglorum*. Post *Walsinghami* Chronica, (quæ uti diximus in *Henrico* V. desinunt) frustrà erit Lector noster, si aliquem è nostratibus requisiverit, qui temporum ab *Henrico*, V. ad *Richardum* III. Historiam Latinè Scripserit; nisi fortè manuscripti aliqui, in vetustatis antiquæ Sacrariis delitescant, qui publicam nondum viderunt lucem: ast ego meis Auditoribus patabilem commendo Historiam, talium scilicet Auctorum qui vulgo prostant, & fa-

facili negotio comparantur; hîc igitur magnus erit hiatus, & lacuna annorum ferè septuaginta, nisi à *Polydoro Virgilio* supplementa accersere placeat. Quod quidem in tanta Auctorum nostrorum penuria, non dedignabitur Historiæ studiosus. Quamvis enim (uti nobilissimus *Henr. Savillius* de eo Scribit) *homo fuerit Italus, & in rebus nostris hospes, & quod caput est, neque in repub. versatus, nec magni alioqui judicii vel ingenii*: quamvis *in rebus nostris tradendis, sæpè erraverit, & multa memoratu dignissima silentio pertransierit, immò falsa pro veris sæpenumero amplexus, mendosam nobis reliquerit Historiam:* id tamen ego fuisse crediderim, ubi *Henrici Octavi* tempora describit maximè: nam præter quod Linguæ nostratis prorsus ignarus, plurima eorum temporum nescire habuit necesse: plurima etiam ut *Mariæ Reginæ* gratiam promtiùs demereri posset, scripsisse, non sine causa perhibetur. Priorum verò temporum, eadem non est suspicio. *Henricos* igitur duos, V. scilicet & VI. duos etiam *Edwardos* IV. & V. à *Polidoro* petat Lector noster. Qui proximè sequitur, *Richardum Tertium*, historicè descriptum re-

Clar. circa An. 1540.

Plurimos Polydori istius errores detegit Jo. Leland in declarat. antiq. dictionum quæ occurrerent in Genethl. Prin. Edw.

Cir. ann. 1533.

reliquit, celeberimus ille *Thomas Morus* Eques Auratus, & *Angliæ Cancellarius*. Sed opus omnino imperfectum censet doctissimus *Vossius*: quippè, *ut fuse*, inquit, *persequitur, quibus sceleribus ille ad regnum perveneritita quomodo id gesserit non exponit: ac nec ea parte quam habemus, ultimam manum accepit.* Præterea *elegantia Latini Sermonis, ab aliis ejusce viri operibus longè vincitur. Richardum* III. excepit *Henricus Septimus*, cujus vitam & res gestas, haud ita pridem nobis repræsentavit Nobilissimus *Vice-Comes Sancti Albani*; adeò fœliciter adeoque plenè, ut Historicorum præstantissimos, si non superaverit, certè prorsus æquaverit. Illud opus vernaculâ quidem lingua prodiit primo, sed latinitate donatum postea, testatur epistola præliminaris, ad ejus libellum, cui *Gustuum* Titulus. Post indè *Godwini* præsulis admodum Reverendi, *Annales* adeat Lector, quibus rerum *Anglicarum*, series *Henrico* VIII. *Edwardo* VIo *Maria Regina* regnantibus, non magis succincta quam laudabili brevitate describuntur. Denique clarissimus *Gulielmus Camdenus*, munificentissimus hujus *Spartæ* nostræ

De Hist. Lat. l. 3. c. 13.

ſtræ conditor olim & patronus, *Annales* ſcripſit accuratiſſimos, Rerum *Anglicarum* & *Hibernicarum*, regnante *Elizabethâ* glorioſiſſimâ & omnium quæ unquam ſceptrum geſtârunt feliciſſimâ feminâ. His elogiis eam olim decoratam ab illuſtriſſ. Heroinâ Annâ Ateſtinâ, Guiſiorum ac Nemoroſiorum parente, meminit Thuanus. Hos ultimo loco diligentèr legat noſtratis Hiſtoriæ ſtudioſus; indè mihi dicat bona fide, utrum eos cum antiquorum *Annalibus* quibuſlibet, jure meritoq; componere non valeamus. *Hiſt. l. 129. p. 1051.*

SECT. 31.

Etſi noſtratis Hiſtoriæ corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum habeamus, Anglicè tamen qui id multa cum laude præſtiterunt habemus. Iohannis Speedæi, Theatrum Britannici Imperii oppidò illuſtre, à noſtris adoleſcentibus inprimis contemplandum. Præſertim ab iis qui regiones exoticas viſere cogitant.

IAm verò, ſi quis ex noſtratibus, & noſtræ Hiſtoriæ ſtudioſus, adeo delicatus

sit, ut pensum nimii laboris ac tædii arbitretur, totidem pervoluendos suscipere Auctores; malitque unum aliquem (quem reliquorum instar habeat) optare, eique soli insistere, atque adhærere. Meminerit suprà notatum, neminem talem Latinè extare, qui nostræ *Britanniæ* Historiam à primo incolatu, ad postrema hæc tempora satis dignè produxerit: linguâ tamen vernacula, nonnullos extare qui multa cum laude hac ex parte desudârunt. Quos inter, clarissimum virum *Johannem Speedæum*, principe loco, Historiæ Britannicæ studioso commendare nullus dubitem. Is peragrata *Magna Britannia*, Scriptoribus patriis aliisque curiosè pervolutatis, Archivis, Tabulariis, Monumentis publicis, veteribusque schædis excussis, *Theatrum* struxit *Imperii Britannici*, splendidum meherculè & meritò suspiciendum: quod quidem operoso admodum & valde impendioso bis septem annorum labore, libris (quasi *Scenis*) decē absolvit: hoc ordine. In *Prima Scena* totius Regni facies cum suis distinctis regionibus, urbibusque præcipuis, graphice depingitur. *Scena Secunda Walliæ* provincias accurate etiam descriptas oculis repræsentat. *Tertia*, totius

tius Regni *Scotiæ* insignem exhibet delineationem. *Quarta*, Regnum *Hiberniæ* ejusque partes singulas, suis tabulis ostentat. Neque nudas tantum imagines, aut chartas solummodò *Chorographicas*, exactissimè licet & exquisitissime sculptas in hisce primis quatuor Scenis (tanquam κοσμοῦ πρόσωπα) spectandas proposuit; sed etiam memorabilia quæque potissima, in qualibet regione, notatu visuvè dignissima, succinctis narrationibus adjunctis propalavit. Indé si ad *Quintam Scenam* Lector oculos convertat Situm, circuitumque *Britanniarum*, Nomina prisca, primos incolas, mores, politias, Reges & Rectores primos agnoscet: ibi etiam priscorum *Britannorum* effigies, indumentorum vestiumque figuras pulchre descriptas inveniet. Ad *Scenam Sextam* pergat; ibi *Monarcharum* præsidumque successionem, resque gestas ediscat: eorum scilicet, qui dum Romani hic rerum potiti sunt, floruerunt. *Septima Scena* Reges *Saxonicos*, & *Monarchas Anglicos* monstrat; ubi eorum quoque temporum memoriam Auctor diligenter exponit. *Scena Octava Danorum* originem, expeditiones atque incursiones in *Angliam*.

nec non facinora lectu digniora commemorat. *Nona*, *Normannorum* appulsum, victoriam, *Conqueſtoris* ſucceſſorumque cunctorum e juſdem, Hiſtorias ordine pertexit. Denique *Scena ultima* lætiſſimum regis *Iacobi* introitum, feliciſſimam duorum regnorum unionem, pacem cum univerſis regibus principibusque circũvicinis ſtabilitam complectitur: indè pro coronide, venerabilis Auctor, parricidium illud infandum, atrox, inauditum, horrendo ſulphurei pulveris impetu perpetrandum, ſed diuinitùs & miraculoſè patefactum oppreſſumque, ſtylo quidem (uti reliqua omnia) vivido minimeque affectato luculenter exequitur. Quamobrem adoleſcentibus noſtris magnopere hortator ſum, i jſque inprimis, qui nobilitate ſtirpis præſtant, & ſtudio peregrinandi ducuntur, ut hoc pulcherrimum ſuæ *Britanniæ Theatrum*, parteſque ejus ſingulas, oculis prius diligenter obeant, quam regiones exoticas peragrare, genteſve alienigenas inviſere aggrediantur: licet enim haud inficias iverim oppidò laudabile ſtudium eſſe, varia gentium inſtituta cognoſcendi, multorum populorum ritus moreſque explorandi, formas de-

denique diverſarum urbium videndi undè Πολύτροπος multifariæ prudentiæ compos audivit *Vlyſſes*: ipræpoſterum tamen, ne dicam abſurdum, arbitror eſſe deſiderium, aliena & longinqua luſtrare velle, citeriora & domeſtica prorſus negligere: exteras urbes, & procul hinc remotas quærere; noſtras & proximas vix ſemel vidiſſe, aut noſſe. Præſertim cum *Britannia* noſtra, una ſit totiùs orbis înſula celeberrima, multaſque habeat civitates præclaras, multa templa religione auguſta, antiquitate veneranda, ornatu & ſplendore conſpicua; Montes fama nobiles; fontes uſu & efficacia mirabiles; fluvios navigabiles, portus tutos; atque alia plurima ſpectatu, cognituque digniſſima. Primas itaque *Theatri* prædicti quatuor *Scenas* (iterùm vos hortor Adoleſcentes) diligentiùs intuemini, partemque *Geographicam* attentiùs perluſtrate; fallor, ſi qua uſpiam ſub cœlis regio pluribus ſpectandorum monumentorum inſignibus ſe jactet. Indè per ſex reliquas ite *Scenas*, partemque Hiſtoricam ſeriò percurrite; ſpondeo, res in omnes partes valdè memorabiles reperietis: neque ſanè (opinor) terrarum ulla eſt, quæ tot illuſtrium

Turpe & cive ſubdito indignũ, externa inquirere, & res ſere. grinas admirari, bona verò patria ac propria non cõſiderare; nec poſitam ante oculos principum ſuorum virtutem ſuſpicere & magnifacere. Georg. Fabrit.

ſtrium alumnorum factis ingentibus, tam meritò gloriari poſſit. Denique illud certò ſciatis licet, quantò quis veſtrum hæc noſtra magis habeat in numerato, & cum aliis ubicunque appulerit, promptiùs communicare dignatus fuerit, (quod plerunque plurimum deſideratur) tanto gratior exteris hoſpes accedet, tantoque liberior ei dabitur poteſtas, viciſſim percontandi (ſicuti à peregrinantibus fieri cõvenit) de moribus gentis, de legibus, de facie cujuſque urbis, de principibus; bellis, caſibus, aut ſi quid aliàs eventuum, illuc inſigne fuerit annotandum. Atque ita demum, optatis peregrinationis ſuæ fructibus longè refertior domũ redibit. Hactenus autem de Hiſtoricis civilibus ſive politicis dictum; quo loco & quo ordine ſint legendi.

ART.

MANTISSA,

DE HISTORICIS GENTIUM *PARTICULARIUM*

quà Vetuſtioribus, quà Recentioribus.

ARTIC. I.

Inſtitutum & ratio iſtius Appendicis. Quo ordine in Hiſtoriis Particularibus progrediendum. Præcipui cujuſque Gentis ſcriptores ſeligendi. Hiſtorici ſequioris ſæculi cum Antiquioribus collati.

HActenus quidem de Hiſtoricis *Civilibus* Author noſter, ad *Eccleſiaſticam* Hiſtoriam Lectorem ſuum mox deinceps deducturus; quem tamen nos paucis hic morabimur

bimur: neque ullus ambigo pronam fore & facilem tam importunæ interpellationis veniam apud eos quicunque κύκλον ἱστορικὸν emetiri atque absolvere satagunt; si fortean ipsorum studio istos quales quales conatus quocunque tandem modo obstetricari sentiant. Fatiscente quondam sub mole sua *Romano Imperio*, tandemque divulso planè ac distracto, propriis unaquæque Gens viribus nixa res sibi suas domi ac foris gessit; atque inde *Peculiares* gentium Historiæ dimanârunt; quas (*Britannicis* duntaxat exceptis) intactas atque insalutatas præterire Authori visum est; in hanc igitur messem falcem nostram immittemus, de *Historia* (ut *Romanè* loquar) *Barbarica*, hoc est gentium earum quæ aut partem hodieque obtinent veteris Romani Imperii, aut eorum jugo nunquam colla subdiderunt, nonnihil *Appendicis* huc adjecturi; in quâ Scriptores seu antiquioris seu sequioris ævi, qui celebriorum populorum res & gesta monumentis suis illustrârunt saltem exhibere, & κατὰ κύκλους utcunq; designare voluimus: curiosiùs quidem omnes anquirere & percensere non hujus est instituti (& herclè quis unus valet?)

Κύκλον *app. histor. suas Dionys. Mil. teste Suid. & Pind. Sch.*

Supra Sect. 26.

ſollicitè etiam digerere & ἀκριβέστερον de iis agere, & res erat anxia, neque noſtræ tenuitatis.

Illud in limine monendum eſſe φιλοτιμίαν duximus, hanc rationem atque ordinem in eis evolvendis commodiſſimè inſtitui, ut ab Antiquitatibus ſuæ gentis auſpicetur, (ut v.g. *Britannus* à *Britannicis*;) Inde autem ad gentes alias ſe conferat; & quidem eas primùm quibus cum gente ſua fœdus, commercium, aut bellum ſit. Quin utile etiam fuerit in quavis gente primorem aliquem ſeligere qui potiſſimas in ejus gentis hiſtoria obtinere videtur: ut in Germanicis *Lambertum Schafnaburgenſem*, in Auſtriacis *Lazium*, in Hungaricis *Bonfinium*, in Gothicis *Jornandem*, in Danicis *Saxonem Grammaticum*, in Slavicis *Helmoldum*, in Longobardicis *Paulum Diaconum*, in Polonicis *Chromerum*, in Pruſſicis *Stellam*, in Bohemicis *Æneam Sylvium*, in Helveticis *Simlerum*, in Burgundicis *Heuterum*, in Saxonicis *Crantzium*, in Boicis *Aventinum*, in Flandricis *Mejerum*, in Batavicis *Grotium*, in Francicis *P. Æmylium*, in Hiſpanicis *Marianam*, atque ita in aliis. Sciat interim Lector Hiſtoriæ

storiæ Barbaricæ studiosus, Scriptores istos in quibus versabitur plerosque omnes longè infra illos Majorum gentium autores subsidere, qui Græcum & Romanum nomen stylo suo ornârunt, atque ab eorum virtute & dignitate multum abesse, tum quoad alia, tum præcipuè si dictionis rationem spectemus: siquidem plurimi in illis cascæ ætatis tenebris ejusmodi utuntur sermone qui tersis & delicatis auribus horrore suo & scabritie nequit non esse fastidio: Si qui autem politiores Gratiis & Musis litare voluisse videantur, ii ferè medii illius ævi scriptorum similes esse maluerunt; nec Cæsarem, Salustium, Livium, cæterosque Historici Senatus Principes in quibus succus ille & sanguis nativi Latii inerat; sed Eutropium, Orosium, P. Diaconum & alios qui ab illa ἀκμῆ indeflexæ maturitatis non minus stylo quàm sæculo abfuerunt imitandos sibi duxerunt: verùm rari sunt qui fastigium illud perfectæ ætatis ante oculos habuerunt, rariores qui fæliciter huc collimârunt. Atqui nec hoc nomine insectandi sunt aut repudiandi, sed venia potiùs digni, qui temporum magis vitio quàm sua culpa peccârunt: in nu-

mis

mis veteribus pondus & materiam potiùs quàm ſculpturæ elegantiam ſpectamus; itidem in authoribus quorum virtus quadam ſæculi iniquitate preſſa humi jacvit, rerum momenta magis attendenda quàm orationis vel nitor vel lenocinium: Quod Cicero de Philoſopho dixit, *ſecum ſi adferat eloquentiam non aſpernari, ſi non adferat haud admodum flagitare*, idem nobis de Hiſtorico uſurpandum. Qui verò poſt ea tempora ſcripſerunt, quibus (ut rerum omnium circuitus eſt) litterarum atque eloquentiæ honos revireſcere cæpit, ii Hiſtoriam magis illuſtrârunt, & pro dignitate ſua tractârunt: adeò ut habeant quæ deinceps ſecuta ſint ſæcula, quos *Veteribus* opponendos eſſe ſi dixerim ſummorum virorum ſuffragio non deſtituerer: Etenim *Guicciardinos*, *Cominæos*, *Æmylios*, antiquorum *Liviis*, *Saluſtiis*, *Tacitis* non cedere, ſed de palma cum iis contendere, non infimæ eruditionis viri jamdudum cenſuere.

1. *de Fin.*

ART. II.

Hiſtorici Germanorum ac populorum omnium, qui ab Alpibus uſq; ad mare Balti-

Balticum, & à Rheno usq; ad Vistulæ sedes habent: quibus conjuncta est Historia Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, Herulorum, Helvetiorum, Longobardorum, Polonorum, Muschovitorum, Danorum, Suecorum.

Clar. anno Chr. 108.

DE situ moribus, ac populis omnibus Germaniæ Veteris *Libellum* habemus *Corn. Taciti*; cui res *Germanicas* probè notas fuisse inde etiam existimare par est, quod in Germania militaverit, & *Belgicæ Galliæ* sub Hadriano Imperatore Procurator fuerit: Idemque passim in *Annalibus* rerum Germanicarum, & præcipue expeditionis *Cæsaris Germanici* & *Arminii* Cheruscorum Ducis ab eo devicti meminit. *Contigit. an. Chr. 10.* Sed prælium *Arminii* quo *Quintilium Varum* ad internecionem usque cecîdit, nemo eorum qui superant fusiùs & pleniùs descripsit quàm Dion. libro 56. *Ammianus* etiam *Marcellinus* (qui & ipse in *Germania* sub *Constantio* & *Juliano* Imperatoribus militavit) plurima de Francis, Alemannis aliisque gentibus Germanicis & vera & cognitu utilissima commemoravit. *Clar. an. Chr. 288.* De Germanorum prima origine, moribus

moribus, institutis, legibus & memorabilibus pace ac bello gestis libros 31. scripsit *Huldricus Mutius Hugwaldus*; in quibus eorum Antiquitates & res gestas à primordiis usque ad annum Æræ Chr. 1539. ex probatioribus Germanicis scriptoribus deduxit. *Clar.* 1551.

Abbas Urspergensis (Conradus à Liechtenaw) *Chronicon* condidit à Belo primo Assyriorum rege usque ad annum 9. Friderici secundi (hoc est annum Chr. 1229.) qui in cæteris quidem brevissimus, in rebus verò Germanicis, precipuè sui ævi & sæculorum quæ proximè antecedunt, fusior est, *atq; ea habet* (inquit *Doct. Vossius*) *quæ magno cum fructu legantur. Urspergensem* continuavit *Gasparus Hedio* Παραλειπομένοις illi adjectis rerum memorabilium ab anno Chr. 1230. ad 1537. qui præterea etiam Chronicon Germanicum scripsit. *Clar.* 1230 *De Histor. Latin. l. 2.*

Lambertus Schafnaburgensis, Historiæ Germanicæ (quam perducit usque ad ann. Chr. 1077.) *Volumen unum* (verbis *Tritheimii* utor) *insigne & jucundæ lectionis scripsit:* de quo hujusmodi est *I. Lipsii* judicium, eum in Germanicis (ut & *Rod. Toletanum* in Hispancis) *bonum esse, quantum potuit in tali ævo.* Sed illustre *Clar.* 1077 *Chron. l. 1.* *Not. ad Polit. l. 1. c. 9.*

inprimis

inprimis est elogium Eruditiss. *Jos. Scaligeri* in libris de Emend. temporum. *Equidem miror in sæculo tam barbaro tantam hominis & in loquendo puritatem, & in temporum putatione solertiam fuisse, ut in Chronologis nostri temporis pudorem aliquem exprimere possit, si aliquem sensum harum rerum haberent.* Nec reticebo quid Phil. Melanchthon de eo judicaverit; *nondum vidi*, inquit, *à Germaniæ scriptoribus eo argumento quicquam diligentiùs esse expositum, tametsi quædam ad miscuerit de privatis rebus indigna posterum memoria*: quo nomine, ut & quod in rebus ad controversiam inter Henr. 4. & Gregor. 7. spectantibus fides ejus nonnihil claudicaverit, aliorum etiam censuram non effugit. Schafnaburgensem *Monachus* quidam *Erphordensis* usque ad annum 1472. Perduxit; qui & præterea de Landgraviis Thvringiæ Historiam confecit. *Marianus* etiam (natione) *Scotus* Monachus *Fuldensis*, *vir ætate sua admodum disertus* (ut de eo *Sigebertus*) Chronicon perduxit usque ad sua tempora h.e. annum 1073. libris tribus; quod *Dodechinus* usque ad annum 1200 continuavit. Itidemque *Otto Frisingensis*

Præfat. ad Gaspar. Chur.

Clar. 1080. *Sigeb. catal. cap.* 173.

Clar. ann. 1150.

singensis (à Frisinga in Noricis, non *Frisiensis* ne Æneæ Sylvio eredas) prosapiâ Imperatoriâ oriundus, rerum ab orbe condito ad sua usque tempora (h.e. Friderici I. an.Chr. 1146.) Chronicon libris VII. complexus est (octavus enim non historiam sed disputationem de Antichristo, resurrectione mortuorum, interitu mundi & extremo judicio continet) quod à vetusto quodam authore continuatum est usque ad annum 1210. Idemque Otto res gestas Friderici I. (cognomento Ænobarbi, seu Barbarossæ) patruelis sui, ipsius jussu atque subsidio, libris duobus conscripsit (quos adjectis aliis duobus *Radevicus* ad annum 1160. deduxit.) in quibus, judicio Æneæ Syl. qui postea Pius Pontifex dictus, veritatis usque adeò legem servavit, ut *quamvis Frederici hujus patruus esset, nil tamen cognatio obstiterit veritati. Luitprandus Ticinensis* ab Arnolpho Imperatore Germaniæ, & anno 891 quo *Saraceni* Fraxinetum in Italia occupârunt, 940.
exorsus, res præcipuas per totam Europam sua ætate gestas, quibus plerisque ipse etiam interfuit, usque ad annum 963. sex libris consignavit: Fuit ille Berengario

rio ſecundo, Italiæ Regi à ſecretis, à quo pulſus ad Ottonem 1. fugiens; Francofurti ad manum Hiſtoriam hanc conſcri-
1536. pſit, teſte ipſo lib. 5. cap. 14. *Beatus Rhenanus* luculentos rerum Germanicarum
1533. commentarios lib. 3. concinnavit. *Joan.* etiam *Aventinus* Germaniæ Illuſtratæ libros 10. exaravit; idemque inſuper Annales Bojorum à Diluvio uſq; ad annum Chr. 1460. libris ſeptem complexus eſt: (de eo quam malè ſenſerit Baronius liquet ex T. 9. ad annum 772.) *Geor. Fabricius* Chemnicenſis rerum Germaniæ Magnæ & Saxoniæ univerſæ Memorabilium volum. 2. Denique, ſcriptores aliquot inſignes rerum Germanicarum antea incognitos uno volumine edidit, primùm *Marq. Freherus.*

ART. III.

Hiſtorici Auſtrorum.

DE antiqua & vera origine domus Auſtriacæ libros ſeptem condidit
Cl. 1500. *Franc. Guillimannus:* Hiſtoriam verò Auſtriacam libris 4. comprehendit Wolfg. Lazius Viennenſis: & Annales Auſtriæ

Auſtriæ *Gerh. de Reo* & *Conr. Decius* conſcripſere. Extat etiam Chronicon ducum Bavariæ & Sueviæ incerti authoris. His adjungendi *Ric. Bartolini Perufini* Auſtriados libri 12. qui de Bello Norico ſive Ducum Bavariæ, & Principum Palatinorum agunt: quod opus Scholiis illuſtravit *Jac. Spigelius* Seleſtadienſis. 1510.

ART. IV.

Hiſtorici Hunnorum, Hungarorum.

RErum *Hungaricarum Chronicon* ab ipſius gentis incunabulis & rege *Attila* uſque ad *Matthiam* regem Diademate indutum, quod incidit in annum 1464. perduxit *Ioh. de Thwrocz* ſive *Turocius* (à *Turocenſi* provincia) de quo Trithemius, *Ioh. Thuroth Pannonius, vir in ſæcularibus literis ſtudioſus & exercitatus ac divinarum ſcripturarum non ignarus, ingenio præſtans & clarus eloquio.* Regum autem Hungariæ hiſtoriam, quæ Decades 4. cum dimidia complectitur, & uſque ad Matthiæ Hunniadis mortem & Uladiſlai initia (ad annum 1495.) pertingit Cl. 1494.

1496. pertingit, elegantissimè concinnavit *Anton. Bonfinius* Matthiæ ipsius regis impulsu. Indices etiam (ut appellat) rerum Hungaricarum condidit *Pet. Ranzanus*, de quo ita Joh. Sambucus, (qui primus eum è situ & tenebris in lucem produxit.) *Variæ apud antiquos rationes colligendarum historiarum fuisse videntur; hic vero autor per Indices quosdam Regum à Beatrice sibi Viennæ datos, ex iisdem unde Bonfinius sua descripserat, ita deduxit ac illustravit, ut, qui de rebus Hungaricis aliquid prodiderunt, nulla ex parte sit illis postponendus: etenim hac brevitate cuncta eleganter est complexus, ac nihil quod in historia requiritur uspiam omisit: Atque hoc nomine hic scriptor vel præcipuè cognoscendus quod aliqua in Bonfinio vel interrupta vel mendosa librariorum incuria cum sint, hinc omnium admoneri, & non parum ad sinceram & integram veritatis cognitionem juvari queamus.* Hæc

Præf. ad Ranz.

1490. illo. *Phil. Callimachus Experiens* de rebus ab Uladislao, Poloniæ atque Hungariæ rege opus composuit, quod non dubitat *Jovius* dicere adeò eleganter atque exactè compositum esse, *ut omnes qui à Cornelio Tacito per tot secula id scribendi*

In Elog.

genus

genus attigerint, ſuo judicio ſuperarit. De Bello Pannonico ſcripſere *Melchior Soiterus*, & *Petrus Bizarrus.* 1530.

ART. V.

Hiſtorici Gothorum, Danorum, Sclavorum, Suecorum.

DE bellis Geticis, Græcè ſcripſere *Procopius* lib. 3. *Agathias* etiam *Smyrnæus* l. 5. Latinè *Jornandes* Epiſcopus Gothorum lib. 2. qui *Aur. Caſſiodori* (erat is *Theodorico* Gothorum regi ab Epiſtolis) hiſtoriam de reb. Gothicis 12. libris comprehenſam, in epitomen redegit. De origine Gothorum & regno Suevorum & Vandalorum, hiſtoriam condidit *Iſidorus Hiſpalenſis:* De omnibus etiam Gothorum Suecorumque regibus *Johannes Magnus*; (qui & de Epiſcopis Sueciæ libellum confecit) *Leon. Aretinus* cujus ea laus propria eſt, quòd *primus Græcarum literarum decus* (ut de eo in *Elogiis* refert p. Jovius) *à multis ſeculis barbarorum immani tyrannide proculcatum erexit atque reſtituit*; is Hiſtoriam Gothorum contexuit, ſed hi quæ Cl. 530. 550. 540. Cl. 1420.

nil afferat quod non è *Procopio* desumpserit: ut verius ejus Paraphrastes videatur. De Gothis simul & Longobardis scripsit *Hieron. Rubeus.* Danicæ gentis Hi-
1220. storiam *Saxo Grammaticus* libris 16. ex altissima vetustate ad sua usque tempora & regem Canutum sextum ac Waldemarum fratrem S. Canuti nepotes, ferè usque ad annum 1200. deduxit. *In eo* non omnia ἀβασανίστως sunt admittenda, cum in plerisque sublestâ sit fide: nec tamen tantus est fabulator, ac nonnullis videtur, qui eum nullo habent loco: inter quos; est *Gor. Becanus* de quo minùs est mirandum, cum argumentum tractet non παράδοξον modò sed etiam ἄδοξον. Quod ad dictionem attinet, *tanta* (inquit Cl. *Vossius* l. 2.) *est ejus elegantia, ut ætatis illius captum planè excedat; imò cum antiquiorum & nostri sæculi plurimis*
410. *certet. Idacii* Chronicon Danicum à Theodosio magno usque ad annum Ch. 400. pertingit. Regum Daniæ res monumentis suis consignârunt *Joan. Bocerus*, & *Erpoldus Lindenbruch.* Prodiit etiam typis Plantin. 1596. Historia compendiosa de regibus Dan. usque ad Christianum IV. deducta. Rerum Danicarum terra

terra marique gestarum Friderico 2° rerum potiente commentarios, bella Dithmarsicum & Suecicum maximè memoratu digna, complectentes, elaboravit *Gaspar Ens.* Res gestas à Christiano primo, Johanne ejus filio, & nepote Christiano 2, ab anno scilicet Christi 1448 ad annum 1523, tribus libris complexus est Cl. *Joh. Meursius.* Alb. Crantzius Cl. 1516. Historiam scripsit Vandalicam lib. 14. & Chronicon aliarum rerum Septentrionalium, ut puta Daniæ, Norvegiæ, Sueciæ quæ Gothia & Scandia dicta est: orditur à Caroli M. temporibus, & usque ad annum 1504 progreditur. *Nicol.* 1168. *Maresalcus* de Herulis & Vandalis. *Helmoldus* Presbyter Sclavorum Historiam ab anno 800 ferè, & Saxonum vicinarumque gentium per Carolum M. conversione auspicatur, deducitque usque ad annum 1168, quo & floruit: (uti ex *præfatione* ipsius liquet, temporibus scilicet *Barbarossæ*) Inde verò incipit *Arnoldus Abbas* Lubecensis, qui præfationem sic orditur; *Quia bonæ memoriæ Helmoldus* 1210. *sacerdos Historias de subactione seu vocatione Sclavorum, & gesta Pontificum, quorum instantiâ Ecclesiæ harum regionum*

invaluerunt, debito fine, ut voluit, non consummavit: Deo cooperante huic operi vel labori insistere decrevimus. Supplementum suum usque ad tempora Ottonis 4. perducit (sub quo & ipse vixit.) De eo Doct. Vossius; *in rebus Slavonicis fide dignus est; non iis item quæ de Galliæ, Siciliæ, Græcorumque rebus adnectit, in quibus satius sit alios audire qui ex professo de iis tractarunt.*

De Hist. Lat. lib. 2.

ART. VI.

Historici Longobardorum.

DE rebus Longobardicis libros 6. conscripsit *Paulus Warnefridus Diaconus* Aquileiensis (fallitur enim oppidò Raph. Volaterranus, qui hunc alium fuisse à Diac. *Aquilegiensi* existimat) Desiderii Regis Longob. Cancellarius; de quo Sigebertus cap. 61. *Historiam quoq; Vinnulorum, qui postea nominati sunt Longobardi, luculēto & plano sermone, scripsit.* De Gothis & Longobardis *Hieron. Rubeus.* Res suis temporibus gestas in Insubribus & Euganeis (h. e. in Lombardia & vicina Marchia Tarvisina) tribus lib.

Clar. 780.

1274.

libb. complexus est *Monachus Paduanus* (incerti nominis) Orsus ab A. C. 1207. quo Azo Marchio Estensis à Monticucullis, Veronâ ejectus fuit; ad annum pervenit 1270. quo Christiani Principes in Africam transeuntes Carthaginem cæpere, & Tunetanam urbem obsederunt. De rebus etiam Longobardiæ *Flav. Blondus* Italiæ illustratæ lib. 7. (qui pluribus Pontificibus Romanis à secretis fuerat, ad cujus honorem & illud non parum spectat, quod scripta illius in Epitomen contrahere non dedignatus sit *Pius* Pontifex Max.) & passim Scriptores Italici.

ART. VII.

Historici Polonorum, Borussorum.

DE Origine & rebus gestis Polonorum Historiam contexuit libris 30. *Mart. Chromerus*; & primis quidem decem (ait ipse in proœmio Operis) originem & prima incunabula gentis sub barbaris & Idololatris Ducibus; deinde florem juventæ sub Christianis Regibus; morbum deniq; & κακξίαν quasi ægro- 1552.

tantis Reip. sub pluribus ac dissidentibus inter se principibus post sublatum regnum persecutus est. Idem & de situ, populis, moribus, magistratibus, & republica regni Polonici scripsit lib 2. *Alexander Gaguinus* etiam de rebus Polonicis à *Lecho* primo gentis duce usque ad *Henricum Valesium*. *Joh. Decius lib.* 1. de Vetustatibus Polonorum; idemque de *Iagellonum* familia; & de Sigismundi Regis temporibus. *Mat. Michovius* Chronicon Poloniæ à primo gentis ortu usque ad annum 1504. libris 4. contexuit (est; is paulò horridior, *Chromerus* vero politior.) *Joan. Dugloſſus*, qui & *Longinus* Leopolienſis Episcopus maximis Legationibus sub Casimiro 3. Polon. Rege functus, liberorum quoque ipsius præceptor, Chronicon Pol. usque ad annum 1480. perduxit, quo & ipse decessit. *Philippus* etiam Callimachus Polonicam Historiam contra Turcas condidit. De Borussiæ Antiquitatibus *Erasmus Stella* Libanothanus libros duos conscripsit, quos Frederico Saxoniæ Duci dicavit; quorum prior de veteribus Incolis eorum propagatione, nominibus & moribus agit; posterior de priscis Regibus eorumque

1540.

1479.

1508.

rumque ſucceſſione in Boruſſia. Sequi autem ſe ait Annales Boruſſiæ item *Jornandem* de Gothis, *Helmoldum*, de Sclavis, nec non *Albertum Magnum* qui Boruſſiam peragravit, atque alios.

ART. VIII.

Hiſtorici Bohemorum, Suitiorum ſeu Helvetiorum, Saxonum.

Coſmus Pragenſis Eccleſiæ Decanus in *Chronico* Bohemico (quod tres lib. complectitur) gentis originem, & res priſcorum Ducum uſque ad *Wartiſlaum* primum Regem creatum ſub Henr. 4. Imp., & annum Chr. 1086. exequitur. *Dubravius* etiam ab origine Gentis uſque ad Ferdinandum Imperatorem Hiſtoriam libris 33. perducit. *Æneæ* vero *Sylvii Hiſtoria Boemica* pertinuit uſque ad Fridericum 3. ad annum ſcil. 1458. (quo eodem ipſe Romanus Pontifex factus eſt *Pii* 2. nomine.) de tota quidem Ducum & Regum ſerie, uſque ad Georgium Poigebrachium agit; in rebus autem *Huſſitarum* iiſque quæ ſub Sigiſmundo Imp. contigerunt multò eſt diffuſior. 1416. 1458.

De

De vita ſua Commentarium conſcripſit *Carolus* Bohemiæ Rex, qui idem poſtea Imperator IV. Georgius Bartholdus de hiſtoria Bohemica.

De Antiquitatibus & rebus *Helvetiorum Franc. Guillimanus* lib. 5. contexuit: eorundemque res geſtas ad ſua uſque tempora narravit Henr. *Suizerus* in *Chronologia Helvetica*. De fœdere ac Rep. Helvetiorum *Joſias* Simlerus; qui & de eorum rebus à Rudolphi imperio uſq; ad Carolum quintum ſcripſit.

De Weſtphalorum ſeu antiquorum *Saxonum* ſitu, moribus, virtutibus & laudibus *Wernerus Rolevinckius* lib. 3. De rebus geſtis Saxonum *Witikindus Sax.* lib. 3. *Albertus Crantzius* (cujus hiſtoriam continuavit Anonymus quiſpiam.) *David Chytræus* in Chronico Saxoniæ & vicini orbis Arctoi ab anno Chr. 1500 uſque ad 1599. *Georgius Fabricius* Saxoniæ Illuſtratæ libb. 2. qui perducuntur uſque ad annum 1606. *Joh. Garzo* de rebus Saxoniæ, Thuringiæ, Miſniæ. *Rein. Reineccius* de familia & rebus geſtis Palatinorum Saxoniæ. *Cyriacus Spangenbergius* Chronicon Saxon. Denique

950.
1520.

So-

Sebaſt. Boiſſelinerus de obſidione Magdeburgica.

ART. IX.

Hiſtorici Celtarum ſive Gallorum, & Francorum, quo nomine eos omnes complectimur populos, qui Rheno, Pyrenæis, Alpibus & utroque mari cinguntur.

REgni Gallici quod nunc Franci tenent Scriptores primarii (ut de vetuſtis nihil dicam, viz. *Jul. Cæſare* de Bello Gallico l. 7. & *Hirtio* qui eum excipit, & *Appiano* cujus *Celticus* huc ſpectat) ſunt iſti; nimirum, *Gregorius Turonenſis* Epiſcopus, qui libro 1. hiſtoriam ab initio mundi ad Theodoſium primum Imperatorem perducit; reliquis *novem* lib. res geſtas Regum Francorum ad ſua uſque tempora, & annum Chr. 594. exponit: liber autem undecimus qui à *Fredegario*, ut putant, adjectus eſt, in Caroli Magni obitu (qui contigit anno 814.) deſinit. *Paulus Æmilius Veronenſis* Livianæ facundiæ æmulus; (de quo ſupra Sect. 25.) qui, teſte Reinero Reineccio,

Cl. ante Chr. 43.

Poſt. Chr. 620.

Floruit. an. 1530.

Orat. de Hiſtor. neccio, hiſtoriæ ſuæ 30 annos impendit; de qua (præter J. Lipſii elogium, qui inter alia cenſet eum, ſi vel leviter, eaque pauca refingantur, virum fore ſupra omnem ævi noſtri notitiam, & planè ad priſcam laudem) iſta eſt *Lud. Vivis* ſententia, *meliori fide eam eſſe conſcriptam quàm Gaguini Hiſt. qui affectus ſuos miſcuit:* Hic à *Waramundo* & primis Francorum Regibus poſt excuſſam Romanorum dominationem ad Philippum & Carolum fratres Ludovici filios (hoc eſt ab anno 420 ad 1488.) pertingit. Poſt *Æmylium P. Iovius* regum Francicorum Caroli 8. Ludovici 12. & Franciſci, bella & res geſtas ornatè & eleganter deſcripſit. Etiam *Arnoldus Ferronius Burdigaſenſis*, Æmylii Hiſtoriam à Carolo 8. ad Henricum 11. produxit. Ludovici 11. res geſtas, atque etiam filii ejus Caroli 8. perſpicua & eleganti oratione contexuit *Phil. Cominæus* (de quo ſupra ſect. 25.) quem etſi *Jac. Mejerus* non uno loco dicat, in pluribus falli, tamen *Hiſtoricus eſt*, inquit doctiſſimus *Gerb. Voſſius, verax & prudens*: luculentum etiam de eo *Joan. Sleidani* elogium; *ſi quis autem eſt omnium vel noſtræ, vel etiam*

De trad. Diſcipl. l. 5

1540.

1488.

In Annal. Flandr.

Not. ad l. Pol.

Præfat. ad Comin.

am paulo superioris ætatis qui prudentia & veritate proxime ad antiquos accedat, is meo quidem judicio est hic Autor, quoniam gravissimas deliberationes habitas in ipsis regum penetralibus, antequam in actum venirent, ponit ob oculos & diligenter explicat, quod vix pauci fecerunt, & pauciores multo præstare possunt, & ut possent vix tamē audent ne quid offendant. Bella illa ingentia & atrocia quæ inter Anglos & Gallos ab anno 1335 ad 1400 duraverunt, ornatè & copiosè persecutus est *Joan. Frossardus*; qui eo etiam magis 1420.
fidem meretur, quod Regum principumque familias diu sectatus sit; inprimis Philippæ Comitis Hannonienſis filiæ, Edvardi III. Anglorum Regis uxoris; neque alias in libros retulerit quàm quæ vel ipse coram vidisset, vel ab iis accepit qui aut eas viderunt, aut rebus etiam ipsi præfuerunt: Ex eo quæ cognitu digniora sunt exerpsit & Latio donavit *Joan. Sleidanus. Frossardum* excepit *Enguer.* 1500.
Monstreletus, & historiam *Gallicam* usq; ad Ludovicum XII. perducit. De rebus gestis *Francisci Valesii* I. Franciæ Regis scripsit *Martinus Longæus* Commentarios lib. 10. deque eodem Rege *Steph. Do-* 1209
letus

1530. *letus*: & *Galeacius Capella* de bellis in Italia geſtis circa *Mediolani* ditionem ab anno 1520. uſque ad ann. 1530. inter *Carolum* V. Imperatorem & eundem
1555. *Franciſcum*: quem ſequitur *Guil. Paradinus* qui proximorum annorum hiſtoriam ad 1555. pertexit. Hiſtoriam *Gallicam* ſub Regibus *Henrico* II. *Franciſco* II. & *Carolo* IX. *Anonymus* quiſpiam (fortè *Franc. Hottomannus*) conſcripſit: *expeditionem* etiam *Henrici* II. adverſus *Carolum* V. Imp. Principum Germanorum gratiâ anno 1552. ſuſceptam, *Rabutinus*:
1556. De Carol. IX. ejuſque matre *Euſebius Philadelphus* (h. e. Theod. Beza qui ſub hujus nominis involucro delitescere voluit:) Libros 7. hiſtoriarum *Henrici* IV. *Franciæ* & *Navarræ* Regis. *Pet. Matthæus* J.C. hiſtoricus Regius.

Præter eos autem quos jam indicavimus ſunt & alii rerum *Francicarum* ſcriptores, his adjiciendi, quales *Car. Molinæus*, qui de ortu & progreſſu, Regni & Monarchiæ Francorum & Coronæ Fran-
1490. ciæ; & *Hubertus Leonardus*, qui etiam de Francorum origine ſcripſit. *Hunibaldus*
500. *Francus*, qui res Francorum à bello *Trojano* ad Clodovei uſque tempora deducit,

eo

eo loco habendus quo *Berosus* Annii, & ejusdem farinæ nugatores; nihil enim eo ineptius aut nugacius, judice Clar. *Vossio*. At longè potiori loco censendus *Ai-moinus Monachus, egregius historiarum scriptor* (ut eum appellat *Autor de Regim. principatus*; quod opus vulgò sed falsò *Aquinati* addicitur) qui gesta Francorum ab anno Christi 420. usque ad ann. 826. libris V. complexus est; ad cujus fidem hæc ipsius verba multùm spectant; *erat sanè alius in eodem Monasterio* religiosus Monachus *equè Sacerdos & conversus* (Barbaræ ætatis scabritiem patienter ferant aures terssiores) *Audaldus nomine, speciali ei familiaritate connexus ætate ac vitæ moribus pænè consimilis*; *cujus AB ORE quæ dicuntur & multo etiam ampliora, nos in fide accepisse confidimus*. Nec temerè prætereundus *Joan. Trithemius Germanus* qui de origine, gestis & regibus Francorum ab anno Chr. 433. usque ad annum 1500 à Christo, & *Maximiliani* secundum, tres Tomos condidit: aut *Nicolaus Gilius* qui *Annales Francorum* composuit. Et *Hermannus Comes* qui de eorum rebus usque ad annum 1525 egit: denique Rob. *Gaguinus*

Vossius de Histor. Lat. l.2.c.22.

830.

Lib.3.c.21.

1500.

1500.

1530.

1498. guinus qui res *Gallicas* à vetustissima earum origine ad sua usque tempora, & ad expeditionem Caroli VIII. in Italiam anno 1493. initam, deduxit; *admisto tamen, ut fama est, affectibus*, inquit de eo eruditiss. *Vives*: Nec tamen audiendus *Mejerus* qui eum *scriptorem frivolum* appellat, quod potius iniquo ejus de tota Francorum gente eorumque historicis judicio tribuendum, de his enim ait, *res suas Galli non majori solent scribere fide quam gerere*: Atque ut de rebus patriis, suæ inprimis ætatis, ex nimio affectu hallucinatus est; ita in rebus etiam externis non nimium ei tribuendum; utpote de quo *Jovius* pronunciet eum *in rebus Italicis usque adeo insolenter & pingui stylo cæcutire solere, ut, qui nullæ orationis ornamenta in eo conspiciunt, passim ejus imprudentiam stomachentur.*

Lib. 17. rer. Fland.

In Elogiis.

Sunt præterea qui *Orientalium* expeditionum & Regni Francorum Hierosolymitani historias scripsere varii Autores, quos plerosque omnes à tineis & situ Bibliothecarum vindicatos, collectos ac magno studio emendatos in publicum dedit Doct. *Jac. Bongarsius* typis Weychelianis: quales *Robertus Monachus* qui

Historiam

Historiam Hierosolymitanam conscripsit *Anonymus Italus* qui gesta *Francorum* & aliorum ad *Hierosolymam*, quibus ipse plerumque interfuit ut eo magis fidem mereatur; & *Baldricus Aurelianensis*, qui ejusdem cum *Anonymo* illo quinquennii historiam narrat, ab anno viz. 1095 ad 1100; ut & *Raymundus de Agiles Canonicus Podiensis:* hos excipit *Albertus* ædituus Ecclesiæ *Aquensis*, qui ab Expeditionis *Godefridi Bullionii & aliorum principum* initio, usque ad annum 2. Regis Balduini II. progreditur; atq; ita res 24 annorum libris 12. *accurate persecutus est* (inquit Doct. *Vossius*,) Eum sequuntur *Fulcherius Carnotensis*, qui ab initio Belli Sacri ad annum 1124 pertingit; & *Gauterus Cancellarius*, qui res ad *Antiochiam* gestas, * *quibus ipse interfuit*, descripsit: hos autem, *totius historiæ hujus princeps, doctrinâ non vulgari & suprâ sæculum illud amenâ* (quo eum elogio ornat eruditus *Bongarsius*) *Guilelmus Tyrius Archiep.* qui res in *Terrâ Sanctâ* totâq; *Syria* gestas per annos 84. (orsus ab anno 1095, & usque ad annum 1180 perveniens) libris XXIII. complexus est; quem excipit Suffragane-

1099. 1100. 1100. 1120. 1120. 1184.

Voss. de Histor. Lat. lib. 3.

* *In præfat.*

us ipſius, *Acconenſis* Epiſcopus. Atque hæc de *Francis* dicta ſufficiant.

ART. X.

Hiſtorici Belgarum, Batavorum, Flandrorum &c.

DE Flandris nil pænè memoria dignum ſatis ex fide traditum, ante annum 445. unde auſpicatus *Mejerus* res Flandricas *Annalium* libris 17. complexus eſt; in quibus etiam *Comitum Flandrenſium* geſtas à *Lyderico Harlebecano*, qui floruit circa annum Chr. 800, uſque ad *Caroli Burgundionis* exitum, qui obiit an. 1476. copioſè perſecutus eſt. *Had. Barlandus Chronicon* de rebus geſtis à Brabantiæ ducibus, à *Pipino* primo Duce (*Carolomanni*, filii *Brabonis* tertii Brabantiæ Principis antequàm hæc provincia Ducatûs nomen acciperet, nepos) uſque ad *Carolum* Philippi filium Imperatorem Germaniæ, pertexuit. *Jacobus Marchantius* libros 4 de rebus *Flandriæ* memorabilibus conſcripſit: *Æmunda* de Ducibus Burgundiæ à bello Trojano, uſque ad Carolum 5. Imper. *Beiſſellus* de

1520.

de Flandrensium gestis. Et nuperrimè *Genealogias Flandricas & Historiam Comitum Flandrensium* non sine ingenti studio condidit *OLivarius Vredius* J. C. *Brugensis.* 1658.

Hadriani Junii Batavia, gentis & Insulæ Antiquitates, originem & mores aliaque ad eam Historiam spectantia exponit. *Noviomagi Historiæ Batavicæ* res à Batone primo Rege ad Carolum 5. Imper. Augustum usque & Carolum Geldrium, Batavorum principes exequitur. Nec reticendus *Gerhardus Geldenhaurius* qui historiam Batavicæ condidit, cum *Appendice* in qua de vetustissima nobilitate, regibus ac gestis Germanorum. *Historiam Gelricam* (ingens quidem opus) *Joh. Isaacus Pontanus*, Daniæ Regis & *Ordinum* Geldriæ Historicus, ipsorum Ordd. jussu, à primordiis ad annum usque 1581. perduxit. Hist. Frisicam *Ubo Emmius* & *Winsemius*, Daventriensem *Jac. Revius* conscripsit. 1530. 1640.

Ludov. Guicciardinus res omnes quæ in Europa, maximè verò in *Belgio* evenêre insignes ab anno Chr. 1529. ad annum 1560. hoc est, à pace *Cameracensi* inter Carolum 5. Imp. & Franciscum I.

Franciæ regem, *Laconicõs* (ut ait ipse) *perstrinxit*. *Rerum Belgicarum* elegantissimos scriptores nobis dedit hoc sæculum, *Joh. Meursium*, qui res à Gul. Auriaco ejusque tempore toto Belgio gestas ad excessum Lud. Requesensii (hoc est ab anno 1550 ad 1576.) libb. 10. complexus est: atque alio opere Ferdinandi Albani sexennium & belli Belgici principium libb. 4. quibus quintum attexit, in quo Induciarum historia; *Fam. Stradram*, qui res ab excessu Caroli quinti Imp. hoc est, ab anno 1558. ad 1590. duabus Decadibus commemorvit: & *Hugonem Grotium*, qui Analium Belgicorum libros quinq; Historiarum etiam libb. 18. conscripsit; quibus res in Belgio ab anno Chr. 1566. ad ann. 1609. (à digress. scil. Philippi II. Regis in Hispaniam, ad *Inducias*) gesta continentur. De *Baudio* atq; aliis jam taceo.

ART. XI.

Historici Hispanorum.

RErum Hispanicarum scriptores secundum quatuor hujus regni ætates fortè non incommodè distinguamus. Atque

Atque ita infantia Hiſpaniæ à Pomponio Mela, qui ipſe Hiſpanus erat, obiter attingitur; Quæ autem ad adoleſcentiam ejus (ut ita appellem) ſpectant, quæ ſub Romanorum & Gothorum imperio fuit, ea ex Tacito, Dione, Vopiſco, Suetonio, Appiani Ibericis, Procopio, Euſebio denique & aliis petenda ſunt. Juveneſcere illo demùm tempore cæpit Hiſpania, quo jugum Mauritanum excutere eſt aggreſſa; quo in bello Septingenti & amplius anni effluxerunt; hæc itaque viriliras. Deniq; matura ætas cæpit Ferdinando Catholico imperante, qui Mauros ex Hiſpania univerſa prorſus expulit: de hâc & præcedenti ætate (præcipuè) ſcripſerunt iſti quos deinceps recenſebimus. *Iſidorus Pacenſis*, qui autor Chronici Hiſpaniæ perhibetur; de quo rigidè Vaſæus cap. 4. Chronici ſui. *Iſidorus Pacenſis Epiſcopus etiam ſcripſit Chronicon Hiſpaniæ; cujus ſi eſt Chronicon illud quod ejus titulo prænotatum vide, portentum potiùs dixerim quam Chronicon, adeò prodigioſè ſcribit & Gothicè potiùs quàm Latinè.* *Rodericus Ximenes* Archiepiſcopus Toletanus, plurimum adeptus eſt gloriæ libris IX. quos de rebus Hiſpaniæ conſcripſit, quarum 1244.

rum narrationem usque ad tempora Ferdinandi III. producit: id *brevi sed suavi eloquio eum facere* sententia est Rod. Sanctii Pal. Et doct. Lipsius, ait *esse bonum quantum potuit in tali ævo.* Præclarum quoque de eo est judicium Joh. Marianæ non uno in loco: nec præteribo quid Joh. Gerundensis censuerit; in rebus Hispanicis *laudabiles esse Trogum Pompeium, Orosium, & Isidorum Hispalensem; tolerabilem Roder. Toletanum, cæteros somnia contexere. Idem iste Johannes Margarinus* Gerundensis Episc. Παραλειπόμενα Hispaniæ (ita appellat, quia ea refert quæ à proximorum saltem sæculorum historicis præteribantur) lib. decem complexus est ab adventu Herculis in Hispaniam usque ad Theodosium seniorem ejusque filios Arcadium & Honorium, quorum temporibus Gothi in Hispaniam fuere ingressi. *Johannes Mariana* à primodiis rerum Hispanicarum ad eam usque ætatem qua Maurorum imperium in Hispania eversum est pertingit libris 20. atque inde usque ad mortem Ferdinandi Regis hoc est ad annum 1516. aliis decem libris. *Franciscus Tarapha* ad Carolum V. Imp. historiam

Not. ad Polit. l. 1.

Initio Παραλ.

1486.

1530.

storiam perducit. Rodericus Santius Palentinus, qui Henrici IV. Castellæ & Legionis Regi à secris fuit & à consiliis, ingenti volumine res Hispaniæ perpetuâ narratione ad suum usque sæculum consignavit: de quo, atque insimul antiquioribus duobus, Luca Tudensi & Rod. Ximenio, tale judicium est Alph. Garsiæ, Rhetoris Complutensis; *cùm non ad voluptatem aurium sed ad memoriam & judicium posteritatis scripsissent, cum à deliciis longissimè, tum ab ineptiis & mendacio procul abfuisse. Marinei Siculi* opus libris 22. comprehensum (quod inscripsit de rebus Hispaniæ memorabilibus) in Carolo Ferdinandi nepote desinit. Res à Ferdinando Aragoniæ Rege gestas lib. 3. complexus est *Laur. Valla*: sed ut haud iniquè censuit Jovius, *opus hoc eo styli charactere perscripsit, ut ejus minimè videri possit, qui cæteris elegantiarum præcepta tradiderit:* plura de eo apud eundem videas. De expugnatione Regni Granatæ, atque Historiam Bæticam scripsit *Carolus Verardus* qui sub Innocentio VIII. claruit: de conjunctione Portugalliæ cum Regno Castellæ Hieron. Conestagius libb. 10. ubi Regi

1467.

Lib. de doct. vir. & Acad. Hisp.

1456.

1484.

Lusitaniæ statum descripsit ab illo usque tempore quo Sebastianus I. cum ingenti classe in Africam ad bellum Mauris inferendum trajecit, ad illud quo auspiciis Philippi II. cum reliquis Hispaniæ provinciis conjuncta est. De rebus *Lusitanorum* in India gestis *Damianus à Goes*, Res à Ferdinando & Elizabetha conjuge gestas duplici Decade complexus est *Ælius Antonius Nebrissensis* idemque præterea de bello Navarriensi libris duobus conscripsit: historiam ejus *tanto viro dignam* censet *Vasæus* in Chronico suo Hispanicnsi cap. 4. & tanquam *variæ eruditionis vir* ab *Erasmo* laudatur in *Ciceroniano*; idque meritissimo suo: præclarum quoque de eo extat judicium *Alphonsi Garsiæ*, libro quem de eruditis Hispaniæ viris atq; Academiis contexuit. His addendus *Hier. Osorius* politissimus, scriptor *P. Medimma* de rebus memorabilibus Hispaniæ. *Johan: Brucellus* de bello Hispano lib. V. *Florianus Ocampus*, qui Caroli V. mandato Chronicon generale Hispaniæ concinnavit. Alios prætereo.

1510.

1509.

1496.

ART.

ART. XII.

Historici Turcarum, & Arabum, qui olim Africæ, Syriæ, Persiæ, Hispaniæ Imperia tenuerunt, vulgò Saraceni appellati.

SAraecnorum res ex *Hermanno Dalmata*, *Leone Afro*, *Roberto Monacho*, *Gulielmo Tyrensi*, Benedicto de Accoltis, (cujus egregium extat elogium apud Lil. *Gyraldum* Dial. 2. de Poetis sui temporis.) aliisque quos supra recensuimus, cum de scriptoribus rerum Gallicarum in Oriente gestarum egimus, petendæ sunt: Saracenicam etiam historiam libris tribus complexus est *Cælius Aug. Curio*; idemque Marochense Regnum à Saracenis in Mauritania conditum peculiari opere descripsit. In Origine Turcarum (inde enim in Historia Turcica evolvenda commode initium sumetur) eruendâ, sunt qui non inutilem navarunt operam; nimirum *Baptista Egnatius*, *Theodorus Gaza*, & *Andreas* 1488.
Cambinus: *Marinus Barletius* in Chronicis suis Turcorum ortum, Principes, Imperatores, bella, victorias, rei militaris

taris ordinem,&c. exposuit; idemque 13. libris eleganter descripsit vitam ac gesta Georgii Castrioti, qui ab Amurathe ob præstantia facinora vocatus est *Scanderbegus*; cujus ad fidem pertinent illa in
1490. præf. *A majoribus diligenter relata, & à quibusdam etiam qui interfuerunt visa, memoriæ mandavi.* *Laonicus Chalcocondylas Atheniensis*, qui post sæculum 14.
Claruit. 1490. cùm effera Turcarum rabies *Constantinopolin* à Repub. Christiana abripuisset, unus pænè Græcorum Historicus celebratur, Historiam Turcicam libris X. Græcè condidit. Orditur ab *Ottomanno* Orthogulis filio qui regnare cæpit circa an. Ch. 1300. definit in anno 1363. quo Mahometes II. bellum à *Venetis* & *Matthia* Hungariæ Rege illatum fortiter repulit. Historiam Musulmannam etiam
1560. *Johannes Leunclavius* ex ipsorum monumentis collegit & concinnavit; summi cum diligentia,quam libris 18. complexus est.
1540. Huc etiam accersiri debet, *Paulus Jovius*, qui res Turcicas accuratè & ornatè persequitur; præcipuè verò à lib. 12. ad 17. atque iterum à libro 32. ad 37. (de quo autor. pag. 126.) *Hem. Pantaleon* rerum memorabilium terra mariq;

marique à 600 fere annis pro Republ. Christiana in Asia, Africa & Europa, contrà Barbaros, Saracenos, Arabes & Turcas fortiter gestarum ad annum 1581. historiam condidit. Adde *Rein. Reineccii* Historiam Orientalem. De rebus Turcarum in Hungaria gestis *Mart. Stella.* De bello Pannonico contrà Maximilianum à Solymanno moto *Pet. Bizarrus*: & de bello auspiciis Car. V. & Ferdinandi fratris gesto *Melchior Soiterus.* De Solymanni XII. & Selymi XIII. Turcarum Imp. rebus gestis contra Christianos *Nic. Honnigerus*: De obsidione *Melitæ* & variis in Africam expeditionibus *Ubertus Folietta*; idemque de Bello Cyprio inter Venetos & Turcas gesto; de quo etiam scripsere *Ubio Efinius* & *Calius Sec. Curio* (qui & bellum Melitense narravit.) De expugnatione Constantinopolis, quæ incidit in annum 1453 extat liber *Leonardi Chiensis Episcopi Mitylanæi*, & *Godefridi Langi*: De clade Varnensi (quæ ante illam expugnationem 9 annis contigit) erudite conscripsit libris 2. *Philippus Callimachus Experiens.* Bellum Tunetanum à Car. V. gestum descripsit *Joh. Eutropius*; Africæq; 1490.

ab

ab eodem expugnationem Christoph. Claudius Stella. De bellis inter Ismaelem Sophi Persarum & Selymum gestis Henr.
1514. Penia. Non contemnenda etiam subsidia ad rerum Turcicarum cognitionem peti possunt ex opere Collectaneo *Nic. Reusneri* quod libros 14. Epistolarum. Turcicarum variorum autorum complectitur: & ex elegantissimis *Augerii Busbequii* Epistolis de Legatione sua Turcica.

ART. XIII.

Historici Tartarorum, Muscovitarum & Sarmatarum.

Haitonus (Armeniæ Regis nepos) multis annis in patria miles, deinde Monachus Cyprius (ut ipse refert cap. 46.) tandem in Galliam venit, ubi circa
1307. annum Chr. 1307. jussu *Clementis* V. Tartarorum in Asia imperium & cætera Orientis regna descripsit. Tartarorum Imperator primus fuit *Changius Cham* circa annum 1200. ab hoc quintus erat *Chobilas* (ut ab *Haitono* vocatur) vel *Cublai* Magnus Cham; ejus aulam & imperium

perium latissimè in India & toto Oriente patens, prolixè descripsit M. *Paulus Venetus* l. 2. & 3. de Regionibus Orientalibus & imperio Tartarorum: de quibus ea quæ narravit satis fidem nostram merentur. Hic *Cublai* pater erat Timuri Lechi (quē vulgus *Tamerlanem* vocat) qui Bajezetem Turcarum Imp. caveæ ferreæ inclusit. 1280. In libris quos *Matthias à Michou* de Sarmatia Asiana atque Europæa conscripsit, historia Tartarorum & Muscovitarum brevissimè quidem continetur. 1546. Historiam Tartaricam contexuit *Martinus Proniovius*. De Moschorum bellis adversus finitimos gestis *Joh. Leunclavius*. De vita Johannis Basilidis magni Ducis Muscoviæ *Paulus Oderbornius* ornatè scripsit. 1583. De bello Muscovitico quod Stephanus Poloniæ Rex gessit *Reinoldus Hidenstein* Comment. libros 6. De bello Livonico à Muscovitis gesto *Bredenbachius*; quod universæ Torpatensis provinciæ excidium & vastationem complectitur. *Pau. Jovius* Novocomensis de Legatione Muscovitarum. 1540. His accenseo rerum Muscovitarum commentarios *Sigismundi Liberi*.

ART.

ART. XIV.

Historiæ Æthiopiæ, Indiæ, Africæ partis totius, & Novi Orbis seu Americæ.

REs Æthiopicæ petendæ sunt ex *Johanne Bohemo, Damiano à Goes, Francisco Alvaresio*; & *Lud. Romano Patritio*, qui Navigationum Æthiopiæ, Ægypti, utriusque Arabiæ intra & extra Gangem libros 7. condidit. *Joan. Monachus* narrationem de gentibus interioris Æthiopiæ conscripsit, *Joan. Matth. Saminius* Historiam Indicam libris 3. complexus est. De rebus Abassynorum 1520. *Nicol. Godignus*. *Lud. Vartomannus* cum Æthiopiam, Ægyptum, Arabiam, Persidem, Syriam, Indiam intra & extra Gangem obiisset omnem Peregrinationem suam sex libris consignavit. *Leo Afer*, 1510. Maurus genere, natione Hispanus, religione Mahumedicus, deinde Christianus; postquam totam pæne Africam & Asiam minorem, bonam Europæ partem peragrasset, à Piratis captus est, & Leoni X. dono datus; apud quem ea quæ incredibili studio ac diligentia de Africæ popu-

lorum

lorum moribus, legibus, institutis, totiusque regionis descriptione Arabica lingua composuerat in Italicam transtulit; quod opus postea Latio donavit *Joannes Florianus*: Is itaque in rebus Africanis ferè instar omnium esse potest; cui tamen adjungere licet Jovium & Alvarezium.

De Gentium Americanarum Origine sunt qui eruditè differuere; quales *Grotius, Luet, Hornius &c.* Ad rerum verò Novi Orbis sive Americæ plenam notitiam adipiscendam evolvendæ sunt Navigationes Christ. Columbi, Aloysii Cadamusti, Americi Vespucii, Cortesii, Nonii, Benzo, Lyrii, Gomaræ &c. quas varii authores descripserunt. Gonsalus Fernandus Oviedus rerum Indicarum Novi Orbis scriptor adeo eruditus, ut hunc solum antiquis, inter historicos nostræ ætatis annumerari dignum censeat *Cardanus* de Subtil. lib. de Metall. Et universim res utriusque Indiæ, Orientalis & Occidentalis Chinæ, Japoniæ, Magellanicæ &c. ex Navigationibus & Peregrinationibus Lusitanorum, Belgarum, Anglorum, Hispanorum cognosci possunt. Quibus Jesuitæ addendi, ut Petr. *Maffeus*, 1504.

us, Joh. Acosta, Mart. Martinius & alii quos tamen caute legere oportet, cum plerumque nimii sint in miraculis suis & martyribus extollendis.

ART. XV.

Historici insigniorum quarundam Urbium.

PRæter scriptores qui res populorum ac gentium communes, sunt etiam qui res quæ Civitatum quarundam illustrium propriæ sunt monumentis suis consignârunt. Nos historicos Urbium aliquot tantum celebriorum deinceps indigitabimus; singulis enim immorari pænè esset infinitum.

VENETIÆ.

Historiam *Veneticam* libris duodecim
1490. complexus est *Petrus Bembus, Decemvirorum Venetorum* postulato, (ut ipse in initio testatur) summa quidem fide & elegantia: In cujus sermonem ac stylum etsi *J. Lipsius* ὁ πάνυ inter Criticos, alicubi brevem quasi invectivam quandam vibret

vibret (Epiſt. Miſcell. Cent. 2. ep. 57.) alibi tamen quaſi acriùs quam par erat locutus obtulit

Σκληρον ἀκριβειαν πλαζομενην γεφιδα.

Imò eruditiſſ. *Heinſius* ait *Bembum ſolum propè eâ tempeſtate Latinè ſcripſiſſe; & quod proprium tum Italorum erat, puram ac ingenuam nec calamiſtris ullis aut pigmentis infuſcatam atq; inuſtam excluſiſſe orationem.* (Orat. 19.) Venetorum etiam geſta libris XXXIII. à M. *Antonio Sabellico* comprehenduntur: & brevi Chronico ab *And. Dandulo* Duce Veneto (cujus non ſine laudis præfatione meminerunt *Petrarcha*, *Blondus*, & alii paſſim plurimi) concinnè deſcribuntur. *Petrus Juſtinianus* ab urbe condita ad annum Chr. 1575. res Veneticas deduxit. His accenſere licet *Joh. Bapt. Egnatii*, & *Pet. Marcelli* Venetias; *Janottum* inſuper, *Card. Contarenum*, *Blondum* & *Moccenicum*.

GENUA.

Hiſtoriam Genuenſem deſcripſere, *Jac. de Voragine* uſque ad annum Chr. 1296. *Georgius Stella* ab anno 1296.

ad 1422. inde usque ad annum 1435. *Joan. Stella. Cepharus* ab an. 1488. ad 1514. Parthenopæus à 1527 ad 1541. Quibus adjicere oportet Pet. *Bixarri* historiam *Gennensem*, *Ubertum Folietam*, *Pau. Interianum*, *Fac. Bracellium &c.*

PATAVIUM.

Rerum *Patavinarum* historiam exorsus est *Gul. Cortusius* sed perfecit *Albigetus* ipsius cognatus, de quo ita P. *Vergerius*, *Cortusius, cum scriberet venustam orationis quam præstare non potuit facile neglexit. Joan. Bonus* Patavinus gesta suæ Urbis ab ejus natalibus usque ad Imperatorem *Albertum* descripsit. Quibus adnumerandi *Bernard. Scardeonius*, *Joan. B. Ramusius &c.*

In vitis Princ. Carr. 1334.

FLORENTIA.

De rebus Florentinis historiam condidit *Leon. Aretinus* libris XII. de quo *Æneas Sylvius* haud veritus est pronunciare, *neminem illo post Lactantium Ciceroni proximiorem fuisse.* In eodemque argumento versatus est *Poggius Florentinus.*

Epist. 41.

sus. Sed uterque offensæ ut videtur me-
tu, (contra illam legitimæ historiæ Le-
gem, quæ jubet, ut *nec falsi quidpiam*
quis audeat dicere nec veri non audeat) in
iis quæ ad intestinas discordias spectant,
minium fidei: quam potissimam sibi cau-
sam fuisse refert *Nic. Machiavelus* cur
historiam suam non à *Medicum* Princi-
patu sed ab Urbis incunabulis ordiretur:
Hic itaque inde orsus, res Florentinorum
ad annum 1493. deducit. Liceat hic
de medio breviter dispicere quid *Ma-*
chiavello tribuendum sit. Quæ de Prin-
cipe & de rebus ad Politicam spectanti-
bus scripsit, adeo veneno ubique turgent,
ut tam manifestam pestem nemo tutò at-
tigerit cui *Antimachiavelli* alisve cu-
juspiam satis valens antidotum ad manus
non sit. Quod interim *ad* historiam ejus
Florentinam attinet, sanè nec acumen
huic scriptori deest, nec recondita pru-
dentia: multa etiam apud eum occur-
runt oppidò utilia atque insignia; cujus
modi sunt quæ succinctè & eleganter, de
ruina Imperii Romani, de migrationi-
bus populorum Septentrionalium, de
incremento Pontificum retulit. Nihilo
tamen minus non tutò in eo versatur qui

ſecure; atque is duntaxat cum profectu eum volvet, qui aurum à ſtercore (ut ille olim de *Ennio* dixit) ſecernere non ignorat. Lubet illud *Poſſevini* attexere, *non defuit Machiavello acumen, ſed defuit pietas & uſus rerum, quibus tanquam duabus alis qui caret, ſi volatum attentet, præceps ruat neceſſe eſt.* Sed è diverticulo in viam. *Aretino, Poggio* & *Machiavello* adjungere licet *Jac. Nardum, Leon. Florentinum, Ugolinum, Verinum*, qui hiſtoriam Florent. ſcriptis ſuis illuſtrarunt.

Poſſev. Bibl. lib. 16. cap. 5.

NEAPOLIS.

Hiſtoriam Neapolitanam ab Auguſto uſque ad Carolum V. Imper. condidit *Pandulphus Collenutius.* Cui adjicias *Joviani Pontani* Neapolin &c. Sed ſeſtinandum. De rebus in Italia geſtis ab anno 1494. ad 1596. *Franc. Guicciardinus*: Mich. Coccinius Tubingenſis de bellis Italicis.

De Siciliæ rebus, *Fazellus, Ritius*, Vercerius. De Ferrarienſibus *Joh. B. Pigna.* De Brixienſibus, *Elias Capreolus.* De Bononienſibus, *Sigonius.* De Ravennatibus

tibus *Hier. Rubeus.* De Mediolanenſibus *Corius* & *Arlunus.* De Mantuanis, Plati-na. De Eſtenſibus *Ioh. Bonacoſta.* De Bergomenſibus *M. Antonius Michael.* De Inſubrium geſtis *Gaud. Merula.* Atq; itidem in aliis.

Habes Lector, quæ de Hiſtoricis gentium Particularium horulis vacivis leviſſimi opere commentatus ſum: nolui hanc Appendicem in molem ampliorem excreſcere, ne (ut ait quiſpiam) Lucil.

——— *Mantiſſa opſonia vincat.*

SECT. 32.

Ad Historiam Ecclesiasticam transitus. Eã tractare cui inprimis convenit. De (in genere) temporum intervalla respicienda. Historiam primi intervalli Sacra Biblia continent. Cum iis Iosephi Antiquitates Iudaicæ legantur. De Iosepho doctissimorum virorum iudicia. Hegesippus ille pseudepigraphus, auctor haud penitùs rejiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Historia Sacra, meritissimò hic Lectori commendatur.

HVc usque cum perveniſſem, capite primo ſuſcepti negotii, me planè ac plenè defunctum arbitrabar. Verum enim verò aurem non ita pridem mihi vellicarunt, docti quidam viri juvenes, ex Auditoribus quondam meis, monuerúntque; optari plurimùm, ut de Scriptoribus *Historiæ Ecclesiasticæ* pari modò nonnihil commentarer. Hanc operam licet, à *Theologorum* noſtrorum *Coryphæo*, *Professore* Regio longè digniſſimo, potiùs expetendam putaverim; utpote qui ſicut omnium aliarum diſciplinarum, ita quo-

Doct. Iob. Prideaux Exon. Coll. Rect.

quoque omnis generis Historiarum, quasi fons sit uberrimus; cujus haustu, sitim ipse meâ frequentèr & cum summâ voluptate sedavetim: mihi tamen nonnullis ex eruditioribus amicis ad id cohortantibus haud prorsus defugiendâ censui. Quin & tandem Scriptorum *Rerum Ecclesiasticarum* etiam Catenam, huc attexere constitui. Quisquis igitur *Ecclesiæ Historiam* rectè intelligere, & ordine cognitam habere cupiat, duo in universum (ut paucis rem conficiam) temporum intervalla distinctè respectanda animo proponat. Unum ab *Ortu Mundi* ad Christi Redemptoris incarnationem; quo intervallo veteris *Testamenti* Ecclesia, *Iudaica* dicta, nunc floruisse, nunc servitutem sub tyrannis duram serviisse legitur. Alterum ab *Incarnatione Domini*, ad hoc seculum quod excurrit, quo militat *Novi Testamenti* Ecclesia, *Christiana* dicta. Primum intervallum continet annos quater millenos quinquaginta minus, si *Scaligero* (quem in superioribus etiam secuti sumus) credamus. Secundum, mille sexcentos & quos in fluxu adhuc ultrà putamus. Quapropter *Ecclesiæ Historiam* per primum illud temporis intervallum, à Sacris utriusque

Instrumenti voluminibus, primo petendam dicimus; quæ diligenter ac præ cæteris omnibus pervolvenda, studioseque perscrutanda noverit Lector. Sed & ijs, haud operæ suæ pretium grande defuturum sciat, si adhibeat libros *Antiquitatum Iudaicarum*, à *Josepho* scriptos, nec non eos, de bello *Iudaico*. Siquidem in his, *Ecclesiæ Veteris Testamenti* Historia ab initio *Mundi* usque ad postremum *Hierosolymæ* excidium paullo supra annum Mundi quater millesimum tricesimum, eruditissimus *Matathiæ* filius contexuit: adeo fidelitèr, ut *Divus Hieronymus* censor minimè obtusus, eum inter *Scriptores Ecclesiasticos* retulerit. Et magnus *Scaliger*, ei non solum in rebus *Iudaicis*, sed etiam externis tutius credendum censuerit, quam omnibus *Græcis* & *Latinis*. Sunt quædam in *Iosepho* peccata (inquit *Balduinus Jctus*) quis negat? *sed quammulta sunt recta, præclara, necessaria, ad ipsam quoque Sacram Historiam illustrandam*? præterea; peccata quæ objiciuntur, aliquanto mitiùs à *Melchiore Cano errores* dicuntur ignorantis, non *mendacia* fallentis. *Iosepho* subnectere, sive potiùs cum ejus libris de bello *Iudaico* con-

Claruit circa 80. an. à Chr. Sub Domitiano.

Lib. de Emen. Temp. in prol.

De Institut. Historiæ lib. 1.

Lib. 11. p. 546.

jun-

jungere, nonnemo ſuadet *Hegeſippum*: (*Melchioris Cani* judicio) bonũ inprimis Auctorem, virumque probatæ fidei, ac gravem omninò Hiſtoricum. A Magno *Scaligero* quidem, ſicuti etiam ab eruditiſſimo *Caſaubono*, doctiſſimoque *Voſſio*, Scriptor ὑποκόλιμαῖος ψευδεπίγραφος & *ſuppoſititius*, denique, Auctor, *infimæ vetuſtatis* perhibetur: vel ſaltem alius ab illo nobili *Hegeſippo*, Apoſtolorum temporibus proximo, *Juſtino Martyri* & *Athenagoræ* æquali, cujus frequentem habemus mentionem apud *Euſebium* & *D. Hieronymum*. Non deſunt tamen qui eum haud aſpernandum Auctorem putant, neque prorſus inutilem. Hiſtoriam quidem bellorum *Iudaicorum*, à Tempore *Maccabæorum*, uſque ad *Chriſti Natalem*, & *Herodis* mortem libro 1°. atque indè uſque ad *Veſpaſiani* expeditionem in *Iudæam*, & annum *Chriſti* 69, libro 2°. & deinceps libris 3°, 4o, 5°, uſque ad *Judæam* & urbem *Hieroſolymam* per *Veſpaſianum* & *Titum* funditùs everſam, Anno *Chriſti* 72°, poſteritatis memoriæ conſecravit. Atqui iſta omnia (inquit *Ioh. Bodinus*) melius ac verius ipſe *Ioſephus*, *qui non modò adfuit ſed etiam præfuit; & captivus*

Lib. 11. loc. Comm. cap. ult.

Scal. Animad. in Euſeb. Caſaub exerc. 1. cont. Bar. Voſſ. de H. Gra. l. 2. c. 14.

Caſp. Bart. I. 25 Adv. c. 10. & l. 34. c. 11.

Methodi, cap. 4.

à

à *Vespasiano* ac *Tito*, *jus Civitatis*, & *Nomen Flaviæ gentis*, ac *statuam* adeptus est. Denique, *principes illæ virtutes* Historici, nempè *summa eruditio*, *eximia integritas*, & *maximus rerum agendarum usus* in *Iosepho* claræ fuerunt. Quin & contra fictitium istum *Hegesippum* objicitur porrò, quod de rebus Ecclesiæ non agat, sed de *Iudæorum* gestis tantum, indè à *Maccabæis* usque ad urbis excidium. At *Bodino* responderi potest; primo; quod ea quæ à *Iosepho* copiosè libris 7. de Bello *Iudaico*, & spatiosiùs in antiquitatibus referuntur, brevitèr & argutè complexus est *Hegesippus* iste in hoc opere. Deindè, nonnulla de *Servatore* nostro *Iesu Christo* *Iosepho* prætermissa, vel obiter (quod esset fortassis à fide nostrâ alienus) indicata, Auctor iste non minus religiosè quam verè explicat. Denique, belli causas paucis recenset; fontes maximarum calamitatum eruditè commonstrat; cur populus ille à Deo singularitèr electus, multumque dilectus, tam graviter attritus fuerit; cur *Hierosolyma* eversa, non solum (ut *Plinius* ait) *Urbium totius Orientis*, verum si insignia Dei spectemus beneficia, totius *Orbis* longe clarissimà. Cur Tem-

Gualter. in præf. ad Heg.

Lib. 5. c. 14 Hist. Nat.

Templum deletum; ſacra ablata; Gentis politeia, quæ per tot ānos ſteterat penitùs ſublata. Harum enim rerum non otioſa conſideratio, præſtantiſſimum qui ex cognitione Hiſtoriæ peti ſolet fructum, pio prudentique Lectori affatim ſuppeditabit. Vel ſi noſtro *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* ſtudioſo ſuppoſititium hunc Auctorem prætermittere placeat, nec poſt Sacros Codices & *Ioſephi Antiquitates* extantlatas, gravetur retro oculos conjicere, & univerſam *Hiſtoriæ Sacræ & Eccleſiaſticæ* imaginem, uno quaſi intuitu ab Orbe condito ad Chriſtum natum, & indè porrò ad annum quaſi quadringentesimum ſecundi intervalli contemplari, & *Sulpitii Severi Hiſtoriam Sacram* accerſat; quam à *Mundi* initio exorſus, *Synodo Burdigalenſi* concludit. Vir erat doctrina & ſapientia plurimum pollens; Scriptor valdè politus. Dictione utitur adeò terſâ & eleganti, ut Eccleſiaſticorum *puriſſimus* Scriptor, à *Ioſepho Scaligero* vocetur. Cujus præſtantiſſimi viri judicium, prolixiori nec minùs eleganti teſtimonio *Victorii Giſelini*, ſummæ eruditionis medici, ac *Philologi* confirmare lubet, Ille ſic, *Res à Mundi exordio ſacris li-*

Claruit anno Chr. 427.

literis editas brevitèr conſtrinxit B. Sulpitius, & cum diſtinctione temporum ad ſuam uſque memoriam carptim perduxit. Quo opuſculo non ſanè magno, aliud in ullo unquam ſeculo Reipub. Chriſtianæ utilius, ac præſtabilius editum ſit, iis, quorum illud eſt judicium, judicandum relinquo. De elegantia verò præſtare auſim, & affimare me poſſe confido, nulli idem omnium Scriptorum Eccleſiaſticorum quicquam concedere: alia verò omnia, quæ in eodem genere verſantur, tanto intervallo omnimodis ſuperare; ut ne ſint quidem ad hoc comparanda. Magnum eſt quod dico & fortaſſe plurimis incredibile. Sed ejuſmodi tamen quod non tam dicenti mihi, quam teſtificanti pro me veritati creditum iri confidam, ſi quibus operæ pretium erit, Oroſium, Florum, Eutropium alioſque Epitomatum actores cum hoc noſtro omnibus partibus contendere. Eam verò palmam ſola, ut mihi videtur, C. Saluſtii rerum Rom. auctoris florentiſſimi imitatione conſecutus eſt. In quo cum multa virtutis locum obtinere videret, quæ tamen ſub imitationem vix caderent, abruptum dico ſermonis genus, quod audientem Lectorem tranſvolat, nec, dum repetatur, ex-

pe-

pectat; sive ut loquitur Seneca, amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia; eas virtutes utpote Salustio suas, integras reliquit. A verbis item antiquis, ex Catonis (ut volebat Augustus) originibus excerptis consulto se abstinuit. At concinnam illam brevitatem, lectissimis, ac significantibus verbis temperatam, suo instituto cum primis accommodam, tantâ arte expressit, ut propemodum quis dicat non imitatū eum; sed æmulatum. Neque n. satis habuit eodem, quo ille, modo orationem ducere, secare, circumscribere, colligare, ac denique à re una ad aliam transire; nisi & principiis ijsdem libros suos ordiretur; ita tamen, ut quæ ille, teste Fabio, nihil voluit ad Historiam pertinere, hic paullo propius ad rem accommodârit. Quæ omnia saltem historia præclarè elucere, vel primo oculorum injectu facilè quivis animadverterit; confecta est enim, ut dixi, in primo ætatis flore, quum flagrans eloquentiæ studium, severa Turronensis contubernii disciplina nondum restinxisset. Hactenus Giselinus. Hanc *Severi* historiam Sacram accuratè recensitam atque emendatam & ad *Carolum*, ejus nominis *Quintum Cæsarem*, ex *Sleidani* de *Quatuor Summis Imperiis* libro,

1629 libro, non inelegantèr continuatam, paucis ante annis emiſerunt *Elziverii, Typographi Lugduno Batavi.* Habet quidem ſuos errores de quibus videndus *Bellarminus*, de *Scriptoribus Eccleſ.* Ao 420. Atque hactenus de iis qui primi Intervalli *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* ſcripſerunt, & quos imprimis legendos cenſemus.

SECT. 33.

Secundi intervalli (h.e. Eccleſiæ Chriſtianæ) Hiſtoria, primo ab Evangeliſtis & aliis Novi Inſtrumenti libris, ubi ejus incunabula narrantur hauriendа eſt. Qui porrò aliquam partẽ ejus infantiæ (αὐτόπται) deſcripſerint, vix ulli extãt: circumferuntur nonnulli qui iisdem temporibus vixiſſe perhibentur & primorum Martyrum certamina deſcripſiſſe, ſed à doctis ſuppoſititii, quòd fabulis ſcateant æſtimati. Ei vitio Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur & Melchior Canus. Item Veteres nonnulli. Ideoque Eccleſiæ Hiſtoria cum cura legenda. Nimia tamen incredulitas vitanda: in lectione Hiſtoriarũ quales eſſe debeamus.

An-

Antiquissimi & priores recentioribus præponendi.

JAm verò alterũ illud intervallũ (quod à *Christo incarnato* sumere initium dixi, & ad ætatem nostram excurrere) *Novi Testamenti Ecclesiæ* tribuitur, quæ *Christiana* dicitur *Ecclesia*, sicuti prior illa *Iudaica* dicta est. *Ecclesiæ* verò *Christianæ* Historia, à Sanctissimis quatuor *Evangelistis*, Spiritus divini amanuensibus fidelissimis, primò requirenda est. Hi enim *Redemptoris nostri, rerum Domini, Ecclesiæ fundatoris juxta & fundamenti* (verbis Reverendissimi Cicestrensis Episcopi loqui mihi hic liceat) Historiam literis consignarunt. Deinde beatissimorum *Apostolorum* Acta, *Petri*, præsertim, atque *Pauli peregrinationes, pericula, & ἀνθρωπήματα Sanctus Lucas* ἀνὴρ (eruditissimum hic etiam agnoscite Antistitem) *luculento quidem & purissimo sermone Græco, adeo ut ne ipse quidem Athenæ magis Atticè loquantur*, æternitati consecravit. Præter hosce *Novi Instrumenti* Scriptores, (qui etiam ipsi *Christianæ Ecclesiæ* tantùm incunabula exhibuêrũt) panci admodum ad manus

præf. ad Appar. n. 10.

no-

nostras perve.erunt; pauci, inquam, aut potiùs nulli qui prima secula, ut rebus oculati descripserint; aut qui res in *Ecclesia* gestas, donec adolescerer, memoriæ tradiderint. Circumferuntur quidem varii Scriptores qui primo illo *Ecclesiæ* ævo vixisse dicuntur; qualis *Procharus* (unus ex septem *Diaconis* quos Apostoli ipsi ordinarunt) qui vitam *Evangelistæ* & *Apostoli Johannis*, quæ in *Orthodoxographis* & *Bibliotheca Patrum* legitur, scripsisse perhibetur. *Abdias Babylonius* unus ex 72. *Discipulis* (si ei credere licet) qui de certamine *Apostolorum* libros decem scripsisse dicitur. *Linus* de passione Divorum *Petri & Pauli*. *Presbyteri Achaiæ* de passione Sancti *Andreæ Apostoli*, atque alii; quos omnes tamen supposititios, & inter *Apocrypha* reputandos censuerunt *Patres Antiqui*, immo etiam *Baronius*, *Bellarminus*, *Sixtus Senensis*, *Melchior Canus*, aliique viri doctissimi hujus & superioris seculi: nimirum quòd fabulis adeò insulsis referti sint ut nec in ijs quæ vera fortasse sunt, fidem mereantur. Neque isti solum *primæ antiquitatis* vulgò dicti Scriptores, huic vitio obnoxii esse perhibentur, sed è recentio-

Voss. l. 2. de hist. Gr. c. 9.

ri-

ribus etiam non pauci, de rebus vetustissimis scribentes, nimiâ credulitate laborantes, fabularum figmentis mirè scaterent. Id quod ingenuè fatetur magnus Cardinalis. *Nulla res* (inquit) *ita hactenus neglecta visa est, ac rerum Ecclesiasticarum gestarum vera, certa, & exactâ diligentiâ perquisita narratio. Et ut de Antiquioribus loquar, qui ejusdem argumenti Commentarios ediderunt, invenire difficile est, qui veritatem in omnibus sit assecutus.* Tale quid ante Baronium graviter conquestus est, *Johannes Ludovicus Vives. Maximum* (inquit) *sæpenumero dolorem cepi, dum ipse mecum reputo, quam diligenter, quanta curâ, Alexandri, Annibalis, Scipionis, Pompeij, Cæsaris & aliorum ducum: Socratis, Platonis, Aristotelis, & aliorum Philosophorum acta perscripta sint, & sempiternæ memoriæ infixa, ut periculum nullum sit ne unquam excidant: Acta vero Apostolorum, Martyrum, denique Divorum nostræ religionis, & ipsius sive crescentis Ecclesiæ, sive jam adultæ, operta maximis tenebris, ferè ignorari, tanto sive ad cognoscendum, sive ad imitandum, quam Ducum aut Philosophorum fructuosiora. Nam quæ de iis sunt scripta, præter pauca quædam, mul-*

Baron. in præf. ad Tom. 1. Annal.

Lib. 5. de Tr. disc. p. 360.

multis sunt commentis fœdata; dum qui scribit, affectui suo indulget, & non quæ-git Divus, sed quæ ille eum egisse vellet, exponit: & vitam dictet animus scriben-tis non ipsa veritas. Pergit porrò Vives: *fuêre qui magnæ pietatis loco ducerent mendacia pro religione confingere; quod & periculosum est, (ne veris adimatur fides propter falsa) & minimè necessarium, quoniam pro pietate nostrâ, tam multa sunt vera, ut falsa tanquam ignavi milites, aut inutiles, oneri sint magis quam auxilio.* Hactenus doctissimus ille *Hispanus*; cui cum per omnia concinat popularis ejus *Melchior Canus*, magni etiam nominis apud pontificios (nec immeritò) Theologus; verba ipsius hic quoque repetere non gravabor. *Dolenter hoc dico* (inquit) *potiùs, quam contumeliosè, multò à Lætio severiùs, vitas Philosophorum scripsisse, quam à Christianis vitas Sanctorum; longeque incorruptius & integriùs Suetonium res Cæsarum exposuisse, quam exposuerint Catholici; non res dico Imperatorum, sed Martyrum, virginum, & Confessorum. Illi enim in probis aut Philosophis, aut principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacent; in improbis verò, etiam colora-*

Lib. 11. loc. Com. p. 533

vir-

virtutum produnt. Nostri autem plerique vel adfectibus inserviunt, vel de industriæ quoque ita multa confingunt, ut eorum, me miserum non solum pudeat, sed etiam tædeat. Hos enim intelligo Ecclesiæ Christi, cum nihil utilitatis attulisse, tum incommodationis plurimum. Ita *Melchior Canus.* Neque putare debemus, hujus nostri solum, aut superioris etiam seculi homines, doctos piosque, de corruptelis hujusmodi maculisque scripta Ecclesiastica depravantibus, conquestos esse quasi nuper irrepsissent, aut hujus culpæ rei non fuerint Scriptores etiam nonnulli inter antiquissimos numerati. Ante mille trecentos retrò annos, & cum nondum adoleverat Ecclesia, reperti sunt qui rerum *Ecclesiasticarum* monumenta falsitatibus turpiter inficere, aliisque vitiis infuscare satagerent. Id *Arnobius* contra Gentes expresse caussatur: *Sed neq; omnia conscribi, aut in aures omnium pervenire potuerunt, gesta gentibus in ignotis & usum nescientibus literarum: aut si qua sunt literis, conscriptionibusq; mandata, malevolentia dæmonum, quorum cura & studium est, hanc intercipere veritatem, & consimilium his hominum, interpolata quædam* Lib. 1. p. 47

dam, & additu; partim mutata atq; detracta verbis, syllabis, literis; ut prudentium retardarent fidem, & gestorum corrumperent veritatem. Sic Arnobius. Et revera, quid ad corrumpendā contaminandamque *Veteris Ecclesiæ* memoriam valeret, quod dolo malo non fecerunt *Ethnici, Judæi, Hæretici?* quid fatua credulaque superstitio non affinxit? Hæc (Auditores) eo fusiùs persequi libuit, ut scirent *Historiarum* studiosi, & diligenter animadverterent, quanta cum cautione & cum *Historia Ecclesiastica* sit legenda: siquidem in ea multò magis quam in ulla alia Historia à fabulis cavendum. Quin hic multò periculosius esse, quam in rebus civilibus, erroribus implicari omnibus in confesso est. Cæterum, uti hac ex parte, operam dare non mediocrem convenit, ne falsum pro vero, temerè accipiamus; ita etiam attentè prospicere decet, ne verum pro falso inconsultè rejiciamus. *Fereor* (inquit doctissimus *Balduinus* l. 8. c. 1. *De Instit. p. 93. edit. 16.*) *ubi tot insidiæ sunt, & tantum periculi, laudandam esse timidam eorum εὐλάβειαν, qui meminerunt non temerè esse credendum. Sed quorundam rursus nimia & anxia qui nihil credunt, quam quod ab*

mius alicujus Scriptoris ſtylo conſignatum erit. Vt de *Apoſtolorum* temporibus, nihil dici velint, quod ab ipſo *Luca* non ſit expreſſum. Atqui *D. Lucas Pauli* potiſſimùm *Hiſtoriam* contexere voluit, & rurſus, in ea quædam *Lucam* prætermiſiſſe, indicat ipſius *Pauli* ad *Galatas* Epiſtola. De *Simone Mago* loquens, ſimpliciter narrat *D. Lucas*, eum in ſua *Samaria* commotum increpatione *Petri*, agnoviſſe ſuum peccatum. Sed an propterea clamabimus eſſe falſum, quicquid præterea de eo narrant vetuſtiſſimi & graviſſimi Auctores, *Iuſtinus*, *Tertullianus*, *Arnobius*, *Euſebius*, *Epiphanius*, *Auguſtinus?* quapropter illud ſemper teneamus & meminerimus, nos in lectione Hiſtoriarum, eſſe debere quales ab *Ariſtotele* eſſe dicuntur, qui neque pueri neque ſenes ſunt: qui inquam, ad credendum neque ſunt nimium faciles, neque difficiles nimium. ὔντε (inquit) πάσιν πιστεύοντες, ὔντε πᾶσιν ἀπιστοῦντες. Scitum profecto eſt illud Heſiodi. πίστις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίη ἄλεσαν ἀνδρῶν, *Credulitas pariter ac diffidentia perdiderunt homines.* Verum rectè quoque aliquis viciſſim dixerit, modò πίστις, modò ἀπιστία eſſe utiles

Lib. 1. oper. & D. ver. 370.

atq; salutares. Nam non omne verisimile statim verum; uti neq; quod primum incredibile videtur continuò falsum. Crebrò faciem mendacii veritas retinet: & mendacium specie veritatis obcludit: uti alicubi *Senecæ*. Quocirca (ut pergimus) quum Auctores non occurrant qui testes oculati rerum earum quas memoriæ mandant aliquando fuerint; proximum est ut eos qui quod ab aliis acceperunt, bona fide narrant, audiamus: præsertim si ætas ipsa & antiquitas, & virtus fidem atque auctoritatem concilient. Inter hos enim, antiquissimos illos, atq; (ut ita dicam) Classicos Auctores recentioribus anteponere nos decet. quod *Aristoteles*, de testibus, id quidem hic locum habere meretur; *Rhet. l. 1.* μᾶλλον δὲ πάλαι, ἢ ψεύδεσθαι. Quin & ita fieri solet, ut quo posterior recentiorque sit rei antiquæ narratio, tanto mendosior corruptiorq; evadat. Namque ut vinum, quo magis transfunditur, eo nescit magis, tandemque sit vappa: & quemadmodum fama ipsa, quo longius progreditur, longius recedit à verò, plusq; colligit vanitatis; sic & persæpe Historia, quæ à pluribus repetita variè jactatur, & aliis atq; aliis verbis recitata spargitur;

tandum

tandem contaminatur & in fabulam degenerat. Hæc quidem longiùs quam in animo erat produximus, ſed Lectores cordati & veritatis amatores, huic prolixitati veniam facilius concedent, ſi meminerint, omnia eo ſpectare, ut ſumma demum cautela in *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* voluminibus pervolvendis adhibeatur. jam igitur ad Auctorum Catalogum & ſeriem quos, poſt *Novi Teſtamenti* libros viri doctiſſimi præſcribunt legendos, deſcendam, & qua par eſt brevitate percurram.

SECT. 34.

Tertio demum ſeculo, florente Eccleſia floreſcere cœpit Hiſtoria. Euſebius Pamphili inter Eccleſiæ Hiſtoricos princeps. In libris de vita Conſtantini Xenophontis æmulus. Multa ab eo ſcripta periêre. Eius auctoritas vindicatur. Quouſque Hiſtoria Euſebii procedat. De Ruffino Scaligeri iudicium. Tripartita Hiſtoria. Panegyrici Euſebiani lectio cōmēdatur.

QVandoquidem igitur Scriptores illi qui cum *Apoſtolis* vixiſſe feruntur,

pro ſuppoſititiis (uti ſupra dictum eſt) rejiciantur: quique eos immediatè ſecuti ſunt, per duo prima ſæcula, aut vaſta illa rei literariæ clade abſorpti, non extant, aut de Hiſtoria Eccleſiaſtica, (opinione doctiſſimi Caſauboni) *magis videantur cœpiſſe cogitare, quam ad eam illuſtrandam ſeriò ſe compoſuiſſe.* Oculos in tertium ſeculum conjiciamus quod cum duobus ſequentibus, *jure meritò* (inquit ille) ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipſe Eccleſiæ, & ætas illius aurea, nuncupari poteſt. Eo tempore ſicuti Theologica ſtudia, ubiq; florebant, ita Hiſtoria quoq; Eccleſiaſtica, hactenus tantum non ignorata, cœpit effloreſcere. In hoc ſtadio decurrere, princeps (quod quidem novimus) aggreſſus eſt ὁ τῶν μαρτύρων φίλος, *Euſebius Pamphili* (quemadmodum propter amicitiam cum *Pamphilo Martyre*, teſte *Hieronymo* vocabatur) *Cæſareæ Paleſtinæ* (imperante *Conſtantino*) Epiſcopus, (quemq; πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα *Cedrenus* meritiſſimo indigitat) ſui ſeculi ſine controverſia, vir eruditiſſimus fuiſſe perhibetur. Is (inquam) uti ipſe in proœmio libri primi affirmat, princeps animum ad *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam univerſalem ſcribendam appulit, manum operi

Prolegom. ad exercit.

L. de Illuſt. viris.

Floruit Euſeb. anno Chr. 330.

operi admovet, & à *Nativitate Domini* auspicatus, perq; tyrannorum tempora accuratè progressus, rerum in *Ecclesia* gestarum seriem, *Apostolorum* & aliorum illustrium in *Ecclesia Doctorum* successiones, doctrinam Evangelicam, Martyria, persecutiones, quas tyranni quidam adversus *Ecclesiam* moverunt, Hæreticorum etiam perversa dogmata, ad sua usq; tempora, decem libris singulari diligentia pertexuit. De vita etiam *Constantini Magni*, quatuor libris qui hodieque extant, ac pro genuinis à *Photio* agnoscuntur, scripsit. Verum *Xenophontis* (qui *Cyri παιδειαν* & *ἐγκώμιον* verius quam *Historiam* descripsit, ut boni *Principis* imaginem contemplandam proponeret) exemplum secutus, non tam Historiam quã panegyricum de laudibus *Constantini*, & præclaris ejusdem facinoribus concinnavit. Vnde *ἐγκωμιαστικὸν πεϱὶ βίβλον* à Photio illud opus nuncupatur. Certè principis optimi, vivum paradigma inibi subjecit oculis, quod cum fructu Reges etiam & principes potentissimi contemplari possint. Vti *Grynæus* rectè observat. *Martyrum* quoque Historias ex archivis *Ecclesiarum*, Notariorumque scriniis, tabulisque

V. Cicestr. præfat. App. n. 35.

In præf. ad Hist. Eccl.

buliſque, eundem *Euſebium* contexuiſſe animadvertit Reverendiſſ. *Ciceſtrenſis Epiſcop. Nec erant illa* (inquit) *brevicula quædam, recitandis nominibus deſtinata; quale nunc eſt Romanum quod profert publicè Martyrologium, Bedæ, Vſuardi, aut ſi quæ ſunt iſtiuſmodi aliorum, vel qualia Græcorum Menologia; ſed erant hiſtoricæ narrationes, rerum geſtarum, Commentarii ſcripti κατὰ πλάτος* quod quidem probat eruditiſſimus præſul, ex ipſo *Euſebio*. Vbi de *Apollonio* agens, ait ipſe; *Iſtius coram judice verba, & reſponſa quæ dabat, ad Perennii interrogationem quoq; apologeticam, apud Senatum habitam, ſi cui libitum fuerit accuratè cognoſcere, legat ille librum à nobis compoſitum de veterum Sanctorum Martyrum rebus geſtis.* Iſte autem liber, nec non alia plura *Euſebii* opera (de quibus à *Divo Hieronymo* inter Scriptores Eccleſiaſticos facta eſt mentio) periêre, neq; ad manus recentiorum ſæculorum pervenerunt. Sed auctoritati *Euſebianæ* multi detrahunt, Hiſtoriamq; Eccleſiaſticam à *Geláſio papa* in *Concilio* rejectam aiunt, atque *Apocrypham* pronunciatam. Verum ad *Euſebii* auctoritatem aſſerendam, ſuffi-

Præfat. ad App. n. 14. & 18.

Lib. 5. c. 10

Voſſ. l. 2. de Script. Gr. c. 17.

et

nobis, quod ipſe *Gelaſius*, in principio ejuſdem cenſuræ *Chronicon Euſebii Cæſarienſis*, atque ejuſdem *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* libros propter rerum ſingularem notitiam, uſquequaque non renuendos dixerit: quod idem teſtatur *Volaterranus*. In jure Pontificio *Euſebii* tantum Chronica ſimul & Hiſtoria recipiuntur. Sin minus, accedat *Melchioris Cani* confirmatio. In *Hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebii, ſatis Gelaſius oſtendit, cætera ſibi ac Concilio placuiſſe, dum quædam diſplicuiſſe commonuit. Itaq; ſi fabulam Abagari, laudeſq; Origenis ab Euſebio demeres, digna ejus Hiſtoria eſſet, cui fides omnino haberetur.* Mihi quidem hac ex parte judicium doctiſſimi *Sculteti* valdè arridet, quod hiſce verbis explicavit. *Qui Eccleſiæ Hiſtoriam continent libri, luculenter demonſtrant Hiſtoriam veteris Eccleſiæ illam demum eſſe veram, quæ ex germanis patrum Orthodoxorum libris eſt petita: quam enim diu Iuſtinum, Irenæum, Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Clementem Alexandrinum, alioſq; probatæ fidei patres in Hiſtoria ſua ſequitur Euſebius, Hiſtoricum agit fide dignum: ſed ſimul atq; ad traditiones, & non ad ſcripta ſed audita provocat, fabuloſa*

Lib. 5.

Lib. 11. *p.* 543.

Medulla eom. 3. *p.* 6.

bulosa multa miscet. Ita Scultetus. Revera *Pontificii* sæpius *Eusebium* acerbius perstringunt,& in eum acriter incurrunt; maximè *Cardinalis Baronius* (uti notat idem *Scultetus*), suum in *Eusebium* prodit odium,non aliunde natum,quam quod *Historicus qui laudes & donationes Constantini Ecclesiasticas fuse prosecutus, donationis Romanæ non modò mentionem fecit nullam, sed eam etiam fictam esse innuit, dum Constantinum non à Papa Romano Romæ, sed Nicomediæ baptizatum esse scribit.* Ast Arriana Hæresi eum laborasse aiunt, & Arrianorum partibus semper fuisse; ideoq; subleste fidei nonnunquam accusatur. Revera, ante Synodum Nicænam ea labe infectum fuisse nimis liquido liquet: sanctorum verò deinde patrum auctoritatem libenter secutum, sanctissimè atque piè in orthodoxia vixisse nonnulli scribunt. Immo fertur apud Græcos (testante *Georgio Trapezuntio*) ab eo, jussu patrum, sacrosanctæ illius Synodi symbolum scriptum fuisse: quod ita composuit,ut ad dejiciendam absque controversia pernicioſam hæreticorum opinionem, filium Dei genitum non factum, cõsubstantialemq; patri conscripserit, ac patribus

Ib. p.2,

Præf. ad Nicolaum. V.

Hist. Eccl. Socr. l. 1. c. 5.

Cassiod. hist. Trip. l. 2, c. 11.

patribus tradiderit. Certè quæ in eo conventu acta essent, fidelissimè ac planissimè per literas, quæ etiam nunc extant, omnia suis civibus indicavit. Vti scribit *Donatus Veronensis*. Sed ut procedamus, *Eusebii* Historia nos ad Annum *Christi*, 325. deducet: indè *Ruffinus Aquileiensis* Presbyter, *Divi Hieronymi* æmulus, *Eusebii* Historiam è *Græco* in *Latinum* sermonem transferens, duos de proprio addidit libros; Historiamq; ad *Theodosii* Imperatoris mortem usque, & annum *Christi* 400. propagavit. Verum & in transferendo, nimia usus est libertate, & in opere proprio, *Eusebium* plurimum exscripsit: unde *fatilissimum Auctorem* eum vocat *Iosephus Scaliger*, in *Appendice* operis incomparabilis de *Emendatione Temporum*: nec erit fortasse piaculum, si noster historiarum studiosus insuper eum habendo prætereat: nam eorundem temporum Historiam, uberius multo & accuratius, *Socrates*, *Theodoretus*, & *Sozomenus* composuerunt. Hosce Tres *Epiphanius Scholasticus*, latine transtulit, *Magno Aurelio Cassiodoro* id postulante, qui ex tribus istis unum corpus confecit ediditq, undè tripartitam Historiam appellatam

Præf. ad Paul. 3.

Voss. lib. 2. de hist. lat. cap. 11.

Cassiod. de Divin. lect. c. 17.

ex

ex ipso constat. Hîc verò *David Chytræus* vir clarissimus & de utraq; Historia optimè meritus, studiosos monet hortaturq; ut non modo fragmenta illa à *Cassiodoro* consuta, sed scriptores integros, qui *Græcè* & *Latinè* impressi extant, diligenter legant. Et *Eusebii* panegyricum de vita *Constantini* præmittant, *ex quibus & triginta annorum* (inquit) *Historiam integram, & edicta præcipuè, ac leges Constantini de religione Christiana, libris 2°. 3°. & 4°. expositas, diligenter considerent, simulque ipsum ex quo plurima Socrates, Theodoretus, & Sozomenus, initio suarum Historiarum hauserunt, cognoscant.*

SECT. 35.

Socrates quo tempore vixerit, unde & quousq; historiã perduxerit: item Theodoretus *quid quoq; libro complexus sit.* Photii *de eo censura.* Sozomenus Salaminius, *novem libris historiam continuat ad An. Chr.* 423. D. Gregorii *locus adversus* Sozomenum *expenditur. Eiq; respondetur.* Sozomeni *Candor, de eo Evagrii testimonium. Tripartitam Historiam sequitur Evagri-*

us eamq; continuat, ad ann. 597. Theophilactus Simocattus inde ad Ann. 601.

SVb *Arcadii* filio, juniore *Theodosio* floruit *Socrates*, natione *Bizantinus* a fine *Eusebii* & victoria *Constantini* adversus *Maxentium* A. *Chr.* 313, vel potius ab ipso anno quo Imperator in *Britannia* palam declaratus est, videlicet An. Chr. 309. *Historiam* exorsus, eam usq; ad decimum septimum prædicti *Theodosii* Iunioris consulatum perduxit. h. e. ad A. Ch. 441. Libros septem scripsit, stylo non admodum splendido; quorum primus *Constantini Cæsaris* tempora continet. Secundus *Constantii*. Tertius, *Iuliani* & *Ioviani*. Quartus *Valentiniani* & *Valentis*. Quintus *Gratiani* & *Theodosii* primi. Sextus *Arcadii* tempora. Septimus *Theodosii* Iunioris annos 32. complectitur. Tota *Historia* annorum 140, spatium continet. Sicuti ipse capite ultimo lib. 7. verbis expressis nos docet, ita enim loquitur: *Hic septimus liber spacium triginta duorum annorum continet, tota autem Historia, in septem libros partita, annos 140, complectitur, quæ ordi-* Anno 440.

ditur

ditur a primo anno, ducenteſimæ ſeptuageſimæ primæ olympiadis, in qua Conſtantinus Imperator declaratus fuit: deſinitq; ſecundo anno trecenteſimæ quintæ Olympiadis, ad XVII. conſulatum Imperatoris Theodoſii. Novati partibus eum faviſſe pluribus è locis manifeſtum eſt. Nam (quod obſervavit doctiſſimus *Iacob. Billius*) nihil libentius fecit, quam ut non modo oblata, ſed etiam interdum quæſita occaſione in *Novatianorum* laudem multa commemoret. Et ſi quis pio Zelo incenſus *Novatianos* acrius inſectetur, hujus nomen exiſtimationemq; perſtringere ac labefactare ſtuduit. Sed ita obliquè, ut minus perſpicaci Lectori non tam dolori ſuo atq; iræ obſequi, quam veritati rationem habere videatur: hæc (inquam) *Iacobi Billii*, viri admodum docti cenſura eſt, de *Socrate*, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptore quam ideò adponendam duxi, ut majorem inter legendum cautelam φιλοΐσωρ noſter adhiberet.

Obſervat. Sacrar. l. 1. c. 26.

Theodoretus eiſdem temporibus vixit, *Cyri Meſopotamiæ vel Syriæ Vrbis* Epiſcopus. Hiſtoriam *Eccleſiaſticam* ſcripſit, a fine *Euſebii*, & ab hæreſi *Arriana* exorſus ad tempora *Theodoſii* Innioris quoque

què eam deducit. Secundæ *Synodi Generalis* gesta, fusius aliquanto narrat quam alii Historici; qui extant, sunt libri quinq;. Eorum primo *Historiam Ecclesiæ* sub *Constantino Magno* repetit. Secundo tempora *Constantii* exponit. Tertio quid in *Ecclesia* gestum sit, imperante *Juliano Apostata*, narrat. Quartum librum *Joviano*, *Valentiniano*, & *Valenti* tribuit. Quintum *Gratiano*, *Theodosio Magno* & *Arcadio* assignat: *Theodosii* quoq; *Junioris* initia eodē libro attingit. *Tmem.31.*

De stylo *Theodoreti*, hæc est censura *Photii*; nimirum Historiæ eum magis convenire, quam istum, quo vel *Socrates* utitur, vel *Hermias Sozomenus*, vel etiam *Evagrius Ponticus*, atq; eadem est sententia doctissimi viri *Gerardi Johannis Vossii*. *Lib. 2. de Hist. Gr. cap. 20.*

Hermias Sozomenus Salaminius erat, & sub *Theodosio* quoque secundo floruit; cui Historiam suam dedicavit. Eam à consulatu *Crispi* & *Constantini* auspicatus est, Anno Chr. CCCXXIII. continuatq; ad *Honorii* usq; mortem, videlicet ad An. Chr. 423, quod temporis intervallum, libris novem complexus est; quorum duo primores, *Constantini M.* tempora repetunt. Tertius & Quartus *Floruit eodem tempore cum Socr. & Theod.*

res sub tribus *Constantini* filiis gestas continent. Quintus & Sextus *Juliani*, *Valentini* & *Valentis* tempora comprehendunt. Septimus *Gratiani* & *Theodosii* primi. Octavus *Arcadii*. Nonus *Theodosii* secundi, usque ad mortem *Honorii* tempora procurrit. Sed ipsam Sozomeni Historiam *sedes Apostolica* suscipere recusat (Magni *Gregorii* verba sunt) quia multa mentitur; & *Theodorum Mopsuestiæ* nimium laudat, atq; usq; ad diem obitus sui, magnum doctorem Ecclesiæ fuisse perhibet; de hoc loco quidem admonuit nuperrimè, vir ab eruditione multifaria, ac singulari tum pietate tum prudentia Clarus *Georg. Hackwillus* S. Theologiæ Professor. Verum à *Melchiore Cano* jamdudum responsum; nihil tale apud *Sozomenum* reperiri de *Theodoro Mopsuestiæ*. Et *Gregorium* memoria lapsum, dum pro *Theodoreto Sozomenum* scriberet; nam *Theodoreti* verba sunt illa, quæ *Gregorius* retulit, *Cardinalis Baronius* etiam responsum suppeditat, dicendo, nimirum, ab *Ecclesia R. Sozomenum Theodorum Mopsuestiæ laudatorem non recipi: in reliquis quæ vera dixit, quomodo potuit ab Ecclesia non recipi?* præterea

Lib. 6. ep. 31.

Lib. 11. p. 544. ed.

Lib. 5. c. 27 & c. 40.

Tom. 4. ad An. 439.

à Gelasio papa (cui nemo ob auctoritatem atq; doctrinam refragari potest juxta ipsum *Cardinalem*) constat, *Sozomenum* non rejici, sed majoris fidei haberi quam *Eusebium Cæsariensem*; ejusq; Historiam majoris æstimationis apud *Photium* quam *Socratis* fuisse. Deniq; respondet *Canus*; *in concilio Florentino, cui interfuit Imperator Paleologus, testimonium Sozomeni, non solum usurpatum sed etiam probatum.* Utcunque nobis de eo candidè liceat sentire, tum propter candorem & veritatis amorem quem præ se fert Ipse, primo capite; & porro spondet: nimirum, ubi orthodoxorum hominum contentiones, jurgia, perfidiam multorum, & alios defædos nævos narraturus, ἰδιοκράτους φιλοτιμίας opinionem deprecatur, uti doctissimus etiam observat *Casaubonus*: non enim illa se scribere dicit, quod voluptatem ex talibus caperet; sed volentem nolentem, quoniam infecta reddere quæ facta essent non posset; quæ gesta autem essent silere, hoc vero esset veritatem prodere, & Historiæ legitimæ jura corrumpere, μάλιστα (inquit) τῆς ἀληθείας ἐπιμελοῦς χρὴν, διὰ τὸ τῆς ἱστορίας ἀκίνδυνον. Et iterum, πάντα, δ' αὖ τε ποιῆσθαι τῆς

Lib. 1. hist. Eccl. c. 1.

In præfat ad polyb.

a *In historiam nihil ponendum quod non sit maxime sincerum.*

τῆς ἀληθείας ἢ συγγεγράφθαι πρόσωπον: tum propter *Evagrii* judicium, de eo cum aliis, hisce verbis. *Eusebius Sozomenus, Theodoritus & Socrates, de clementissimi nostri servatoris in mundum adventu, de ejus in Cælos adscensione, de rebus gestis Apostolorum, de certaminibus à sanctis Martyribus confectis, & si quid aliud factum sit, dignum commemoratione vel sacris, ad aliquam partem regni Theodosii literis accuratissimè prodiderunt*: hoc inquam Evagrii Scholastici judicium, *insignis eorum temporum Historici, & ex Græcis, primi eorum qui leguntur, orthodoxi; si Baronium* aut saltem ejus Epitomasten audiamus.

b *Veritatem omnib. rebus anteponere scriptorem decet.*

Spondanus ad An. 565. Casaubonus tamen, eum dicit a fabulosis narrationibus non nimis alienum. Exercit. 13. An. 31 n. 58. Vide ipsũ Evag. l. 1. cap 1.

Atq; hic ipse *Evagrius Tripartitæ Historiæ* Scriptores excipit, | suamquè Historiam inchoat ubi *Socrates & Theodoretus* desierunt, a *Synodo* nimirùm *Ephesinâ*, auctoritate & mandato *Theodosii Iunioris* coactâ, circa An. Chr. 431. qua *Synodo* damnatus est *Nestorius*. Eam autem continuat usq; ad annum duodecimum Imperatoris *Mauritii Christi* vero annum 597. Sub eo autem Imperatore ejusq; decessore *Tiberio* Secundo, maximè floruit. Historia verò

Evagrii

Evagrii ſex libris conſtat, quorum primo *Theodoſii Iunioris* tempora complexus eſt. Secundo *Martiani* & *Leonis* quem *Thracem* cognomento indigetarunt. Tertio *Zenonis* & *Anaſtaſii*. Quarto *Iuſtini* & *Iuſtiniani*. Quinto *Juſtini* poſterioris & *Tyberii* Secundi. Sexto deniq; pergit ad annum uſq; duodecimum regni Imperatoris *Mauritii*; qui *Tyberii* II. gener fuit, & a nonnullis *Cappadox* cognomento vocatur: is autem fuit annus à Chriſto nato 597. In eadem tempora, de quibus ſcripſit *Evagrius*, cõcurrunt etiam Hiſtoriæ Procopii, Agathiæ, & Iornandis, de Rebus Geticis, item Hiſtoria Miſcella Diaconi, à libro 12° ad librum 18. deniq; Caroli Sigonii de Occidentis Imperio Hiſtoriæ pars magna, quod ideo monendum putavi, ut ſciat Lector, undè auctiorem, & locupletiorem, eorum temporum Hiſtoriam, reddere poſſit.

Heraclii tempore circa Annum Chriſti, 612; claruit *Theophilactus Simocatta*, inter recentiores *Græcos* Scriptor eximius: is Octo libros, de rebus à *Mauritio* geſtis exaravit; quos (*Evagrio* expedito) adhibeat Lector, neq; eum ſuæ opellæ,

Voſſ. l. 2. de Scr. Gr. c. 23.

pellæ, legendo insumptæ, pænitebit: quippe ad annum à Christo nato 601, Et ad ipsius *Mauritii* cædem Historiam perducit: idq; non perfunctoriè, sed accuratissimè & elaboratissimè, ex quo tanquam flumine, alii suos rivos deduxerunt uti *Pontanus Iesuita*. Ingeniū ejus mite, inprimis, & φιλόλογον, ut etiam doctrinam non vulgarem scripta ipsa testantur ac produnt.

In ep. ad Lect.

Et nunc si placeat (Auditores) paulisper respiciamus, lustremusq; itineris affectati quantū confecerimus, nec non considerēmus quousq;& quibus mediis progressi simus, & ad finem sexti à *Christo* seculi pervenerimus. Trecentos & aliquot supra annos, Historia suâ complexus est *Eusebius*. *Socrates*, *Theodoretus*, & *Sozomenus* centum ferè & quadraginta plures addiderunt: deinde ulterius producitur *Historia* ab *Evagrio* per annos quasi centum & quadraginta: *Simocattus* deniq; reliquos persequitur ad annum (ut dixi) Sexcentesimum primum: quo anno *Mauritius*, cum uxore liberisq; suis omnibus, interfectus est à *Phoca* qui ei in Imperio successit.

Sect.

SECT. 36.

Seculo ſeptimo, & duobus vel tribus id ſequentibus, qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint rariſſimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portentiloquiorum & ignorantiæ tempora.

AD Septimum à Chriſti nativitate, ſeculum, Auctores ſupra recenſiti nos perduxerunt: quod quidem unà cum duobus vel etiam tribus ſequentibus, ſi quis diligenter perſcrutetur, haud unum credo reperiet Auctorem, qui *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam, pro rei dignitate tractaverit. *Sanctorum* quorundam vitas & Legendas, *Martyrum* actus & paſſiones, erant qui iis temporibus literis configurunt. Sed fabulis plerunq; ſcatent, & incredibiles miraculorum ſeries, credulis ac ſuperſtitioſis hominibus obtruſerunt. Et quemadmodum ipſe *Bellarminus* de *Simeone Metaphraſte* (qui circa An, 859. floruit) multa ex propriis addunt ingeniis, *non ut res geſtæ fuerunt, ſed ut geri potuerunt.* Per *Damaſceni* ætatem

Lib. de Scrip. Eccl. 850.

tem & *Germani Constantinopolitani*, apud *Græcos* (inquit Rever. Antistes) *per tempora Gregorii Dialogistæ, & alterius Gregorii Turonensis: per nostratis Bedæ Venerabilis sæculum, in Ecclesiam inundabat miraculorum & mirabiliorum Oceanus: per omnes omnino angiportus, noscomia, cœmiteria, Xenodochia: per templorum tholos, cryptas, spheristeria edebantur.* Idem ferè Clarissimus *Casaubonus in historicis*, inquit, *monumentis eorũ temporũ miracula ut plurimũ utramq; paginam conficiebant, vel à Sanctis, vel ab imaginibus, vel á reliquiis edita &c.* Vnde & merito dubitare se aiebat vir doctissimus, deberetne illa sæcula μιμὲς τερατολογίας, an ἀγνοίας; tempora portentiloquiorum, an ignorantiæ nominare. Neq; sanè à vero quidquam aberrare (meo iudicio) videbitur, quisquis de illis temporibus utrumq; affirmauerit: præsertim si *Imperium Occidentale*, & sub eo *Ecclesiam Latinam*, cjusq; Scriptores respiciat. Nam post horrendas illas barbararum gentium excursiones, ruente Imperio *Romano*, politioris literaturæ omnis cognitio ruebat: stupenda planè barbaries et ignorantia sese infudit. ingeniorum & literarum cultus

Ciceſter. in præf. ad Ap. n. 26. & 27.

In proleg. ad Exercit.

tus quasi peste contactus emarcuit, artes denique neglectæ spretæque jacuerunt; in tantum, ut *quod spectat eruditionem* (doctissimi Cicestrensis verba agnoscite) *post Isidorum Hispalensem* (*is ad annum Domini 636. aut circiter è vita excedebat*) *ad Bedam Nostratem Venerabilem* (*is in vivis erat ad An. 731*) *qui vel mediocriter in literis versati fuerint politioribus, vix erant numero totidem, quot Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.* Imo addo, nec multò plures per alios ferè ducentos annos proximè sequentes, inter *Latinos* reperiri possunt. At *Græcia* fortassis (inquies) nobis adhuc aliquos suppeditabit. Eos itaq; videamus, atq; ita tandem procedamus. *In præf. ad App. n. 38.*

SECT. 37.

Nicephorus Constantinopolitanus, Simocattum sequi potest. Nicephorus Callistus erroribus plenus, Georgius Cedrenus. De eo Scaligeri & Vossii censuræ.

POst *Simocattum* igitur accedat *Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus*, qui tempore *Copronymi* circa Ann. 750

Vos. l. 2. de Scr. Gr. c. 24.

750. floruit; & Historiam σύντομον scripsit, Breviarium scilicet de rebus gestis, à *Mauritii* cæde, (in quâ desiisse *Simocattum* diximus) ad annum *Christi* 769. Eſi Auctorem primus publicavit V. Cl. *Dionysius Petavius*, suamq; tralationem addidit. Est quidem alius *Nicephorus* cognomento *Callistus*, ætate *Constantinopolitano* longè inferior; siquidem millè trecentos annòs post *Christum* natus est; floruitque sub *Andronico Majore*, ejusque nepote *Andronico Minore*. Is ab origine religionis *Christianæ* Historiam orditur, eamq; ad *Phocæ* qui *Mauritio* successit interitum continuavit. Nempe ad An. 625. sed errores *Græcorum* proprii (*Bellarmini* verba sunt) in hoc Auctore inveniuntur, etiam in rebus historicis. Eumq; Reverendissimus *Ciceſtrenſis*, inter illos Auctores numerat, qui per *anilem quandam superstitionem, ad prodigiosas interdum & putidas fabellas, credendas, edendas, obtrudendas projectissimi erant. Callisto* paullò antiquior erat *Georgius Cedrenus* Monachus; scripsit is compendium Historiarum, ab initio mundi usque ad *Isacium Comnenum*, Ann. videlicet à *Christo* nato 1057. quo tempore etiam floruisse videtur. Verum

De Scrip. Eccl. An. 1305.

Præf. ad App. n. 38.

rum & iſte ſcriptor notæ non uſquequaq; optimæ perhibetur. Quid de eo cenſuit Magnus *Scaliger*, ex hiſce verbis ejus liquet. Totum *Cedreni opus, eſt ſtabulum quiſquiliarum, & cento ex multis pannis, ſordidis, purpureis, malis, bonis, integris, laceris conſutus.* Mitius aliquanto doctiſſimi *Voſſii* de eo judicium, aut certè verbis mitioribus expreſſum. Sic enim ille: *In rebus Bizantinis Zonara paulò diligentior eſt: in iis autem quæ Cæſares Conſtantinopolitanos præcedunt, cedit Zonaræ, à quo & ſtylo vincitur, uti etiam à Nicetâ, & Gregorâ & aliis. Interim in Centone hoc, ac panè dixerim quiſquiliis iſtis, aliquos purpuræ pannos reperire eſt.* Ita *Voſſius*. Denique *Georgium Syncellum*, & *Theophanem* qui *Syncellum* continuavit, à *Cedreno* ad verbum exſcriptum affirmat uterque *Scaliger* & *Voſſius*. Poſtremò, Hiſtoriam *Cedreni*, à morte *Nicephori* Imperatoris, cognomento *Botoniatis*, uſq; ad imperium *Iſaaci Comneni*, ſub nomine cujuſdam *Iohannis Curopalatæ* (paucis exceptis) totam legi monuit *Geſnerus*, quod à doctiſſimo *Caſaubono* confirmatur. Ita, ut alter eorum plagii reus ſit, ne ceſſe eſt.

Not. ad Strab. l. 17. p. 267.

SECT.

SECT. 38.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur. Historiam ad Ann. 1118. *Annæ Comnenæ Alexiada. Egregiæ illius Heroinæ laudes.*

QVinquagiſta & amplius annis poſt *Cedrenum* floruit *Iohannes Zonaræ*, nimirum circa annum, 1120. Is (uti civiles inter Hiſtoricos jam notatum eſt) univerſalem ſcripſit Hiſtoriam, quam in tres tomos partivit: quorum hoc in loco tertium præſertim Lectori noſtro commendare placet. Siquidem eo Tomo, quæ in *Oriente* à *Conſtantino* magno, ejuſq; in regno ſucceſſoribus, uſq; ad ſua tempora geſta fuerint, exactius deſcribere laboravit, utpote paucis aliis tentata. Singulis Tomis rerum aliis indictarum, ſæpè fit mentio (inquit vir quidam doctus) tertia vero Hiſtoriæ ſuæ parte, ea pleraquè tradit de rebus *Bizantinis*, quæ præter ipſum nemo alius, & ſine quibus, nos bonam partem eorum, quæ à poſterioribus Imperatoribus *Orientis* geſta ſunt ignoraremus. Eccleſiæ quidem ſolius

Conſta-

Constantinopolitanæ, & controversiarum Religionis, in *Orientalibus* Ecclesiis motarum Historiam intexit, & ad sui ævi Imperatoris, *Alexii Comneni* obitum, eam continuavit. Sed illud maximè observandum, quod (opinione doctissimi *Vossii*) in sui temporis rebus, pleraquè perfunctoriè dixerit: & admodum paucis *Alexii Comneni* vitâ perstrinxerit. Hunc tamen defectum supplevit *Alexii* ipsius Imperatoris filia, *Anna Comnena* dicta, quæ de rebus gestis sui patris, libros aliquam multos scripsit, & *Alexiada* nuncupavit. Ejus eruditionem valdè prædicat ipse *Zonaras*, tomo tertio propè finem, ubi de *Bryennii Cæsaris* (ejus mariti) potentia juxta & eruditione talibus loquitur verbis. *Erat autem & ipse studiis doctrinarum deditus, & uxor ejus in eisdem operam nihilo minorem, ac potius majorem ponebat, exquisitè Atticissans, ingenioq; prædita acutissimo, ad abstrusissimas quasq; contemplationes* Nèquè hìc sistit Historicus, sed pergit & ostendit, quomodo ad tantam eruditionis excellentiam adspiraverit. *Eam facultatem partim naturæ bonitate, partim industria, consecuta est: affixa etiam erat libris, &*

Ann. D. 1118.

Lib. 2. de H. Gr. c. 27.

vr. 15.

eruditorum

eruditorum consuetudine haud obiter utebatur. Verum hæc ipsa prænobilis fœmina ad miraculum docta, in hac sua Historia, ne amori erga suum parentem nimium aliquando indulserit, nonnulli haud leviter suspicantur.

SECT. 39.

Nicetas Acominatus Zonaram immediate sequitur. Nicetam Gregoras. In hac censu quare ponantur. Lipsii de eorum Utroq; judicium. Gregoræ fides in dubium vocatur. Iohannes Cantacuzenus hoc loco à doctissimo Vossio lectoribus commendatur. Superioribus subsequitur Laonicus Calcocbondylas.

ZOnaram *Nicetas Acominatus* sive *Choniates* ordine sequitur, eique suam immediatè subjicit Historiam. Namque ubi desinit *Zonaras*, ibi incipit *Nicetas*, & octoginta quinque annorum res gestas fusius ac liberiore nonnihil orationis ductu prosequitur, usque ad urbem Constantini captam à *Balduino Flandro*, & annum 1203. ex Chonis Phrygiæ oppido oriundus erat, atque indè cognominatus

nominatus. Gregorii Logothetæ Chronicon hic locum habere potest. Captæ Constantinopoleos Historiam complectitur, annorum fere sexaginta nempe à *Balduino Flandro* ad *Balduinum* ultimum imperat. Utriquè isti Auctores proximè nominati, *Zonaras* & *Choniates*, maximos in Imperio *Constantinopolitano* honores gessere: quo magis idoneos ad Historias scribendas putemus. Prior ille magnus *Drungarius*, & * *proto-Secretarius* fuit: hic autem posterior *Logotheta* † magnus, (præter alia) & *Sacri Cubiculi* præfectus. *Nicetam* similiter exelpit *Nicephorus Gregoras*, qui centum quadraginta quinquè annorum consequentium Historiam literis consignavit, nempe à *Theodoro Lascare* priore usq; ad suam ætatem, sive ad obitum *Andronici Paleologi* posterioris, qui incidit in Anno Christi 1341. fatendum quidem est, dum hosce postremos non tam *Ecclesiæ* quam Imperii *Græcanici* rebus describendis operam impendisse: quum tamen Ecclesiastica quædam nonnunquam interponant, ac carptim pro occasione libent, nec non inter *Scriptores Ecclesiasticos* numerentur, quumque Zonaræ suam attexat

* *Iuxta nonnullos Vigilum præfectus, iuxta alios millenariæ cohorti præfectus.*

† *Summus Cancellarius, ita Salmasius.*

Bellar. de script. Ecc.

texat narrationem *Choniates*, & ea quæ *Choniates* reliquerat *Nicephorus* impleat, quasi ex proposito Historiæ corpus quoddam absolvere conarentur, eos prætermittere non potui, & præsertim quòd inter recentiores Græcos melioris notæ Auctores habeantur: quæ postrema ratio, ut Historiarum amatoribus magis eluceat, & ad horum quoq; Auctorum lectionem eos facilius inducat, *Justi Lipsii* de iis judicium huc adpingere lubet. *Nicetas* (inquit ille) *parum adhuc vulgatum fateor, sed dignissimus notitia: purum rectumq; ingenium, si aliud illo ævo. Stylus ejus operosus, poetas & Homerum sæpè resipiens; at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine inptiis, brevis quod satis est, & fida: crebra apud eum & oportuna monita: judicia non libera solum, sed sana, ad summam legite vos politici, gratiam mihi aliquis pro indicio habebit: certè debebit.* Tantum de *Choniate*. De *Gregorâ* hæc pronunciat. *Nicephorus Gregoras Nicenus Historiam, & filum narrationis excepit, at non laudem. Scripsit enim ab urbe capta res ad Andronici Palæologi posterioris mortem; sed nequaquam pari castigatione*

In not. ad 1. pol. cap. 9.

aut

ait induſtria, & vitia plura traxit ſui ævi. Superfluit aut evagatur, & res orationeſq; proprias miſcet, indecorè, imò inepte. Iudicia tamen ejus crebra, & plerumq; recta: cauſæ eventuum curiosè poſitæ; pietas inculcata, & multa oportunè ad primam illam cauſam relegata, id eſt ad Deum. Sanè providentiam & fatum non illius Scriptor aſſeruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo quod pleraq; ejus Hiſtoria, ab ævo noſtro non diſſidet, imo lites diſſenſuſq; in ſacris reperies haud diſſimiles hodiernis: ita *Juſtus Lipſius.* Cæterum de fide, hujus etiam *Nicephori*, à viris in Hiſtoria doctiſſimis non nihil dubitatur; in rebus preſertim *Andronici Palæologi*, illius, cujus in morte opus desinere ſupra diximus: ibi igitur ſi placeat Hiſtoriarum ſtudioſo, legendus inſuper erit *Iohannes Cantacuzenus*, qui ex *Imperatore Monachus* factus, luculentum condidit Hiſtoriam, ſub nomine *Chriſtoduli*, de Imperio *Andronici* illius lunioris & ſuo. Hunc multis nominibus Hiſtoriarum ſtudioſis, commendat doctiſſimus *Voſſius*, utpote *cujus Hiſtoria eo majoris fieri debeat, quia ſcripta eſt ab illo, non qui umbraticam ſemper vitam egiſſet*

Voſſ. l. 2. de hiſt. Gr. c. 28.

Clar. 1350.

gisset, sed qui primum magnus fuerit domesticus: ac post obitum Andronici Iunioris, liberorum ejus tutelam obtinuerit, & mox (ita volente Senatu, & Imperii rebus exigentibus) Imperator creatus sit, atq; in ea dignitate prudenter ac fortiter se gesserit. His illud accedit, quod non de rebus scripsit parum sibi perspectis; sed quibus ipse interfuit, atq; adeo præfuit. Sani inter recentiores Græcos non ei quenquam puto præferri oportere. Ita doctissimus *Vossius*. Deniq; ne subsistat noster Historiarum studiosus, aut lectionis suæ interrumpat cursum, donec ultimam *Orientalis* Imperii viderit periodum, & miseram *Ecclesiæ* inibi conditionem; *Laonici Chalcocondylæ Atheniensis* Historiam superioribus adjungat. Is enim quid porrò factum sit, & quomodo tandem Augusta illa urbs, non contenta in Orbe secunda ferre, sed *Romæ* ipsi rerum dominæ vehementer æmula, in potentissimi *Turcici Tyranni*, ac fidei nostræ, sacrosanctæq; crucis hostis acerrimi, potestatem pervenerit haud negligenter ostendit. Quin & ejusdem Tyranni, gentisq; suæ originem auctum, progressumq; luculenter describit. Ab *Ottomanno* igitur *Orthogulis* filio,

qui

qui regnare cœpit circa annum MCCC. orditur Historiam, quam decem libris exequitur, atq; iis *Ecclesiæ Imperiiq; Orientalis* res, usq; ad captam à *Mahomete Constantinopolim* circa annum Christi, 1453. complexus est.

SECT. 40.

Blandus Foroliviensis Orientalium Scriptorum defectum in Historia Ecclesiæ supplere potest, unà cum aliis. Sigebertus Gemblacensis. De eo sententia Card. Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad ann. 1210. *Chronicon Hirshavense, ad Ann.* 1370 *Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad seculum proximè elapsum. Gobelini Personæ Cosmodromium. Vbi & quando legendum. Ejus laus. Loco Cosmodromii legi potest Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa è Gobelino congesta, & Historia à Caroli M. temporibus ad Ann.* 1504. *perducta. Potest etiam Nauclerus horum vicem supplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Iob. Sleidanus Commentarios*

mentarios Ecclesiasticos scripsit ab An. 1517. *ad Ann.* 1556. *quos continuavit Caspar Lundorpius ad Ann.* 1609.

VErum enim verò, Auctores quos postremò recensuimus de rebus *Orientalibus* omnino scripserunt, *Occidentalis Ecclesiæ* statum, vix quidèm obiter attigerunt. Hunc itaque defectum Blondus Forlivienſis (qui integram & continuam rerum seriem post inclinationem Imperii factam in Decadibus suis complexus est, ab anno Chr. 407. usque ad 1400. Quemadmodum supra quoque notavimus) loco multorum præstabit, vel sequentes Auctores facilè supplebunt. Nimirum, primò *Sigebertus*, *Monachus Gemblacensis*, in *Brabantia*; ab Anno Christi, 381. (hoc est paullo ante finem *Tripartitæ Historiæ*) exorsus ad annum usque M. C. XIII. suum *Chronicon* perduxit. Iniquiorē quidem fuisse eum *Gregorio* 7°, pontifici Maximo. affirmat *Bellarminus*; ob studium videlicet, erga Imperatorem *Henricum* quartum, cujus partibus etiam fortassè favebat; immo mendacii eum postulat idem *Bellarminus*, circa ipsius *Gregorii* obitum, verum quam

Floruit an. 1440.

Clar. an. 1094.

Bucholcer. ann. 379.

De Script. Eccl. Ann. 1101.

quam verè ipſe viderit. *Sigebertum* autem continuavit *Robertus Abbas* de Monte, uſque ad Ann. M.CC.X. Deindè *Chronicon Hirſhavenſe Trithemii*, uſque ad Annum, 1370. *Chronico* denique *Abbatis Urſpergenſis* addita Paraleipomena Hiſtoriam ad noſtra ferè tempora perduxerunt. Vel ſi iſti minus placeant alios habemus nihilo ſuperioribus lectu minus dignos. In hoc cenſu primus eſt *Gobelinus* quidam *Perſona*, Auctor non contemnendus, doctorum judicio, qui Chronicon univerſale inſtituit, quod *Coſmodromium* inſcripſit: quo res Eccleſiæ juxta & Reipub. Complectitur, ab orbe Condito uſque ad Ann. Chriſti, 1418. quo tempore imperavit *Sigiſmundus Caroli* 4. filius. *Gobelinus* iſte, opus ſuum in Sex Ætates diſtinxit, per quas omnes, apparet eum pro captu ſeculi in quo vixit, non vulgari, & eruditione & diligentia atque ſtudio indagandarum rerum ad Hiſtoriam pertinentium fuiſſe. Iam verò, ſi quis fortè exiſtimaverit, rerum ante Chriſtum natum repetitiones, Lectori tædium allaturas cum ad hunc Auctorem acceſſerit, incipiat ab ætate ſexta quæ à Nativitate domini auſpicatur. Vel ſi id etiam

Albin. hiſt. Sax. p. 246

tiam minus gratum fuerit, post hunc, *Albertus Cranzius Metropolim* scripsit, sive Historiam *Ecclesiasticam*, de *Ecclesia Caroli M.* ætate constitutis vel instauratis. In qua contexenda *Metropoli Goblini Cosmodromio* plurimum est usus, integrasque ex eo paginas descripsit; quod fecerunt etiam alii post eum, testante doctissimo *Vossio*. Orditur à *Caroli magni* temporibus, ac progreditur usque ad Annum, 1504. Denique *Iohannes Naucleru*s Nobilis *Suevus* Chronicon scripsit ab initio Mundi, usque ad Annum M. D. duobus voluminibus distinctum. Primum volumen, *Generationes* (vti vocat) sexaginta tres continet, videlicet Generationes *Veteris Testamenti*. Secundum volumen cum Appendicib. *Generationes Testamenti Novi*, quinquaginta & duas complectitur. Istud autem opus priusquam ederetur, *Philippus Melanchon* partim disponendo, partim augendo, partim etiam retexendo, id præstitit, ut lectio libri istius à plurimis expeteretur, & fructu voluptateque non careret. Potest vero Lector a Secundo volumine, vel à mediis ejusdem voluminis generationibus, Historiæ continuationem petere, si forte

Vos. de hist. lat. l. 3. c. 9. p. 372.

Vossl. 3. c. 10. de hist. lat. p. 581. Clar. ann. 1510.

carum

carum rerum, quas in aliis Auctoribus jam legerit, repetitiones vitare cupiat. Postremò, *Iohannes Sleidanus* patrum nostrorum memoria, Commentarios scripsit de statu *Religionis*, ab Anno MDXVII. ad Ann. MDLVI. ejus autem Historiæ continuationes adjecit *Caspar Lundorpius* tribus voluminibus usque ad Annum MDCIX. *Flor.* 1555.

SECT. 41.

Venerabilis Beda & Vsuardus minimè prætereundi, neq; Pontificum Rom. vitarum Scriptores. Anastasius Biblioth. Bartolomæus Platina; eorum insignia elogia. Platinam recensuit Onuphrius, & continuavit ad An. 1566. *Sigonius quoq; suis Historiis res Ecclesiæ intertexuit, & in hoc censu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.*

EXtant prætereà Auctores alii non pauci, nec minoris æstimandi quam pleriq; superiorum. Inter quos primo loco *venerabilis Beda* nostras occurrit. Qui Annales scripsit à *Mundi* initio, ad Imperatorem *Leonem Iconomachum* dictum *Car. Sigon. in Judic. de Histor.*

cujus ætate floruit, Ann. 730. cum ad ſua tempora devenit, latius res explicavit, diligens & pius ſcriptor. Circa Ann. 812. floruit *Vſuardus*, *Monachus Fuldenſis*, natione *Gallus*, ſed *Alcuini* noſtratis diſcipulus. Is *Caroli Magni* juſſu *Martyrologium* edidit; in quo *Confeſſorum*, aliorumque *Sanctorum* vitas paucis inſeruit: id hodieq; extat, non exiguo Hiſtoriæ *Eccleſiaſticæ* bono, ut viri doctiſſimi verbis utar. Præ reliquis, qui de rebus *Eccleſiæ Occidentalis* ſcripſere, haudquaquam negligendos, immo potius cum primis legendos exiſtimo, *Vitarum Pontificum Romanorum* Scriptores; præſertim *Anaſtaſium Bibliothecarium*; & *Baptiſtam* ſive *Bartolomæum Platinam*, in illo quidem (dicit neſcio quis *Moguntinus* haud indoctus) habemus ſyncere & fideliter, excluſo omni verborum fuco, deſcriptas centum & novem *Romanorum Pontificum* vitas: hoc eſt quotquot à Beato *Petro Apoſtolo*, uſq; an An. Dom, ferè ſeptuageſimum ſupra octingenteſimum *Romanam* Cathedram obtinuerunt: videlicet à Beato *Petro* uſq; ad *Nicholaum* primum, qui anno 867. è vivis exceſſit. Scriptoris hujus egregium habemus elogium apud

Bellar. de ſcript. Ecc. An. 812.

Clar. Anaſtaſ. ann. 870.

Magnum

magnum *Annaliſtam Cardinalem.* Sic enim loquitur. *Anaſtaſius Bibliothecarius, etſi rudi ſtylo fideliſſime tamen rerum geſtarum Hiſtoriam enarravit, immo in rerum ſui temporis narratione nullum fidelius & meliorem ſcriptorem habemus, apud quem magis cum ſimplicitate veritas quam cum fuco mendacia valuerunt.* Et de eodem clariſſimus Hiſtoricus *Carolus Sigonius: nobis valdè charus, inquit, eſſe debuit hic ſcriptor, quod ea quæ nec meliores, nec peiores habent, literarum monumentis tradiderit.* *Tom. 9 ad An. 752. et 799.*

Bartolomæus Platina (id enim prænomen ei indit *Volaterranus*; & argumentis ſatis liquidis probat doctiſſimus *Voſſius*, licet à pleriſq; aliis vocetur *Baptiſta*) de vitis *Pontificum* uſq; ad *Paulum* II. ſcripſit, labore quidem ingenuo, & incorrupta veritate, *Pontificii Principatus* actiones, in lucem proferens. Ita de eo *P. Iovius.* Cui etiam concinit *Volaterrani* de eodem judicium; nempe *virum fuiſſe gravem affirmat, & procul mendacio, eoq; admiratione digniorem quod iam provecta ætate, ac poſito tyrocinio (quod totum militiæ prius tradiderat) literas didicit.* Vixit tempore *Sixti Papæ* quarti ejus nomi- *Lib. de hiſt. lat. p. 534.* *Elog 19. vir. Illuſt.* *Volat. l. 21 f. 246. b.*

nis

nis: cui & opus ſuum dedicavit, & à quo *Bibliothecæ Vaticanæ* præfectus erat. Hunc libro notas *Onuphrius Panvinius* addidit (ita *Bellarminus*) *non contemnenda*, & porrò à *Sixto* quarto incipiens, *Pontificum* quatuordecim Hiſtoriam, uſq; ad *Pium* quintum, & ad annum MDLXVI. eam propagavit. Quorum vitis deſcribendis, *Onuphrius* præter privatos publicoſque annales, diaria & acta conſiſtorialia, *Raphaelem Volaterranum*, & *Paulum Iovium* præcipue ſecutus eſt Auctores, & aliquot etiam à *Jovio*, ſed breviſſimè mutuatus eſt. Deniq; (uti inter civiles Hiſtoricos ſupra notavimus) Res in *Occidentali Imperio*, tam ad *Eccleſiam* quam ad *Remp.* pertinentes, quæ comperiri diligentia poſſent, ſingulari cura collegit, eruditiſſimus *Sigonius*; eaſq; quam veriſſimè in maxima rerum obſcuritate, ſcriptorum diſſenſione, & temporum vetuſtate potuiſſent, luculento ſtylo poſteritati mandavit: à *Dioclesiano* & *Maximiano Auguſtis*, incipiens, anno 281. & in morte *Juſtiniani* deſinens, qui obiit anno *Chriſti* 565. Hîc etiam adhiberi poſſunt ejuſdem Auctoris Hiſtoriæ, *Bononienſis*, & de Regno Italiæ; idem quod *Sigonius*, præſtiti-

Bell. de Sc. Ecc. Ann. 1472.

Onuphr. in præf. ad Lect.

cit *Flavius Blondus Forojulienſis*, inſe-
quis paulò hiſtoriam incipiens, ſed longi-
us continuans nempe ab anno Chriſti,
CCCCVII. uſq; ad ann. 1440. ſed non
tanta accuratione aut elegantia cum Sigo-
nio: uſus eſt enim dictione non admo-
dum culta, (ut *Volaterranus* agnoſcit) de
Antiquitate tamen *utcunq; interdum ali-
quid humani patiatur, ſane pro ætate qua
vixit optimè meretur.* Uti doctiſſ. *Voſſius.*
floruit autem circa ann. CIↃCCCCXL.
Eugenii IV. pluriumque *Pontificum Ro-
manorum* Secretarius. *Lib. 3. de Hiſt. Lat. p. 531.*

SECT. 42.

*Centuriatores Magdeburgici opus in hoc
genere per quam utile ediderunt. Rev.
Epiſcopi Ciceſtrienſis de eo judicium.
Quid in eo laudabile contineatur. Fun-
damentum ejus probè locatum. Mate-
ries ad ſtructuram unde collecta. Defe-
ctuum excuſatio.*

QUod ſi tot jugos pervolvere Auctо-
res, Hiſtoriarum ſtudioſo, res nimiſ
laboris, hîc quoq; videatur; atq; uni alicui
aut alteri (ubi inſtar omnium aliorum
poſſit

possit invenire) potius insistere desideret: *Centurias* habemus *Magdeburgicas*, à viris quibusdam doctis, in eum finẽ maximè contextas: ut quæ fuerit *Ecclesiæ* fides per singula secula; quæ disciplinæ forma exterior; quæ mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent; quod luculenter præstiterunt, atq; opus certè per quam laudabile, *Ecclesiæq;* nostris præsertim temporibus, (quibus tot ac tantæ circa fidem ac disciplinam moveantur controversiæ) si cautè interdum & circumspectè legatur apprimè utile ediderunt. De quo liceat mihi Reverendiss. *Ciceστrensis Episcopi* judicium suis ipsius verbis hîc proferre; quibus quid de superioribus omnibus, præ hoc uno opere censendum sit, quidq; in hoc opere maximè observandum intelligetis. Sic enim eruditissimus *Antistes*. *Post tabulas quasdam & delineationes Chronologicas seculorum, ab Apostolis decurrentium, in quibus leviori opera sed non inutili lineamentorum quædam adumbratio, non τὸ σῶμα vel τὸ σύνολον repræsentabatur: post nonnullas hinc inde, prout tulerat occasio, per partes decerptas Historiæ Ecclesiasticæ racemationes, inventi tandem sunt, qui seriò-*

Præfat. in App. n. 47.

rem

rum aggressi, plenissimam nobis vindemiam expressérunt: : Centuriatores nimirum, qui dicuntur Magdeburgici : facinus aggressi pulcherrimum, opus arduum, Herculeam molitionem : qui de disiectis hinc inde, & vagè varièq; dispersis ruderibus antiquitatis, collisæ plerunq; dissipatæ, & dissectæ, ædificium quoddam insigne, ac usu eximium, Orbi Christiano construxerunt. In quo multa sunt quæ laudes & admireris: nec pauciora quæ nequeas comprobari. Pergit autem Reverend: idem *Antistes* particulatius narrare (&ut Lector noster quem instituimus diligenter observet suadeo) pergit inquam narrare, quæ probanda laudandaq; æstimaret. *Certè quidem rerum ordo ille splendidus; series & methodus singularis, rerum & temporum dispositio enucleata, quam per singulas annorum Centurias observant & proponunt, ita ut sigillatim exhibeantur; Fidei ἔκθεσις; disciplinæ πρᾶξις; mores hominum; virtutum progressus & incrementa; labes iterum atque nævi; hæreses, errores, aberrationes à vera & syncera pietate, schismata ex ambitione, & factiones concitatæ; viri celebres per ætates singulas, eruditionis famâ & sanctitatis commendatione. Hæc inquâ* *Idem Ibid. num. 48.*

&

& similia Centuriarum ornamenta, q
negari nec possunt, nec debent, mentes m
vent, jucunda luce perfundunt, non ip
solummodo res enarrandas, sed vitam qu
que Historiæ veritatem commendant, &
ad se legentium oculos animosq; blandis
me alliciunt insinuando. Quod nobis edi
cium Historicum dum construunt, funda
mentum ejus imprimis statuunt εὖ ἐ κεῖ
super lapidem illum pretiosum angularem
à Deo structorum omnium ἐκλεκτὸν
τάτῳ excisum de monte, dedolatum, exasci
atum, positum & fundatum in Scriptu
sacrosanctis, quatuor sanctissimorum E
vangelistarum: ab Apostolis & illorum a
mum ministerio excultum, dein & perp
litum. quem & scriptæ Epistolæ ad Eccle
sias, & actus contexti de Ecclesiis, ad æt
nitatem propagarunt. Hinc jam provec
ulterius in apertum & immensum pelag
disciplinæ formam exteriorem: Fidei Ec
clesiasticæ normam & tenorem: mutatio
nes in moribus & conversatione: Hæreti
corum, fraudes, impostoras, impietates, ad
versariorum ἐναντιώσεις: Militum, Ducum
& Pancratiastarum Jesu Chr. colluctatio
nes & agonismata, per partes illius operis
luculentissimi, cum multiplici aliarum re

rum

veritate, exhibent & exponunt, inda-
tores certè ſolertiſſimi, enarratores ex-
diti. Vlteriùs adhuc porgreditur do-
ſſimus *Præſul*, indicatq; undè gentium,
t ac tanta, naviſſimi maximeq; induſtrii
nturiatores, coegiſſent in unum & com-
portaſſent. *Iſta quidem omnia* (inquit)
corraſa undecunq; & convaſata, in unũ *Idem ib.*
dat acervum contulerunt, de ſcriptis *num. 49.*
Patrum Apologeticis & Eriſticis, de ſcri-
diegematicis, commentariis & expli-
cationibus credendorum: de ſermonibus
egyricis & Homiliis: de Actis impri-
Synodalibus: de Epiſtolarum tabulis
diverſos de diverſis rebus: Hiſtoriis
erum ad extremum, quæ de clade tem-
rum ſuperiorum, nobis adhuc ſuperſunt
ce, vel integra vel redacta in Epitomen,
am ſane ſupellectilem, & quoad fieri
uit, inſtructiſſimam. Si quid operi inſti-
to, de perfectione deſuit, vel debita vel
ſtinata, ex æquo & bono, more majorum
ſit excuſari, tum quod principes rem ag-
ſi, aliis intentatam illibatam: tum quod
ſecundas curas non adhibuerint, ut illa,
quod fieri per ἐπανορθώσεις ſolet, quæ minus
matè vel enucleatè fuerant ab initio de-
limata vel delibata, limatius & princeps ex-

accurare

accurare, & majori cura atq; diligentia possent perpolire.

SECT. 43.

Centuriatores erroribus obnoxios docet eruditissimus & Reverend. Cicestrensis. Casaubonus agnoscit. Opus ipsum tamen valdè utile esse ostendit idem Reverend. Antistes.

HÆc atq; alia plura, Reverend. *Antistes*, de *Magdeburgensibus*, unde, quid, & quanta præstiterint, facilè dignoscat Lector. Sed eorum etiam σφάλματα, errores, & vitiosos affectus nosse haud parùm intererit: neque id prætermisit eruditissimus idem *Præsul.* imò luculenter ostendit, in quibus peccârint, in quibus fesse reprehensione dignos exhibuerint: ut legere poteritis, in eadem præfatione ad *Apparatum* numeris, 50.51.52.& 53. quin & doctissimus *Isaacus Casaubonus*, agnoscit haud pauca esse quæ desiderari possunt in aliquibus *operis* illius *luculentissimi* partibus. Et tamen reverà quamquam non pauca habeant *Centuriatores* isti, quæ nec ferri debeant, fortasse nec excusari

Epist. præl. ad Exercit. cont. Baron.

cusari: nihilominus, eruditissimus idem Præsul, numero statim 54. fatendum affirmat, *utilissimum Reipub. Christianæ extitisse, illud hominum laboriosissimorum διατύπωμα. Opus omni laude & acceptatione dignum.* Nec temere id affirmat: rationes insuper multiplices subjungit; quarum nonnullas, suis ipsius verbis longe disertissimis hic referre nequaquam pigebit. *Præfat. ad Appar.*

Quippe (inquit) *cum veteris Reipub. Christianæ effigiem repræsentet, mores exprimat, fidem enunciet: tum successiones Apostolicas per Ecclesiam; doctrinæ progressum & diffusionem notet; defectus, nævos, παραδιορθώσεις ab Hæreticis invectas, & à sinistina schismaticorum. Hæc, & alia hujus generis scitu utilissima, cum σποράδων κειμήλια, velut magni ædificii quædam rudera, vel corporum disiunctorum ἀποσπάσματα, sub uno & eodem intuitu, in unum simul recollecta posuere. est hæc ipsorum opera cum laude digna & acceptatione, tum vel maxime conjuncta cum communi utilitate. Ita enim quæ prius, per anfractus & ambitus nescio quos, per infinitas circutionis consectabamur: quæ raptim, carptim, sparsim, hic, illic, alibi, prout se occasio offerebat, magno labore & conatu nonnunquam*

irrito, erant indaganda, illa omnia jam dispositа particulatim, locis suis certiùs, & determinatis, luce quadam ordinis & dispensatione commendatiora, cujuscunq; vel mediocri industriа perquiri possunt, itaut statim obversentur oculis, non difficulter usibus inserviant, & in rem præsentem offerantur: hæc de Centuriatoribus & eorum opere celeberrimo.

SECT. 44.

Baronii Annales Centuriis pares. Opus plane stupendum. Casauboni de eo judicium, item Reverend. Præsulis Ciceſtr. Annales isti caute legendi quam. Spondanus Jesuita eorum Epitomator.

ÆQualis momenti, atq; existimationis, addo & utilitatis cum *Centuriis* habentur Magni *Cardinalis Baronii Annales Maximi*, quos istis *Centuriis* haud ita dudum scripsit ut opponeret: opus plane stupendum, (confessione doctissimorum, & ipsius *Casauboni*) utpote quo, totius orbis *Christiani* res gestas, præsertim autem eas, quæ ad *Ecclesiam* pertinebant

Rainold. de Idol. Rom. l. 1. c. 4.

In proleg. ad Exercit

bant, in continuam ſeriem annorum, ſic digeſſit Auctor, ut *unius urbis Faſtos concinnaret.* Is etiam onus eſt, qui neſcio unde ex abdito, tam multa, plane primum ignota, primus prompſit in lucem; qui antiquorum *Epiſcoporum* in magnis urbibus ſucceſſiones, veterum hæreſeon originem, progreſſum & finem, tempora *Eccleſiæ* ſive tranquilla, ſive turbulenta, tam accurata diligentia explicuit; qui denique (merita ſua in *Eccleſiam* ſi immoderato partium ſtudio non corrupiſſet) *dignus erat ſine controverſia cui omnes & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem unquam attigerunt, aſſurgerent & faſces ſubmitterent.* Sic de *Cardinale Baronio* clariſſimus *Caſaubonus*: neque ſolitarius eſt in hac de viro Magno ſententia. Suffragantur ei (uti dixi) doctiſſimorum plerique, qui recto freti judicio alienarum vigilarum *cenſores* eſſe nerentur. Præ aliis auctoritatem apud nos eruditiſſimus *Amiſtes Civeſtrenſis* toties ſupra advocatus, jure merito vendicare poteſt, qui magnum illum *Cardinalem* laudat ubi meretur, neque ei parcit ubi vituperandum cenſet. Ipſiſſima ejus verba accipitote. *Nihil eſt pene* (inquit)

Præfat. ad Ap. num. 63.

quit) *quod magnopere desideres in Baronio, si unum illud abfuisset, cui nimis incumbit semper, & indulget vehementius, partiũ studiũ & προσπάθεια; negari haud quidem potest, quod in illo accusant doctissimi viri, adeo illũ in defensione & laude illarũ partiũ, quas probabat, quas propugnãdas susceperat, totum esse occupatum, ut quicquid uspiam est, vel extabat olim, per Romanã Ecclesiã depravati moris, deserte vel desolatæ fidei, uxndinationum sacrarum rerum improbissimarum, sacrilegii execrandi: quicquid patratum audacius, quæ plurima erant, & insolentius in nominis Christiani præjudicium, Ecclesiæ dedecus, pietatis opprobrium, Jesu Christi contumeliam per Pontifices quosdam improbissimos (quod non inficiantur vel Catholicissimi, hominum monstra agnoscentes, & humanitatis propudia) excuset, hoc parum est; tueatur sæpiusculè & hoc parum est; quin laudet interdum & exornet ab oratione. Non refingit mores urbicos ad Antiquitatem, sed ipsam antiquissimam antiquitatem, invitam, reluctantem, obtorto collo trahit ad Fidem urbicam tuendam illam imprimis malè natam, malè sanam, de directa pontificis Omnipotentia,*

ad

ad quam confirmandam, omnem ſuam applicat ſupellectilem, & ingenii nervos contendit: ita doctiſsimus *Antiſtes*: adeo ut recte concludere liceat, haud temere dictum à clariſſimo *Caſaubono*, *ingentia Cardinalis merita, partium ſtudio fuiſſe corrupta*. Hac propter (Auditores) ſciat Eccleſiaſt. *Hiſtoriæ* ſtudioſus, *Annales Baronianos* non ſine cautione legendos: ubi vero & quanta adhibenda ſit ex parte aliqua, luculenter indicat eruditiſſimus *Caſaubonus* in prolegomenis ſuis ad *Exercitationes Baronianas*. Sed & doctiſſimus *Antiſtes Ciceſtrenſis*, ſicuti *Magdeburgenſium* errores ac temerationes perſtrinxit, ita etiam in quibus reprehenſionem incurrat *Prælustris Annaliſta*, non uno in loco diſertis verbis commonſtrat. Voluminoſum illud *Cardinalis* opus, in *Epitomen* contraxit *Spondanus* homo *Jeſuita*, ſed maledicus, & convitiator egregius, qui tamen diligentiæ ſuæ, meritas fortaſſe poſſet reportare laudes, niſi *Baronianis* nimis ſuperſtitioſe inſiſtens veſtigiis, *Paparum* omnipotentiam aſtrueret, Regum principumque majeſtatem imminueret, & pernitioſiſſimum *Hildebrandinæ* doctrinæ venenum lectoribus ebi-

Sunt & alii Baronii Epitomatores, ut Bzovius, Biſciola, Joh. Gabriel.

cibendum, quasi aliud agens propinaret.

SECT. 45.

Priores centurias Magdeburgicas olim compendifecit Lucas Osiander, nec inutiliter. Ab octava ad Decimam sextam transilit. Ejus res merito fusius tractat. Ad hanc centuriam pertinet Historia Concilii Tridentini. Istius operis atque etiam Auctoris encomia. Iac. Auguſt. Thuanus accuratæ suæ Historiæ res etiam Ecclesiasticas interserit, ab An. 1546. ad An. 1608. inde continuatur Historia ad An. 1618.

Clar. an. 1603.

MAgdeburgenſium etiam *Centuriarum* octo scilicet priores, in compendium reduxit *Lucas Osiander*; vir nequaquam postremi nominis; atque ita quidem reduxit, ut nihil fere rerum scitu admodum necessariarum omitteretur. Nam (præter singulorum annorum seriem) faciliori negotio conspiciendum proposuit, quis fuerit *Ecclesiæ* status, à *Christi* nativitate & deinceps: quomodo *Evangelii* doctrina in Orbem terrarum sparsa

sit

ſit: quæ hæreſes in *Eccleſia* fuerint exortæ, & quibus mediis oppreſſæ: quæ perſecutiones contra *Eccleſiam* motæ, & quomodo ſedatæ fuerint: quos doctores *Eccleſiæ* ſingulis temporibus habuerint, inter quos & *Romanorum Epiſcoporum* vitæ recenſentur. Sed & *Romanorum Imperatorum* Acta quoque deſcribuntur, atq; hæc omnia compendio ſatis laudabili complexus eſt. ab octava vero *Centuria*, ad decimam-ſextam tranſilit, (quam quidem *Magdeburgenſes* non attigerunt, nam in decima tertia deſierunt) reſque in ea geſtas aliquanto fuſius tractat: ejuſque ſui facti, rationem ipſe reddit, in Epiſtola ſua præliminari, hiſce verbis *Ego vero* (inquit) *puto ab Apoſtolorum temporibus, jam olim elapſis, nullam eſſe Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ partem, quæ noſtro ſeculo piis hominibus cognitu magis ſit utilis, & neceſſaria, quam hanc ipſam, quam nunc in lucem emitto, continet enim mutationes in religione & in repub. longe maximas, quales, & quantæ, & quot in nulla unquam Centuria contigerunt.*

Ad hanc *centuriam* pertinet *Hiſtoria Conſilii Tridentini*, Anno 1542. indicti,

Anno

Anno 1545. inchoati, & in Ann. 1563. producti. Hiſtoria Mehercule auro (dicam?) immo gemmis pretioſiſſimis contra, non cara, & omni ære diutius perennatura; A. P. M. *Paulo Veneto, Ordinis Servorum* ſcripta: viro eruditionis admirandæ, exquiſitiſſimi judicii, indefatigabilis induſtriæ, modeſtiæ deniq; & integritatis vix æquiparandæ. quod quidē elogium, vir & dignitate, pariter & eruditione perilluſtris, fidiſſimus ejus interpres Anglicus, (qui princeps illud pretioſiſſimum κειμήλιον maximo Eccleſiæ bono, in oras haſce occiduas protulit, & publica luce donavit) ei præliminari ſuâ Epiſtola meritiſſimo tribuit; idque non temerè: utpote qui literatâ ejus conſuetudine, ac propiori familiaritate aliquandiu fretus, penitus eum noverat. Sed & opus ipſum tantundem luculenter præſtat; ex libellis memorialibus, Commentariiſq; legatorum; ex principum, & Rerum-publicarum Epiſtolis, aliiſque ſcriptis; à præſulibus, Theologis, legatiſq; ipſis, qui eidem conventui interfuere diligenter adſervatis, concinnatum; tanto labore, tanta accuratione, ſtudio & fide (ſicuti doctiſſimus idem & clariſſimus

D. Nath. Brent. Eq. Auratus, Colleg. Merton. præfectus.

mus Eques ibidem obſervavit) ut omnes in eo genere Hiſtorias, ſive veteres ſive recentiores, facile provocare poſſit. Neque ſolitarium hoc, aut uniustantum viri teſtimonium exiſtimatote, (Auditores) vel de Scriptore, vel de opere ipſo: accipite huic geminum germanum de utroque, ab interprete Latino, ejuſdē ordinis equeſtris viro, & ob elegans ingeniū juxta & eruditionem non vulgarem, clari nominis. de Scriptore ſic ille. *Neq; vero meo is præconio indiget, quem opus ipſum loquitur ingenii felicem, magni rectiq; judicii virum, omni genere doctrinæ liberaliter eruditum, atq; ad maximam probitatem animiq; manſuetudinem utrâque prudentia, divinâ & humanâ, ac iſtâ, tam morali quam civili cumulatiſſimè excultum.* De opere vero ipſo ſic. *Quod Hiſtoriæ iſtius exædificationem attinet* (diſertiſsimi viri verba ſequor) *ſive res ſive verba ſpectes, & in rebus, ſi temporum ordinem ſi conſilia, acta, eventus: & in rebus geſtis; ſi declarari non ſolum deſideras, quid actum aut dictum ſit, ſed etiam quo modo: & cum de eventu dicitur, ut cauſæ explicentur omnes: vel caſus, vel ſapientia, vel temeritatis Hæc, & alia ejuſmodi,*

D. *Adamus Newtonus. Eques Auratus.*

di, quæ dicendi, ſcribendique magiſtri, requirunt in Hiſtoriarum Scriptore, ille adeo plene accuratéq; exequitur, ut in unius Concilii coagmentatione; omnes Hiſtoriæ conſcribendæ numeros impleſſe, atque hoc nomine majorum gentium Hiſtoricis accenſendus meritiſſimo credatur.

Hujus ejuſdem *Centuriæ* res etiam tam *Eccleſiaſticas* quam *civiles*, ab anno 1546, ad annum 1608. luculenter deſcripſit, *Jacobus Auguſtus Thuanus*, vir genere, doctrina, dignitate maximus, & inter hujus ævi Hiſtoricos principe loco dignus: uti ſupra etiam a nobis obſervatum eſt. Eam *Hiſtoriam*, pronuper etiam continuatam habemus uſque ad annum 1618. præter hoſce ſupra recenſitos in utraque *Hiſtoria* Scriptores, eximii & longe doctiſsimi viri *Gerardi Iohannis Voſſii* de *Hiſtoricis Græcis* libri, & de *Latinis*, ingentem numerum ſuppeditare poſſunt: ex quibus (ſi cui forte delectus noſter non arriſerit) alium pro libitu ſuo facere licet. Ego ſic cenſeo: & de parte prima Methodi noſtræ ſatis dictum opinor.

ob. an. 1620.

DE

DE RATIONE ET Methodo legendi *Historias.*

PARS SECUNDA.

De Idoneo Lectore.

SECT. I.

Juvenis uti moralis Philosophiæ, ita & Historiarum, Lector minus idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumq;. Finis & scopus lectionis, Doctissimi Vossii & Kekermanni circa hanc quæstionem sententiæ discrepantes.

PArtem primam expedivimus, in qua utriusque *Historiæ* Auctores recensuimus, eorumque delectum fecimus; nec-non quo ordine sint legendi commonstravimus. Jam vero secundo loco quis sit *Lector* idoneus, disquirendum. Et hoc quidem qua possimus brevitate faciemus. *Aristoteles* Ethicorum lib. 1. c. 3. de idoneo moralis *Philosophiæ* auditore

auditore disputans, hoc habet pronunciatum. *Νέῳ τῆς πολιτικῆς οὐκ ἐστὶν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος. &c. Iuvenis ad civilem scientiam non est accommodatus auditor: est enim actionum, quæ in hac vita versantur imperitus;* nimirum, Iuventus ignara judicandi in fraudem facile inducitur, & spretis melioribus, vana amplectitur. quod si recte hac ex parte pronunciaverit *Magister* noster; quid prohibet quo minus nos etiam, de habili & idoneo *Historiarum Lectore*, idem sciscamus scitum? quandoquidem, *Historiam* nihil aliud esse quam *Philosophiam* exemplis utentem, sapientes statuerunt. Auditori *Ethico* sive *politico*, requiritur, primo judicium, ἀγνωσία. Ut rerum agendarum præcepta internoscat. Deinde animus sit ei probè affectus, ut præcepta recte tradita, in usum dextre transferre cupiat. Simili plane modo, *Historiarum Lectori* facultas adsit, discernendi exempla, quæcunq; legerit, & de iis recte judicandi: tum adsit lubido & animi propensio, ea quæ probata fuerint imitandi; quæ secus autem, fugiendi: omnia deniq; in usum suum convertendi. Finis enim principalis τῆς τοιαύτης πραγματείας ἐστὶν οὐ γνῶσις ἀλλὰ πρᾶξις

us. Præsentis negotii sive considerationis scopus, non cognitio & contemplatio, sed usus & actio. Atque ideo discendum non ut sciamus tantum, sed benè etiam agamus, & honestè Vivamus. Unde nec desunt viri impense docti, qui haud ullum esse studii genus asserunt, in quo plus solertiæ, plus judicii, usus, & prudentiæ, postulari videatur, quam in *Historia*, vitæ civilioris *Magistra*, legendâ requiritur. Quo magis mirari soleo, *Gerardum Johannem Vossium*, inter eruditorum hujus ævi principes, meritissimo numerandum, in libello suo eleganti, de *Arte Historica*, luculenter tenere, hoc studium primæ etiam convenire ætati. *Bartolomæi Keckermanni*, aliorumque contra sentientium opinionem rejicere, argumenta elevare, refellere. Ipsos audite (si placeat) & primo *Keckermannum*, deinde clarissimum *Vossium*.

Cum nihil aliud contineant (inquit Keckermannus) *Historiæ, quam exempla præceptorum, habent autem præcepta methodũ, exempla vero non habent methodũ, nisi eam quæ est in præceptis, error est vulgatus & valdè damnosus juventuti, quæ voluptate*

Keckerm. de Natura Hist. Part. 1. c. 1. p. 10.

voluptate & jucunditate ſtudii Hiſtoricis ducta, Hiſtorias ex profeſſo *incipit legere plerumq; antequam diſciplinas, & præcepta ea cognoverit quibus methodus inest, & loci communes illi, ad quos Hiſtoriæ reduci debent: quod quidem valde eſt præpoſterum, & facile intelligi poteſt, ex comparatione aliarum diſciplinarum: exempli gratia, Grammaticæ, Logicæ &c. Sicut enim abſurdus fuerit, qui exempla Grammat. Logic. Rhetoricæ velit cognoſcere & metare, antequam dedicerit præcepta: ita abſurdiſſimus haberi debet, qui Hiſtoriam, id eſt, Exempla Ethica, Oeconomica, politica,* ſerio & ex profeſſo *velit legere, & metare, antequam habeat perſpectam Methodum præceptorum Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum &c.* ita *Kekerm.*

Jam ſi placeat, audite doctiſſimum *Voſſium: Nihil* (inquit) *abſurdi habet* (*uti vult Kekermannus*) *ſi exempla ante præcepta addiſcamus: linguas enim optime abſq; præceptis addiſci poſſe notum eſt:* deinde, *non parvum eos* (qui cum *Kekermanno* ſentiunt) *errorem committere* dicit, *cum non ſatis diſtinguant, inter lectionem hiſtoriæ alicujus ac Hiſtoriam ſcribendi*

Art. Hiſt. c. 5. p. 31.

lendi munus; ad quod nemo Philoſophiæ civilis ignarus applicare animum debet. Denique; *confundere eos* (ait) *nudam & ſimplicem rerum omnium hiſtoriam*, cum *neglectis παραγματείαις quæ curate in circumſtantias & eventuum cauſas inquirit.* Poſtremo ſuam confirmat opinionē auctoritate. *Quintiliani* (*optimi inſtituendæ puritiæ artificis*) qui ab *Rhetore* jubet *Omnes* atq; *Hiſtoricos* incipientibus prælegi; inq; Hiſtoricis, minime dubitat *Livium præponere Saluſtio, non tantum quia candidior ſit, ac Ciceroni ſimilior, ſed etiam quia majoris ſit Hiſtoriæ Auctor: quomodo* (inquit) *neutiquam loqueretur, niſi ita credidiſſet puritiæ convenire Hiſtorias magis univerſales.* Hæc eruditiſſimus *Gerardus Iohannes Voſſius.*

SECT. 2.

Keckermanni *ſententia defenditur. Linguæ abſque præceptis haud* optime *diſcuntur. Linguarum atq; actionum longè diverſa ratio. Philoſophia practica tam legenti Hiſtorias quam ſcribenti requiritur.* Ubertus Folietta, Sebaſtianus Foxius, Viperanus *ab hac parte ſta-*

re videntur. Etiam doctissimus Vossius *argumenta subministrat non infirma.*

SEd liceat hic nobis pace tanti viri (cujus aliàs summa apud nos auctoritas est, quemq; præcipuè in hoc genere Historico suspicimus & veneramur) paululum dissentire, & *Keckermanni* utcunque partes aliquatenus defendere. Responderi itaq; posse videtur pro *Keckermanno*. Primò, haud diffitendum linguas posse disci absque præceptis, sed *optimè* posse disci pernegandum. Voces articulare, verba formare, etiam componere ac proferre; auditione, usu, colloquio absque præceptis reguliśve discere solemus. Sermonem verò aptè concinnare, orationem scienter instituere, vix ac ne vix quidem datur nisi regularum & præceptorum ductu. Præterea, quamvis loqui addiscat quis (quacunq; fuerit lingua) absq; præceptis eloqui tamen haud poterit, multo minus de loquelæ sive congruitate, sive proprietate dijudicare & rationem reddere nisi per præcepta. Porrò ea *optimè* addiscuntur, quorum perfecta habetur cognitio, quorum rationem reddere quis potest, sicuti nos docet Magister noster

Arist. Eth. l. 1.

Ari-

Aristoteles. Adhæc, alia est linguarum ratio habenda, alia actionum: sive easimitemur, seu mente nostra contemplando arbitremur. usus illas dirigit, & corrigit: has præcepta & norma vivendi. *Illas* cō-sectudo civitatis (*quæ nunquam in eodem statu stetit*) versat: Has turpis & honesti respectu temperandas, & juxta legum præcepta discutiendas novimus. *Senec. Ep. 114.*

Secundo; neq; in eo videtur doctissimi *Vossii* sententia usquequaq; comprobanda; quod Philosophiam practicā concedat necessariam, *scribenti* Historiam, *legenti* vero nequaquam. Quid enim? Annon utriq; finem quasi eundem propositum omnes affirmamus? Vni, ut vivendi rationem ab exemplis discat? Alteri ut ex eisdem exemplis, eandem pariter doceat? Annon illi scopus, ut prudentiam mortalibus, alienos describendo casus infundet? Huic ut sibi ipsi, eosdem casus legendo & observando, prudentiam comparet? Mihiquidem sic omnino videtur. Nec mihi soli, sed plurimis aliis, nec indoctis. Audiamus si placet unum atque alterum. *Duæ sunt facultates* (inquit Vbertus Folietta) *quæ commune bonum & utilitatem publicam spectant, quæq; homi-* *De scrib. hist. penult. p. 954.*

nibus ad beatum vitam iter expediunt, illosq; ad civilem societatem tuendam & ornandam instituunt; Moralis Philosophia, & Historia: ita hæ duæ facultates partitæ sunt inter se munera, ut illa disputationibus & præceptis animos ac mores hominum informet; hæc utilibus exemplis, salubribusq; documentis, quid sequendum in vita, quid fugiendum sit doceat moneatq;: ad quorum similitudinem actiones & consilia sua homines dirigant & conformen; casusq; atq; exitus, qui bona consilia, & prava consequi soleant ante oculos hominum ponat; quorum cognitione, illi vel ad virtutem inflammentur, vel à sceleribus revocentur. Dissentit manifeste, à clarissimi *Vossii* mente, vir doctrina, judicio, eloquentia, suo tempore non incelebris, *Sebastianus Foxius.* Is enim libro de *Institutione Historiæ*, sic scribit, *Quo pacto ipsius non modo Historiæ sed nec omnino alicujus rei bene scriptæ artificium, & elegantiam dignoscere aut dijudicare possis, si nec quid artificium, aut quale sit recte cognoris? Istæc, quæ tu poscis, non nisi à doctis & bene institutis intelliguntur. Nam qui accurate debeat Historiam legere, quomodo sit eadem scribenda noscat necesse est* &c.

Ib. p. 819.

&c. Mox etiam rationem reddit. Quod nimirum artifices & eruditi, artificiosa & erudita tantum noscant, non rudes & imperiti. Deniq; sic concludit. *Ergo lectioni accedat judicium, non tam natura, quam arte usque comparatum; tum doctrina non vulgaris aut mediocris &c.* Nec à *Foxio* dissentit *Iohannis Viperanus* (vir etiam literaturæ haud contemnendæ) sicuti plane evincunt hæc verba. Et *magni quoque viri est* (inquit) *veros fructus ex Historiarum lectione colligere: qui videlicet rationes rerum divinas humanasque percipiat; qui seligat morum optima documenta, qui iidem, quâ vitam suam, honestatis normâ & regulâ aliorum facta metiatur, in quo multa locorum cognitio, mira virtutum vitiorumque scientia, singularis magnarum rerum doctrina & erudito insit, &c.* Et paulo post. *Qui ad Philosophiæ præcepta exempla adjunget, is magnos fructus ex historia capiet, ac perfectam & absolutam sapientiam consequetur.* *Lib. de scri. Hist. c. 17.*

Quin & ipsius doctissimi *Vossii* conclusio, (eodem capite, 5. circa principium *Historiæ* fructum, ad confirmandam nostram sententiam plurimum valere videtur. Ita enim scribit. *Sic igitur statuendum* *Ars Histo. c. 5. p. 28.*

endum, vel præcipuum esse hunc Historiæ fructum, quod ex similibus vel contrariis colligamus, quid privatim aut publicè expediat: nam prudens qui esse volet, debet observandi esse studiosus, sive ut Græci dicunt ἐπιστατικὸς Quod, cum pueri & artium ignari, assequi nequeant, præcipuo lectionis Historicæ fructu, privari necesse habent unde eos minus idoneos Historiarum lectores esse, plus quam probabiliter adstrui posse nobis videtur. Secundæ quidem notæ fructus, sive effectus secundarios, non inficias ibimus quin pueri & illiterati ex Historiarum lectione vel auditione, indipisci & deportare possint: voluptatem scilicet, & oblectationem quandam immo fortasse (modo sint melioris indolis ingeniique præstantioris & narratiunculas quasdam non inficetas, aptè ac decorè in medium proferre norint, quod tamen in ætate tenerâ atq; immaturâ vix reperitur) gratiam & æstimationem aliquam apud audientes obtinebunt. Sed ridiculi plane sunt habendi (ipsius doctissimi *Vossii* opinione) qui non alio fine Historias legunt quam ut animum oblectent, & *habeant quod in conviviis & circulis narrent.* Apagè tale is istos (cum

Art. Hist. c. 5. p. 30.

Justo

Iusto Lipsio loquar) & ad *Amadæum* suum, ad *Hugonem Burdigalensem*, ant si alius adsurgere velint, ad *Heliodorum*, aut ad nobilissimi *Sydnei* nostratis *Arcadiam* ac *Barclæi Argenidem* eant. *Cent. 3. ep. 61.*

SECT. 3.

Tertium doctiss. Vossii *argumentum contra Keckermannum haud satis firmum videtur. Nuda rei gestæ cognitio Lectori cordato non sufficit. Id ex* Ludov. Vive, Dion. Halicarnassæo *& ipso* Vossio *probatur. Puerorum & virorum in artibus versatorum, lectio Historiarum valde diversa.*

HInc jam tertio loco, mihi videtur doctissimus *Vossius* frustrà esse: ubi nos simplicem rerum omnium Historiam confundere affirmat; cum ἰσοειχῆ πρᾶγμα. Qua nos nudam rerum commemorationem, & magnorum facinorum, sed & locorum etiam, memoriam haud difficulter concedimus vel ipsis pueris & ætatis teneræ juventuti convenire, sicuti jam diximus. Sed meminisse oportet, antiquitatē ea non multo meliori loco duxisse

Pag. 7. ille, *quam fabulas* (ipsissimis doctiss. *Vossii* utor verbis) *nempe quia ex iis haud aliter atque ex fabulis, voluptas magis percipitur quam fructus.* Verum Lector ille, quem nos formare cupimus, ulterius spectare debet: non ad delectationem, sed ad utilitatem, ad finem ultimum Historiæ, ut probis ad bene beateq; vivendum exemplis instruatur. Valde apposite pro nobis ad hanc nostram mentem loquitur eruditissimus ille *Ludovicus Vives*, *Historia* (inquit) *cognita est jam nobis, quadamtenus, in puerili institutione, sed illa modo ad rationem temporum, & nomina præclarorum virorum noscenda: nunc vero exactius est & plenius versanda, quoniam melius ab adultis jam, confirmatisque post rerum usum aliquem intelligitur, & in vitæ emolumenta convertatur, judicio adhibito: tanquam succus naturali calore diffusus per corpus, unde alatur homo, & vita producatur.* Dicimus igitur, lectori nostro non sufficere nudam ac simplicem omnium rerum Historiam, sed quod inquit *Dion. Halicarnasseus*, ἀπασῶν ἱστοριῶν ἐπιμελὲς ἐμοὶ γενήσεται, τὰς αἰτίας ἐξευρίσκειν καὶ γνωρίζειν, καὶ τὰς διαφορὰς τῆς τύχης καὶ πράξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν πεπραγμένων: *unus quisque vult ipsas etiam*

Lib. 5. de trad. disc. p. 352.

Lib. 5. Ant. Roman.

causas

causas quærere, & modos quibus res peragitur fit, & consilium eorum, qui negotia sunt aggressi. Hæc ipsa verba, atq; alia ad hanc sententiam, ex *Halicarnassei* 7°. prolixius citat ipse πολυμαθέστατος, *Vossius* Vbi etiam probat, quod non in *Philosopho* solum, sed etiam *Historiæ* scriptore locoreq; locũ habeat poetæ illud *Geor.* 2 *Felix qui potuit rerum cognoscere causas* Ac tandem prope finem ejusdem capitis, sic concludit. *Et sane si causæ, consilia, modus prætereantur, pueris quidem fabulæ narrentur, non historiæ scribantur, ut apud Agellium dicit Sempronius Asellio.* Jam vero dicat mihi clarissimus *Vossius*, nunquid isthæc pueri satagant? Nunquid illiterati & artium rudes viri hæc perquirunt? Aut cui bono si de causis, consiliis, circumstantiisve nesciant judicare? Vel in utilitatem suam convertere? Elegantur nescio quis, quemadmodum puellæ, flores excerpunt ad oculos suos, & sensus corporis tantum exhilarandos: pharmacopolæ vero, universa herbarum folia, flores singulos, minutissimas plantarum fibras & radices ad medelam, & hominũ sanitatem referunt; sic pueri libris Historicis quasi trocho & astragalis ad luden-

Art. Hist. c. 15. p. 80. & 81.

Lib. 5. c. 18

dum utuntur; auditâq; vel inſpectâ rerum geſtarum magnitudine, aut novitate, lætitia incredibili geſtiunt, aut pavore exanimantur; qui autem artibus mediocriter verſati ſunt, experientiaq; aliquali, ac judicio exornantur, hos legendo Hiſtorias pauca effugiunt. Hi ſolum divina inſtituta animadvertunt, jura humana obſervant; conſilia univerſa perpendunt, varia rerum eventa notant, domeſtica, politica, bellica, pacifica, omnia magno cum fructu & voluptate, ad civilis ſocietatis & prudentiæ uſum referre ſolent. Atque hoc eſt apud *Keckermanum* Hiſtorias legere; hunc talem requirit *Lectorem*: nimirum (ut ipſius utar verbis) *Qui exempla Ethica, Oeconomica, & Politica ſerio & ex profeſſo legere & notare velit.* Illud autem quiſquis aggrediatur, niſi perſpectam habeat *Methodum* præceptorum *Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum*, &c. abſurdiſſimus (inquit) haberi debet.

SECT. 4.

SECT. 4.

Argumentum à Quintiliano mutuatum expenditur eique respondetur.

POstremo; mihiquidem locus è Quintiliano citatus videtur nihil quicquã facere, adversus istam *Keckermanni* sententiam. Constat enim ibidem *Fabium* docere, ex quibus Auctoribus puerorum *stylus* sit formandus; idq; *Rhetorum* ipsorum, sive præceptorum ductu atque adminiculatione, potius quam suapte ac privâ lectione. Siquidem. Cap. 5. *profuturum sane discipulis plurimum* (ait) *si Rhetor* eos *Historiæ atq; etiam magis orationum* lectione instruxerit. Ibiq; mox, quid sit *Rhetoris* officium hac ex parte luculenter ostendit. Capite vero sexto à doctissimo *Vossio* citato, quem velit Auctorum delectum haberi plenius indicat: nam sine *delectu periculosum* esse ait, quemvis in manum assumere; *optimos quosque & candidissimos, suavi copia & perspicuitate amabiles, quales Cicero & Livius eligendos censet.* Inde quos fugiendos existimat, ostendit, quos tamen *firmatis, & maturis*

Lib. 2. Inst. Orat.

maturis ingeniis etiam permittit. Respondemus igitur, aliud esse *stylum*, ac
Lib. 10. c. 1 sermonem formare, sive (ut ipse *Fabius* loquitur) ὀφάσιν facere; aliud exempla *Ethica*, *Oeconomica*, *Politica*, atq; alia, seriò & ex *professo* colligere, notare, recondere, ut inde discat quis prudenter se gerere, & vitam ad virtutis normam instituere: illud autem *Quintiliani* propositum omnino fuisse videtur, hoc nequaquam intendit. Ideoq; magis etiam *Orationum* lectionem *Rhetorum* discipulis commendat: fortasse etiam *Historicorum conciones*, potius quam narrationes: quippe, in iis quidem *T. Livium*, vel maxime praecellere affirmat. Eum enim, cum *in narrando mirae jucunditatis, clarissimiq; candoris* esse dicit;
Quintil. l. 10. c. 5. tum in *concionibus supra quam dici potest eloquentem*. Sin autem quis aliter adhuc sentiat; Et *Quintilianum* velle *Rhetorum* discipulos, rerum ipsarum contemplatione exerceri, opinetur; nec non exemplis (*quae sunt in omni genere causarum potentissima*) jam tum instrui, quibus, ubi res poscere videatur, utantur: secundo respondemus, hoc
Lib. 2. c. 4. *Quintilianum* velle à juventute fieri, ductu, praemonstratione, atq; indicio *Magistrorum*

forum Rhetorumque primo, quorum erat *indicare*, atq; *ostendere virtutes, juxta & vitia*, non sermonis & loquelæ tantum, sed etiam dictorum factorumque, sicuti cap. 5. lib. 2. legere potestis. Jam vero præeunte, illustrante, exponente præceptore, quis neget Historicos vel primæ ætati convenire posse? Et sic tamen juxta *Quintilianum, Candidissimum quemq; eorum & maxime expositum*; Qualis *Tit. Livius* reputatur: ad quem tamen intelligendum, jam *profectu* opus esse, inquit, idem *Quintilianus* capite sexto.

SECT. 5.

Simonis Grynæi sententia hac ex parte probatur. Quis sit Idoneus Lector fusius ostenditur. Philosophiæ practicæ gustum saltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Historiæ oculorum. Artium denique aliarum cognitio aliqualis necessaria.

QUapropter, *Simonem Gryneum* ego potius audiverim, & cum eo centucrini, qui lectores Historiarum adhortando, hunc in modum adloquitur. *Tanto*, inquit,

Admon. de util. leg. hist. pen. p. 1133.

inquit, *instructiores accedere decet, quam fructibus uberioribus gravior Historia est & fœcundior. Cumque difficultas sit eadem & de sua & de aliorum vita rectè judicandi, nec alienam quisquam (quantumvis perspicaces hic simus) inteuri recte possit, qui non potest suam, utrum(; intelligitur, & summam hic difficultatem versari, & multa antequam huc accedamas requiri; non solum prudentia quadam civili tinctos, sed vitæ totius certo proposito firmatos nos esse oportere; ne fluctuare animis, & miserè spectris vitæ inanibus circumduci perpetuò velimus.*

Nos itaq;(ut hoc caput concludamus) dicimus primo: Lectorem studiosum ac diligentem;serium & attentum; constantem ac stabilem, omnino requiri. Studiosum ac diligentem; quia protectus diligentia præcipuè constat. Unde *Quintilianus, diu, non nisi optimus quisque; & qui credentem sibi minime fallat legendum est, sed diligenter, ac pene ad scribendi sollicitudinem: nec per partes modo scrutanda omnia, sed perfectus liber, utique ex integro resumendus, &c.* Serium & attentum; Nam *sive legis ipse quid, sive audis, attentus id fac,* (monuit olim quispiam) *ne va-*

Lib. 10. *c.* 1

getur

getur mens tua; ſed coge illam ibi eſſe, & agere quod adeſt, non alia: ſcito te tempus & operam perdere, ſi quæ legis vel audis non attendas. Deniq; conſtantem ac ſtabilem: certa enim & conſtans lectio proficit. Deſultoria illa & tranſcurrens lectio parum habet utilitatis. Senecam audiamus: *Certis ingeniis immorari, & innutriri oportet* (inquit ille) *ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat.* Atque hinc præcepit admodũ appoſitè Stephanus Prætorius. *Meminerint adoleſcentes, non eſſe prius deſerendam, inchoatam alicujus libri lectionem, quam ad finem deducta, & integrè percepta fuerit. Multi enim adeo delicate & faſtidioſè in legendis Auctoribus verſantur, ut cum aliquem privatim legendum in manus ſumpſerint, tamen vix duabus aut tribus pagellis perlectis, mox eundem deponant, & alium librum legere incipiant, nec quicquam ad finem perducant. Hæc faſtidioſa legendi ratio quantumvis magna aſſiduitate præſtetur, ad veram & ſolidam eruditionem comparandam prorſus inutilis eſt.*

Lib. 1. ep. 2

Tractat. de formand. ſtudiis. p. 31.

Deinde Lectorem noſtrum ſic probamus; ſi Philoſophiæ practicæ præcepta deguſtaverit: cujus conditionis neceſſitas

ex

ex supradictis satis æstimari potest. Tum si *Chronologiæ* notitiam, hoc est, temporum atq; ætatum cognitionem, aliquam saltem imbiberit: ut eorum seriem & ordinem teneat, ac velut terminis quibusdam, imperia, bella, eventus finire possit. Hanc *animam Historiæ*, sine qua non spirat, vir summus ille *Iosephus Scaliger* indigetat: ab aliis *oculus Historiæ dexter* vocatur: ab aliis *Cynosura*, quæ Lectorem in *Historiæ* pelago versantem regit, & adjuvat, ut expeditius ac certius, nec non cum majori suavitate ac fructu, ad portum lectionis optatum perveniat. Qui enim sine ratione temporum *Historias* intelligere sese posse putant, perinde falluntur, ac si labyrinthi errores evadere sine duce aut filo velint. Sed & *Oculum sinistrum* quoq; tribuimus *Historiæ*, nimirum *Geographiæ* sive *Topographiæ* scientiam; qua nisi Historiarum studiosus fuerit saltem leviter instructus, de jucunditate, immo de utilitate lectionis, plurimum deperdat necesse est; adeoq; rei gestæ perfectam intelligentiam assequi haud quaquam valebit. In *Historia* enim quis est qui non sentiat, quantum lucis ex loci (quo quæq; res gesta fit) circumstan-

tia

ia accedat legenti? Communem igitur
rrarum orbis divisionem teneat; & sci-
t mundi partes situsq; distinguere: pro-
incias & in iis flumina, montes, oppida,
lariora præsertim internoscat. Nam
quod ad exactam illam ominū partium
notitiam, haudquaquam necessitate re-
quisitam *Lectori* nostro arbitramur. De-
inque si aliarum artium cognitione medi-
ocri, rerumq; experientia nonnulla fuerit
rnatus, hunc *idoneum & habilem Histo-
iarum Lectorem tandem censemus.* Atq;
ec satis sint icta de parte Secunda no-
rz Methodi.

DE

DE RATIONE ET Methodo legendi *Historiæ.*

PARS TERTIA.

viz.
De modo fructus colligendi.

sive.
De usu Historicæ lectionis.

SECT. I.

Caput ultimum tractandum proponitur. Concilium Lud. Vivis, Circa ea quæ sunt in Historiarum lectione notanda. Augusti Cæsaris mos in legendis Historiis. Quæ reperiantur apud historicos observanda, & ad quid conducant.

SUpereſt jam caput tertium, de quo poſtremo loco dicendum ſub initio ſtatuimus, nimirum quænam inter legendum ſint eligenda, & quo modo. Paucis hoc poſſem conficere, ſi *Ludovici Vivis*

De Trad. diſc. l. 5. p. 352.

tantum

tantum præcepta obſervanda proponerem. Is enim quæ ſint in Hiſtoriis legendis notanda hiſce verbis docet. *Tenenda ſunt* (inquit) *ex Hiſtoria; primum ratio temporum, hinc facta & dicta, quæ exemplum poſſint aliquod adferre, ſive ut bonum imitemur, ſive ut malum devitemus. Bella & prælia non accuratè perſequenda, quæ tantum inſtruunt animos ad nocendum, & vias oſtendunt queis invicem poſſimus lædere. Notanda ſunt & leviter, qui arma ceperint; qui utrinq; duces, ubi congreſſum, qui victi, quid illis actum. Nec aliter dicenda vel legenda hæc, quam latrocinia, cujuſmodi revera ſunt pleraq; horum omnia, niſi quæ fortè adverſus latrones ſunt ſuſcepta, quod inter Chriſtianos, utinam non tam raro uſu eveniret. Satiùs igitur & fructuoſius fuerit, dare operam togatis rebus, quæ in virtute præclare ac ſapienter ſunt acta; quæ in ſceleribus atrociter, fædè: qui exitus, quam læti bene factorum, quam triſtes atq; infælices malorum facinorum: tum dicta & reſponſa hominum præditorum ingenio, ſapientiâ, uſu rerum, ea potiſſimum quæ Græco verbo ἀποφθέγματα dicuntur. Conſilia etiam, curquicquid ſuſcep tum, fa-*

 ctum

ctum, dictum, eorum potissimum, qui probitate, sapientia, studiis bonarum artium reliquis antecelluerunt, quales sunt Philosophi, & præstantissimi omnium, Divi nostræ pietatis: ut non solum, quæ ab animi incitatis motibus sint edita cognoscamus, sed quæ à vi mentis & judicii; indignum profectò est, affectionum nostrarum opera mandari memoriæ, nõ item consilii ac rationis. Hæc ab eruditissimo illo *Hispano* præscripta sunt. Brevioris adhuc negotii res esset, si tantum ad *Augusti Imperatoris* exemplum imitandum, meum vocarem *Historiarum Lectorem.* de eo *Suetonius* sic scribit. *In evolvendis utriusq; linguæ Auctoribus, nihil æquè sectabatur, quam præcepta & exempla, & publicè & privatim salubria; eâq; ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumq; Rectores, aut ad urbis magistratus plerunq; mittebat, prout quiq; monitione indigerent.* Sed nos latius paulo extendemus Historiarum usum, nequè prolixi nimis erimus tamen. Namque Historiam suprà multigenûm rerum bonarum *Thesaurum* diximus: & verè; apud Historicos enim, alia sunt quæ ad doctrinam faciunt magis alia quæ ad prudentiam:

Suet. l. 2. c. 89.

dentiam, alia obſervare eſt, quæ linguam formant, quæ dicendi facultatem perficiunt, alia quæ rerum antiquarum notitiam conferunt: alia denique; quæ ad vitam potius inſtituendam, & ad mores effingendos conducunt.

SECT. 2.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philoſophica: ſub utriſque ſpecies quænam contineantur: quomodo ſingulæ ſint diſponendæ, & quis inde fructus oſtenditur. Locorum Communium formulas multi ſcripſerunt.

NOs itaq; duo excerpendorum genera, lectori noſtro præcipuè obſervanda, in univerſum ſtatuimus. *Philologica*, & *Philoſophica*. Sub *Philologicis*, non ea ſolùm quæ ad ſermonis elegantiam, linguæ politiem, phraſin, aut verborum proprietatem ſpectant; ſed omnes etiam veterum conſuetudines; omnes ritus, ceremonias, Solennia cujuſcunq; generis; ſive verba, ſive facta, ſive loca, Sacra & profana comprehendimus. Præterea *Monarchiarum* & præcipuorum in

Mundō Regnorū ſeries; Gentium, Familiarumq; origines; & migrationes; Initia religionum & depravationes: Vrbium conditus, Coloniarum deductus; tum opera quævis magnifica; Ingentes opes, potentiam ultra modum immenſam; ſtupenda prodigia: deniq; quicquid cum admiratione legendum, immō & quodcunquè meritò dicatur ἀξιομνημόνευτον, memorabile ſeu recordatu dignum, huc referimus. Sub *Philoſophicis* autem (ut compendio dicamus) ea omnia complectimur, ſive Dicta, ſive Facta, ſive Conſilia, ſive deniq; rerum eventa, quæ ſuis cultoribus affatim miniſtrat *Hiſtoria*, ut documenta ſint ad inſtitutionem vitæ humanæ, publicæ vel privatæ, toga vel ſago. Quibus obſervandis *perſonarum* imagines haudquaquam ſunt inſuper habendæ: nam ſicut luculenta eventorum & conſiliorum expoſitio, *politicam* auget *prudentiam*, eamq; confirmat; ita illuſtres *perſonarum* deſcriptiones, monitrices ſunt, utquanimis crebro recurſet, quorum ſimiles, quorum diſſimiles eſſe velimus. Hæc (inquam) inter legendum ſunt obſervanda, hæc ſunt excerpenda; & in locos quoſdam communes ordine diſponenda

oenda; quorum tirulis ſicut imaginibus cereis (uti loquitur eruditus quidam Scriptor) torpentes & languentes memorias adjuvare, excitare, irritare poſſimus. Vndè ſalutaribus conſiliis, infinitis ſimilium aut diſſimilium, parium aut imparium exemplis abundemus; agenda fugiendaq; dicenda ac tacenda percalleamus; Varia rerum eventa præſentiamus, cauſas rerum teneamus, & malis imminentibus præteritorum recordatione occurramus. Nimius forem, ſi *Locorum communium* formulam hîc, & methodum inſtituere, aut plenam materiarum quæ in Hiſtoria continentur indicem conſtruere molirer: id jam dudum à multis factum, à *Bodino*, *Beurero*, *Glaſero*, atquè aliis, ſed multa cum accuratione à *Bartholomæo Keckermanno*, in *Apparatu* ſuo ad *Philophiam practicam*.

SECT. 3.

Modus excerpendi, & in uſum transferendi varius indicatur, ex Annæo Seneca.

Modus

MOdus tamẽ excerpendi & in uſum transferendi ea quæ notatu ſunt digniora, aliquibus fortaſſe in gravi dono erit à me ſi breviter hic proponatur: neque tamen, à me erit ſed ab ipſo *Seneca*; quanto viro? *Non eſt* (inquit ille) *quod mireris ex eâdem materiâ ſuis quemq; ſtudiis apta colligere: in eodem prato, bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Cum Ciceronis libros prehendit, hinc Philologus aliquis, hinc Grammaticus, hinc Philoſophiæ deditus, alius alio curam mittit. Philoſophus admiratur contra juſtitiam dici tam multa potuiſſe. Cum ad hanc eandem lectionem Philologus acceſſit, hic ſubnotat duos Romonos Reges eſſe, quorum alter patrem non habet alter matrem. Nam de Servii matre dubitatur, Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur: mox æquè notat Romulum periſſe Solis defectione, provocationem ad populum à Regibus fuiſſe. Eoſdem libros cum Grammaticus explicuit, primum reapſe dici ab Cicerone, id eſt, reipſa, in commentarium refert: nec minus ſepſe, id eſt, ſeipſe: deinde tranſit ad ea quæ conſuetudo ſeculi mutavit: tanquam, quod ait Cicero, quoniam ſumus ab ipſa calce ejus interpellatione revocati*

Sen. ep. 108.

vocati: *hanc quam nunc in circo metam vocamus, calcem antiqui dicebant.* Hæc *Seneca*, atq; alia plura, quibus nihil luculentius, nihil diſertius, aut ad noſtrum propoſitum magis appoſitè dici potuit. *Cretam legit Mure. tus & ita legendum probat.*

SCT. 4.

Modus excerpendi exemplis illuſtratur. Primo Philologicis ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus & obitus notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus diſſentio. Odium ejus adverſus Carthaginem. Urbis Corinthi conditus, Duratio, Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominum ratio antiqua. Civium Rom. diſcrimen. Obſervationes criticæ ſub philologicis. Scipio non fautor tantum ſed & auctor (contra Lipſ.) omnis doctrinæ non ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Diſpungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur. Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Conſules, Exconſules, Exprætores &c. Senatorum

Senatorum distinctio. Patricii, Conscripti, Pedarii unde dicti.

ADdam tamen ex meo ipsius penu & propria observatione, unum atq; alterum exemplum, ut quid Auditores meos facere velim, ipse faciendo demonstrem, atq; ita præceptorum meorum *praxin* aliqualem subjiciam. Primo loco igitur exempla in *Philologicis* exhibebo. Quarum observationum subjectum à *Velleio Paterculo* mutuabor, idq; satis fæcundum. *Velleius lib. 1. cap. 13.* Sic scribit. *Ante triennium quam Carthago deleretur, M. Cato perpetuus diruendæ ejus auctor, Lucio Censorino, Marco Manlio Coss. mortem obiit. Eodem anno quo Carthago concidit (à Scipione sublata) Lucius Mummius Corynthum, post annos nongentos quinquaginta duos, quam ab Aete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. Uterq; imperator, devictæ à se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus, nec quisquam ex novis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicavit. Diversi imperatoribus mores, diversa fuere studia. Quippe Scipio tam eleg ans liberalium*

studiorum

studiorum, omnisq; doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Panætiumq; præcellentes ingenio viros, domi militiæq; secum habuerit: neq; enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio dispunxit: semperq; aut belli aut pacis serviit artibus: semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro Repub. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quam in tantum ea intelligi; & quin hac prudentia, illa imprudentia decori publico fuerit convenientior. Ita se habet *Vellei* caput. 13. lib. primi: In quo multa à Philologo observanda occurrunt. Primo tempus, quo, inter mortaleis esse desiit celeberrimus ille *Censor*. Magnorum enim virorum & ortus & obitus, cognitione nostra non indignos esse arbitramur. *Cato* autem quantus fuerit, ex triplici illo eulogio quod *Plinius* ei tributum meminit, dignosci po- *Lib. 7. c. 27.*

test

test. Sic enim scribit; *Cato primus Porciæ gentis, tres summas in homine res præstitisse existimatur, ut esset optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.* amplissimum ejus præconium habetur apud *T. Livium* l. 39 c.40. quem videte. Annus autem ejus mortis designatur, nimirum VC.604. quo anno Consules fuere *L. Marcius Censorinus* & *M. Manlius*, tres annos ante excidium *Carthaginis*, quod ipse adeò vehementer appetivit: & quod incidit in ann. 3. Olymp. 158. si veritatem & *Eusebium* sequamur. h.e. juxta *Scalig.* Ann.Mundi 3804. circa ætatem *Catonis*, non convenit inter *Ciceronem* & *T.Livium*, hic enim ad annum nonagesimum eum pervenisse; ille annum octuagesimum quintum non superasse videtur affirmare.

Cic.in Cat. Maj. Liv. 39.c.40.

Prætera non est tanquam res nihili prætereundum, quod perpetuus diruendæ *Carthaginis* auctor dicatur, à *Velleio*, cui suffragatur *Florus* noster. *Cato inexpiabili odio delendam esse Carthaginem, etiam cum de alio consuleretur, pronunciabat: Scipio Nasica servandam.* Verùm hæc consideratio, est *Philosophica* potius sive *politica*, & ad alium locum pertinet, ubi

Lib.2.c.15 Vide Cic.in Cat. Maiore

ubi causa hujus utriusq; consilii exquirenda: & quis eorum in hac re prudentior. 2º igitur ætatem ac durationem hujus urbis *Corinthi*, notabit *Philologus*, juxta & tempus quo fuerit condita: duravit (inquit) annos 952. deleta est, eodem anno cum *Carthagine*, h.e. An. V.C. 607. A. M. 3804. ergo condita est, An. M. 2852. trecentos supra annos ante *Olympiades*, quo tempore *Samuel Propheta*, & *Judex Israelitidum* florebat. 3º Non solum quando, sed quis hujus *Urbis conditor* fuerit observabit, *Velleius*, *Aletem*, *Hippotis filium* perhibet. *Iosephus Scaliger* inter animadversiones *Eusebianas*, *Velleium* hîc nugari ait. Siquidem *Apollodorus*, *Ephyran* primo dictam scribit, & à *Sisypho* conditam. *Sisyphus* verò *Trojana* tempora, circa annos 60. aut 70. (inquit) antecessit, atq; sic longè antiquior erat hujus verbis conditus. Sed à *Corynthe Jovis* filio transnominatam refert *Pausanias*. Post aliquot verò generationes, *Aletes* iste, abnepos *Herculis Dorienſium* exercitum contra *Corynthios* duxit, & regnum obtinuit, quod ab ejus posteritate, per ætates quinquè occupatum dicit idem *Pausanias*. 4º Observabit

Pag. 30.

In Corynthiacis.

bij hic *Philologus*, hoc ævum quasi fatale fuisse urbibus evertendis. Nam ut nihil de *Sagunto*, *Syracusis*, *Numantia*, atquè aliis dicamus, præter duos illos oræ maritimæ oculos (ita appellat *Cicero*) uno eodemquè anno effossos, *Carthaginem & Corinthum*: *Thebæ Bœotiorum & Chalcis Eubœorum* capita, à *Romanis* oppressa, eversa, deleta sunt. Unde *Philosophus* Urbium etiam rerumq; publicarum periodos esse, multo magis hominum concludit. Sed hæc quoq; consideratio *Philosophica* est, quemadmodum & ista, quam hic locus porro suggerit: nimirum septingentorum annorum periodos, mutationes regnis & rebuspub. attulisse insignes: de qua observatione, videndus *Ioh. Bodinus* lib. 4. de Repub. & *Pencerus* de Divinatione l. 6.

De Nat. Deor. l. 3.

Vide Senecam Epist. 92.

Cap. 1. 2.

Quinto loco, quod scribit, hosce duos Imperatores *Mummium* & *Scipionem*, devictæ à se gentis nomine honoratos, hunc *Africanum*, illum *Achaicum*: hinc inquam observandus est, mos antiquus cognominandi, ejusquè rationem, tam apud *Græcos*, quam *Latinos*: à rebus enim gestis, à forma corporis, à Virtute aliquâ singulari, aut vitio, à casu notabili, aut, fortunâ

fortunâ, plerumq; cognomenta sunt indita: ita *Tarquinius* ultimus, à fastu & aliorum contemptu *Superbus* est cognominatus. C. *Martius*, à captis *Coriolis*, *Coriolanus*; *Manlius*, *Torquatus* dictus, quod *Gallum* provocatorem in duello occiderit, & torquem ei detractum cervici suæ induerit. ita, *Soteris*, *Callinici*, *Grypi* cognomenta significant *Servatorem* fuisse primum, secundum *Egregia victoria potitum*: tertium *Adunco naso præditum*. de his videndus *Appian. Alexandrinus* in præfat. *Plutarchus* in *Coriolano*. *Alex ab Alexand. l. 1. c. 9.* Et hinc etiam observationes *Politicæ* possunt deduci, quas mitto notare.

Sexto, *Philologus* ex eo, quod *Mummius* ex *Novis hominibus*, dicitur primus qui *cognomentum* sua virtute adeptus est, notabit, *Cives Rom.* in triplici fuisse discrimine, *Nobiles*, *Novos*, *Ignobiles*: nam qui majorum suorum habuerunt imagines, hi *Nobiles*: qui suas tantum ii *Novi*: qui nec majorum nec suas, illi demum *Ignobiles* sunt appellati. jam reliqua hujus capitis parte, continetur *Scipionis* & *Mummii* comparatio, quâ utriusquè mores, ingenium ac vitæ ratio, innuuntur;

quæ

quæ omnia, unà cum observationibus inde emergentibus, ad *Philosophica* referri debent; ideoq; hic prætermittenda: non ita tamen *observationes Criticæ*, si quæ occurrant: has enim juxta & *Grammaticas*, *Rhetoricas*, aliasq; omnes quæ ad *Philosophiam practicam* non spectant, sub *Philologicis* comprehendi volo: ideoq; non possum abstinere quin ostendam, me à *Justo Lipsio*, *Criticorum Coryphæo*, prorsus dissentire; qui non vult, ut *Scipio* dicatur hîc [*omnis doctrinæ auctor*] scilicet *nimia* (inquit) *pro Scipione laus, scribo igitur* [fautor] *& id principi ac militari viro convenit*: immo (inquam *Juste Lipsi*) mutatione nihil est opus: neq; immerenter dicetur *auctor*, quia primus ipse & pauci præterea, doctrinas in urbem *Romam* induxisse feruntur: quid si *Polybium* suam *Historiam*; *Panætium* suos de officiis libros, *Scipionis* impulsu scripsisse aut edidisse autumemus? Ecquis absurdam dixerit conjecturam? quum eos perpetuos sibi comites habuisse scripserit ipse *Velleius*? Quid quod *Terentii* scripta, ad *Scipionem* (teste *Fabio*) referantur? & *Donatus*, non obscuram esse famam, *Terentium à Lælio* & *Scipione* adjutum fuisse

isse dicat? huc accedat id quod apud *Velleium* sequitur [*quoties ab armis & reipub. negotiis vacare licuit, animum disciplinis exercuit*] namque vel hinc etiam, laus illa *Scipionis* magis videtur probabilis, neq; omnino (sicuti putat *Lipsius*) nimia existimanda. Sed neque *Principi*, aut *militari viro* nimia. videte enim quid de *Annibale Cornelius Nepos*, sive sit *Æmylius probus*. *Hic tantus vir* (inquit) *tantisq; bellis districtus, nonnihil temporis tribuit literis: namq; aliquot ejus libri, sunt Græco sermone confecti: in his ad Rhodios, de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis &c.* Ultimo loco notabit *Philologus* verborum elegantias ac proprietates, allusiones ingeniosas, translationes aptas & illustres. Sicuti hisce verbis. [*Neque enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio distinxit.*] Sive enim ad illud *Catonis* in *Originum* principio alludat, ubi *Clarorum virorum atq; magnorum, non minus otii quam negotii rationem extare* debere pronunciat: sive magnificam illam *Scipionis* ipsius vocem respiciat, qua se *nunquã minus otiosum esse, quam cum otiosus, neq; minus solum quam cum solus esset, affirmavit*

Cic. Offic. l. 3.

vit. Utrumque hoc elogio, videtur mihi *Velleius* oppido eleganter expressisse. Quod ut liquidius appareat, notabit *Philologus*, otium negotio & labori oppositũ; idque esse duplex. Nam aliud est iners & sine opere, aliud vero actuosum. Quod quidem postremum tantùm, Scipioni competere locus indicat, qui in otio nequicquam cessaret, aut à publicis occupationibus liber, inertiæ se dederet; sed vel de negotiis cogitaret, vel studiis literarum & sapientum colloquiis intenderet. Hoc enim erat [*iutervalla negotiorum, otio dispungere*] quod etiam vocabulum à nummulariis, iisq; qui à rationibus inserviunt, mutuatum agnoscet *Philogogus*. Et significat, accepta & data conferre: ita *Ulpianus*. Vel (ut loqui solet vulgus) computum examinare. *Percontandas* (inquit idem *Ulpianus*) *atque examinandas rationes, & dispungendas atque discutiendas.* Quare sic (ut mihi videtur) intelligendus *Velleius*: ac si dixisset. *Nemo publica negotia, studiis subsecivis* (*velut acceptis & dati rationibus ex omni parte subductis*) *pulchrius compensavit.* Nam sciendum est, quod quæ in rationibus probabantur ultro citroque; quæ in suffragiis, quæ in

L. 56. D. de verb. sig.
L. 6. D. de stat.

recen-

recensionibus militum, officiorumve, ea solebant notari punctis, ut ad discutienda cætera veniretur; & dispuncta vocabantur: ut contra, expuncta quæ ex rationibus velut improba, vel præterita eximebant. Ita quoq; milites exauctorati, expuncti dicebantur. Breviter Auctoris mens, plane talis esse, mihi videtur, ac si dixisset, *Nemo luculentiùs occupationes suas juxtà & vacationes, perindè utiles atq; salutares unquam præstitit.* Atq; hæc dicta sunto ad *Velleii* c. 13. lib. 1. [a] *Iun. ad Tert adv. Iud. c. 9.*

Promisi alterum exemplum in *Philologicis*, nec mutabo: Sed tanto brevior, quanto in superiori fuerim prolixior, esse statui. *Cornelius Tacitus Annali* 3. c. 65. suggeret nobis argumentum, ubi sic temporum sub *Tiberio* corruptionem describens narrat.

Cæterum tempora illa adeò infecta, & adulatione sordida fuere, ut non modo Primores civitatis (quibus claritudo sua, obsequiis protegenda erat) sed omnes Consulares, magna pars eorum qui Prætura functi, multiq; etiam Pedarii Senatores, certatim exurgerent, fædaq; & nimia censerent] hæc *Tacitus*. unde *Grammaticorum & Philologorum* filii observent, *Primores*

civitatis hîc vocatos, quos *Optimates*, *Capitolinus*: *Aurel. Victor*, *Nobilium Optimos*. Et ipse *Tacitus* non rarò *Proceres* nuncupat. Aliquibus etiam *principes civitatis*, πρωτοπολίται sunt dicti. Deinde, *Consulares* esse, quos ex-*Consulibus* viros, sive viros *ex-consules* dicimus; qui *Consulatu* jam functi essent. Eosdemq; juxta & *ex-Prætores*, sive viros *Prætorios*, (hoc est, quicunq; *Præturam* explevissent) cæterosque omnes qui *Magistratus Curules* gessissent, veniēdi in *Senatum*, ac sententiam dicendi jus habuisse. Ultimò *Senatorum* distinctionem ex hoc loco observabit *Philologus*: nempe eorum alios *Patricios* fuisse: *Conscriptos* sive *Adlectos* alios; alios denique *Pedarios* dictos. Illos à *centum patribus*, quos *urbis* Parens & *conditor Romulus* elegit oriundos: istos *Regum*, *Consulum*, *Censorumve* decreto lectos: hos, quod ubi reliqui sella *Curuli*, in *Senatum* veherentur, hi pedibus itarent & sic in *Curiam* venirent (ut nonnulli censent) vel quod pedibus irent in sententiā aliorum: sententia nimirum, haud verbis, sed transitione professa, vel discessione, (ut alii) sic olim dictos. Et huic opinioni favere videtur *Cicero* ad *Att.* *Cum est actum*

A. Gell. l. 3. cap. 18.

L. 1. ep. ult.

actum, neq; animadversum est ad quos pertineret, & raptim in eam sententiam Pedarii concurrerunt. Confirmat etiam hic ipse *Taciti* locus. *Pedarii Senatores certatim exurgerent.* Est apud *Vopiscum* locus præclarus, ex quo triplicem modum probandi sententiam in *Senatu* elicimus. *Deinde aliis manibus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisq; verbis consentientibus conditum est Senatus Consultum.* In *Aurelio.* Atq; hæc de *Philologicis* observationibus sufficiant.

SECT. 5.

In Philosophicis quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii & aliorum Historicorum. Duplex usus exemplorum. I. Lipsius, Io. à Chokier, & R. Dallingtonus *nostras, Historiarum & exemplorum usum luculenter indicarunt. Specimen unum atq; alterum à nobis subjicitur. Ex* L. Floro, Justino, Herodoto. *Romuli & Remi Historiam veram supponit Augustinus. Quis inde usus.* Camilli & Fabricii *fides, atq; inde axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejusq;*

expeditionis ſucceſſus quid nos doceam. Confirmatur Darii ultimi exemplo. Caligulæ, Neronis, ac Valentiniani exemplis oſtenditur malignitas philautiæ, invidiæ ac livoris. Polybius frequens in Hiſtoriarum uſibus.

JAm vero in *Philoſophicis* colligendis hanc normam ſequatur Lector. Omnia exempla, ſive *Ethica*, ſive *Politica*, ſive *Oeconomica*, ſeu denique *Bellica*, tam virtutum, quam vitiorum, ex *Hiſtoriis*, non obſervet modo, deducat, & undique colligat, ſed ad leges etiam & regulas vitæ, artiſque principia prudenter accommodet; juxta illud *Plutarchi*, πρὸς σάθμην πίτυν τίθεϑ, μὴπ πρὸς πίτυν σάθμην. Applicandus lapis ad amuſſim non ad lapidem amuſſis eſt. Auctores ipſi non raro faciunt. *Herodotus* totam belli *Trojani Hiſtoriam* ad communem juſtitiæ regulam refert; dicendo ὅτι τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλας ἴσχι καὶ τιμωρίας παρὰ τῶ θεῶ. *Magnarum injuriarum, magnas à Deo ultiones eſſe.* Ita etiam *Polybius*, exemplo *M. Attilii* docet, τὸ δεῖν ἀπιστεῖν τῇ τύχῃ καὶ μάλιστα πρὸ τῶν εὐπραγιῶν. *Fortunæ non fidendum, præſertim in rebus lætis*: eo quod *Attilius Regulus*

Plut. de prof. virt.

Polyb. l. 1.

gulus, qui paulo ante, nullum misericordiæ locum dabat, neq; ullam afflictis *Carthaginiensibus* veniam concedebat, mox ductus ipse est, iisdem pro salute sua supplicaturus. Eodem in loco ostendit verificatum *Euripidis* dictum; ὡς ἓν σοφὸν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ. *Unicum rectum Consilium, magnam militum manum vincere*: Idq; pronunciat insigniter probatum, exemplo *Xantippi Lacedemonii*, qui unus unica sententia *Legiones Rom.* (antea invictas atq; insuperabiles habitas) vicit ac superavit: *Urbemq;* profligatam,& collapsos tot virorum animos instauravit atq; erexit.

Hoc igitur ut exactius perficere cognoscat *Lector* noster, cujuslibet facti, atq; etiam consilii causas inquirat, circumstantias appellet, successum ponderet; ac singulatim in quo quid benè aut prudenter, quid malè aut imprudenter gestum sit, spectet: inde autem præceptum, monitum, sive regulam universalem ipse eliciat, eamque sententiis pluribus comprobet, exemplisq; illustret. Est enim duplex usus exemplorum: unus ut ea imitemur, quæ à bonis viris gesta sunt: fugiamus autem ea quæ à malis perpetrantur. Alter

ut ex rebus quæ sigillatim narrantur; generatim ac in vniversum, σύνολον aliquam utilem sententiam (θεωρίαν ἢ ἀφορισμὸν) extrahamus & deducamus. Hanc rationem transferendi Historias in usum nostrum, exemplis copiosis luculenter indicavit *Iustus Lipsius*, libello quodam suo, *Monita politica & Exempla* complectente. Item *Johannes a Chokier*, *Lipsii* discipulus, Magistrum imitatus *Thesaurum* edidit *Aphorismorum Politicorum*, satis locupletem. Quin & ante annos viginti & amplius, prænobilis *R. Dallingtonus* noster, vir ab eruditione, prudentia, & pietate celebrati nominis; in *Civilibus* illis *Militaribusq*; *Aphorismis* suis quos lingua vernacula publicavit, egregia cum laude in hoc genere versatus est. Liceat tamen etiam nobis, hic quoque specimen aliquod exhibere, quod pro exemplari sibi novitius *Lector* noster proponat, & si visum fuerit imitetur.

Quum apud Auctorem nostrum *L. Ann. Florum*, juxta & *T. Livium*, alioſque legimus, urbis Imperiique conditorem *Romulum*, incerto patre natum, *Amulii* imperio in profluentem abjectum cum *Remo* fratre, non potuisse extingui. *Sic-*

T. Liv. l. 1. c. 4.
Flor. l. 1, c. 1.

dem

dem (inquit Florus) *& Tiberinus amnem repreſſit, & relictis catulis, lupa vagitum ſecuta, ubera admovit infantibus, matremque ſe geſſit, atq; ſic repertos apud arborem Regis paſtor tulit in caſam, atq; educavit.*

Hinc nos divinæ providentiæ vim planè admirandam obſervare debemus: numiniſque divini ſummam benignitatem, quæ eos quorum manibus ad ſumma quædam ſuo tempore exequenda, uti conſtituit, miris modis conſervare novit. Hinc etiam hoc exurgit axioma.

Magnorum Imperiorum fundamenta atq; incunabula, nonnunquam ex parvis & quidem pudendis initiis, ſed extraordinariis & miraculoſis modis, jaciuntur ac conſervantur.

Vel ſic: *Magnorum Imperiorum initia, quanquam ſæpè fuerint exigua, atq; hominum judicio ipſa ex ſeſe contemptibilia, ſemper tamen aliquam extraordinariam & peculiarem Dei providentiam oſtendunt, & certiſſima utriuſq; teſtimonia continent.*

Notiſſima eſt Hiſtoria *Cyri*, principis *Monarchæ Medo-perſici*, qui juſſu *Aſtyagis* avi ſui, à feris devorandus expoſitus, miraculoſa canis fœminæ tutela & lactatione *Juſt in l. 1. Herod. l. 1.*

tione ſalvus evaſit. Æquè mirabilis & planè ſtupenda *Gælleciæ* Regis cujuſdam, nomine *Habidis* Hiſtoria legitur apud *Juſtinum*, quem videat quiſquis ejus ſcire caſus, & pericula deſiderat: alia etiam exempla horum ſimilia, legat apud *Ælianũ*, inter varias Hiſtorias. Ego feſtino. Nec regerat quis *Mythiſtorias* eſſe, cum quod de *Romulo* & *Remo*, Divus *Auguſtinus* verum ſupponit, de cæteris concipi non improbabiliter queat. *Quid mirum* (inquit *Auguſtinus*) *ſi ad arguendum hominem regem, qui eos in aquam projici crudeliter juſſerat, eis infantibus per quos tanta civitas condenda fuerat, de aqua divinitùs liberatis per lactentem feram Deus voluit ſubvenire.*

Juſt. l. 44.

Lib. 12. c. 42.

* *Et Alex. ab Alex. l. 2. c. 31.*

Aug. de civ. Dei lib. 18. c. 21.

Liceat mihi aliud, ex Auctore noſtro, *L. Annæo Floro* paradigma deducere in Philoſophicis. Is *Romanorum* victoriam adverſus *Faliſcos*, pauciſſimis quidem verbis, at ſenſibus plenis eleganter ſic narrat. *Faliſci quum obſiderentur à Camillo, mira viſa eſt fides Imperatoris, nec immerito: quod Ludimagiſtrum urbis proditorem, cum iis quos adduxerat pueris, vinctum ſibi ultro remiſiſſet. Quid fit? Se ſponte Faliſci dediderunt.* Huic Geminum

Flor. l. 1. c. 12.

num fidei exemplum habemus in *Fabricio* adversus *Pyrrhum* Epirotam. *Frontini* verbis repetam. *Ad Fabricium Ducem Romanorum, Medicus Pyrrhi Epirotarum Regis pervenit, pollicituſq; eſſ, datnrum ſe Pyrrho venenũ, ſi merces ſibi, in qua operæ pretium foret, conſtitueretur. Quo facinore Fabricius egere victoriam ſuam non arbitratus, Regi medicum detexit: atq; eâ fide meruit, ut ad appetendam amicitiam Romanorum compelleret Pyrrhum.* Front. Stra. l. 1. c. 4.

Nos hinc quid aſtruemus? Regulam ſcilicet univerſalem quantivis pretii, ab Auctore noſtro Floro diſertis verbis expreſſam, capite prædicto ſic. *Ea tandem vera eſt habenda victoria, quæ ſalvâ fide, & integrâ dignitate, parari poteſt. Valer. Maximus* ad parem ſenſum, æquè elegan- V. Max. l. 5. ter. *Tum demum victoria apud Deos & apud homines minimum invidiæ habitura eſt, cum plurimum humanitatis habuerit.* Accipe eandem regulam aliis verbis expreſſam. *Verâ ſi quis graſſari via ad compendioſam victoriam cupiat, noverit ergo ipſos hoſtes prompta uti clementia.* Namq; ſuperioribus exemplis, aliiſque id genus infinitis docemur, viros prudentes, & ſapientiæ plenos, moderatione plura quam c. 1.

vi componere. Imo res consilio peragi & moderatione, de quibus vis desperaverat: juxta illud Claudiani poetæ,

— *peragit tranquilla potestas*
Quod violenta nequit. —

Iterum, cum apud *Justinum Trogi* Abbreviatorem, *Xerxis* apparatum bellicum quinquennalem adversus *Græciam* contemplamur: cum numerosissimum ejus exercitum putamus, 700. millia de regno, 300 M. de auxiliis armata, ut non immerito proditum sit, *flumina ab exercitu siccata, Græciamq; omnem vix eum capere potuisse: naves quoq; decies centum millia habuisse:* denique cum triduo, à quatuor millibus contra hanc ingentem multitudinem, non sine dolore & indignatione *Persarum*, ad angustias *Thermopylarum*, dimicatum animadvertimus, & tandem à trecentis *Spartanis* stragem infinitam factam consideramus: postremo, cum turpissimam, ac fœdissimam *Xerxis* in scapha piscatoria fugam, attentiori cogitatione perpendimus, præter usum illum quem statim post narrationem subjungit ipse *Justinus*: viz: *Rem fuisse spectaculo dignã, & æstimatione sortis humanæ, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre navigio* Lib. 2. §. 13

navigio, quem paulò ante vix æquor omne capiebat. Eumque carente omni ſervorum miniſterio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant.

Præter hunc (inquam) uſum occurrit memoriæ *Demarati Lacedæmonii* oraculum, quod teſtante *Seneca* apud ipſum *Xerxem* effatus eſt. Nempe; *multitudinem indigeſtam & gravem metuendam eſſe ducenti, non enim vires habere ſed pondus.* Sed & veriverbii, à *Lucano* prolati, non poſſumus hîc non meminiſſe: *In ſe magna ruunt, lætis hunc numina rebus creſcendi poſuere modum.* Subit etiam mentem, prudens illud *Artabani* monitum. *Vides ut prægrandia animalia fulmine Deus ferit, nec ſinit inſoleſcere.* φιλεῖ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. *Gaudet, Deus eminentiſſima quæq; deprimere.* Quæ omnia nobis perſpicuè probant, Regis *Datii* legatum, valdè appoſitè nec minus experienter apud *Alexandrum M.* Philoſophum egiſſe hiſce verbis, *Periculoſum eſt, prægrave imperium: difficile eſt continere, quod capere non poſſis. Vides ne navigia quæ modum excedunt, regi nequeunt: neſcio an Darius ideo tam multa amiſerit*

Sen. de Ben l. 9 c. 31.

Luc. l. 2 v. 81.

Herod. in Polym.

Q. Curt. l. 4.

ſerit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt.

Deniq; apud *Suetonium* cum lego, *Caligulam* non minore livore, ac malignitate, quam ſuperbia ſævitiaq; adverſus omnis ævi pœnè homines graſſatum fuiſſe; ſtatuas virorum illuſtrium ita ſubvertiſſe, atq; disjeciſſe, ut reſtitui ſalvis titulis non valuerint: vetuiſſeq; poſthac viventium cuiquam, uſquam ſtatuam aut imaginem, niſi conſulto ſe & auctore poni: cum de *Nerone* ſcriptum invenio, quod populariter ſuerit elatus maxime; omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent. De *Valentiniano*, quod benè veſtitos odio haberet, & eruditos & opulentos, & nobiles, quodq; fortibus detrahere ſoleret, ut ſolus videretur bonis artibus eminere: hinc concludere promptum videtur.

Suet. Calig. c. 3. 4.

Suet. Ner. c. 53.

Am. Marc. l. 30. c. 29.

Nonnulla reperiri ingenia, idq; non rarò quæ adeò philautia (dicam?) an livore et malignitate laborant, ut ſoli omnia eſſe velint, neq; ferant alios excellere in re ulla. Hinc quoq; *Marcellinus* ipſe verè philoſophatur, *livorem virtutum, rectæ poteſtatis invidiam eſſe ſociam: quoq; dignitatum apices majores, eò (licere ſibi cuncta exiſtimantes*

mantes) & ad ſuggillandum contrarios exturbandoſq; meliores, pronius ſunt inclinati.

Frequens in hiſce uſibus eſt *Polybius*, (uti antea monuimus) & lectorem ſuum plerunq; labore aliquo levat, neq; enim docet ſolum, quam uberes fructus ad rationes vitæ, geſta majorum ſint allatura, ſed etiam quo pacto percipere quis queat ſemper ferè demonſtrat.

SECT. 6:

Chriſtiani Ethnicorum exemplis utiliter inſtrui poſſunt: & non in virtute morali tantum, ſed in actibus etiam pietatis ac vitæ Chriſtianæ promoveri. Id docetur ex D. Auguſtino. D. Hieronymo & aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoq; nonnullis adimpleta. Quos denique eleganter expreſſit D. Ambroſius.

SEd nec in vita tantum *civili Hiſtorias* profanas uſui eſſe poſſe putandum eſt, verum in vita *Chriſtiana* vel maximè: id nos abundè docent *Sancti Patres Eccleſiæ*, & pluribus inſtantiis probant. Videte

dete mihi D. *Augustinum*, lib. 5. de Civ. Dei. Vbi postquam ostendisset, *Brutos* & *Scævolas*, & *Curtios*, & *Decios*, aliosque quos ἡροϊκὰς *Heroas* eleganter appellat doctissimus *Casaubonus* ex *Dionys. Halic.* tot egregia facinora, virtutumq; monstra (uti loquitur *Florus* noster) *Ideò tantùm ut patriæ libertatem, urbi imperium, sibimet ipsis gloriam compararent, edidisse, suumq; finem obtinuisse, & mercedem desideratam percepisse.* Tandem concludit. *Proindè, non solum ut talis merces talibus hominibus redderetur, Romanum Imperium ad humanam gloriam dilatatum est, verùm etiam ut cives, æternæ illius civitatis, quamdiu hic peregrinantur, diligenter & sobriè illa intueantur exemplaria, & videant quanta dilectio debeatur supernæ patriæ, propter vitam æternam, si tantum à suis civibus terrena dilecta est propter hominum gloriam.* Similiter cap. 18. Et alibi, argumenta ducit à profanis exemplis ad *Christianam* constantiam. Sicuti lib. 1. c. 24. de *M. Attilio Regulo* loquens. *Si fortissimi & præclarissimi viri, terrenæ patriæ defensores, Deorumq; licet falsorum, non tamen fallaces cultores, sed veracissimi etiam juratores, qui hostes victos, more ac*

Cap. 16.

jure

iure belli ferire potuerunt, hi ab hostibus victi seipsos ferire noluerunt: & cum mortem minimè formidarent, victores tamen dominos ferre, quam eam sibi inferre maluerunt: quanto magis Christiani verum Deum colentes, & supernæ patriæ suspirantes, ab hoc facinore temperabunt, si eos divina dispositio, vel probandos, vel emendandos, ad tempus hostibus subjugaverit? Ad eundem modum *D. Hieronymus*, in consolatione ad *Iulianum*, perquam eleganter hortatur, *Contemnis aurum?* (inquit) *contempserunt & multi Philosopi. Unus multarum possessionum pretium, proiecit in pelagus, abite* (inquiens) *in profundum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne ipse mergar à vobis. Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium, vitam simul sarcinam deposuit & tu te putas in virtutis culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Teipsum vult Dominus hostiam vivam, placentem Deo, te inquam, non tua* Iterum ad *Heliodorum*. *Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scævolas, &c. quorum non minor in luctu, quam in bellis virtus fuit, &c. Ne videar potius aliena quam nostra quæsisse: quanquam & hæc in sugillationem*

Lib. 2. ep. 21.

Ibid. ep. 22.

tionem nostri breviter dicta sint, si non præstet fides quod exhibuit infidelitas. Sed ut rem in compendium conferam, hanc normam quomodo nos Christiani sequamur, in observandis, applicandisq; in usum nostrum exemplis, optime nos docet, carmine non ineleganti, magnus ille *David Chytræus*, de re *Historica* optimè meritus, in præfatione sua, ad *Cornel. Nepotem*, sive *Æmilium Probum.*

Christiades simul Historias ac perlegit, ardens
Ruminat hæc animo secum, si Phocio nummos
Respuit oblatos dono: si Scipio sponsam
Noluit alterius contingere; maluit exul
Attilius si sponte mori, quam fœda probando
Et laudi patriæ & Latiæ nocuisse juventæ
Consilio exemploq; suo: mihi quid faciendum
A Christo nomen qui habeo? num sordidus auri
Servus ero? Faciamve jubet quæcunq; libido?
Num vitam pluris faciam quam nomen Alethes
Invictum? Nũ postponã mandata Iehovæ
Insani

Insanis hominum placitis, jussisq; cruentis?
Sic sanè Historiæ laudanda exempla vetustæ
Cum fructu quam quis credat majore leguntur.

Hæc eadem imitationum præcepta, inter *Ethnicos* eriam reperiuntur, qui opere & factis adimplerũt, nec dedignati sunt majorum mores & affectus intuendo ac pertendendo vel suos reformare, vel alienos instruere ac moderari. *Cato* ille (de quo supra nonnihil jam dictum est) *Censorius* appellatus, ad tugurium M. *Curii* (quod à prædijs suis haud procul aberat) frequenter accedere, lociq; ipsius angustiam & habitationis vilitatem contemplatus, de viro isto cogitare solebat, quod *Romanorum maximus, subactis gentibus bellicosissimis, ejectoq; Italiâ Pyrrho, ipse post tres triumphos, eum agrum propriis manibus fodisset, idq; ipsum tugurium inhabitasset: ibiq eidem Curio ad focum sedenti, & ligneo Catillo rapa cænanti, Samnitum legati cum advenissent, aurumq; multum obtulissent; brevi admodum cum responso eos dimisisset, nimirum; auro nihil opus esse ei, qui hac cæna esset contentus: seq; aurum habentes vincere, quam possi-* *Plutar. in Cat. Maj.*

dere aurum malle. His ita ſecum conſideratis, Cato abibat, ac proinde in ſuam domum, prædia, famulos, & victus rationem inſpiciens, laborem ſibi intendebat, luxumq; omnem porrò amputabat. Egregium etiam in hoc genere præbet nobis exemplum *Servius Sulpitius*, qui ut M. *Ciceronem* filiæ ſuæ mortem graviter dolentem conſolaretur, meditationem quandam (vel Chriſtiano dignã) quam ſecum ipſe quondam habuerat, ſuper exitio florentiſſimarum urbium (quæ perpetuo manſuræ videbantur) repetit: atq; ita unum (inter alia plura) conſolandi argumentum, valdè appoſitum & efficax à propria deducit experientia, in hunc modum. *Quæ res mihi non mediocrem conſolationem attulit, volo tibi commemorare, ſi fortè eadem res tibi minuere dolorem poſſit. Ex Aſia rediens, cum ab Ægina Megaram verſus navigarem, cæpi regiones circum circa proſpicere. Poſt me erat Ægina, ante Megara, dextra Piræus, ſiniſtra Corinthus; quæ oppida quodam tempore, florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata & diruta ante oculos jacent: cæpi ego ſic mecum cogitare; hem! nos homunculi indignamur, ſi*

Cic. ep. fam. l. 4. ep. 5.

ſi quis noſtrum interiit, aut occiſus eſt, quorum vita brevior eſſe debet; cum uno loco tot oppidùm cadavera, projecta jacent. Vis ne tu te Servi cohibere, & meminiſſe hominem te eſſe natum? Crede mihi cogitatione ea, non mediocriter ſum confirmatus, hoc idem ſi tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas, &c. In eandem plane ſententiam, eleganter philoſophatur, *Philoſophus* ille *Romanus*, & iiſdem ferè eum Sulpicio utitur argumentis, ut *Liberali* ſuo ob incendium quo *Lugdunenſis Colonia* exuſta erat admodum triſti, leniret dolorem. *Tota* (inquit) *ante oculos ſortis humanæ conditio ponatur: nec quantum frequenter evenit, ſed quantum plurimùm poteſt evenire, præſumamus animo ſi nolimus opprimi, nec vllis inuſitatis velut navis obſtupefieri: in plenum cogitanda fortuna eſt. quoties Aſiæ, quoties Achaiæ Vrbes uno tremore ceciderunt? Quot oppida in Syria, quot in Macedoniæ devorata ſunt? Cyprum quoties Vaſtavit hæc clades? Quoties in ſe Paphus corruit?* &c. Et poſtea; *non tantum manufacta labuntur, non tantum humana arte atq; induſtria poſita vertit dies. Iuga montium diffluunt,* Seneca. ep 92

totæ desidere regiones. Operta sunt fluctibus quæ procul à conspectu maris stabant: Vastavit ignis colles, per quos elucebat, erosit & quondam altissimos vertices, solatia nàvigantium, ac speculas ad humilem arenam deduxit. Ipsius naturæ opera vexantur: & ideò æquo animo ferre debemus urbium excidia, Casura omnia extant. &c. Hinc deniq; sic infert. Itaq; formetur animus ad intellectum, patientiamq; sortis suæ, & sciat nihil inausum esse Fortunæ. Adversus Imperia illam idem habere jurii, quod adversus imperantes: adversus Urbes idem posse quod adversus homines: nihil horum indignandum est: in eum intravimus mundum in quo his legibus vivitur. &c. Nimius hic fortasse videbor, non possum tamen abstinere manum, quin Divi Ambrosii quoq; huc exemplum adjiciam; is enim in epistolâ quâdam, quâ Faustinum, propter obitum germanæ suæ acerbo dolore mærentem consolatur, Servium Sulpitium Senecamq; disertim & eleganter imitando expressit, eandemq; solaminis rationem usurpavit. Sed doles inquit quod dudum florentissima repente occiderit. Verum hoc uobis commune, non

Ambros. l. 2. ep. 8.

solum

ſolum cum hominibus, ſed etiam cum civi-
tatibus, terriſq; ipſis: nempe de Bononien-
ſi veniens urbe, à tergo Clarernam, ipſam
Bononiam, Mutinam, Rhegium derelin-
quebas: in dextra erat Brixillum, à fron-
te occurrebat Placentia, veterem nobilita-
tem, ipſo adhuc nomine ſonans, ad lævam
Apenninj inculta miſeratus, & florentiſſi-
morum quondam populorum caſtella con-
ſiderabas; atq; affectu relegabas dolenti:
ut igitur ſemirutarum urbium cadavera,
terrarumq; ſub eodem conſpectu expoſita
funera, non te admonent unius (ſanctæ li-
cet & admirabilis) fœminæ deceſſionem
conſolabiliorem habendam? Præſertim
cum illa in perpetuum proſtrata ac diruta
ſunt: hæc autem ad tempus quidem erepta,
nobis meliorem illic, vitam exigat. &c.
Hæc ipſa, atq; hiſce ſimillima exempla,
copiosè nobis ſuppeditant auctores, quæ
si noſter Hiſtoriarum ſtudioſus diligenter
obſervaverit, nec non ad hunc modum,
imitando, applicandoq; repreſentare co-
natus fuerit, largos indubie & diuturnos
laboris ſui fructus ſecum reportabit.

SECT.

SECT. 7.

Fructus uberiores atq; etiam præstantiores ab Ecclesiæ Historia. Ethnicorum bona opera, splendida peccata. Ethnica Historia secundam tantùm Decalogi tabulam illustrat: Ecclesiastica totam Legem. In illâ virtutum simulachra: in hâc verè virtutes leguntur. In illa jucunda quidem cognitu & utilia; in hâc etiam necessaria memorantur: inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem, dissertatio concluditur.

ATq; hactenus de modo colligendi fructus ab *Historiarum* lectione, quos si adeo uberes, adeoq; suaves, nobis exhibeat *Civilis* & *Ethnicorum Historia*; quantos, qualesq;, nobis ab *Historiâ sacrâ & Ecclesiasticâ* haurire concessum putemus? quæ & argumento, & certitudine, & perfectione *Civilem* atq; *Ethnicam* longissimè prævertit? Non possumus difiteri, quin exẽpla satis crebra, & satis clara, justitiæ, prudentiæ, fortitudinis, tẽperantiæ, omnisq; adeò virtutis, nobis proponant *Historiæ Ethnicorum:* ea tamen si

penitius

penitius examinentur, ſi juxta veritatis trutinam perpendantur, manca, imperfecta, polluta reperientur, neq; recte ad Dei vel iram vel miſericordiam relata: quod quidem in cauſa erat, cur *Divus Auguſtinus*, præclara illa *Gentilium* opera, ſplendida vocaverit peccata: eorumq; virtutes, quum ad Deum non referantur, etiam vitia, potius quam virtutes eſſe affirmaverit. Huc accedit, quod ſecundam tantum *decalogi* tabulam ſpectent; regulaſq; morum, ſolummodo in civili converſatione confirment. *Eccleſiæ* verò *Hiſtoria*, ea quæ totius legis ſunt propria, certioribus multò, & luculentioribus illuſtrat exemplis: religioniſq; partes omnes, quarum cognitio ſummoperè neceſſaria eſt, haud obſcurè demonſtrat, aut leviter probat; quid de Deo rectè uſquam narrat aut novit *Ethnicorum Hiſtoria*? quid certi, quid explicati, de mundi origine temporibuſvè illis antiquiſſimis continet? primorum hominum *Hiſtoriam* neutiquam attingit: patefactiones de Deo, aut promiſſiones de *Meſſia*, nullas omnino habet: gubernationem *Eccleſiæ*, ejuſq; conſervationem planè neſcit. Hæc

Aug. de C. D. l. 19. c. 25.

& hujusmodi alia quam plurima, ab *Historiâ sacrâ & Ecclesiasticâ*, solummodo sunt petenda. Quid tu Marce Tulli Historiam vetustatis nunciam venditas, nec maximè vetustam, & aliquando fucatam? Testem temporum, prædicas, minus locupletem, nonnunquam intestabilem? Sacra Historia sola est, quæ remotissimæ antiquitatis arcana pandit, nec unquam mentitur: *Sacra Historia* sola, quæ ab ipso rerum omnium primordio, fidele temporum exhibet testimonium, nec usquam vacillat. Hæc sola veritatis æternæ lux splendidissima. Hæc deniq; vitæ magistra sola est optima, & undequaq; perfecta: Etenim dic mihi quisquis Historiarum lector es, vel auditor, synceræ ac solidæ virtutis, indubitata quæris documenta? Fruſtrà eris si aliam quam *Sacram* aut *Ecclesiæ* perquiras *Historiam:* veræ pietatis germana desideras exempla? *Sacras* & *Ecclesiæ* scruteris *Historias*, ibi affatim invenies, non alibi. Ibi agnitionis Dei, invocationis, fidei, pœnitentiæ, constantiæ, patientiæ, pulchra servantur monumenta. Ibi nec alibi, fortitudinis perfectæ, puræ obedientiæ, castitatis illibatæ,

tæ, promptæ beneficentiæ, ſpecimina miranda paſſim occurrunt. *In aliis hiſtoriis ſi quod facinus narretur memorabile,* (Euſebiani Interpretis verba ſunt) *illud aut gloriæ cauſa, quæ umbratilis eſt, ſuſceptum, aut ulciſcendæ injuriæ quæ condonari debuiſſet, aut patriæ (quæ aliquando plus habet momenti) defendendæ, in hac, non res geſtæ dicuntur popularis famæ venandæ gratia, ſed veræ gloriæ conciliandæ, non vindictæ ſtudio, ſed Chriſti amore: non patriæ hujus caducæ defenſione, ſed cæleſtis Hieruſalem adeptione:* breviter, quæ & quanta *Eccleſiæ* complectatur *Hiſtoria*, legentibuſquè ſeriò contemplanda proponat, verba Reverendiſſimi longeque doctiſſimi præſulis ſupra citata, abundè docent. Recolite (ſi placeat Auditores) videbitis non utilia tantùm, aut jucunda, aut ſcitu memoratuquè digna ibi contineri, ſed graviſſima etiam, imò neceſſaria, & quæ homini *Chriſtiano*, præſertim erudito ignorare minimè permiſſum eſt. Quare, ut concludamus, *Lectorem* noſtrum *Philo-Hiſtoricum*, hanc quoq; ut pervolutet *Hiſtoriam* impenſiùs ſuademus, eoq; magis, ſi *Theologiæ* ſtudiis ſit ad-

Chriſtophoriſ. in proæm.

Supra parte 2. ſect. 42. & 43

addictus, ſacriſq; initiari & divinis inſervire miniſteriis cogitaverit; tunc enim potiſſimum, ejus maximè intererit, *Hiſtoriam Eccleſiaſticam*

Nocturná verſare manu, verſare diurnâ.

FINIS.

SUbjunctam hîc habes, Lector, Orationem quam habuit Author ubi Cathedram Historicam primùm conscenderet.

ORATIO
AUSPICALIS HABITA
in Scholis publicis cùm primùm
L. ANNÆI FLORI
interpretationem aggrederetur Author.

SAlvete Viri Ornatissimi, vosque reliqui omnes Florentissimi Academici; quos tam frequentes, ingenti multitudine, hûc confluxisse, tremebundus adspicio: nimirum invulgare quid,

——— *insigne, recens, adhuc*
Indictum ore alio, ———

Hor. l. 3. od. 25.

à recente prælectore vestro sat scio expectatis. Sed quàm magis vosque meque reputo, tam magis mihique vobisque metuo: vobis; ne frustra omnes fitis; mihi, ne vester Historiæ novitius professor, ridicula fiat vulgi Historia. Quippe quæ (fors) plerisque vestrum, invitamenta

menta viderentur, & adhortamina dicendi non mediocria; hujus nempe celebritas auditorii, materiæ ſubjectæ nobilitas, ejuſque qui meam huc conduxit operam ſumma claritas; hæc, hæc (inquam) mihi neceſſitatem ingerunt hæſitandi, hæc, animo labandi, & (quod miremini) non ſecus ac Madaurenſis ille, ipſis illecebris deterreor, & ſtimulis refrænor, & incitamentis cohibeor. In hunc animi defectum, vigoriſque deliquium adigit me porro, cum ingenii paupertini conſcientia, tum eloquii macies ac inelegantia; adhæc, decennalis plus minus, ab hiſce ſtudiis quaſi feriatio; & quod me prorſus ineptum reddidit, certe valde impromptum, dictandi diſſerendique latine, per quatuor annorum olympiades continua deſuetudo & inſolentia. Orandi itaque à me eſtis (literatiſſimi Acad.) & uti ſpero haud difficulter exorandi, ut mihi voſmet non candide tantum & libenter præſtetis auditores, ſed & libere etiam, ac indulgenter favitores.

Apul. Florid. 4.

Arduum aggredior negotium, & cui me imparem eſſe nequicquam inficias item: nolite tamen opinari Auditores, à me, vel ambitioſe adfectatum, vel importuna flagitatione extortum, immo tanta cum modeſtia obtentum (Θεὸς δὲ μάρτυς & ἴσως) ut munus ſi non impoſitum, certe benigniter & gratuito collatum, vere & ingenue prædicare poſſim. Nam cum illuſtriſſimus noſter Cancellarius

Comes Pembrokienſis.

(*Quem virtus animoſa Deis Heroibus æquat*)

eam jam olim de meis ſtudiis ſpem concepiſ-

ſet

set, ut ad hoc etiam munus, honorifica sua commendatione me haud omnino indignum arbitraretur: Deinde, ubi inter vos etiam, primates quidam viri (quibus æternum me vadatum lubens fatebor) suo me hortatu insuper animassent; postremo, cum ille δαιμόνιος ἀνὴρ clarissimus Clarentius, quicquid ab aliis modestè fando de me inaudiverat, benigno nescio quo adfectu ductus, in majus interpreturi dignatus fuisset, neque sua in Academiam munificentia principe loco gaudere voluisset; cedò tu quisquis es, (si quis sit qui me aut importunum aut *Suffenum* arbitretur) cedò inquam, si tu hic esses, nunquid aliter sentires? annon illico juxta Comicum, *habendum & fetendum hoc onus cum labore* putares? Aut si aliter animum induxisti tuum occurrat tibi pro responso, quod mihi ex eodem Comico occurrit pro hortamento: *Plaut.*

Neque novum, neque mirum fecit, nec secus quam alii solent. *Assin. Act. 5. sc. ult.*

Nec quisquam est tam ingenio duro, nec tam firmo pectore

Quin ubi quicquam occasionis sit, sibi faciat benè.

Quod fœlix igitur & faustum fiet, Matri Academiæ, mihimet ipsi, meisq; auditoribus! Historiæ illustrationem hodierno die auspicarum huc adscendo: opus (uti dixi) arduum planè, sed tamē pulchrū; laboriosum, sed & utile. Pulchritudo ardentem in nobis accendet amorem, utilitas sedulam provocabit industriam, ex utrisque indubiè orietur delectatio & voluptas.

Neque

Laudatur Historia 1. *ab utilitate.*

Neque erit utilitas illa (fidenter loquor) exigua, tenuis, angusta: neque hæc voluptas, frigida, jejuna, arctioribusve concluſa terminis: immo utraque impendio magna erit, latiſſimè patebit utraque per omnem vitæ humanæ rationem diffuſa; adeo ut, quod diſertiſſimus ille *Romuli* nepotum loquitur de officiis, illud ipſum ego de Hiſtoria jure & merito uſurpaverim: *Nulla vitæ pars eſt, neque publicis neque privatis, neque forenſibus neque domeſticis in rebus, neque ſi tecum agas quid, neque ſi cum altero contrahas*, ubi Hiſtoriarum cognitio non abunde proderit, ubi Hiſtoriarum lectio incredibiliter non delectabit. Arborem in Indi quandam eſſe ferunt ſcriptores, quæ non minus habet novitatis ad miraculum, quàm fidei ad veritatem: hæc enim hominibus cibum ad famem abigendam copioſe miniſtrat, hæc potum ad ſitim ſedandam largiter fundit, hæc materiam texendis veſtibus è ſinu pandit, hæc in arma & tela converſa, & pugnare diſcit, & vincere: hæc mirum dictu! navim inſtructam oneratamque parturit: quippe ex eâ, tabulæ, pix, reſina, antennæ, vela, rudentes, cæteraque omnia, quæ ad navigia coagmentanda neceſſaria ſunt, tanquam è μυρμηκία quadam eruuntur. Hujus arboris ſimilem eſſe arbitror ſimulachrumque habere Hiſtoriam: Nulla est ars, ſcientia nulla, nulla facultas, vel ad uſum neceſſaria, vel ad ornatum pulchra, vel ad delectationem jucunda, cujus Hiſtoria, aut inventrix, aut conſervatrix, aut utraque meritiſſimo

Cic. de off. l. 1.

Gotard. Artus Hiſt. Ind. orient. cap. 25. *Ram. Jeſ. orat.* 10.

ſſiumo dicenda non ſit. Spiſſum foret, & vo-
is fortaſſis tædium parerem, ſi ſingulas uti res
oſtulat percurrerem: aliquas tamen, eaſque
eraliores quam breviſſimè delibabo & levi-
r perſtringam. *S. S. Theologia*, omnium ſci-
ntiarum Domina & Regina, hujus totius uni-
erſi originem, unde accepit? Eccleſiæ pro-
agationem undè edidicit? Unde denique hu-
ani generis redemptionem, & veneranda illa
lutis æternæ myſteria, vires ingenii, limiteſ-
ue naturæ tranſcendentia percalluit? niſi ab
iſtoricis; Θεοπνεύστοις quidem, quibus impri-
is debere fatetur. Sed & profana gentium
iſtoria, quot nobis omnipotentiæ divinæ ef-
cta narrat ſtupenda? quot juſtitiæ exempla
emorat formidanda? providentiæ infinitæ
ot ſpecimina nobis ſuſpicienda & contem-
anda proponit, in admirabili illâ rerum in
undo geſtarum ἀναχυκλώσει? Scire enim li-
t *rebus cunctis ineſſe quendam velut orbem, &*
emadmodum temporum vices (ſupremo ſic
rigente numine) *ita morum quoque verti te-*
antur Hiſtoriæ. Quid quod ſacræ illius pagi-
æ loca non nulla, immo non pauca, velo
uodam obnubilantur, nobiſque haud planè
t plenè intelligenda abſque Hiſtoria profana?
d unicam *Danielis* Prophetiam, ecquis ho-
o, gentium in Hiſtoriis peregrinus, penitus
elligere, aut dextrè interpretari queat?
anſeamus ad ſcientiam *Phyſicam*: unde hæc
rum naturalium ſpecies innumeras, cauſas
entes, occultas proprietates, operationes
mira-

Κύκλος ἐστὶ καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων περιφορὰ καὶ οὐκ ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχεῖν, *Herod. in Clio. Tacit. Annal. 3. cap. 55.*

mirabiles nisi ab Historia novit? Ideoque *Plinius* Naturæ magnus ille Mystes, immenso volumini suo, Naturalis Historiæ titulum indidit, atque *Aristoteles* ipse, Peripateticorum porticus, decem pulcherimos libros, de Animalium Historia inscripsit. Jam vero *Geographia*, Regionum descriptiones, *Chronologia* distinctas ætatum periodos, *Rhetorica* orationum lumina, *Dialectica* argumentorum pondera ab Historia inprimis & præcipuè mutuantur. *Jurisperitos* autem quod attinet, Hii, omnes leges, omnia plebiscita, Senatus consulta, principum placita, magistratuum edicta, responsa prudentum, & quæcunque ad vitam rectè gubernandam tam publice quam privatim pertinent, ex hoc fœcundissimo Historiarum fonte hauserunt. Ultimò *medendi facultati*, quantum conferat varia Historiarum lectio, & diligens exemplorum observatio, nemo medicorum non agnoscit, nemo non quotidiè experitur. Quid, quòd etiam Historia medelas aliquando, & curas valde miras, præstitit ipsa? Testes *Alphonsus* & *Ferdinandus Hispaniæ*, & *Siciliæ* reges, qui valetudinem amissam quam à medicis non poterant alter à *Tito Livio*, alter à *Q. Curtio* recuperasse perhibentur. Verum diutius fortassis quam par erat in hisce commorati sumus: descendamus tandem in campum quo sese exercere amat Historia, Civilem puto doctrinam & disciplinam morum; his enim *fundamenta ponit & fastigium supremamq; manum prope sola imponit.* Ociosa planè contemplatio

Joh. Bodinus.

Camerar. oper. sub. medit. Hist. t. 3. c. 37.

Isaac. Casaub. præf. ad Polyb.

emplatiò philoſophia morum abſque Hiſtoria, inanis & jejuna de virtutibus officijſque diſceptatio ſine exemplis; quibus tot & tantis vitam noſtram inſtruit Hiſtoria, vt quid fugiendum homini ſit, quid expetendum.

Horat. Senec. Ep. 6

—*Melius Chryſippo & Crantore dicat. Plato & Ariſtoteles*, & omnis in diverſum itura ſapientium turba plus ex moribus *Socratis*, quam ex verbis traxit: plus ex vitæ ratione quam ex doctrina atque oratione indepta eſt. Experimenta enim præceptis ad probandum efficaciora, & exempla legibus ad mouendum aptiora tantò ſunt, quantò ſenſus ipſe rationem, oculari ſuperat certitudine. Antiquiſſimi Romanorum vti memorat *Val. Maximus* in convivijs ad tibias egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant, eo fine, vt juvenum virtutem ad ea imitanda alacriorem redderent: & quas Athenas? (exclamat Author) quam Scholam? quæ alienigena ſtudia, huic domeſticæ diſciplinæ præmulerim?

Val. Max. l. 2. cap. 1.

—*His mens generoſa moveri*
Accendique ſolet ſimilem ad virtutis amorem.

Claudian.

Reverà, hic legendi fructus eſt, audiendique; æmulari quæ in alijs probamus, & quodcunque alibi miramur, aut horremus, domi imitari vel fugere. Studio verò politico ſi quis animum appulerit, & reip. adminiſtrandæ artem deſideraverit, huic imprimis Hiſtoria,

Horat de Art. Poet.

Nocturna verſanda manu verſanda diurna eſt,

quippe quæ ſola homines rerum ignaros & planè rudes, honoribus capeſſendis, rebuſque vel togâ vel ſago gerendis aptos & idoneos

præstare valet. Hæc suppeditat exemplorum documenta, quæ vir politicus imiterur; consiliorum adminicula, quibus dirigatur, eventuum experimenta quibus prudens & cautus reddatur: quæcunque tandem vel in pace consultatio, vel in armis molitio, vel in vtrisque resolutio, nullibi plenius, nullibi facilius quam in Annalium monumentis invenitur. *Zeno* ille Citticus disciplinæ Stoicæ inventor & princeps, oraculum consuluisse fertur, quâ ratione vitam suam dum inter mortales ageret optimè institueret? Respondit *Apollo*, εἰ συγχρωτίζοιτο τοῖς νεκροῖς: si mortuis & defunctis concolor fieret: quod ubi ille intellexisset, τὰ τῶν ἀρχαίων ἀναγινώσκειν, ad veterum monumenta diligenter evoluenda sese contulisse dicitur. Nec de Philosophorum scriptis tantum, censemus oraculum intelligendum, sed de Historicorum etiam aliquanto magis. Eam sane liquet fuisse mentem Theodosii cognomento Magni, cum hoc idem Apollinis consilium, filio Imperii mox hæredi futuro, immò jam participi inculcavit, uti versibus elegantissimis à *Claudiano* Poeta perquam eleganti, expressum habemus.

Diog. Laert. li. 7

Claudian. paneg de 4. coas. Hon. v 396. &c.

Interea Musis animus dum mollior, instes,
Et quæ mox imitêre legas: nec desinat vsquam
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetusta.
Antiquos evolue duces, assuesce futuræ
Militiæ, Latium retro te confer in ævum.
Libertas quæsita placet? mirabere Brutum.
Perfidiam damnas? Metii satiabere pœnis.
Triste, rigor nimius? Torquati despue morcs.

Mors

Mors impensa bonum? Decios venerare ruentes.
Et quæ sequuntur apud Poetam: rectissimè & sapienter Divus Imperator, vtpote qui noverat, id quod eximius ille Arragonum Rex Alphonsus postea dicere solebat, mortuos consiliarios optimos esse, esse fidelissimos, nihil palpare, blandiri nihil, sed omnibus salutari monitorum face, sine spe, sine metu prælucere; tum imperantes quam parentes pace belloque optimè formare: optimè denique adolescentes imo viros in negotijs publicis instruere & patriæ præparare suæ,

Dicere vti possint rectè res & gerere amplas.
Huiusdem consilij gnarus Alexander M. Homerum Troiani belli scriptorem, per orbem terrarum in sinu circumgestabat, nec eum abs se segregabat vnquam: quin & de nocte, Homerum & pugionem pulvinari suo supponere solebat; nempe gladium corporis, Homerum animi præsidium autumans, nec tutam sine gladio, nec honestam sine Homero quietem futuram arbitrabatur. Quid *L. Lucullum*, *L. Syllam*, *Scipionem Africanum*, *Alexandrum Severum*, aliosque innumeros, Romanorum duces atque Imperatores repetam? Quibus omnibus, Historiæ & Historiarum Scriptores, in delicijs, in æstimio, in honore erant maximo. Quare, ex supra dictis, liquere satis superque videtur (Aud.) quàm sit vtilis Historia; jam, vt vobis demonstrem quàm sit legentibus jucunda, quàm delectabilis, plurimis vti aut verbis aut argumentis supervacanei foret laboris. Rem igitur oppidò in compendium conferam. Ita à naturâ comparati sumus

Laudatur Historia. 2 *A iucunditate & voluptate.*

omnes, vt nihil quicquam ſuavius, jucundius nihil putemus, quam diſcere: & tantò quidque jucundius, quantò & laborís & moleſtiæ & periculi faceſſit minus. Veràm vndè nobis diſcere conceſſum eſt, vnde ſapere, vel plura, vel citiùs, vel etiam tutiùs quam ab Hiſtoria? Quod diſciplinæ, quod ſcripti genus, adeò puram, adeò nullius amaritudinis adſperſione temeratam oblectationem exhibere poteſt? Artium præcepta dum traduntur moleſta ſunt, Mathematicæ non plus pulchritudine invitant, quam difficultate deterrent; ipſa Philoſophia vt ſui habeat ſtudioſos quamplurimos, dabet & obtrectatores ſanè non paucos: vna Hiſtoria eſt, quæ omnium ſtudia facilitate alliciat, aures dulcedine teneat, animos ſuavitate mulceat; vt eum pænè dixerim hominem exuiſſe, ſi quis ab Hiſtoria ſeſe abhorrere dixerit.. Breve vt faciam; vel vna hæc delectatio, quanta eſt? vnius libelli beneficio, omnes quotquot ante nos fuerunt homines, cujuſcunq; gentis, ætatis ordinis, ad nos accerſere, cum illis colloqui, rerum geſtarum rationem audire, experientiæ eorum noſtras facere, erroribus eorum dirigi, periculis ſapere, caſibus erigi. laboribus exerceri. Talibus Hiſtoria abundè referta eſt, & menti noſtræ novitatis cupidiſſimæ recentem ſubinde delectationis materiem præbet. Quapropter (Generoſiſſimi Adoleſcentes, vos enim alloqui jam lubet tanquam proprios & mihi deſtinatos auditores) hûc vos ſuadeo, immò obteſtor, hûc concedite; in hæc ſtudia voſmet immergite; affatim invenietis quod vos dirigat in via virtutis ad honorem, vberrimè

quo

Polyb. 12. Ὅτι τὰ μὲν ἐν τῇ βιβλίων ἀναγνώσει πολυπραγμονοῦσι χωρὶς κινδύνου καὶ πολυπλοίας. Et Cic. ad Lucceium ep. 12. l. 5. Nihil eſt aptius ad delectationem lectoris quam temporum varietates fortunæq; viciſſitudines: quæ niſi nobis optabiles in experiendo non fuerant, in legendo tamen erunt jucundæ.

quod vos instruat, largiter & copiosè quod vos ornet. Hanc *Magistram vitæ* consulite, non tantum vt linguæ formentur, sed vt mores etiam reformentur; non ad augendam solùm scientiam, sed ad confirmandam bonam mentem; non ad voluptatem & delectationem modò conciliandam, sed etiam vel maximè ad sapientiam & prudentiam vobis comparandam. At quam tandem, & quarum gentium Historiam vobis commendare cupiam, forsasse requiritis? Romanam, Romanam (inquam) inprimis & Romanorum; idque non ex meâ tantum mente aut arbitratu, sed consilio, hortatu, authoritate nixus, munificentissimi hujus Spartæ meæ Conditoris, viri harum literarum peritissimi. Neque temerè id voluit; quippe (ut cum *Floro* meo loquar) *qui res eorum legunt, non vnius populi, sed generis humani facta discant.* Vnde Vrbs illa, *Compendium vrbis, Orbis miraculum* apud antiquos audiebat: & vt armorum gloria, imperijq; magnitudine alijs gentibus quas devicit antecelluit, ita exemplorum omnis generis claritudine, quæ quisque secutus, egregiè cum sibi tum reip. consulere possit, reliquum totum orbem multis parasangis antevertit. Spectemus (si placet) vel prima istius reip. tempora, non ab hominibus sed ab Heroibus quibusdam eam administratam putabimus. Deus bone! quantus justitiæ et moderationis amor? Qualis parsimoniæ & paupertatis cultus? quam pertinax luxuriæ atque avaritiæ odium? Quam fortis divitiarum atque opulentiæ contemptus? Adeò vt, si exempla virtutis quæramus,

Historia Romana aliis præfertur

L. Flor. l. 1. in prologo.

Athenæus Deipn. l. 2.

vberiora nusquam apparent, aut fortitudinis, ad mortem pro repub. oppetendam, aut prudentiæ, ad perniciem præcavendam, aut industriæ ad propulsandam. Denique si lectionis dignitatem respiciamus, haud aliud imperium, aut resp. aut populus, cum populo Romano, Imperio, libertate, majestate conferendus. Quæ omnia *Florus* hic noster, (leporis & ingenij flos merus) tam doctâ tam concinnâ brevitate, tanto verborum acumine, & elegantiâ sermonis exequitur, vt totum illud nectar suavissimum, quod vberiori copiâ, & largo flumine *T. Livius*, *Crisp. Sallustius*, *Cæsar*, alij legentibus effundunt, Hic in compendium redigit, & levi quasi haustu ebibendum propinat. Hunc igitur vobis commendo imprimis: in hujus lectione (divino adstipulante favore) spero me lucem nonnullam allaturum; conabor quidem certè quantum in me erit, vt operta aperiantur, involuta evoluantur, perplexa si quæ fuerint discernantur. Quæ strictim & laconicè ipse tantùm delibavit, ego ab aliis fusiùs & copiosiùs explicata commonstrabo. Aliarum etiam gentium res gestas, vt & Ecclesiæ conditionem pro temporum ratione, & Synchronismi loco intertexam: quæ ad antiquos veterum mores, ritusque illustrandos facient, diligentèr indagabo: leges, consuetudines, ceremonias quatenùs expedierit, & pro meo modulo explanare satagam: verborum elegantias, & orationis structuram nec supinè prætermittam, neque curiosè aut sollicitè nimis perquiram: sed præcipuè ad veros Historiæ fructus, ad præcepta scilicet Prudentiæ,

vt

vt diſcatis, & obſervetis; ad vitia, vt fugiatis, & ejuretis; ad virtutes, vt eis adhæreſcatis, & perpetuò auſcultetis, digitum intendam. Hiſce meis laboribus ſi vobis aliqualiter profuero, erit pariter mihi vobiſque cur impenſius Deo primùm gratias agamus, dein eis per quos

—— *Deus nobis hæc otia fecit.*

otia ſanè tantò magis invidenda, quantò minùs olim ſperanda: quæ dum attētiùs mecum recolo (florentiſſimi Academ.) iterum, iterùmque gratulandum a nobis videtur almæ matri Academiæ, adeoque ipſi reipub. literariæ; quod poſt tot præclara Benefactorum Nomina *Danverſium, Bodleium, Savilium, Sydenm Whitum*, qui munificentiſſimis ſuis largitionibus & liberalitate planè Heroicâ, in tantum bonarum artium candidatis & ſtudioſis, adminiculari dignati fuerant, vt nihil ſupra adjici poſſe videretur; invenit tamen *Davenant & Camdenus*, quo jam perfectis cumulum adderet, & fœlicitatis noſtræ ſublimitatem, adhuc in faſtigium tolleret. O fœlicis ingenij benignitatem! O virum ad æternum melioris literaturæ bonum natum! Habitari ab juſtis viris terras in Oceano ferunt, quas fortunatorum inſulas vocant; quod per eas non arato ſolo frumenta naſcantur, fortuitis vicibus juga collium veſtiuntur, ſponte pomis arbor gravatur, ad herbarum vicem olus vulgò eſt. Quantula ſunt iſthæc præ ijs quibus nos vſq; ad invidiam fruimur?

Oxonienſis Academiæ fœlicitas prædicatur.

Maert. pan. 11. Cic de fin. l. 5.

Vsbs, ecce! egregia & nitida, ædificia publica magnifico apparatu fulgentia, privata eleganti ornatu ſplendida, obſoleta rediviuo cultu inſignita: denique cœlum nullibi ſalubrius,

brius, ſolum vix vſpiam vberius, dites pro terrarum ingenijs meſſibus ſegetes: his omnibus nos frumur gratis, atque vltra hæc, opes & diuitiæ nihil laborantibus Benefactorum noſtrorum liberalitate quotidiè ingeruntur. Cedat nunc ſui oſtentatrix vetuſtas, & ceſſet atavos crepare noſtros, habemus & nos quæ jactare poſſ eſt, hujus vltimæ ætatis luculentiſſima magnificentiæ monumenta: faceſſat invidioſa Sycophantarum natio quæ.

——*benefecta malignè Detrectare ſolet*——

ab infimo hoc ſeculo. Vel inclytum *Camdenum* reſpiciat, & ejus benefactum penſiculatiùs mecum ponderet, faxo annuat ab eo vno factum, quod tantis infrà ſupràque temporibus vix invenerit æmulum, aut par habuerit exemplum. Cujus viri cæteras laudes dudùm vltrà maria longe publicatas, & edecumatorum quorundam ingeniorum monumentis celebratas, nolite Academici in tantum deæſtimare, vt putetis poſſe, vel ad oris vel ad ingenij mei anguſtias revocari. Quicquid dixero, quicquid cogitavero infra erit. Expectatis tamen; quid expectatis prædicem? bonitatem? non poteſt humana ſimplicitas vltrà intelligi bona. Animi candorem? vel vnius horulæ ſpacio cum eo verſemini jurabitis niuem ipſam, eo pectore non eſſe candidiorem? Quid? eruditionem? eam ad miraculum eſſe magnam nemo veſtrùm neſcit: aut ſi quis neſciat, nolito mihi credere, opera ejus conſulito; quicquid in Poetis lepidum aut acutum, apud oratores elegans aut defœcatum, in annalibus fidele & antiquum, inter Grammaticos ſubtile aut eruditum, ipſe omnia, ferè

G. Camdeni Encomium.

ferè solus hausit, quasi justus hæres veterum literarum. sed laudes mitto, ne mei sermonis mediocritas eas devenustare videatur. Supersit adhuc vna sed haud minima difficultas, videlicet, quibus tandem verbis huic tali, huic tanto, tantumque de nobis benemerito gratias agamus condignas. Nam beneficij solutionem neque nostri est sperare neque ejus expectare: illa potius gaudia munerentur eum, quæ meritorum securitas parit; nimirum *bonæ conscientiæ præmium* tam *magna præstantibus sola satisfactio est*. Et tamen pro meâ parte reperi (Clarissime *Clarenti*) reperi aliud præmium, licet fortè parùm te dignum, spero tibi haud parùm placiturum: meipsum tibi donabo vt olim *Socrati* suus *Æschines*: eam quoque mercedem quam *Thales Milesius* à *Mandraiito Priennensi* sibi optavit rependi, ego tibi rependam: Te meum Benefactorem munificentissimum, me tuum beneficiarium devinctissimum lubens, indefinenter, vsque prædicabo: prædicabunt & omnes quotquot me audiuerint, & longâ serie deincipes ætates juxtà prædicabunt: ita amplior adhuc tui fama omnes eat per provincias, toroque abhinc orbe, toroque abhinc tempore, benefacti tui laudes, vbique gentium, semper annorum repræsentet. *Symmachus*

Jamque tuas precibus Iehova lacessimus aures,
Vt quæ dona tuis hodiè largitus, & olim es,
Propria sint nobis: seræque propaginis hæres
Intemerata suis eadem transcribat alumnis!

Conclusio votiua ex Fr. Taub.

Interea

Interea ipse facem, nostris præ ferto tenebris:
Qui poliunt linguas, & qui poliuntur in istis
Quique docent artes, quique hasce docentur, vt vsum
Hi capiant, illi præter stipendia, laudem.

DIXI.